

د افغانستان د کلتوري ودي ټولنه

د امان الله خان د واکمنۍ ۸۵ يمه کليزه

Ketabton.com

علمي او تاريخي ايسمينار

د امان الله خان د افغانستان د خپلواکۍ ستوري

د پولادي امير

تر سيوري

لاندي

ليکوال:

فرانک. اي. مارتين

ژباړن

محمد معصوم هوتک

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	:: د پولادي امير تر سيوري لاندې
ليکوال	:: فرانک.اي.مارتين
ژباړن	:: محمد معصوم هوتک
خپرندوی	:: د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني
د خپرېدو لړ	:: ۵۷
چاپ شمېر	:: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ نېټه	:: ۲۰۰۴م/۱۳۸۳ل

چاپځای

دانش کتابتون، قصه خوانی بازار، پېښور

Tel/Fax:091-2564513/E-mail:danish2k2000@yahoo.com

د خپرندويې ټولنې يادښت

”د پولادي امير تر سيوري لاندې“ د فرانك مارتين هغه په زړه پورې اثر دی چې د افغانستان د معاصر تاريخ د يوې ډېرې مهمې دورې (د امير عبدالرحمن خان او امير حبيب الله خان د واکمنۍ د دورو) په هکله ليکل شوی دی او سره له دې چې په افغانستان کې په هغه وخت کې د يو بهرني مهم کارکوونکي او ماهر د خاطر اتو بڼه لري، خود دې په څنگ کې داسې نويو او په زړه پورې موضوعگانو ته اشارې لري، چې تر اوسه يې په بل ځای کې څرک نه دی لگېدلی او له همدې کبله د افغانستان د معاصر تاريخ څېړونکيو او مينه والو ته د لوستلو او استفادې وړ دی.

ددې تاريخي اثر پښتو ژباړن ښاغلی محمد معصوم هوتک، د پوره ستاينې او کورودانۍ وړ دی چې دغه کتاب يې په روانه او خوږه پښتو ژباړلی او د نورو ډېرو علمي کارونو او د پښتو ژبې د علمي کولو او شتمنېدو په لاره کې د خپلو نورو هلو ځلو په څنگ کې يې د داسې يو اثر پر ژباړه هم پوره ډېر وخت تېر کړی دی.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، ځان نېکمرغه گڼي چې د غازي امان الله خان د واکمنۍ او د افغانستان د خپلواکۍ د پنځه اتيايمې کاليزې په مناسبت، د ”غازي امان الله خان - د افغانستان د خپلواکۍ ستوری“ په نوم د

علمي - تاريخي سيمينار په وياړ دا او داسې يو شمېر نور خورا مهم تاريخي آثار
خپروي او د گران افغانستان د تاريخ مينه والو هېواد والو ته يې وړاندې کوي.
مور د دې اثر د قدر من ژباړن د لارزياتو برياوو هيله کوو او خپل
هېواد وال د دې اثر لوستلو ته رابولو.

په درناوي

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه

جرمني - د کولن بنار

د ۲۰۰۴ع کال د مارچ د ولسمه

د ۱۳۸۳ل کال د کب ۲۲

د ژباړونکي يادابنت

د ۱۸۸۷ م کال په سرکي امير عبدالرحمان خان (۱۸۸۰ - ۱۹۰۱ م) له يوه انگرېزمهندس سرتوماس مارټين (۱۸۵۰ - ۱۹۰۶ م) Sir Thomas Martin سره په افغانستان کي دصنعتي کارونو پسر موافقه وکړه . نوموړي مهندس خپل استازی سر سالتير پايڼ Sir Salter Pyne کابل ته ولېږه . سالتير پايڼ ، چي وروسته په کابل کي په مستر پايڼ سره مشهور سو ، تر مسيو ژيروم فرانسوي وروسته لومړنی اروپايي دی ، چي د افغان و انگليس تر جگړې وروسته په کابل کي استوگن سو (۱) .

مسيو ژيروم د هغه سفرپه ترڅ کي له امير عبدالرحمان خان سره وپېژندله ، چي نوموړي امير په ۱۸۸۴ م کال له لار د دفرين سره دکتلو په نيت راولپنډۍ ته کړی و . امير ورته بلنه ورکړه ، چي په کابل کي دصنعتي کارخانو په جوړولو کي مرسته وکړي . نوموړی مهندس کابل ته راغی او له خان سره يې د کریم بخش په نامه يو هندي ، چي دبرېښنا ماهر و ، راووست . مسيو ژيروم څه موده په کابل کي پاته سو او وروسته دامير په حکم د ځينو سامانونو دپېرودلو له پاره هندوستان ته ولاړ . د يولک و څلوېښت زرو هندي روپيو په بيه يې سامانونه وپېرودل او کابل ته يې راولېږل . خودده دژوند و مرگ پته ورکه سوه او امير وايي ، چي له زيات تللې سره سره بياهم څرگنده نسوه ، نوموړی ژوندی دی که هر ؟ (۲)

(۱) مستر پايڼ لومړی وار د ۱۸۸۷ م کال داپريل په سر کي کابل ته ورسېد . څو مياشتي يې تېري کړي او بيرته انگلستان ته ولاړ . (دافغانستان پېښليک دصنعت پايڼ راتگ د ۱۸۸۹ م کال په پېښو کي راوړی دی) نزدې يو نيم کال وروسته دوهم وار بيرته کابل ته راغی . په دې وار راتگ کي ورسره دغه کسان ملگري وو : جان الفريد گري John Alfred Gray . مستر ستيوارت Mr. Stewart او مستر مېډلېټن Mr. Myddleton . دوی درې واړه انگرېزان وو . جان الفريد گري دامير جراح و . خپل دسترگو ليدلی حال په يوه بند کتاب کي بيان کړی دی . چي At the court of the Amir نومېږي او په ۱۹۰۱ م کال په لندن کي چاپ سوی دی .

(۲) تاج التواريخ - دوهم ټوک - ۱۷ مخ - لاهور

(الف)

سالتېر پايښ د مسيو ژيروم فرانسوي لخوا رالېږل سوي ماشينونه په کار واچول . په هغو کې د ترکاڼی ، برمه کاری ، ولېډنگ کاری ، اري اورنډې د ستگاوي شاملې وې . ددې پرڅنگ يې د توماس مارټين د شرکت په نمايندگي يې يوه جبهه خانه ، يوه ضرابخانه (دسکو وهلو دستگاوه) او څو نورې دستگاوي او ورکشاپونه جوړ کړل ، چي وروسته بيا دغو ورکشاپونو يو شمېر عصري صنايع منځ ته راوړل . ويل کېږي چي نوموړي مستر پايښ د سر مارټيمر ډيورنډ له هيات سره چي د افغانستان د جنوبي او ختيځي پولې د ټاکلو لپاره په ۱۸۹۳ م کال کابل ته راغلی و ، ډېره مرسته وکړه او دافغانستان په امير يې د انگرېزي هيات خبري ومنلې . (۱)

امير عبدالرحمان خان له سر توماس مارټين سره ټينگي اړيکي لرلې او امير ورته دهغه هيات دسربنډې کار په لاس ورکړ ، چي لندن ته دده د دوهم زوی شهزاده نصرالله خان د سفر ملگري و . شهزاده نصرالله خان د ۱۸۹۵ م کال په اپريل کې له کابل څخه روان سو او د مي له څلېرويشتمې څخه بيا د دسمبر تر دريمي پوري په لندن کې و . شهزاده له انگلستان سره دمستقيم ډيپلوماټيکو اړيکو د ټينگېدو په نيت دخپل پلار امير عبدالرحمان خان لخوا هغه هيواد ته استول سوی و . امير که څه هم پخپل دغه مقصد کې بريالی نسو ، خو له سر توماس مارټين سره يې مناسبات بيا هم دوستانه پاته سول او ډېوره باور ور يې و . له شهزاده نصرالله خان سره کابل ته دراستنېدو په وخت کې دنوموړي توماس مارټين کشر ورور فرانک مارټين Frank . A . Martin ملگري و (۲) . داشخص زموږ دهمدې کتاب ليکوال دی ، چي په کابل کې د سر سالتېر پايښ پر ځای د کارخانو او ورکشاپونو د سرانجينيير په توگه ټاکل سوی و . فرانک مارټين د پاتريک ويليام مارټين Patrick William Martin کشر زوی کېدی .

(۱) فراهي - عبدالغفار - افغانستان د ديموکراسي او جمهوريت په کلونو کې - ۲۴ مخ - اول چاپ

- امريکا - ۲۰۰۱ م

(۲) سردار نصرالله خان دخپلو دغو ليدنو کتنو رساله وليکله او په کابل کې چاپ سوه . خو

امير عبدالرحمان خان د ځينو مصلحتو له مخي نشر نکره .

پلار يې دانگلستان دبرمنگهم ښار دخرمنو د صنايعو څښتن و . مشر ورور يې ،
سر توماس مارټين په ۱۸۷۴ م کي دهندوستان دکلکتې په ښار کي يو صنعتي
شرکت پرانيست . دغه شرکت ته په ۱۸۸۹ م کال دبنگال داوسپني او پولادو
دکمپني سرپرستي ور دغاړي سوه او تر هغه وروسته يې په هندوستان کي
داورگاډو دپتليو په غزولو کي درنه ونډه واخيستله . دغه راز يې دکلکتې
شاوخواکليو او داله آباد ، بنارس ، کانپور ، لکهنو ، اگري او سرينگر
(کشمير) ښارونو ته دچنلواوبو رسولو پروژې بشپړي کړې .

لکه وړاندي چي مو يادونه وکړه ، سرتوماس مارټين په هند کي دکابل
دامير، عبدالرحمان خان داستوگني په وخت کي دنوموړي امير پاملرنه خائنه
واړوله او ورسره اشنا سو . (۱) ددغو دوستانه اړيکو اغېزه وه ، چي زمور
دهمدې کتاب مولف فرانک مارټين يې دکابل دورکشاپونو سرانجنيري ته
ورساوه او په کابل کي بيا ددغه خيرک او متشبت انگرېز استوگني ددغه کتاب
، چي ستاسي په واک کي دي ، دليکلو زمينه برابره کړه .

فرانک مارټين هم کابل ته دوه واره راغلی دی . لومړی وارسفر يې په
۱۸۸۹ م کال کي و او دکابل دورکشاپو په څنگ کي يې داستوگني له پاره
ځای ورکړی و . (۲) دوهم وار ، لکه وړاندي چي موزولوستل ، له شهزاده
نصرالله خان سره يوځای راغی . دوهم وار يې دخدمت ټوله موده څه دپاسه اته
کاله وه ، چي په دې موده کي دامير عبدالرحمان خان دپاچهي شپږ کاله او
دسراج الملت والدين اميرحبيب الله خان دواکمني دسرکلونه شامل دي . فرانک
مارټين دامير عبدالرحمان خان په دربارکي دپوره عزت څښتن و . له درباريانو
سره دومره زيات محشور و ، چي ان دهغوی د کورنيو مسايلو او خپل منځي
دښمنيو او رقابتو په باب يې ښه پوره معلومات درلودل . نوموړی گرځنده سړی
و او دکابل شاوخوا سيمي يې ټوله تر پښو کښلي وې . دعادي خلکو او د
کوڅو و بازار په حالاتو ښه سم بلد و . په پاړسي او اردو يې خبري کولای سوې

(۱) جورج سميت - د ډيکشنري آف نېشنل بيوگرافي - لومړی ټوک - ۵۷۸ مخ - اکسفورډ .

(۲) وگورئ : دهمدي اثر لسم خپرکی .

. نوموړی دخپل مسلك انجنیرۍ پر څنگ هنرمند سړی هم و. د کتاب په منځ کي ځیني تصویرونه دده په هنرمندو گوتو انځور سوي دي. دده د کتاب تر لوستلو وروسته سړی ویلای سي ، چي فرانک دهغه وخت دکابل او دهغه ځای د دربار او درباریانو په معرفی کي په بشپړه توگه بریالی لیکوال گڼل کېدلای سي . دده د کتاب ځیني برخي داسي ترڅه حقایق دي ، چي لوستل به یې درانه تمام سي . خو ما یې په دې نیامت ژباړلو او خپرولو ته ونښگل ، چي زمور د هیواد اوسنی حالت هم تر دوه ویشت کلني جگړې او گډوډیو وروسته د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنۍ وړاندي شرایطو ته ورته دي . زمور د هیواد اقتصادي و سیاسي و ټولنیزه شېرازه دهماغه وخت په شان وړانه سوې ده او د هیواد اوسېدونکي د مطلقې خپلسرۍ او بې قانونۍ په حالت کي ژوند تېروي . زمور راتلونکو مشرانو ته دغه شان وړان و بجاړ هیواد ور دغاړي سوی دی، لکه امیر ته چي په غاړه کي وړلوېدلی و. ددغه اثر لوستل به له درنو لوستونکو سره مرسته وکړي ، چي دخپل گران هیواد دتاریخ له یوې داسي مرحلې سره آشنا سي ، چي وگړي یې دنن په شان دخپلي بقا و فنا له ستونزو سره مخامخ وو .

دافغاني تاریخ په باب بهرنیانو په تېره بیا انگرېزانو ښه ډېر آثار کښلي دي . له دغو آثارو سره له هغو کسانو پرته ، چي په لویدیځ کي ورته داستوگني زمينه برابره سوې ده ، نور افغاني څېړونکي په پوره اندازه آشنا نه دي . زما په فکر ددغو آثارو ژباړل له هغو کارونو څخه دي ، چي په بهر کي داستوگنو افغانانو پر غاړه پراته دي . ما دهمدې اړتیا له مخي په داسي حال کي دغه کار ته ملا وتړله ، چي نه له انگرېزي څخه دترحمې اوردېه سابقه لرم او نه پوره صلاحیت . خو بیا مي هم له خان سره پتېيلې ده . چي که پاک خدای توان او حوادثو فرصت راکړ ، له خپل وس سره سم به ددغو آثارو په ژباړلو کي برخه اخلم . دا کتاب چي ستاسي په واک کي دی ، دهمدې ژمني لومړی محصول دی . د کتاب ژباړه مقیده نه ده او مطالب په آزاده توگه ژباړل سوي دي . لمنلیکونه یې ما پر زیات کړي دي . دترجمې په ځینو برخو کي زما مشر زوی ذکي هوتک مرسته کړې ده او دټایپ ستونزه یې گران سعید لودین پر خان ومنله . دواړو ته د ښکمرغه ژوند دوعا کوم . زه دغه راز د پاک خدای (ج) له درباره څخه

غواړم ، چې افغانانو ته دخپل کور بیرته ودانولو ، د استقلال او خپلواکۍ
دساتلو په لار کې یې توفیق ورکړي . آمین .

محمد معصوم هوتک

ټورنټو - کاناډا

د مارچ دوولسمه - ۲۰۰۲ م کال

(ه)

لومړی څپرکی

د مارش حکم - سرتهري او ساتونکي - پرېوده وو (څارويو) باندي د مالونو چلولو چلند - دکمپونوييان - مارشونه (مزلونه) - په کليو اوبنارو کي د سردار نصرالله هرکلي - د دښتو بيان - کندهار - امير او هغه ملا چي دکندهار بست ته يې پناه وړې وه .

د ۱۸۹۵ ع کال په دوبي کي افغان شهزاده نصرالله (۱) د درو څلورو مياشتوله پاره دانگرېزي حکومت مېلمه و او مخکي له دې چي دسمندرله لاري کراچي اوبياپه اورگاډي کي چمن ته چي افغان پولې ته نزدي دبلوچستان کويټې پر لور د اورگاډي تم ځای دی ، ولاړسي ، د بيرته ستنېدو سفر يې په پاریس ، روم او ناپلس کي په لنډ تم کېدو سره نور هم خوندي سو .

شهزاده ته د اورگاډي په سټېشن کي دکويټې دسيمه ييز آمرجنرال سربرون General Sir Brown اونورو افسرانو او سرکاري مشرانوله خوا هرکلي وويل سو ، چي وروسته بيا د پولې په اورډو کي خپل کمپ ته ولاړ ، په کمپ کي هغه شه پر عسکر او د شهزاده ملگري ورسره يو ځای سول چي دامير له خوادده دسفر دملگرتيال په پاره راستول سوي وو ، زه (فرانک مارټين - م . ه) له شهزاده سره (په انگلستان کي يې دی په دغه نامه باله) له هغه وخته ملگري سوي وم چي له لندنه راهي سو اودغه راز دکندهار له لاري تر کابله پوري داس په سپرلي ورسره وم او کله چي يې په دابله ورځ وختي له کمپه حرکت کاوه ماورته يوه دملازمينرټولي جوړه کړه . داکتوبر پاي نزدي کېدونکي اوفصل پرتمامېدو چي مور سفر پيل کړ - خودغه ورځ ډېره توده وه او څومره چي وړاندي تلو ، هومره پسې تودېدل . له شهزاده سره دسپرو ملگرو آسانو ددورو وريخي جوړي کړي وې اودې کار نور هم تمونښ (sultry) جوړ کړ اوسفر يې ستوماونونکي کړ .

دښت ډېروچ ښکارېدی . شاوخوا يې د ريگوغت اوبې وښوميدانونه اودلته وهله پکښې داغز يوبوتي وو - ځای ځای به غټي ډبري هم له مخکي راوتلي وې اولبرخه ليري يې لوخي شاگي او ډبرين غرونه پراته وو . د لمر سوځنده وړانگوله ريگواو ډبرو څخه پخپله دلمرتبي جوړه کړې وه . له چمن څخه تر کندهار پوري

سرک نسته خوله پخواخه دکاروانودتېرېدلوله امله پرمخکه باندي لاري جوړي
 سوي دي چي پرځنده يې خای خای داسانو او اوسپين هډوکي پراته وو .
 خوبيا هم شهزاده او ملازمينو يې په خوشالي سره لاري وهلي ځکه دوی د يوه
 بهرني سفر له ټولو خطر و نوڅخه روغ رمت راستانه سوي وو او کابل ته په رسېدو
 سره يې خپلو دوستانو ته دعجايبو سيمو او عجايبو دودونو او رواجونو ډېري
 کيسې لرلې . دغه راز يې له دغو سيمو څخه له خانوسره داسي توليدات راوړي وو
 چي هم سوغاتونه کېدلای سواي او هم د سوداګرۍ او ډېري گټي مالونه . د شهزاده
 په مخکي د اوزبکود سپرو سرتېرو (Lancers) دوه قطاره يوله بل څخه لېر شانه
 ليري روان وو اولر څه وروسته يې په دواړو خواوو کي په اوزبکوپسې د شاهي
 رسالې د ساتونکو دوه قطاره وو . دوی توري او کارابین توپک درلودل او تر نورويې
 جامې هم بڼې وې او په هغه پسې بيا سپاره عسکروو چي شکېدلي جامې يې
 اغوستي وې او وحشي څېرې يې لرلې ، البته دومره وحشي نه لکه اوزبک چي
 دپسود پوستکو خولۍ (busbies) يې پر سر ، ورېښتان يې پرمخونوراييله کړي
 اوڅېرې يې لا ورو وحشي کړي وې . د سپرو سرتېرو دوه قطاره بنايي له پوځي
 نظره سم نه وي خو سره له دې هم د اړتيا په وخت کي ډېر گټور ښکارېدل .
 تر ټولو وړاندي يوسړی روان وو . د آس پرځين (زين) بناندي محلي ډول ورته
 پروت او داسانو د پښوله برغ سره سم يې په پرله پسې توگه ډباوه . دادود (رواج) د
 شاهي کسانو د تېرېدلو او رسېدلو ښکارندويي کوي .
 د شهزاده اړخ ته يوسړي په منډه څغستل په لاس کي يې سترزرين
 سايوان (چتر) وچي دلمرد سوځنده وړانگو مخه په نيول کېدله او شاوخوا يې پلي
 ساتونکي وو تر هغولرڅخه وړاندي بيا نور پلي ساتونکي له (اضافي)
 اسانوسره روان وو . د سپرو خدمتگار انوشاته دخانانو او قومي مشرانو هغه ډله وه
 چي له شهزاده سره ملګري وو . زه هم ددوی په منځ کي وم او پوهېدل چي ددورو
 په اوريځو کي سپرلوڅه راز ښکاري . منځ له خولودک او دورې باندي خپشتي
 پرتې - دومره غليظي دورې چي اسانوپکي لار نه سواي ليدلای اودم وګرې به يې
 پرېدو باندي نوکان خوړل .
 دلاري په اوږدو کي تر مور وړاندي او وروسته په يوڅه ليري واټن کي

داوښانو او بابوگانولیکي رواني وې پر هریوه باندي له دورو ډک بارونه باراو
جلوونه یې د پلیوخلکو په لاس کي وو. په بارونو کي ددغه کوچني لښکر خپمې
اوسامانونه وو. د بوده وو (څارویو) له هري لیکي سره یوسپور عسکر (سوار)
رهي و. دده وظیفه پر لاري باندي دپېڅایه څنډېدو مخنیوی اوراتلونکي کمپ ته
د بارونو سلامت رسېدل وه. زیاتره بارکښ څاروي دمالونو دورولو راوړلو د
سوداگر (کریه کښانو) ملکیت و او دا هغه کسان دي چي موقع ورته برابره سي
تر کوچني گټي لاهم نه تېرېږي.

زه دپرخوښ سوم کله چي مي واورېدل، شهزاده تر غرمې وروسته
دچایوچنبلوله پاره دتم کېدو امر وکړ، ځکه خوله مي دگرمی اودوروله امله سره
نښتې وه اوبدبوی یې تی. مورتهول دیوې کوچني شاگی (غونډی) څنگ ته له
اسونورا کښته سو او دچایو تر دمېدلو پوري خدمتگاران او عسکر هماغه شان سپاره
ولاړوو، ځکه دوی هغه کسان دي چي سترېانه پېژني. دچایو تر چنبلو وروسته،
شهزاده ماته سگریټ تعارف کړل اوزه باید ووايم چي نوموړي دسفر په ترڅ کي
پر ما دپره پاملرنه کوله اورا باندي مهربان و. ده خپلو گنډونکو ته امر وکړ چي
زماله پاره پوست لرونکي بالا پوښونه (پوستینان) جوړ کړي. ده ویل چي انگریزي
کوټونه دهغي سختي یخنی له پاره مناسب نه دي، چي مورته په راتلونکي کي
گوري او ما دده ددغي پرځای پاملرنې له امله مننه ترې وکړه. شهزاده پخپل
هیواد کي هغه راز کورټ نه ولکه په لندن کي چي افغان شهزاده و. دلته دی
یو بېل شخصیت و.

له یوې لنډې دمې وروسته مارش بیاپیل سو او د کمپ تر رسېدو پوري یې دوام
وکړ - ما پښینی سپرلو دپرخوندوره وه ځکه گرمی لېراو لار پر کلکه مخکې باندي
وه، دوره بیخي نه لیدل کېدله.

دټولو هغو کلیو او سېدونکي چي زمورپه لار کي وو، ددېوالونو مخي ته
راغونډسوي وو چي شهزاده او ملگري یې وگوري. دکلي مشران تر نورو مخکي
ولاړوو او کله چي به شهزاده ورنزدې سو دوی به خپلي بگړی په دواړو لاسو کي
ونیولې اوده ته به یې دښه سفردو عاو کړه. دزیاترو کلیو په مخ کي به یې دلاري
پردواړو خواوو او اوږدې لکړي په مخکې کي ښخي کړي وې او دلکړو څوکي به دلاري

په پيساره په يوه تناوسره تړل سوي وي، دتناوبه منځ كې به يې په ټوكرانو كې پېچل سوي قرآن مجيد خورند كړي و. شهزاده او ملگري يې چې به ترقرآن مجيد لاندې تېرېدل - هغه به يې په بني لاسو مسح كړ او بيا به يې هغه لاس خپلو سترگو، خولو او ځگرونو (ټټر) ته وړ او يوه لنډه دو عابېه يې كوله. تردې وروسته به شهزاده دكلمې له مشرانوسره تم سو، خبرې به يې ورسره وكړې او ترهغه وروسته به يې بيا خپله لاروهله. زمورسره دوي درې باجه خانې ملگري وي او هر كمپ ته به يې دشهزاده په رسېدوسره لويه سلامي (Royal Salute) په داسې حال كې رغول چې دې به يې منځ ته تېرېدې. كله چې به يې له كمپه حرکت كاوه، همدغه عمل به تکرارېدې. په هر كمپ كې به دغه راز يوه لويه ماښامني (شاميانه) برابرېدله او هلته به نوده دربار كاوه او دشاوخوا سيمي ټول مشران به په دې نيامت پكښې ناست وو چې يابه يې دشهزاده سلام كاوه او يابه يې هغو خلكوته دخوراكي موادو او وښو برابرولوله بابته پيسې ترلاسه كولې چې دشهزاده دورتگ له پاره به يې هرڅه مخكې له مخكې تهيه كول.

په زياترو تم خايونو كې به هغه كسان راغونډ سوي وو چې خپلوان او دوستان يې انگلستان ته تللي او دوي يې دكتلو غوښتونكي وو. افغانان واردواره په چمن كې په خپلو دوستانو خبرسول. دوي له خپل دوست سره په لومړۍ كتنه كې هغه درې واړه په غېږ كې نيسي، يو وارښې خواته بيا كين ته او دوهم وار بيا ښې ته، او وروسته نو دپوښتنو او خوا بونو اوږده لړۍ پيل كېږي. ترروغې وروسته چې څوك د دوي مينه ناکي پوښتني يا ژړاوي چې معمولا دخپلوانو دمرگ د خبر د اورېدلو يا دوستانو او خپلوانو د ليدلو د خوښۍ له امله اوري، ډېره اغېزه پرکوي او پرې متاثر کېږي.

دچمن داورگادۍ په تم ځای كې مي دشهزاده يوما مور (كوټوال) په داسې حال كې په سترگه سوچي له اورگادۍ څخه يې دمالونو او بارونو دراكښته كولو او خلاصولو سرپرستي كوله. دې دانگلستان په سفر كې له شهزاده سره مل و. كوټوال پر صندوقانو ناست و او خورا خوښي ښكارېدې. ده په اردو ژبه ښه سمې خبرې كولای سوي او ما يې دستونزي پوښتنه ځني وكړه. له خولې اسوېلی وروست اووې ويل همداسې يې واورېدل چې ورور يې په كابل كې بندي

سوی دی . اوس دده دشمنان، پدرلعنتان دده دورورله زوال څخه گټه اخلي او غواړي داميرذهن دده په وړاندي مسموم کړي . ده ته داهم ويل سوي چي که کابل ته ستون سي اميربه يې غالباً ووژني . ده وويل چي ډېرچورت يې وهلی اودې نتيجې ته رسېدلی دی چي ښه به دا وي ، بيرته کراچي ته ولاړسي او هورې له ځینودوستانوسره ترهغوپاته سي ترڅووکولای سي بيرته خوندي هیواد ته ستون سي . ده له ماڅخه وغوښتل چي په بل اورگاډي کي ور سره په بيرته تگ کي مرسته وکړم .

زماله خوابه دکابل دیوه لوی مامورپه تېښته کي مرسته کول اميرته یوه بده پیلامه وي خوداهم سخته ده چي له یوچاسره دي دمرگ په تېښته کي مرسته ونه سي . په داسي حال کي چي ويل مي زه به فکرپکښې ووهم اوداورگاډوپه باب به پوښتنې وکړم ، له ده څخه رهي سوم . حيران دي ته وم چي څرنګه داستونزه په سمه توګه اواره کړم . دامی معلومه کړه چي ترمانښام دمخه به بل اورگاډی نه وي . مور په دغه وخت کي افغان پولې ته نزدې خپل کمپ ته نزدې سوي وو ، څرنګه چي په دې برخه کي دسملاسي ګام اخیستلواړتیا نه وه ، ځکه مي نو سمدلاسه څه ونکړل خو کار مي په پام کي ونیو .

دغرمې ددودی پروخت هغه انګریزي ژبی راته راغی چي دسورسات اوپه چمن کي دشهزاده دهرکلمې په ارتباط دنوروچارومسئول اواراته وې ويل چي کوټوال دخپلي تېښتي په باب ده ته هم مراجعه کړې ده او زیاته یې کړه چي دی بایدڅه وکړي؟ ماته څرګنده وه چي زمورله وسه سمدلاسه څه پوره نه وه . ځکه مي نوپرده ټینګاروکړچي هیڅوک بایدپوه نه سي چي مورددغه سړي په تېښته کي شریک یو او ده ته مي هغه بدتاثر وښودچي پرامیرباندي به وسي . حکومت به بې له شکه معلومات وکړي اوموربه ملامت سو . دی ولاړخوبیرته له کوټوال سره راغی ، له هغه سره یې په فارسي ژبه ، چي زه یولږڅه په پوهېدم ، اوردې خبري وکړې . زمایقین دی چي دی یې هڅاوه په هماغه ورځ افغان کمپ ته ورسره ولاړسي اوپه شپه کي یاپه دابله ورځ بیرته راوګرزي اوخپل نفرپه ورپېردي چي په کراچي کي ورسره وګوري . په هرصورت ، کله چي زه په هغه مازیګر د افغان کمپ پرلور وخوځېدم ، کوټوال راسره و او مورکمپ ته یوځای

ورسېدواو په دابله ورځ چې مودکندهارپر لور تگ ته خانونه سمبالول، کوټوال
د شهزاده د ملازمینو په ډله کې و.

وروسته له هغه، که څه هم شهزاده ته له کندهاره حکم وسوچي کوټوال به
کابل ته لاس تړلی ورولي، خوده له امیر سره سوله وکړه او د څه وخت له پاره یې
له خپلې څوکۍ څخه بڼه پوره خوندي واخیست، خلک به یې په وحشیانه توګه
شکنجه کول او وژل او د بېدواو شوکمارۍ له لارې یې خپله پانګه زیاتوله. اته کاله
وروسته چې مرکېدلی، څو لکه روپی یې درلودې. د مرګ په ورځ یې ما او ورېدل
چې ځني عسکر له دې امله اندېښمن وو، چې دده روح به په هماغه شپه په دوزخ
کې مګوټ سوی وي. ماته د زرګونو دغه راز اندېښنې او تسلیت ناموچورت را
ولوېد او په دې هم پوه وم چې ماله ده سره څه وکړل؟ عسکرو چې دده دېر خلک
په باب اټکل کاوه، هغه ناشوني نه ښکارېدی.

د افغانانو له عقایدو سره سم د انسان له روح سره د ښځېدو په هماغه لومړۍ
ورځ حساب و کتاب کېږي له دې امله به نو عسکرو دده د لومړۍ شپې حساب
و کتاب په باب خپله خوښې څرګنده کړې وي.

د هر وار تم کېدلو کمپ ډېر پرتمین ښکارېدی او د یوې ستري غونډې په شان
ایسېدی، ځکه د شهزاده او د هغه د ملازمینو او پخوانو ته عسکرو، د بارونو او
څارویو مسئولینو، چې هغه پخپله یوه لویه ډله وه او یوازي داوښانو مسئولین یې
پنځه سوه کسه کېدل، دغه راز څپمو، اسانو او اوښانو یوه پراخه سیمه نیولې وه.
تر ماښام وروسته هر ځای او رونه بل وو او خلکو خپل خواړه پخول هر اوړه پاکلې
اندازه سړي لرل چې عموماً د لوښو په برابرولو او د پخلي په تنظیمولو بوخت وو.
ځیني نور یوه شاوخوا څنګونه اچولي یابه ولاړ وو او دهغي شیبې په انتظار به وو،
چې کله به هر څه تیارسي او دوی به نور ځملي.

په کمپ کې ډېر شخول نه و او په زوره چيغي څو کورټ نه وې، ځکه افغاني
ډله دنړۍ تر ټولو منظمه او خاموشه ډله ده، خود افسرانو داو امر ورڅوڼه دغه راز له
نابلده اسونو سره دنوراسونو د جنگ شیشنی (هره شپه به ورک آس لیدل کېدی)
، د اوښانو پرهار، په پښتو ژبه د ګز مه عسکرو د خبرداري اوازونه او د وخت د

شہزادہ لہ کندهاره کابل ته دتللو په حال کي (دمولف رسامي)

اعلامولو له امله د نغارو دغونه اورېدل کېدل. زما په ياددي يوه شپه، اصلا يو سهار په خړه د نغارو ساتونکي خوب وړی و او ناڅاپه راويښ سو. ژر ژر يې پرله پسې شپاړس واړه نغاره وډبوله، په داسي حال کي چي هغه صرف د شپې يوه نيمه بجه وه! زه نه سم ويلای چي دابه د شوگيری نتيجه وه او که به هغه سړي فکر کاوه چي يوڅه زيات فعاليت به دده زياته بيداري وښيي.

مور کندهارته په څلورو ورځو ورسېدو، يوازي يوه ورځ موبنه اوږد منزل وکړ. نورې ورځې موددوی په اصطلاح "شاهي مارش" کاوه چي د "کاروان له مارش" سره بيخي ډېر توپير لري، شاهي مارشونه دخلکو او نوروشيانو د شمېر په لحاظ لنډ مزلونه وي. له يوه کمپ څخه تر بل پوري واټن معمولا د يوڅو ساعتو سفر دی. اسان په سفر کي په يوه متحده الشکله سرعت سره ځي، چي د چټک تگ اوډوبلي (Jog trot) ترمنځ وي. دوی همداسي روزل سوي دي. په ځيني حالاتو کي کولای سي په يوه ورځ کي پنځوس شپېته ميله لار ووهي. که څه هم رواجي تگ داسي نه وي او بې له ضرورته يې په دومره چټکي نه ځغلوې. که دلاري غرونه، د منظم سړک نشته والی او داسانواندازه (په منځني توگه ديارلس تر څورلسو پوري) په پام کي ونیول سي، نو دا يوه مناسب واټن دی چي مور وواهد.

په افغانسان کي دوی د واټن (فاصلې) يو واحد لري چي (کروه) يې بولي او ويل کيږي چي يونيم انگرېزي ميل سره برابری. خو څرنگه چي د «گزه» يعني (Yard) ټاکلي شمېرنسته څکه نوله فردي سليقې سره سم بېلابېل اوږدوالي ورته ټاکل کيږي. ماته يو وخت د شهزاده پرلاس دامير فرمان راغی چي په هغه کي يې په گزه او گروه سره د سړکو نو د فاصلې ښوولوله پاره ديوي گرځنده وسيلې د جوړولو غوښتنه کړې وه او ماشهزاده ته وليکل چي په گروه کي د گزونو د شمېر په باب معلومات را کړي چي زه بيا دهغه له مخي لازم څرخ ترتيب کړم. ده خواب را کړ، چي معلومات يې وکړل او بېلابېلو خلکو د ومره متفاوت شمېر ورکړی دی، چي دی مجبور سوا ميرته ديوي معياري اندازې د ټاکلو په باب ليک وليږي خو په دې ترڅ کي امير ناروغ سواو موضوع همداسي معلقه پاته سوه او هماغه ناانډولي تراوسه لاسته. اوسني امير فاصلې په يارډ او ميل سره اندازه کوي.

يووخت له كابله پېښورته تلم له اوو، اتوساعتوسپارلی وروسته مي له خپل ملكري (سوار) څخه دهغه كلي دفاصلې پوښتنه وكړه چې زمورخيال و، پكښي واړوو. څوك چې پرآس څوساعته مزل وكړي معمولا يې تلوسه وي چې پوه سي څومره به لاوراندي شي - ده راته وويل يويادوه كروه وړاندي دي څومورله دري ساعته مزله وروسته كمپ ته ورسېدو. له دې وروسته به مي نودواپن پوښتنه دساعتوپه حساب كوله او هغه ډېره مايوسوونكې نه وه.

كندهارته چې لاڅوميله پاته وه، دشهزاده مخي ته دسيمي عمومي امر او مهم افسران چې يوڅه ليري لاله اسونوراكښته سوي وو، سرتورسرونه راغلل. كله چې ورته راوړسېدل، پښې يې ورمېچ كړې او وروسته يې دده لاس پخپلولا سوکي ونيو، پرسترگويې كښېښواو مېچ يې هم كړ. داخپل مشرتبه دهركلي وويلو او وفاداري څرگندولو افغاني دود دی. بنارته نژدې دقشلي عسکرله توپخانې سره يوځای ليکه ولاړوو. او وروسته يې په داسي حال كې چې شهزاده تېرېدی، ددزوشاهي سلامي وكړه. ورپسې شهزاده عسکر معاینه كړل او يوڅو خبري يې هم وكړې چې دټولو افسرانو او مامورينو له خوا ورسره تکرار سوې، شهزاده چې مسجدته دلمانځه له پاره روان سو، زه بنارته ولاړم چې دخان له پاره ټاكل سوې مېنه (كور) پيدا كړم.

دكندهار دلاري سړك داسي نه دی لكه څوك چې له هندوستانه كابل ته شي. له پېښور څخه دخيبردلاري سړك يوسيده خط السير دی چې په پوځي مارش باندي له لېرڅوري سره نژدې اته ورځي نيسي، په داسي حال كې چې دكندهاروغزني لاردري څلوراوونۍ وخت غواړي. نه دارابه لرونكو گاپوله پاره سړك سته او نه اورگاډي. څوك بايد دآس په سپارلي سفروكړي يادتخت روان په شان يول ډول چوكی (كجاوه) كې، چې ددوواسانوپه شاپوري تېرل سوې وي. افغاني واكمنان له اورگاډي سره سخت تعصب لري. كه يوڅوك دغه رازيوه پلان يا نقشې ته اشاره وكړي، سمدلاسه پرې بدگومانه كيږي. په داسي حال كې چې داورگاډي يوه خانگړې نقشه به هيواد شتمن اونېكمرغه كړي او اوسنی بېوزلي او بدمرغي به پای ته ورسوي.

شهزاده چې له كابله انگلستان ته تلې، امير مرحوم د پېښور له لاري ولېږي

اودراستنبدلوانتظام يې دکندهار له لاري تېرل سوی و دا ددې له پاره چې دی بایدخومره چې ممکنه وي، خپل هیواد وويني . هغه وخت چې دی له روسیې څخه راغی ، نهه کلن هلك و او تر کابل دباندې څوميله زیات نه و وتلی ، ځکه امیردخپلي کورنی غروته اجازه نه ورکوله چې بې له ضرورته دي سفروکړي . امیردغه رازغوبنتل چې شهزاده له سفرڅخه دراستنبدلوپروخت په کندهارکي تم سي اودهغوموضوعگانوپه باب معلومات راغونډ کړي چې دحکومت داندېښنې وروو . داځکه چې له ډېروکلونوراھيسي خلکو دواليانوله ظلمه اودعدالت له نشته والي څخه شکایت کاوه .

ماته په کندهارکي ويل سوي وچې امیرپه پخوانيو والیانوباندې دوظیفې دتسلیمولوپه وخت کې لیکلی سند لاسلیک کړی وچې که دوی بډي واخلي یاپرېدای یابې وزلي باندې ظلم وکړي، په داربه سي اوداډېره مهمه خبره وه چې درې څلوروروستني والیان ټول په دارسوي وو . هغه شخص چې دشهزاده دورتگ په وخت کې والي و، ناڅاپه ناروغه اوڅوورځي وروسته مړسو . هیچا دانه غوبنتل چې له ناوړه پېښو څخه دتېښتي له امله دي خان بربادکړي .

کندهاردشنو کوروندوپه منځ کې پروت دی اوکه يې داوبولگولواوکړني کارپراخ سي ، چې بایدوسي، نورهم شين کېدلای سي . څوکلنه چې زه هورې وم دکړني علایم لږښکارېدل که څه هم په رودوکي پرېمانه اوبه بهېدلې . په افغانستان کې دبارانودلبروالي په پام کې نیولوسره دمخکودخړوبولوله پاره داوبولگولوانتظام ضروري دی . په ځینو حالاتوکي دهغومخکوله پاره چې غواړي خړوبه يې کړي . څاهان دنریوکانالو (چود) له لاري سره وصل سوي وي . له وروستي ځای څخه اوبه دمخکي سطحې ته په ایراني څرخونوباندې راخېژي . دایوستونزمن جریان دی ، ځکه نري کانالونوته نه شیشکان وهل سوي اونه په بل رازسره محافظه سوي وي اواوبه زیاتره وخت دمخکي دښویدلو یا گرویدلو له امله بندیري اوترڅوچې کانالونه ترمیمیري، حاصلات بیاتباه سوي وي .

زماڅخه وغوبنتل سوه داوبولگولویوه داسي طرحه جوړه کړم چې دهغې په واسطه شاوخواټوله مخکه دکړني وړ سي اوخپله نظریه ورته وړاندې کړم . سره

له دې چې داکار کېدونکي و خودخزاني زياتي پيسې پرې لگېدلې، ځکه نو موضوع پسې پاته سوه .

بنار (مراد يې کندهار دی . ژباړونکي) د پرسترنه دى اويوجگ دېوال پرراتاوسوی چې دزياترونورودانيوپه گډون له ختواو دبروياله ختواو اوموختوخته (sundried brick) څخه جوړسوی دی . ټول بناپه بېخي وران حالت کي دی اود وروستيوشلوکالو په جگړوکي خوقسماخرواره نرېدلی اوبياودان سوی نه دی چې سړي ته ددغه ځای داوسېدونکو دپري بې وزلی فکرورپيدا کوي . سره له دې چې ځيني بڼه کوږونه اومسجدونه په پخو خبتو او اهاکو جوړسوي دي ، خو په مجموع کي دوراني اثرات پکښې څرگنددي اوسړي فکرکوي چې خلک دخپل بناپه ودانولوکي زړه ماتي اوبې وسه دي . ځيني کوڅې اوبازارونه ترشاوخوامخکي لبرلوپراته دي اودمسو، حلبو، څرمنواونوروشيانود کاروباردغه نرېدلي دوکانونه څوک سم ليدلای نه سي .

يوشی ته چې په بازارکي زماخانگړې پاملرنه واوښتله ، هغه کوچني خره وو ، ترماستيف Mastiff سپولبرڅه غټ . دوی د بارونو چلولوته استخدام سوي وو اودپرمي د وښوله دومره لويوبارونوسره وليدل چې يوازي به يې دپښوسوي (hoofs) اودسړيوه برخه ښکارېدله، نوربه پټ وه . چې دا له څارويوسره دخشونت د مخنيوي د ټولني دمداخلې له پاره تيارکېسونه دي .

ماپه يوه کوچني کورکي ژوندکاوه چې دصليب په شکل جوړسوی و . يوازي يوه خونه يې درلوده چې څلورو خواوو ته سره غزېدلې وه . زمايقين دی، چې له روسانوڅخه به کاپي سوی و . داکوردهغه باغچې پرڅنگ پروت ولچي شهزاده پکښې اوسېدی اوڅرنگه چې هوامخ پرسرېدووه نوترڅمې راته غوره ايسېدی ، که څه هم له معمارڅخه هېرسوي وه چې داورځای هم ورسره جوړکړي . دکورله بام څخه مادبنارزياتره برخي ليدلای سوي اودغه رازمي دهغه مسجدمنارې هم کتلای سوي چې پناه ځای (بست) دی . کله چې چاهرڅومره جنايت کړی وي او يو وار ورننوزي ، بيانومحفوظ دی . داځای دخينو زرو انگرېزي کليساووله پناه ځايونوسره ورته دی .

امير مرحوم ماته يووخت دکندهارديوه ملاکيسه وکړه چې پرده يې د «کافر»

حکم کړی و، او خلك يې دده پر ضد پاڅون ته پارول . که څه هم د ادمذهب پر خلاف کاردی، چې خلك د پاچا پر ضد ، چې په حقیقت کې د دوی روحاني مشر هم دی، وپارول سي . خودوی باید «کافر» له منځه وړی وای . کله چې نوموړی بغاوت خاموش کړه سو، امیر ته وویل سوه چې دغه سړي (بست) ته پناه وړې ده . امیر خلکو ته مخ واراوه او ورته وپوښل چې (بست) یوازي د مسلمانانو له پاره دی ، نه د دغسې کافرانو له پاره چې خلك دخپل پاچا پر ضد پاروي . ورته یې خپله توره واخیستله ، مسجد ته ورغی او سړی یې ځای پر ځای وواژه . (۲) داسې لږ پېښه سوې وه چې عبدالرحمن دي ترغچ اخیستلو تېرسوی وي .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

(۱) سردار نصرالله خان (۱۸۷۵ - ۱۹۲۰ ع) دامير عبدالرحمان دوهم زوی و، چې د ۱۸۷۵ ع کال د اپريل پر اوومه په سمرقند کې زېږېدلی و . مور يې د بدخشان دميرجهاناد شاه لور کېده . د پلار په ژند کې يو وخت د کابل د لښکرو عمومي قوماندان او په کابل کې د دولتي شورا مشر و . دنايب السلطنه دولتي لقب يې درلود . په ۱۸۹۵ ع کال يې انگلستان ته سفر وکړ . په نظر او عمل کې دانگرېزانو ضد او ډېر زيات مذهبي سړی و . د آزادو قبایلو په مشرانو کې يې ډېر نفوذ درلود . سردار نصرالله خان د ۱۹۱۹ ع کال په فبروري کې د سراج الملت والدين امير حبيب الله خان تر وژل کېدو وروسته په جلال آباد کې پاچهي اعلان کړه خو څو ورځې وروسته د امان الله خان په کټه تر پاچهي تېر سو او امان الله خان ته يې بيعت ورکړ . امان الله خان کابل ته راوغوښت او په ارگ کې يې بندي کړ . يو کال وروسته په بنديخانه کې مړ او په قول ابچکان کې ښخ سو . د سردار نصرالله خان پنځه زامن پاته سول : نور احمد خان ، عزيز الله خان ، عبدالروف خان ، عبدالغفار خان او عطاوالله ناصر ضياء .

(۲) داشخص شهيد مولوي عبدالرحيم اخونزاده کاکړ و، چې د علامه حبيب الله کندهاري زوی او دميوڼد د زمري سردار محمدايوب خان له کلکو پلويانو څخه و . (دزيات تفصيل لپاره وگورئ : درنه کورنی - د محمد معصوم هوتک ليکنه - ناچاپ)

دوهم څپرکی

په رودوکي دکب نیولوطریته - دکلات اومقرله لاري دغزني سړک اوله کندهاره یې فاصله - دسفریځني اوواوره - غزني - دامیر عبدالرحمن تروخت دمخه په لاروکي غلاوي اووژني - دسړک دغاړي کلي اوکرنه - کابل ته رسېدل اودامیرله خوا سردار نصرالله ته هرکلی

شهزاده دکندهاره په بنارکي تریوڅوورڅوتېرېدووروسته درودپرغاړه څومیله لوریوباغ ته ولاړچي څوورڅي په کب نیولوتېري کړي. زموردورتگ په ورځ مازيگر شهزاده خپلوملازمینوته وویل چي سباته به ټول په افغاني جاموکي راوړي اوکه چانگړېزي جامې اغوستې وې رودته به وغورځول سي. د رود اوبه پی وې اوورغورځول گویایوه کوچنی غوټه وه. له خلکوڅخه یوه تن پېشنهاد وکړ، چي زه (فرانک . ژباړونکی) هم بایدپه دغه لوبه کي شامل واوسم خو فیصله وسوه چي زه دي دخپل هیوادجامې واغوندم. یودووتنودشهزاده د خوشالی اوسرگرمی له پاره په دابله ورځ انگرېزي جامې اغوستي وې اوپه رودکي غوټې ورکول سوې چي ټولوپرېروخندل.

دغرمې په شاوخواکي هوامخ پر بڼه کېدوسوه اوشهزاده اونوري عملې یې مخ پرلوره درودپرغاړه په داسي حال کي تگ پیل کړچي اسان درود دنالویاکله هم پخپله د رود داوبو دپی وهلوله پاره مخکي روان وو. دوه کب نیونکي د رود په منځ کي زهي وو اوخپل گردې توروته یې رود ته اچول. نورجمعیت درود پرڅنډوبڼه وروسته په پسې و، داڅکه چي کبان تررتوراچولودمخه ونه توریږي. درودپه تل کي رېگ وډبري اوبنوي کاني بنکارېدل او اوبه ترڅلوروفوتوزياتي نه وې. داوخت داوبودلبروالي موسم وڅکه نوډبري صافي وې. بڼه په پېڅرکبان ونيول سول چي (trout) (۱) ته ډېرورته وو، ځینويې څلورپنځه پونډه وزن درلود خودخوند مزه یې نه وه.

دکب نیونکو توروته دهندوستانیانو توروته ورته وو، قطريې له لسوڅخه ترڅورلسوفوتوپوري و اوپرگړداورد یې په لنډو فاصلوکي دسړپوگولی څوړندي

سوي اوپه دروندسوی وي. دگوليو ترمنځ کڅوړي وي او کبان چي تر تورلاندي
 گزوي او غواړي وتبستي ، سريتهول بدن يې ، که دپرغمت نه وي ، په کڅوړوکي
 بنديزي اوبياخني وتلای نه سي ، دتورپه منځکي يوه اوږده رسي تړل سوې وي .
 ددغه تورداچولو ترتيب داسي دی : درسي پای په راسته خپروړي غوته سوی
 اونوره رسي سره حلقه سوې اوپه بني لاس کي نيول سوې وي . تورپه رسي پوري
 تړلی وي . دتورنيمه تا (نيمايي برخه) پرکين لاس اونيمه يې پربني لاس
 غورېدلې وي ، لاسونه داسي نيول سوي وي چي دتورتاوي سره جړنه سي . په
 لاسوباندي تاوي سره نزدې اوترپوه يادوومقدما تي خرخولووروسته يې وړاندي
 ارتاوکړي . تورداو بودمخ پريوه لويه ساحه وغوريزي . پراوبوباندي له نبتلوسره
 سم ددرنووزنونودوره يودم په اوبوننوزي اوپه دغه برخه کي ټول کبان پکښې
 بندسي . پرمخکه باندي دنپول سووکبانوداچولو ترتيب داسي دی : فرض يې
 کړئ يوگردي ټوکړچي پرگرداورديې په لنډوفاصلوکي وزنونه خوړندوي ،
 پرمهزيباندي غورېدلی وي . که دټوکرمخ ورو ورو پورته کړه سي ، گرداورد
 ټوکړه دمېزمرکزته راکش سي اوورپسې به پرمهزيټول کوته سي . دتورپه موردکي
 هم دشاوخواوزنونه يوپربل فشارراولي اودکبانودلوپدلو مخه نيسي خوله
 اوبوڅخه څنډی ته په اساني سره راپورته کېدلای سي .

دتوراستعمالول اسانه کارنه دی اوبنه دپرتمرين غواړي . پرلاسوباندي
 دتاووسره راغونډول اوبياغورخول دپرستونننمن کاردی اوپه لومړي سرکي سړي
 ته داسي ايسي چي بايدلېرترلېره درې لاسونه ورته په کاروي . افغاني ماهيگيران
 دتورپه اچولوکي دپرمه هارت لري . دوی کولای سي دروديداداوبودجريان له
 اړتياووسره سم تورپه دايروي شکل يادمستطيل په ډول ياهم په درې کونجه توگه
 واچوي . دکب نيولوپه وخت کي ضرورده چي تورله گارواونورموانعوڅخه بچ
 سي اودايوظريف کاردی ، چي څوکلنه تجربه غواړي .

دلويوکبانودنيولوپه تورپوري ترکوچنيوهغي درانه وزنونه خپري خوپه يوه
 سپک تورباندي دوه ساعته کب نيول به هغه چاته چي ورسره عادت نه وي ، بڼه
 پوره اندازه ورزش ښکاره سي . هغه چاته به دغه رازتورونه ښايي گټوروي ، چي
 ماهيگيري دسپورټ په خاطر نه ، بلکه صرف دکب نيولوله پاره کوي .

شهزاده په باغ کي تردوو ورخوتېرولو وروسته بنارته راستون سوخوهغه کورېي خوښ نه و، چي پخواپکښې اوسېدی. په دابله ورځ منزلباغ ته ولاړ، هغي مانی ته، چي اميردبنارترکلادباندي يوکال ياڅه مخکي ودانه کړې وه. ماته يوه خېمه راگره سوه چي دباغچې ترڅنگ ولاړه وه ځکه دمانی خونې غټې اومحدودي وې اويوازي يې دشهزاده دپذيراييواوشخصي خدمتگار انوله پاره کفايت کاوه .

په دغه ځای کي زه ناروغ سوم، تبه اوپېچش راته پېښ سو. انگرېزي دارو درمل راسره نه و. بنيابي بدخواړه مي خوړلي وه . شهزاده چي زماپه ناروغي خبرسو، خپل شخصي حکيم يادااکتريې زماکتوته راولېږه . دغه سړي خپل کوبښن وکړ او ډېره پاملرنه يې راته وکړه . په هغه وخت کي زه لکه څنگه چي بايدواي ، ممنون نه وم ځکه دورځي يې درې واړه ديوي ترڅې دوا دوه تر څوکو پوري ډک گيلاسه راباندي چښل اودی به دچښلو ترپايه راته ناست و. دعلاج پرڅنگ يې دناروغي تر تېرېدو پوري وړی هم ساتلم . زما روغېدو ته ډېر تلوارو. دناروغي ترپايه پوري به مي هرکله دی هڅاوه ، چي پخپل لاس د دوا د راوړلو له امله خان په تکليف نه کړي . وروسته مي ترخپل کت لاندي په وچه مخکه کي يومناسب سوری پيدا کړ، چي مایع درمل يې ترمانښه جذبول. زماپه فکريه افغاني طريقه باندي درمل خوړل څه ناڅه عادت غواړي . کله چي زه د نقاهت په دوره کي وم، حکيم به ماته هررازخواړه ښه په پرېمانه اندازه انتخاېول. ډېر هېز تر ماتېدو وروسته زه له نورولاروڅخه دناروغه کېدو تر خطر لاندي سوم . زه بايد په رشتيا سره دده ډېر ممنون وای ځکه دی ډېر وظيفه پېژندونکی ، باوجدانه او آزادخياله سړی هم و او زماپه ناروغي کي يې ډېره زياتنه خواړي وکښه.

کله چي زه بياروغ سوم پر شاوخوا سيمه باندي پرأس باندي خوراډېروگرځېدم اودزرکواوکرکانو (مېزانو) ښه ښکار مي وکړ. ماواورېدل چي لېږڅه ليري هوسی هم موندل کېدای سي خوڅرنګه چي هغه ښکار ديوي يادووشپوله پاره دکمپ لگولو خواړي غوښتله ، نومي فکروکړ ، چي بخت ازمويل په دې خواړيو نه ارزي. له بلي خوا مور له لېو ساتونکو سره تر ښار بهر کمپ لگولوڅخه سخت منع

سوي وو .

يوه ورخ زه دسروروپريوه متروك كمان پېښ سوم . دخلكوله خولې مي اورېدلي وو ، چي دغه كان پخپل وخت كي ډېره اندازه سره زردرلودل . دغره په ډډه كي يې يوغته كنده چاودول سوي وه او debris كوتې شاوخوا پرتې اوپه خينوبرخوكي پېخواني كندي په بشپړه توگه ډكي سوي وې . د غرنيو بلورو (Quartz) رگونه په چارچاپېر كي ښكارېدل خوسره زړې ظاهرا «جيبونو» ته تللي و او نورنوهيڅ نه و پاته . زه زيات هيله من وم چي په دغه خاي كي مي پخپله دزيارايستلو وخت موندلی وای . خومادخپلوسپاروساتوونكوبه واسطه د كوارتز ډبري ماتې كړې ، چي وگورم څه شي به ومومم . سره زرزياتره خلك خان ته ورکشوي .

له هغې ورخي څخه چي زه ترسرحد وروابستم اووه تنه سپاره ساتوونكي له خپل مشر (دافع دار) سره راته گومارل سوي وو ، چي هرځای زما مراقبت وكړي او كه چاپه مذهبي جذبې زماد مېرني تلابن كړي وای ، سزايې ددوی خپل مرگ و . ساتونكي به زما سره ډېر نزدې روان وو . چاته يې دبريد موقع نه وركوله .

شهزاده په كندهار كي نژدې يوه مياشت تېره كړه او دژمي دپاته كېدلوفكر به ډېر زړه تنگي كړ . ځكه دنومبر مياشت پای ته رسېدونكې وه . يومازيگرزه احوال پوښتني يادده سلام ته ورغلم (دوی يې همداسي بولي) او د دربارخوني ته دراتلوپه حال كي مي ورسره وكتل ډېر خوشاله ښكارېدی . ماته يې وويل "How do you do?" (دغه نودده ټوله انگرېزي وه ، چي په پوهېدی) ، دلاس روغېرې ، چي په ندرت سره يې له چاسره كاوه راسره وكړ بيا يې نوراته وويل داميرفرمان ورته رسېدلی دی اوباید سمدلاسه كابل ته ولاړسي .

ماورته په هغه بيخني كي دسفر كولو به باب يادونه وكړه او ده په ټوكوسره اطمینان راكړ چي دمارش په وخت كي تركندهارشل چنده زياته بيخني وي . څرنګه چي زما په خېمه كي اوبه هره شپه كنگل كېدې - نوبه مي خپل زړه په څه شي ښه كاوه - په هر صورت دبياروانېدلو خبره راته خوندي وه .

په هغه مابشام شهزاده خوسه د رغاړي راغوبستې وو . دوی يورازنل يا (bamboo) (۲) ، رغاوه ، چي فلوت ته ډېر ورته و . كه څه هم پرغربي غورباندي

افغانی سازبڼه نه لگېږي ، خوبياهم ماته ددغوخلکو سازبڼه اوپه زړه پوري
بنکاره سو. دسازدغه وسیلې چي دوی رغولې ، خاص دکندهاروي.

ماته وویل سوه ، چي شهزاده ددغوخلکوله یوتن څخه وغوښتل چي کابل ته
ورسره ملگری سي، خودسړي خوښه نه سوه اوتریلني تېرسو.

شهزاده په دابله اوونی له کندهاره وخوځېد. دسفرله پاره په تیاروباندي
دپروخت ونیول سوپه داسي حال کي چي دغه رازتیارۍ بنایي ترهغه په نیمايي
وخت کي بشپړي سوي وای، خوخلک په کارکي دتلوارعادت نه لري اودهغه
پرځای بیاداغوره بولي چي ټول کارونه سبایااورپسې ورځي ته وځنډوي .
دلومړۍ ورځي کمپ صرف دوولس میله له کندهاره بهرو. دلومړۍ ورځي مارش
څکه تل لنډوي چي اسان اوباري څاروي دراتلونکي سفرله پاره آماده کړي اوپه
عمومي توگه دادمارش دترتیباتودازمولویوه وسیله وي.

دکابل تگ لوری دکلات ، غزني اومقرپه استقامت پروت دی . ترکلات
پوري لارڅلور ورځي نیسي او شمال ختیځ لوري ته غزېدلې ده چي زیاتره یې
دهغه رودپرغاړه پرته ده چي دشاوخواغرونوڅخه دکندهارپرلوربهیږي (۳) .
لارورو ورو یوه اواردښت ته ورځیږي خودلاري دواړوخواووته لږڅه لیري
دغرونلری سته . ترهغوپه هاخوابیاترمقرپوري، چي نوري څلورورځي نیسي ،
لاردځینوغرونودلریوپه لمن کي تېره سوې ده چي دسفرله پاره بڼه لارده اوسخت
کوټلونه نلري.

له مقرڅخه ترغزني پوري لارديوي لوري جلاگي دپاسه تېرېږي چي
دواړوخواووته یې دغرونولری چي دلاري له استقامت سره سمې غزېدلي دي ،
سته اولاري ته یې دیوه سړک بڼه ورکړې ده . دالارغزني ته تررسېدوپوري
دڅلورورځومزل واوژموردسفردپره سره برخه همداوه . څکه باددپرسوراودومره
توندوچي زمانېدي جامې یې لاثیري کړې . دورځي له خواښه لمرو . خوتودوخه
یې نه درلوده . شاوخواغرونه په واوروپت وو . غزني ته تررسېدویوه ورځ دمخه
یې په اورېدلوییل وکړ اوپه خیمه کي یې زمورخوب راناارامه کړ . واوره دشپې
پیل سوه اوزه چي سهارراپاڅېدم ، په خیمه کي دننه بکسونه اوکت مي په واوره
پت وو . څکه باد د خیمې پېڅول پورته کسړی او واوره یې دننه راوړې وه . تر

لمرختو پوري مي جامې لکه یخی داسي وي . خکه کالي مي چي پرچوکی
اچولي وو . تراوري لاندي سوي وو ترخومي نورله بکسه رايستل هماغه دشپي
نازکي جامې اوخپلی مي اغوستي وي .

غزني ته دهماغی ورخي مارش يوله سختو مارشونوڅخه و . ترهغه دمخه
ورخي لمړيني او هواوچه وه اودواوري لنډبل بادلازيات سورگر . مورکله کله
مجبورو له اسانوراکنسته سو ، لاسونه وپښې وغوروو ، پزي وغوريونه ومورواوپه
دې ډول ديخ وهلومخه ونيسو . زياتروافغانانو د Balaklava (۴) په شان خولی
پرسرگري وي چي يوازي به يې سترگي پکښې ښکارېدلې اوما فکرکاوه ددغه
رازسختي یخنی په مقابل کي ډېره ښه محافظه وه چي کاشکي ماهم درلودای .
واوري ، مخکه ډېره ښوی کړې وه اوډېر اسان پکښې غوزارسول . داوښانوحال
تراسانولابترو . خکه ددوی پلني پښې چي پرلنډه لارهري خواته ښوييري ، په
واوره کي له سفرسره ډېر لږ تطابق کولای سي . دوی درانه بارسوي هم و او
هرگري به چوخېدل . دخينو خوپښې لاهم ماتې سوي اوباید حلال سوي وای .
خرنگه چي داوښ غوښه دخورلوورده ، خکه نومړينه يې دڅښتنانوله پاره جدي
تاوان نه و .

شهزاده ترغزني دباندې دهغه خای له افسرانو اوماوردینوسره وکتل اوهغوی
ورته کالي ، اسونه اوپيسې دسوغات په توگه ورکړې اوکله چي ښارته را
ورسېدی ، دتوپونوپه ډزو باندې شاهي سلامي پرخای سوه اودآس دسپروڅورتولی
دده دهرکلی له پاره لیکه ولاړي وي . ترهغه وروسته دی ښارته ننوت اودمخه
تردې چي د ښارترکلادباندې خپل کمپ ته بیرته راستون سي ، ددوساعتوله
پاره يې درباروگر .

غزني په داسي يوه کوچنی ناوه کي پروت دی چي ټيټي غونډلي
پراخړخېدلې دي . دا يو ډېر کوچنی خای دی اودافغانستان د نورو کلیو او
ښار . گوټو په شان يوه جگه کلا لري چي يو وخت دامپراتورانو کورو . ښي ودانی
پکښې نسته اوکوڅې يې ډېرې تنگي اوچتلي دي ، دبازار يې هم مزه نسته .
يوبالاحصار يې دپادوني وردی چي پرشاوخوا سيمه باندي حاکمیت لري خوهغه
پخپله دنن ورخي په توپکوباندې له ورځرمه غونډيوڅخه ترکته رول لاندي راتلای

سردار محمد عمر خان او عملہ یی

سي .

ترغزني لورنورمارش کونکي مجبورو، چي دخپل سفر د پړسخته برخه د
ديسمبر تر نيمايي مخکي ووهي. په دغه وخت کي معمولا زورمي واورې پيل
کيږي . غزني ته نارسيده اواردنبت هغه چاته ښه معلوم دي ، چي پرهغه لاري
سفر کړي وي. زياتره يې په واورو کي گيرسوي اوهورې له منځه تللي دي؛ په
نتيجه کي مودهرې ورځي مارش ښه د پراوردو او يوه ورځ خومونژدې څلوېښت
ميلوته ورساوه، چي د يوه شهزاده له پاره ښه د پره فاصله ده . زه خو څومياشتي
مخکي له سپارلي سره بيخي عادت نه وم او په لومړيو ورځو کي مي ورنونه په
زين باندي سوليدل خود پر ژرکلك سول.

په يوه د پراورد مارش کي ، شهزاده زياتره لاري او ښانو وهله او په هغه وخت
کي به زه وړاندي روان وم او په دې ډول مي له دورو او نوروناراحيتو څخه ځان
ژغوره . ځکه داوښ سپور، چي هرڅومره کوبښښ وکړي د آس په سپورسي نه
سي رسيدلای. وړاندي والي ماته ددې موقع راکوله چي څه لاريه بېره ووهم ،
څه په ډوبله (منځني سرعت) اوڅه پلې. خود چته کي تاوان بياداوچي دکمپ
وهلوځای ته به ژور رسيدم او مجبور به وم چي دباري څارويو او څيمو و نوکرانو
تر رسيدلو پوري درې څلور ساعتو انتظارو باسم اوترهغه وروسته بيا يوساعت ياڅه
کم دخوروت تر برابرولو پوري وگورم. مامعمولا دودې د مازيگر د څلورو بجو او د
ماخستن دنهوبجو ترمنځ خورله . خوبې له څيمې او دودې په هغه تونډبادکي څو
ساعته انتظار د پړسخت کارو. په تېره بياچي داورده مزله ستړي به هم وم . د
سپارلي په وخت کي به مي پښې معمولا ديځني له لاسه داسي کرخت سوي وې
چي حس به يې کورت نه درلود او په کمپ کي خوبه د شپې يځني دومره زياته
سوه چي اوبه به پرمخکې باندي تړپاشلو وروسته سمه لاسه کنگل کېدې
اوزمانوکر (خانه سامان) چاره رابنکاره کړه چي په اوبو کي ترغوټه کولو وروسته
ديځي ورغ پرښتې و. د شپې به، چي باد تېزېدې اودتودوځي درجه به ورسره
سمه ټيټېدله او ټيټېدله . هرڅومره چي به څوک ژر په بستر ننوت اوځان به يې
تودکړ هغومره به بختورو.

يوه شپه مي دننه په څيمه کي غارو کينده او اور مي پکښې بل کړ، خو په

دوودقيقو کي يې بيادياندي راوتلی وم ، ټوخل مي ، له سترگومي اوبنکي بهېدلې اومجبوروم ترهغه وخته دباندې وساروته ودرېرم چي باددخېمې فضاله دوده پاکه کړي. له هغه وروسته مي يومنقل (داوسپني غاب چي پر څلورو پښو ولاړوي) پيدا کړ او اورمي ترخېمې دباندې پکښې بل کړچي سرې سکروټي سو، بيامي نودننه کړ اوځای يې خوراډېر راته مستريح کړ. دمخه تردې چي بیده سم منقل به مي ، چي له پوروندو پرته بل څه پکښې پاته وه، ترکټ لاندي کښېنو اوځای به مي په توداوه، نيالي مي نه درلوده او په يرستن کي به بهېدللم چي دهغه يخ باد په وړاندي يې سرترنوکه نه سواي پټولا ي چي دخېمې ددېوالوله بېخه به راتلی او ترکټ لاندي به چلېدی .

مورپه لارکي ترڅو کليورا تېرسولو، چي ځيني به يې لوردغره په نيمايي کي اوځيني به کښته په دره کي پراته وو. پرتولوباندي دساتني له پاره جگي کلاوي راتاوسوي وې . باغونه اودکړني مخکي يې ترکليو دباندې وې اوکله چي به مورټېرېدلوځيني غټ افغاني سپي به چي St. Bernard ته ډېر ورته وو، راپسې ځغستل ، راته غپل به يې اوخورا غټ اوخوړي ښکارېدل. دومره غټ، چي څوک له دوی څخه اصولا درمودساتلو کاراخلي اوځيني وخت خو پر لېوانو لا بريد کوي اووژني يې.

دييابان خلك زياتره لاري وهونکي دي اودامير عبدالرحمن ترزمانې دمخه يې ټول شاوخوا په لاس کي وو. مسافريه که ډېرش ياترهغه زيات په ډله نه تلل، سخت به ډارېدل . ځکه غريب خلك ، چي يوازي به يې سفرکاوه، داغوستر جامو په خاطر وژل سوي وو.

له مسافروسره ترکليو دباندې دکليوالودچلندپه باب ډېري کيسې کېدلې. يوه يې داوه ، چي يو غريب سړی پرلارټېرېدی او يوه غوټه يې پراوړواخيستې وه، ديوتن لاري وهونکي په سترگه سوي و اوفکرېې کاوه چي په غوټه کي به کوم ارزښتناکه شی وي . ځکه يې پرسړي ټک وکړاو ويې واژه . څوکله چي غله د نوموړي سړي غوټه وشنېله ، وچ خوشايي يې پکښې وموندله (خوشايي دغريبوخلکو له خوادسون دموادوپه توگه کارېدله)، مړی يې ځکه په لغته هيسته وواهه چي خپل کارتوس يې ارمان و! ماته يوه بله کيسه هم وسوه او هغه

دا، چي دژمي په موسم کي يوځای ديارلس تنه مسافر د غلوه خواو درول سول او هرڅه چي يې درلودل، ترې واخيستل سول. حتی دتن جامې يې هم ترې وايستلې اولوڅ لپړې خوشي کړل، چي په يځني کي مړه سول.

ددغه راز غلاو او وژنو د شمېر د لږوالوله پاره دامير چلند ساده خوا غېزمن و. که به يوځای څوک لوټ يا ووژل سو، دهماغه ځای د لسو ميلو په شعاع به ټول کلي له شلمو زرو څخه تر پينځو سوزو روپيو پوري جریمه کېدل. او که په ځمکو د دغه شمېر روپو په ورکولو څنډو کړ، دوي يادري ټولې عسکرېه ورو لپړل سول او تر هغوبه پرناست وو، چي د جریمې روپو به يې تر لاسه کولې. يو افغان عسکر چي پريوچا واپروي، دنوموړي دکور د پښه شيان ځني غواړي. ښې بستري، ښه کوټه، ښه خواړه. که په کور کي د چرگ يا پسه غوښه نه وي، څښتن يې بايد سمد لاسه ورته برابره کړي که څه هم دهغه د برابرولو له پاره دکور هرڅه خرڅولو ته مجبور سي، خرڅوي به يې. که دا ونه کړي نو د توبک کونداغ به پر نړۍ ملباندي وځوري او بياتر دې لاسخت وهل. کليوال چاته شکايت هم نه سي کولای ځکه داد حکومت عسکر دې او خپله وظيفه سرته رسوي. په دغه ډول د حکومت جرمانه څومره چي ممکنه وي، هغومره ژر تر لاسه کېږي ځکه د هري ورځي څنډه دکلي هر کورته د درانه تاوان په بيه تماميږي.

دامير د سياست اغېزه دا وه، چي هر کليوال احتياط کاوه پخپله سيمه کي د مسافر مزاحم نه سي. ځکه ديوه سړي جنايت ټولو ته غم جوړاوه. په هغه وخت کي چي زه پردغه لار تېرېدم ان يک سړي لاکولای سواي، چي له کندهاره تر کابله پوري بې له دې، چي په ټوله لار کي دي يې څوک په ناحقه مزاحم سي، سفر وکړي. په دې شرط چي بهرنی نه وای. ايراني او هندوستانی هم په دغه کتېگوري کي راځي. ځکه دوی داسي کوم څوک نه لري چي حکومت ته دي ددوی عرض اوشکايت ورسوي اوله همدې امله نودوی ته د ښه ښکار په توگه کتل کېدل.

له کلات څخه د غزني تر شاوخوا پوري لار ښه هواره ده، وروسته تر غزني پوري مخ پر کېسته اود غزني شاته بيا د غزني کوتل تر دروازي (۵) پوري مخ پر لورده او تر هغه وروسته بيا تر کابله پوري بيا مخ پر خوځي.

دغزني او کابل ترمنځ دښت په ډېره ټيټه سطحه کي وروسته تقريبا لور سوي و. هوا ډېره نرمه وه خوشاوخوا پرغرونو اوږه پرته وه او د شپې له خواد تودوخي درجه ترصفر ټيټه وه. مور د لاري پردغه برخه باندي پنځه ورځي مزل وکړ او دغه سيمه چي مور پکښې تېرسولو، زياتره يې غونډۍ وې خو وادي په ښه ډول کرل سوي وه او شاوخوا يې زيات شمېر کوچني کلي پراته وو.

له چمن څخه ترکندهاره اوبيا ترکابل پوري لار کېدلای سي چي د عراده لرونکي ټرافيک له پاره جوړه سي او هاورگاډي د خط جوړولو له پاره هم ستونزي پيښي نه سي. دا حقيقت چي اميرته دهند د حکومت له خوادوه سوغاتي توپونه پر همدغه لار باندي د جرثقيلو (Traction Engines) په واسطه رسېدلي وو، په څرگند ډول ښيي، چي د يوه ښه سړک جوړېدل به اسانه کار وي.

کله چي مور دراني کلاته ورسېدو، له کابل څخه صرف لس دوولس ميله ليري. البته که څوک دکارگه په شان وروالوزي، يعنې دهواله لاري ورسې. خو مور مجبور وچي پر کوتل باندي راتاوسواونژدې شل ميله نور وړاندي ولاړسو. دغه کلي ته نژدې مور دهغه ډگر ترڅنگ تېرسو، چي له انگرېزي لښکر سره جگړه پکښې سوي وه او پر هغو کسانو باندي ډډې وکوتني جوړي سوي وې چي په جگړه کي وژل سوي و. کله چي زه د دغو ډبرو پريوه کوتني ناست وم يوزوږ سړي مي په سترگه سوچي کله مخ ته او کله شاته ځي اوله خانه سره غرو مېږي کله چي زه يو څو گامه ولاړم، تر شامي د يو عسکر چيغه واورېده، مخ مي ورواړاوه. که مي کتل د زاړه سړي په لاس کي دومره غټه ډبره ده چي په سختی سره يې وړلای سي او په ما پسې راروان دی. زما سپاره ملگري په خندا ورته وويل، چي که دي دده د مرگ تلابن وکړ، امير صاحب به دي بندي کړي. خو زاړه سړي وويل، چي انگرېزانو دده زوی وروژلی دی او دی بايد په بدل کي يو انگرېزو وژني. دا خبره د خدا وړنه بلکه د زيات تاثير ووه چي يوزوږ غريب سړي څو کاله مخکي دخپل زوی له لاسه ورکولو ترله ايستلای دی او دومره غټه ډبره يې، چي دغورځولو توان يې نه لري، رااخيستېده او خپل غچ اخلي. په هر صورت دا د خلکو د جذباتو ښکارندويي کوي.

کلا قاضي ته چي له کابله اته ميله ليري ده، ورسېدو، هلته مود درو ورځو له

پاره کمپ وواکه شهزاده باید کابل ته په راتلونکې یکشنبې ننوزي. دا ورځ دنجومگروپه نظرچي په داسي حالاتوکي ورسره هر ورو مشوره کېږي ، یوه نېکمرغه ورځ وه.

مورچي په کومه ورځ کمپ ته ورسېدو ، سردار حبيب الله خان (اوسنی امير) هم دخپل ورور لیدوته راوړسېد . یوه شپه یې ورسره تېره کړه او په داسبابیرته کابل ته ستون سو . سردار محمد عمر هم دده لیدوته راغی او څرنگه چي نوموړي دملکې سلطاني زوی او په هغه وخت کي تقریبالس کلن و ، شهزاده په هماغه شپه دده دخوښې له پاره داوړلوبې (آتش بازی) حکم وکړ . سردار هغه لقب دی ، چي Prince معادل اویوازي دامير زمانوته ورکول کېږي ، که څه هم خلک د شاهي کورنی نورغږي هم ددرناوی له امله په دغه نامه یادوي .

دیکشنبې په ورځ شهزاده او عمله یې کابل ته رهي سول . ددغي ورځي له پاره یې ترټولوبنه کالي اغوستي وو او ټول څکه خوشاله ووچي بالاخره کورته رسېدل . تقریباً په نیمايي لارکي یوه ستره ماښامنی ورته جوړه سوې وه او هلته د شهزاده دوه کلن ماشوم زوی د سردار حبيب الله خان له زامنوسره یوځای دملاقات له پاره منتظروو . شهزاده دخپل زوی په لېدو بیخي ډېر متاثر ښکارېدی ، چي ماته د حیرانتیا وړو . څکه ماته فکر کاوه ، چي دی یوې عاطفې سړی دی . مور یو ساعت لاڅه زیات پر ماښامنی باندي تېر کړ . چای اونوردخورک وچښنگ شیان راکول سرل او وروسته نوسپاره سولو .

دکابل ترښار دباندي ورکشاپ ته نزدې په یوه پراخ ځای کي څو ټولې عسکراودوه درې ټوپونه درول سوي وو او د عسکروپه منځ کي دکابل له نورولښکري قوماندانانوسره یوځای سردار حبيب الله اونور مامورین د شهزاده دهرکلي اوترسلامخانې پوري دهغه ملگرتیا په خاطر منتظروو . د شهزاده په رسېدوسره دټوپوپه ډزو شاهي سلامي پرځای سوه او وروسته بیلابیل افسران راوړاندي سول او شهزاده ته یې سلامي وکړه . دوی ټول په گډه د ښار پر لور وخوځېدل . پرسر کونوباندي په زرگونو خلک دتماشي له پاره ولاړوو . عسکر ددې له پاره ځای پرځای سوي ووچي دخلکو د وړاندي تگ پر مخ وپېسي او شهزاده داونور ملگروته یې لار خلاصه کړي .

امير خپل زوی ته دهر کلي اوله دپرليري سفر څخه دروغ رمت راستنېدوپه
خاطر عمومي دربار جوړ کړی و . شهزاده دسلامخاني دروازي ته له رسېدوسره سم
له آس څخه راگېسته اودسلامخاني پرلور رهي سو . امير ته هم خبر ورکړه سو .
شهزاده دربار ته وخت ، پرزن گنو کښېنوست په داسي حال کي چي دوعاوي
اوسلامونه يې کول ، دپلار لاس يې په خپل دواړو لاسوکي ونيو او پر دواړو
سترگو يې په وارسره کښېنواو مچ يې کړ . امير شهزاده راپورته کړ او پرچوکی
باندي د کښېنستلو امر يې ورته وکړ او بيانوتوله ورځ خوشالي وې او ټول مامورين
اوافسران دامير دسلام اودهغه دزوی دصحيح وسلامت رسېدلودشکراني له پاره
په وارسره دربار ته راتلل .

ددوهم څپرکي لمنلیکونه

- (۱) یورازماهی دی
- (۲) یودول هندي نل دی .
- (۳) دا رود دترنک په نامه یادېږي او سرچینه یې په مقر کې ده .
- (۴) سیمه ییز خلک دې خولی ته « باران کلاه » وايي .
- (۵) دغه ځای (کوئل تخت) نومېږي .

دریم خپرکی

کابل

مهمانخانه - حمامو (ترکی غسل خانو) بیان - په کوخواو جادو کي له خلکوسره د لیدني کتني بیان -
امیر عبدالرحمن ، د قصر و انتظارخاني (Audience Chamber) اوماته دده د هرکلي بیان - د کابل
حالت اودشاو خوا سيمي بیان - کابل ښار ، بازارونه ، کوڅي او کثافت - داو بو تهيه اود بدرفت سیستمونه
- روغتيايي ترتیبات - ابله سپي او کارگان - د امبارو (دیرانو) ښار .

زه کابل ته له رسېدو وروسته په دابل سهار په باغ کي گرزېدم .
د دربار ترجمان راغی - راته وپویل : امیر صاحب امر کړی ، چي ماته به له
غرمې وروسته د لیدني کتني ویاړ اېڅنسي . کابل ته د ازمادو هم سفر و او امیر زه
پېژندلم . نوموړی د الاستعداد لري چي یو څوک یو وار وړني بیایې نه هېرېږي .
امیر امر کړی و ، چي زما سره باید په ډېره درناوي چلندوسي اوزماد استوگني
ځای یې نوی مېلمستون (مهمانخانه) چي امیر پخپله له څو روخو راهیسي
پکښې اوسېدی ، ټاکلی و . دایوه پراخه څلور کونجه ودانی ده . لویي خونې لري
اصلاً د امیر د دوبي له ماښو څخه یوه گنله کيږي اوترنوی ښار د باندې پرته ده .
پر کورونو باندې یو پراخ باغ راتاوسوی اودهغه پر شاو خوا چک دېوال دی . د دېوال
په یوه برخه کي یوه سرپټه دروازه ده چي دواړو خواوو ته یې د ساتونکو خونې دي .
د دېوال په دننه برخه کي دنوکرانوله پاره پیاده خانې (outhouses) جوړي سوي
چي پای ته یې پخلنځی اودهغه څنګ ته حمام (تورکی غسلخانه) دی . د کابل
غټ کورونه یې له حمامه گویا بشپړنه دي . ماتېره ورځ په همدغه حمام کي ښه
خوندور غسل وکړ ، چي له کندهاره د راوتلو راهیسي مي دالومې و اړلمېدل و .
په حمام کي دوې خونې وي او ترمنځ یې لار خلاصه وي . چتونه یې گومبتي ،
منځونه یې په غټو ډبرو (تخته سنگو) فرش سوي ، چتونه اودېوالونه یې په
سمنټو پلستر سوي وي . خونې په هغو تاو خانو توډيږي ، چي د همدې له پاره د باندې

جوري سوي دي . تاو خانه داورتودوخه دخونولاندنی برخي اودپوالوته رسوي . دتاو خانې اودخونوترمنخ دپوال پرپر (دبل) وي چي په منخ کي يې داوبودوه خايونه جورسوي وي ، يودتودواوبوله پاره بل دسرو . دتودواوبوخای تاو خانې ته څرمه اودسرواوبودالبرڅه ځني ليري وي . خونوته اوبه دشيردهن لرونکونلانوله لاري ورځي . دننه خونه يې توده وي اودغسل له پاره کارترې اخيستل کيږي اودباندي خونه سره اودکاليواغوستلوله پاره وي . په دغه رازحماموکي دپره موده پاته کېدل بڼه نه دي ځکه هوايې زياته ناوړه وي . دفرش دغټوډبروترمنخ درزونه يې هم يومخيزيندنه وي اوخونوته داورگازترې راځي . دپروخت پکي پاته کېدل دسرشديدردونه پېښوي . بياهم ، داحمامونه په ساړه موسم کي چي دانگلستان ترژمي خوچنده سوړوي ، دپربڼه اومستريح دي . ددې له پاره چي دغه حمامونه بڼه تادوه سي ، دوې ورځي بايداورترلاندي بل وي اوکه منظمه استفاده ترې کېدله نواورېې بايدهره ورځ بل پاته وي . يووارچي حمام تودسي ، بيايې نوپه لېزاورتودوخه لوړه ساتله کيږي .

له غرمې وروسته زه له ترجمانه سره يوځای دهغې کتني له پاره وخوځېدم چي داميرله خوايې امرسوي و ، خومانې ته تررسېدووزاندي په نيمه لارکي يواستازي په مخه راغی ، چي زماله پاره ليک ورڅخه و . ليک داميرله خواواوپکښې ليکل سوي وو څرنگه چي دی ناوخته پاڅېدلی دی ، ځکه نوپرهغه ټاکلي وخت له ماسره کتلای نه سي اوماته يې ديو ساعت وروسته ورتگ سپارښتنه کړې وه . يوچاته دليدني کتني ديو ساعت څنډېدوله بابته دليک ورلېږل د فوق العاده درناوی نڅښه ده . معمولا چي چاته دکتني له پاره پريوه ټاکلي وخت امرکېږي اواميرپرهماغه وخت کتني ته تياری ونه لري ، نوموړی شخص بايدکښېني او انتظار وباسي . مادايوساعت وقفه دښارپه شاوخوا کوڅو او سرکانوکي په چکرتهږه کړه . په دغه ځای کي داميراوشاهزاده گانومانې اودلوړومامورينو اودرباريانو کورونه اوباغچې پرته دي . دغه برخه چي دزاره ښارپه شمال لويديځ کي پرته ده ، ده افغانان نومېږي داپه دې خاطرچي دپښتنويو کوچنی کلی پردغه امتدادپروت دی . ددغه ځای سرکان هم پراخ دي اوهم اوار ، خو په هغه وخت کي فرش سوي نه وو او تښتاران يا واورې وروسته

داسانويښې څوانچه په خټواوچکړکي ښخېدلې . پلي کسان خومجبوروپه احتياط تگ وکړي . اوس دکابل شاوخوا اساسي سرکونه په خښتوفرش سوي . دي اولکه پخواچي وو ، اوس داس سپارلي اوپلي تگ پکښې په خټوکي ختل نه دي .

خلک چي په مخه راتلل خيړن پيړن ښکارېدل . ان دلورو رتبوخلک ، چي پراسانويه سپاره وواوينځه شپرنوکړان به يې پريغل ورسره روان وو ، هم داسي به ايسېدل لکه تازه ، چي يې مخ پرېولې اوخت وغاړه يې په پرېولوکي ځني هېرسوي وي . داسي تروتازه خلک بيخي نه ليدل کېدل چي په منظمه توگه دي غسل کوي . زه وروسته پوه سوم چي ان دلوري طبعې خلک لاپه اوونۍ کي يووړلمبېري اونورخوپه څومياشتوکي يووړ . ښايي همدادليل به و ، چي ددوی غاړه اوخت ناپرېولي ښکارېدل . د خلکو جامې هم يوڅه انگرېزي او يوڅه افغاني وې . اوپه اوونۍ کي يووړدپاک کميس اغوستلوعادت ددوی پر خيړنو څېرو يو سرباري دی . په داسي حال کي چي سرترنوکه خان کيسه کول (موبل) به دوی ښه وايښوي .

اميرپه بوستان سراي کي و (۱) . دا يوه کوچنۍ ماڼۍ وه چي تر باغچو دباندې جوړه سوي او پر شاوخوايې دارگ مستحکمه ماڼۍ راتاوسوي وه . څنگ ته يې دملکې سلطاني ماڼۍ وه چي گلستان سراي (۲) نومېدله . بوستان او گلستان دواړه دباغ معناورکوي اود پخواني ” ورم ځای ” او ” وروستۍ ” ” گلځای ” ژباړه ده . کابل بايد پخپله په بل عبارت ” بوستان ” واي اوکه څوک يوځل دهغه په بازاروکي تېرسي دا خبره ورته څرگندېدلای سي .

دماڼۍ دروازي ته زما اوزمادترجمان له رسېدوسره سم ، د ساتونکو مشر (کپتان) موردننه دربارته رهنمايي کړو . مور هورې تم سولو او اميرته دوظيفه لرونکي افسرپه لاس زموږ د رسېدلو خبر ورکړه سو . داميرتراجازي وروسته يې دده حضورته زمالارښوونه وکړه . انتظارخانې ته په رسېدلو سره ، ما اميرپه هغه اوږده څوکۍ کي ناست وليدچي ده دکت کار هم ترې اخيست . ده څرې انگرېزي جامې اغوستي وې او پرسرې وړېښمينه افغاني خولۍ (Fez) (۳) وه ، چي پر يوه څنډه يې دالماسوشاهي ستوري ټومبلي و . امير ، چي له اوږدې مودې راهيسي

د نقرس په ناروغی اخته و، دناستي له پاره يې دخپل بستريوارخ غوره کړی و
خکه چي په هغه کي ترچوکی زیات مستریح و اودنارامی په وخت کي يې
کولای سوی بې له دې چي له چوکی څخه دراو لاړېدو تکلیف وويني په کتې کي
خان وغزوي اودمه وکړي .

امیرینځه څلورېنست کلن ښکارېدی. که څه هم شپېتوته نزدې واوداڅکه چي
دسراوړيري ورېښتان يې تورپاته سوي وو اودی يې ترخپل عمرخوان ایساوه. په
جسمي لحاظ مزی، پلن لږڅه جگ خوړوندي يې لندې وې . سترگې تکي
توري وې اوترگنووړوڅولاندي يې چاته په تېزاودقیق نظرکتل. که څه هم په ښه
ژیربخون وڅوتریوه متوسط پرتگالي يې پوست تورنه ښکارېدی. دامیرغابښونه
ټول مصنوعي وو اودخبروپه بهیرکي به يې راوايستل اودلاس په دسمال به يې
پاک کړل چي په دغه وخت کي به يې په خبروکي توپیرراغی اوتعقیب به يې
مشکل سو. ده یوخل خپل غابښونه ماته دکتلوله پاره راکړل اوڅرگنده يې کړه
چي داده خپل سړی جوړکړي دي. هغه دافن له یوه انگرېزي غابښ جوړوونکي
څخه زده کړی و. (۴)

پرامیریباند غلام بچه گان راتاوسوي اودده هرامرته تیاروو. مخي ته يې
دخوني پرشاوخواباندي افسران اوماورین اوپه دروازه کي دشاهي گارډ دوه تنه
برچه پک سپاهیان اودگارډکپتان دهغوی په مخ کي توره له تېکي رايستلې
ولاړو.

دانتهظارخونه ښه لویه اوپه ښوايرانیو غالیووفرش وه خوله یو څو باز و
لرونکوچوکیو، چي شین پوښ يې درلود. له څو کوچنیوگردي مېزوپرته، چي
دېوال ته ایښول سوي وه نورفرنیچرپکښې نه وه. پردېوالوباندي روغني رسامی
سوي وې اویوازي يې طبیعي منظري درلودې، ځکه دسړیوتصویرونوته په
هغوخونوکي، چي لمونځونه کيږي، اجازه نسته اوپه دې حکم کي ټولي خوني
راځي. دمسلمانانوپه نظرلمونځ په هرځای کي چي برابرسو کېدلای سي اوپه
تصویرلرونکې خونه کي لمونځ کول، ددوی په نظردبت پرستی نڅښه ده .

زه ددربارپه خونه کي لوړورټېرسوم اودامیرمخي ته ودرېدم سرمي ورته ټیټ
کړ. ده د سترې مه سې له معمول سره سم پوښتنه وکړه، چي ښه يې ؟ خپلي

دست کشي يې دلاس دروغېرپه نيامت وايستلې (په بني لاس کي دنقرس ناروغی، دی په ساره موسم کي دست کشاوغوستلوته مجبورکړی و) اوپويل چي په انگرېزانو کي دستکشي په لاس روغېر باب نه دی . وروسته يې په فارسي ژبه تراوردې سترې مه سي وروسته راته وويل چي کښېنه اوبيايې نوخوساعته خبري راسره وکړې . په روسيه کي يې دخپل ژوند اومسلك لنډي کيسې وکړې اوپه مجموع کي يې په لوړه درباري سويه زمادرنای وکړ . دا درناوی هغه چاته کېږي چي دی ترې خوښ وي .

ترکښېنستلو وروسته يې ماته يو کوچنی مېزکښېنود چي چای مېوه اوسگرېت پر پراته وو . ماته يې په روسی پيالنه کي چای راکړې او هغه يو گيلاس وچي دسروزرو لاستی يې درلود او دسروزروپه غاب کي پروت و . دافېشن امپرله روسانوڅخه اخيستی و .

په دغه رازناستو کي داضرورنه وه چي څوک پخپله ورغېږي ټولي خبري اميرکولې اوڅه چي يې غوښتل هغه دده خبروته غور نيول اولنډ خواب ورکول و . البته که به يوې موضوع اوږده څرگندونه غوښتله نو به بيا دده په دېر دقت سره غور نيولی و . دخندا ور خبروپه وخت کي به يې دزړه له کومي خندا اوکله خولا په کت کي ورسره رغوږېدی . دجدیت اوخندا په دواړو حالاتو کي اميرتل ديوپاچاپه شان واوهمدغه علت وچي دده په وړاندي هرچا دده د ټوکو ويلوپه وخت کي له خنداڅخه ځان ژغوره . کله چي به په خښم سو ، مخ به يې سره کش سو ، غاښونه به يې ښکاره سول . تردې اندازې چي لېوه وزمه به ښکارېدی . په دغه وخت کي به نوده دخبروپرخای دکلماتو يورا زپوښهار کاوه اوداسي څوک لږ پيدا کېدی ، چي دده په دغه حالت کي دي ونه لږزېږي . په دغه وخت کي يوه کوچنی خطا دېږي سختي سزاسبب کېدله . په دغسي حالاتو کي به اميرته دهغو کسانو پخواني جر مونه هم ورپه يادېدل چي ده به دجزا ورکولوړ کښلي وو . ده به له وظيفې څخه ديوي کوچنی سرغړوني په خاطر دېږه درنه سزا ورکوله . تاسي نوپه دغه راز حالاتو کي دحاضر وکسانو داحساس تصور کولای سئ . ځکه هيڅوک نه پوهېدل ، چي ددوی دپخوانيو خطاگانوپه حساب داميرپه فکر کي څه دي؟

امير عبدالرحمان په ورخني دربار كي - سردار حبيب الله هم ورسره ناست دي .
(دمولف رسامي)

داميرپه حضورکي دخبري کولوجرات هيڅوک نه کوي. بې له کومي پوښتني ، که به يې درلوده ياداچي داميرپه سترگوکي يې دکوم شي دغوښتلونځښه وليدله يايې دسرهغه اشاره وليدله چي اميرپې دپوښتني په وخت کي کوي. غلام بچه گان دخپلودندودسرتي رسولوپه وخت کي پته خوله په آرامي سره شاوخواگرزي اوکه وغواړي وزي اوننوزي . تل يې په پام کي وي چي يوڅوتنه بايداميرته نژدې پاته وي.

کله چي زه له اميرسره وم، سردارنصرالله خان چي له لندن څخه زه ورسره ملگري وم ، دربارته راغي. وروسته له هغه چي پلارته يې سلام وکړ، په چوکي کي دناستي اجازه ورکړه سوه . دده مشرانوزامنوته تل دچوکي تعارف کيږي که څه هم دلندي شپې له پاره دربارته حاضرسي . بې له هغو حالاتو، چي دوی پخپله له حياڅخه نه کښني، يااميرپه غوسه کي وي. په دغسي حالاتوکي دوی ته په چوکي کي دکښېنستلوست نه کيږي اولاروي. کوچني شهزاده گان چي دده ليدلوته راسي، بايددده دچوکي ياکم ترشاودريږي اودعادي غلام بچه گانوپه شان عمل وکړي . ده ته هرهغه شي چي غواړي ، بايدوريږي کړي اوتل ورته منتظرواوسي .

شهزاده چي دتگ خيال ولري ، پلارته يوځل بياسلام وکړي اورهي سي . که څوک له اجازې پرته ووزي، پوښتنه ترې کيږي.

داميرپه حضورکي دکښېنستلوا اجازه ورکول ددېري مهرباني اوعزت ځښه ده چي يوڅوتنوته ورکول کيږي. مشرانواولوررتبه مامورينوته چي دکښېنستلوبلنه ورکړه سي، بايدپرمخکه باندي داسي کښېني چي شا يې دېوال ته وي اوکه زيات شمېر حاضر وي نوداميردواړوخواوته ددېوال له اوږدوسره سم پريوه ليکه بايد کښېني . دلوري رتبې ياعزت څښتنان اميرته ورڅرمه ناست وي.

له اميرسره ترخوساعتوتېرولووروسته مي دتگ اجازه ځني وغوښتله اوکله چي دتگ په نيت ولاړسوم ، راته يې وويل چي سباته به وگورواوترهغه وروسته به هم زياتره سره وگورو. ده غوښتل، چي ماډېر وويني. دزياتوليدنوکتوله پاره دده غوښتنه زمادزياتي درناوي يوه بله ځښه وه اوويې ښودل چي زه دده ددېري مهرباني ورگرځېدلی يم . په دغه هيوادکي د يوه جاه طلبه سړي له پاره تردې

لوره ارزوبله نسته چي اميردي ورته ديبايباليدني کتني اجازه ورکړي . داليدني چاته ددې پوره وس ورکوي چي خپلي نخشې ترسره کړي . له يوې خوا داديوي زياتي مهرباني اوداډ نخښه ده خوله بلې خوابياهرڅوک دغه شخص ته ديوه غوره مال اوپيشوټبازسري په سترگه گوري اوبنايي دحاسدانوله نفرت سره دي مخامخ سي . ددې بېره لاهم سته چي دغه سړي بدعواقب په مخ کي ولري .

راتلونکي دوي مياشتي ، لاشه زياته موده ماپه مېلمستون (مهمانخانه) کي تېره کړه اوخان مي دهيواددزېرمودپر مختياله پاره ديوپلان په برابرولوبوخت کړي و . اميرددغه رازيلان دليکلوغوښتنه راڅخه کړې وه . ده زمادغه کارپه پوره اندازه وستايه خو په پلان کي له راغلووړانديزوڅخه ډېرلږيې واخيستل سول . زه په شاوخواسيمه او دنارپه بازاروکي ښه پوره اندازه وگرزېدم ځکه چي ددمي سمېدو بله وسيله نه وه .

کابل ديوي لويي ناوې په منځ کي پروت دي چي شاوخوايې دپنځملسو ، شلوميلوپه واټن غرونه راتاوسوي دي . دغونډيووړولړيوچي دلته اوهمته له مخکي څخه راوتلي دي ، سيمي ته داسي ماته وگوده ښه ورکړې ده چي له کومي لوري څخه پرته دتشخيصوصولووړنه ده . له دغولړيوڅخه يوه يې (شېردروازه) دنارجنوب ته څرمه پرته ده اوداسمائي غونډۍ (۵) يې لويديځ ته واقع دي . ددوي دوو په منځ کي دکابل سيندبهيږي چي له جنوب لويديځ څخه راځي . دغونډيوپرسرونويزوردهوال سته چي زياتره وران دي . په معموله توگه له ختواوډبروڅخه جورسوي دي او له سيندڅخه بيرته پورته ختلي اودمقابل لوري څوکي يې پسې اخيستي دي . پخوا ، دېوال له سيندڅخه دخښتوپريوه پله باندي تېرسوي و خواوس دهغه پله له تاداوپرته بله نښانه پاته نه ده . دادېوال ډېرکلونه پخوادغغووحي قبيلوديرغل دمخنيوي له پاره جورسوي وچي دکابل په جنوب لويديځه سيمه کي اوسېدلې اوکله ناکله به يې يوزيات شمېرکابل رااوښتلې ، پرخلکوبه يې توري کښلي وې اودښخووخارويوپه گډون به يې چي په افغانستان کي ورته په يوه سترگه کتل کيږي ، دورلوهرڅه لوټول .

دکابل شاوخواسيمه دکرنې له پاره په ښه توگه سمباله سوې ده اوله لږياران څخه د غلودانو د اوبلولوله پاره کاراخيستل کېدلای سي . په وروستيوکلونوکي

وني دهغولارو پر دواړو خواوو ايسنول سوي دي، چي بنارته راخي. دلته وهلته خال خال وني په باغوكي چي دېوالونه پر راتاوسوي دي، هم ليدل كيږي. خو شاوخوا غونډۍ دونواو كرنې دنشتوالي له امله بېخي لوڅي او په مقاييسوي توگه ويجاړي ښكاري.

ښار د يولك وپنځوس يا يولك شپېتوزروپه شاوخواكي اوسېدونكي لري او د هيواد دنورو ښاروپه شان كلا پر راتاوسوي ده. په لويديځه برخه كي ښار سره پرسېدلي او په دغه برخه كي داميراوشهزاده گانومانې اود رسمي بامورينو او شتمنو خلكو كورونه جوړسوي دي. ده افغانان چي د ښار د يوې نوي برخي نوم دى، هم په دغه برخه كي پروت دى او كال په كال پسې پراخيږي ځكه ټول هغه كسان چي د ښار له زړې برخي څخه وكوچيږي يا غواړي د ښار په ښكلې برخه كي كورونه جوړ كړي، همدغه ځاى ته ځي.

د ښار كوڅې تنگي دي اود وړي پكښې باد يږي اوزياتره په غټو و كوچنيو گرديو كاڼوچي سم ايسنول سوي هم نه دي، فرش سوي دي. د كاڼوپه درزو كي كله كله د آس سوه بنده سي او خان گود كړي. سر كونه د كوروله دواړو بغلونو څخه داوبودوتلويه خاطر مركز ته شيوه كيږي. كشافات له كورو څخه سر ك ته غورځول كيږي او پر همدغه ځاى تر هغو پراته وي، چي وراسته سي او لېر شمال چي ولگيږي ډيري بدي خورسكي يې ولاړيږي.

كورونه اودوكانونه له اوموڅښتواوختو څخه جوړسوي دي. چتونه يې اواراوله يوه دېواله تړيل پوري په چارتراشو پوښل سوي، پر هغو باندې يې بورياوي اووانښه اچولي اود پاسه يې پنډه اخېر (كاگل) پراچولى وي. دخوني تل له همدغو موادو څخه دى. كورونه كوچني او يو بل ته څرمه دي. په پراخو بازارونو كي د كورونو دوهم پوړونه له كوڅوسره سم نښتي دي او د لرگيو پرستنوباندې ولاړ دي. په تنگو كوڅو كي خويې د دوهم پوړ له پاره ټوله كوڅه بېخي پوښلې وي او بويتياره او كور ورو بويتياكه سوپ (راهرو) ترې جوړسوي وي چي د تېرېدلوپه وخت كي كه څوك څراغ ولري، ښه به وي. دېر پراخ بازار يې نژدې پنځلس فوټه ارت وي او تنگ يې څلور فوټه. څرنگه چي په ټول ښار كي له باروړونكو اسانو او اوبنانوسره هروخت څوك مخامخ كيږي، د آس سپورته ناشوني

ده ، چي له زين څخه دي د بنويدلومخنيوی وکړي . په دې برخه کي ترباري اسانو داوښانو و اښونه ستر مصيبت وي ، ځکه اوبښ په نوروکي ري نه وهي . د جادي منځ ته يې اخيستی وي اوبارونه يې تردواړو بڼو نور او تلي اودآس سپاره ته لازمه ده ، چي له دغو اړښانو څخه د تېرېدلوپه وخت کي خان پرزين نېغ ټينگ کړي . په تنگوبازاروکي داوبو ويالې له پاسه منځ پرکښته د اوسېدونکو د استفادې له پاره بهيري . اوبه چي ښارته داخليري ، ډېري ښې وي ، خو چي هرڅومره په ښارکي تېريري او هر راز چټلې په گډيري هغومره يې مزه ځي . د کور وکشافات ورته لار مومي ، خلک پکښې خانونه مينځي او مېره جسدونه هم په دغو ويالوکي پرېولل کيږي بې له دې چي دهغو ناروغيو په فکرکي دي واوسي چي دمړينې سبب کېږي . هغه وخت چي دغه اوبه د ښار د بالاحصار څنډي ته رسيږي ، نو دهغو کيفيت څوک تصور کولای سي . خوبيا هم د ښار اوسېدونکي مجبور دي له همدغو اوبو څخه د چښنگ او پخلنگ له پاره کار واخلي .

کولرا او نوري ساري ناروغي د ښار په هغو برخوکي زياتي وي چي داوبو د مسير په پای کي پرته وي . شک نسته چي داله هغومړيو څخه راپيدا سوي ناروغي دي چي په همدې اوبوکي پرېولل کيږي او نور خلک يې د چښلوله پاره کاروي . همدغه علت دی چي دغه ساري ناروغي هروخت په کابل کي پيښيري ، ډېره موده دوام کوي او په زرگونو اوسېدونکي پکښي تلف کيږي .

امير عبدالرحمن ترمرگ لېږواندي ، په ښارکي د فضلې موادوله پاره يوسيسټم جوړ کړ او هغه داچي پر څرونو باندې يې د ښار فضلې مواد ايستل او پرکرونو د گروي څرخول (۶) دې کار د ښار د صفايې له پاره ډېره مرسته وکړه خو ټول شخصي کورونه په دې پروژه کي نه راتلل ځکه يوازي غټو کورونو سپاره مکانونه درلودل چي تردېوال دباندې يې دامباردايستلو امکان و . کورونو ته دننه چي ښځي پکښې وي ، پردی سړی دننو تر اجازه نلري . ځکه نوزياته اندازه امبار په کورونوکي دننه پاته کېدی . اوسنی امير (امير حبيب الله خان . م . ه) د کولرا ناروغي د شيعو په کال (۱۹۰۳) د ښار ټولي کوڅې هره ورځ د جارو کښانو په يوه لښکر جارو کولې . خوختيڅوال د ښار د چټليو د ليري کولوله اړتيا سره سره ، ډېر ژر بيرته خپل دې پرواييو عادتونه پيل کړي .

له دېرشو زرو کورونو څخه هره ورځ د غورځول سوپو فضله موادو اندازه که په پام کې ونیول سي، نو د کابل ښار به دېر ژر له استوگني ووزي. د سپيو او کارگانو له خوا د چټکي د غونډولو کار چي د ناروغيو رازغیر شعوري درمل دی، د ښار د نااستوگن کېدلو مخه نیسي . ماته ویل سوي و چي دیو پخواني امیر په امر د ښار ټول سپي ووژل سول او د اېښه دخلکو په یاده چي سمدلاسه ورسره د کولرایوه سخته ناروغي په ښار کېده سوه . اوسني امیر هم د ښار د سپيو د وژلو امرونه ورکړي و او لاسونه یې له ښاره وايستل سول، خو یوه میاشت وروسته د ۱۹۰۳ کال کولراخپه سوه ، چي د سرایت له مخي د یادوني وړ وه .

د دریم څپرکي لمنلیکونه

(۱) (۲) بوستان سراي او گلستان سراي لکه بل ځای چي مي هم اشاره ورته کړېده . دکابل ښار داوسني زرنګار پارک سيمه وه . دامير عبدالرحمانخان قبر هم په بوستان سراي کي راځي . خودا ټوله سيمه اوس د زرنګار پارک په نامه يادېږي .

(۳) Fez يو ډول خولۍ ده ، چي د ترکيې خلک يې اوس هم پر سر کوي . معمولا تور يا سور رنگ لري اويوڅه جګه وي . دخولۍ د ارتفاع په ټول امتداد يو اوږد زومبک (خوندي) پر څږېږي . وايي پخوا دغه راز خولۍ د کوتي په پښتنو کي بلاونانو پر سر کولې . د بلاون کلمه د انګرېزي ژبي د کميشن ايجنټ لپاره کارېدله . زما (هوتک) دکندهار ښار د جارجي پر سر دغه راز خولۍ په ياد ده .
(۴) دغه ډاکټر دانګلستان تبعه و او ډاکټر لومبرا نومېدی په ۱۸۸۶ ع کال دامير عبدالرحمان خان په امر کابل ته ددې لپاره راوغوښتل سو ، چي امير ته يوه جوړه غاښونه جوړ کړي . ډاکټر او مېرا په کابل کي د صوفي عبدالحق په نامه يو شاګرد وروژه ، چي وايي پخپل فن کي ماهر و . ډاکټر او مېرا په ۱۸۸۷ ع کال هند ته ستون سو او هورې يې د امير دشخصيت ، استعداد او ادارې په باب ليکني وکړې . (دتفصيل لپاره وګورئ : شين سترګي مستخدمين په افغانستان کي - دمحمد معصوم هوتک ليکنه - ناچاپ)

(۵) داغر داسمايي غردنۍ ، چي فرانک مارټين يې په نامه کي تېروتلې او Asman يې بللی دی .
(۶) پخوا به له کورونو څخه کثافات د يو شمېر کسانو لخوا د خاورې په بدل کي ايستل کېدل او دکرنې په مخکو کي به يې د پارو (سري) په توګه کار ځني اخيست . دا زماد ياد خبره ده ، چي په کندهار کي به خاينت مهال امبارکښ دکور په دروازه کي ناره وکړه « امبارلرئ په خاوره » که به چا درلود ، د « هو » جواب به يې ورکړ او خاوره به يې ځني تسليم کړه . دغه خاوره د سبا ورځي له کثافاتو سره ګډېدله . (ژباړونکي)

څلرم څپرکی

کابل

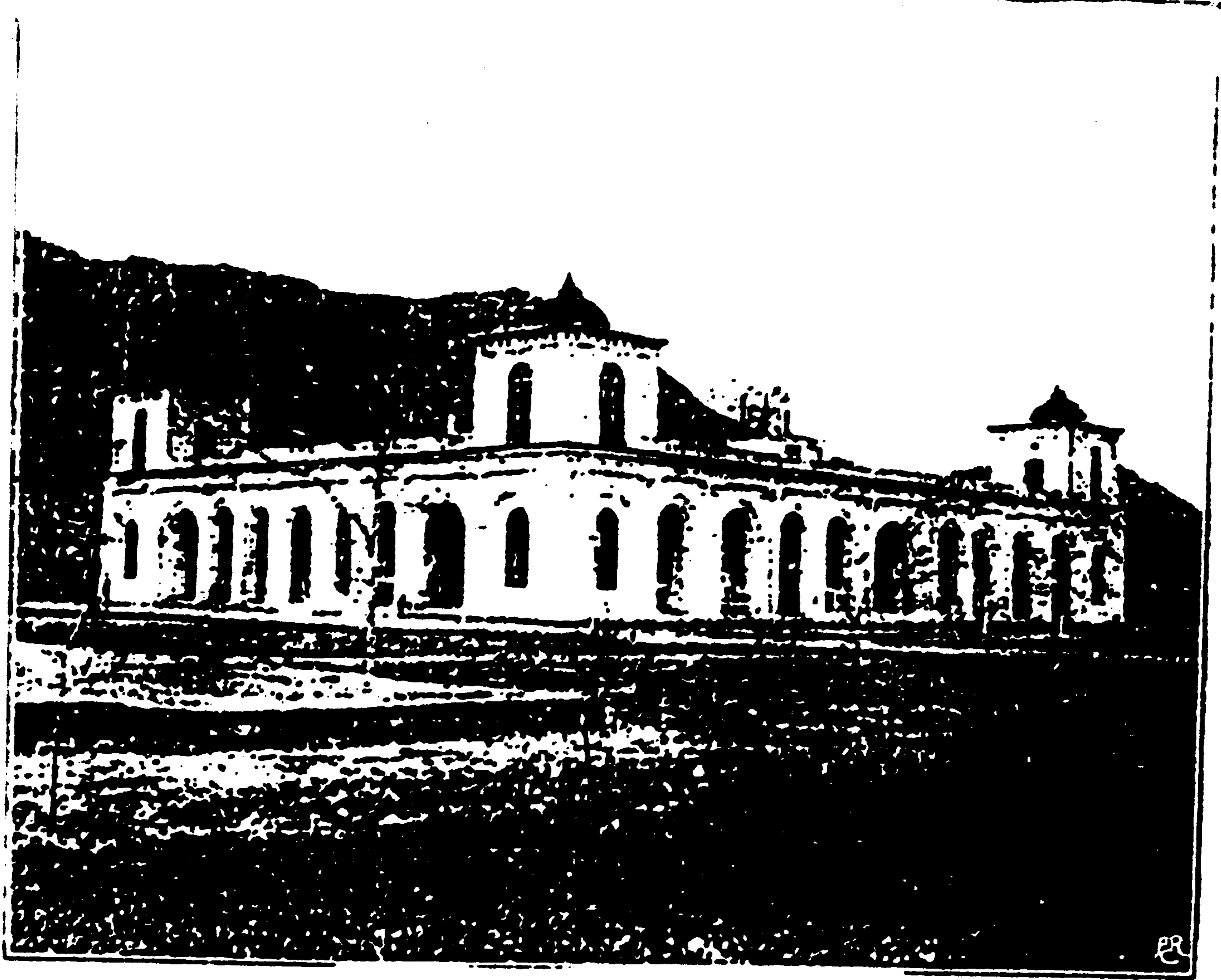
(په دوام يې)

دکوڅې څخه رازاداره کېږي -- دښار اجرايېډي قوه -- لومړني ماران او قاتلين -- د بازار دوکانونه --
د ماڼيو او ښو کورونو سبک - د کابل هوا.

په کابل کې هره کوڅه يا بازار (جادې ، که دوکانونه پکښې وي که نه ، بازار بلبل کيږي) يوکلانتر يا مشر لري ، چې دنده يې کوټوال (دښار مشر) ته دکوڅې دټولو زېږېدنو او مړينو خبر ورکول ، دکوڅه والوپه منځ کې نظم ټينګول ، دکوڅو دپاکۍ څارل او په مجموع کې دکوڅې اداره کول دي . دی دهر ډول بې قانونيو ، که چيرې پېښې سي ، مسئول دی.

د مرحوم امير تر مړينې وروسته سمدلاسه دښار په بېلابېلو برخو کې ډېرې غلاوي پيل سوې او د غلو د نيو لوله پاره ټولې هڅې ناکامې سوې . په ځينو پېښو کې به يوسړي ، چې دوکان يا کورونه او دی به د شپې د تېرله پاره له خپل يوه دوست کره ولاړ . په سهار کې ، چې به کور ته راتلې ، کتل به يې چې د دوکان ټوله شتمني يې لوټ سوې ده . ډېر وروسته پېښو ښودله چې غله د کور د څښتنانو د حالاتو په هره شېبه باندي ښه پوره خبر دي . په نورو پېښو کې د کور وڅښتنان د غلپه کرپ وکړو او رښ سوې او د خپلو مالونو د ساتنې په هڅه کې د غلپه خوا پټيان سوې يا وژل سوې وو . په پای کې خلک دومره دبېرې او دارپه حالت کې سول چې په بازارو کې له غلاووژني پرته نورې خبرې نه کېدلې . امير ته عرضونه وسول او ده هر هغه چاته چې د غلپه باب معلومات ورکړي ، د ډېر غټ انعام ورکولو حکم ورکړ ، خودې کار هم نتيجه ونه ښودله .

په پای کې ، يو دوکاندار چې له خپل يو دوست سره د دوکان پرېام بیده دی ، چې داکار معمولاً په ښه هوا کې کيږي . دوی دواړو له ډاره توري له خانوسره ايښي دي . ناڅاپه د دوو غلپه برغ ، چې له دباندې څخه بام ته ورختلي وو ،

مهمانخانه - کابل

د مولف استوکنځي ته څرمه باغچه - د باغچې په کونج کې زیارت

راوینسیري . دی راغورخي ، چيغی وهي اودوست یې هم راوینسیري . دوی په غلپسي توري رااخلي خو غله ورباندي دتمانچوډزي کوي اوتبستي . دوکاندار چي ټپي هم دی ، ورپسي خغلي اودیوه غله پریازودتوري واری کوي اوتینگوي یې . په دې اخ وډب کي ، چي دمرستي له پاره چيغی هم ورسره ملگري دي ، خيني گاونډيان رارسیري اوغل نیسي .

د دوکاندار دوست ، چي پرزړه باندي ویشتل سوی و ، خای پر خای مري . په سهار یې غل کوټوال ته بوت او هغه ته یې دامیر له حکم سره سم دخپلو ملگرو دنومونوبودلو له امله ډول ډول شکنجې ورکړې . په پای کي نزدې دهرش نومونه تر لاسه سول چي په هغوکي دکلانتر (دکوڅې دمشر) اودکوټوالی د یودوو سپایانو (پولیسو) نومونه هم وو . دغوسپایانوهره شپه غلوته دشپې دنامه په ورکولوسره ، هغوی ته په کوڅوکي له گزمې څخه دبې پوښتني تهرېدلو ، زمينه برابروله . اودې کار غلوته دهرکور ، چي زړه به یې غوښت دورتگ اوبیرته دورخي تررونا مخکي خپلوخایونوته دستهدلو اسانتیاوي پېښولې . هغه کورونه هم معلوم سول چي لوټ سوی مالونه پکښې پټ سوی وو اویوه زیاته اندازه گڼې ، غالی ، شالونه ، مسینه لوبښي اونورشیان تر لاسه سول اوهر هغه چاچي کور یې لوټ سوی و ، اجازه وموندله ، چي دملکیت له ثبوت وروسته خپل مالونه تر لاسه کړي . له غلوڅخه یې پنځه تنه په توپ کي والوزول . دخینویې سترگي وایستلې اونورپاته د عمر بندیان سول .

په کابل کي دشپې له اتونهبوجو ترمنځ دپولیسوله هري تانې څخه د «وردی» (۱) تروم برغیري اوسهار دلمرختوپروخت بیاتکراریري .

ددغوساعتونوترمنځ هیچاته اجازه نسته چي په کوڅوکي دشپې دنامه له ورکولوپرته وگرخي اودهرچاچي دشپې نوم زده نه وي ، دساتونکوپه خونه کي ساتل کیږي اوکله چي کوټوال ته وروستل سي ، هغه یې یاله وړاندي سوی عذرسره سم خوشي کوي ، یایې جریمه کوي .

دبازاردوکانونه ډېر کوچني دي - یوزیات شمېر یې په لویواله کي دگرځنده پلورونکو دغرفې (Huckster's stall) په اندازه وي . ددوکان مخ خلاص وي اودشپې ترلی اوکلپ وي . دروازي ګرکی نلري ، ځکه بښښې نه موندل

کيبري اوگراني هم دي. داميرماهی له دې امره مستثنی ده. ددوکان مخ د بازار خواته وي او ددېوال په بېخ کي ددوکاندارد کښېنستلوخای وي. مالونه يې شاوخواپرفرش ورته اوډلي يايې په خونه کي پررواقوباندي ايښي وي. دخرڅلاوشيان عموماً غلې دانې، مېوه، ترکاری، بوره اونوردارتياورشيان، ټوکران اونخي مالونه، شالونه، موزې اونورداغوستلووشيان، دخرمني مالونه مسي اوروهي لوبني اوداوسپني سامانونه اونوروي. دچايودوکانونه (سماوارونه - م. ه) هم سته چي يوه کوچنی پياله چای ترنيم پنس (۲) ارزانه ورکوي. که څوک بوره ورسره وغواړي نو بايد يوڅه نوري پيسې هم ورکړي.

په بازارکي مکتوب ليکونکي (عريضه نويس - م. ه) دهغوکسانوپه خدمت کي وي چي ليک لوست يې زده نه وي. پرهرمکتوب باندي نيم پنس ياپوره پنس غواړي. دټکتونوله پاره البته نوري پيسې بايد ورکړه سي. اساسي بازارونه دخرڅلاودشيانونوپه نامه نومول سوي دي. لکه گندم فروشي (دغنموبازار) اونور، دتوپکواوتمانچود کارتوسودوکانونه هم سته خودپرگران دي. دوه درې کارتوسه په يوه شلینگ (۳) وي. البته په سايزاوتقاضاږه لري.

دمعتبروکورونه عموماً له اموخښتواوختوڅخه جوړوي چي ښه پوره اندازه د لرگيوکارپکښې سوي وي. کله خولادکورټول مخکيني برخه له لرگيوڅخه جوړه وي. کورونه دوې برخي لري. دننه کورحمرای وي چي ښخي پکښې اوسي. په دغه برخه کي خوني دسرای پرغولې شاوخواجوړي سوي وي. دباندې يوکوچنوتی سراي، چي دحرم ددروازې اوکوڅې ترمنځ پروت وي. په دې سراي کي يوسړی اوسي، چي دنارينه مېلمنوخدمت کوي. غټوکورونوته څرمه باغچې هم وي چي جگ دېوالونه پرراتاوسوي وي اوداددې له پاره چي که کله ښخمني پکښې گرځېدې، سترېه يې خوندي وي. ښخوته اجازه نسته چي له نژدې خپلوانوپرته بل نارينه ته مخ ښکاره کړي. دټولوکورونو د ښخمنو د سرايونو دروازې هرورويوقابچي (ددروازې ساتونکی) لري. هيچاته دا حق نسته، چي دکوردڅښتن له اجازې پرته کورته ننوزي او هيڅ ښخي ته دا حق نسته چي له کوره ووزي مگرهغه وخت چي قاپچي ته يې دڅښتن له خوا دوتلوا اجازه ورکړه سوي وي.

دامير او شهزادگانو ماڼی دکابل يوازي کورونه دي چي ښه جوړسوي دي. دامير اصلي ماڼی ارگ دی. ارگ په ترکي ژبه "کلا" ته او په فارسي کي "ماڼی" ته وايي. دايوغت مستحکم خای دی، چي نژدې پنځه سوه مربع گزه کيږي او يوژور او پراخ خندق پر راتاوسوی دی (۴) دباندې دېوالونه يې دتوپونوله پاره تيرکښان لري په داسي حال کي چي دوه دېوالونه يې په خاورينو هرونو سره، چي پر شيشکانونو (طاقونو) ولاړ دي وصل سوي دي او مخ پر شيوه ددني دېوال تيرکښانوته رسيږي. ددېوال سريې دتوپک والوله پاره ژورسوی دی تردغور هرونو لاندې دتوپونوله پاره خايونه جوړسوي دي. په کلاکي دننه وروستني دېوال ته مخامخ دفترونه او دزېرمو خوني اوڅنگ ته يې دگارنيزون دسړيوله پاره کوټې جوړي سوي دي. داخلک دامير ياد يگار دان دي، چي په خانگري توگه ټاکل کيږي او ټنځو او رکول کيږي. دارگ په کلاکي دغه راز شخصي او عامه خزاني او ټول عصري توپک او کارتوس چي شمېرې زرگونوته رسيږي، په تحويل خانو کي ساتل سوي دي. دننه په ارک کي دامير پر ماڼی او دده دښخو پر حر مسرای دواړو باندې جگ دېوالونه را تاو سوي دي، چي د اړتيا په وخت کي يوه داخلي دفاع جوړوي. ددې پرڅنگ دامير د استفادې له پاره دشمال برج په اوږدو او دکلا په نورو خايو کي په دې راوزوسته وختو کي نوري خوني جوړي سوي دي. ترارک دباندې دبوستان او گلستان ماڼی (۵) پرته دي. ددوبي ماڼی، شهرآرا (دښارسينگار) نژدې يوميل ليري دشمال لورته او ددوه ميله وړاندې باغ بالا (برين) پروت دی، چي دمرحوم امير ددوبي په زړه پوري ماڼی وه. نوموړی هورې مرسو. لويديځ ته تر ښاروتلې تقريبا اتلس ميله ليري په پغمان کي چي دهندوکش غرونو په بېخ کي يوه زرغونه سيمه ده، ددوبي ماڼی سته. دکابل په جنوب کي له ښارڅخه تقريبا يونيم ميل ليري بابردی. دبابر شاه دقبرڅنگ ته ددوبي يو بل استوگنځی جوړسوی دی. بابر لومړنی مغول امپراتور، چي په ۱۵۲۰ کي هلته ښخ سوی دی. (۶) پرهمدې لوري شپږ ميله لري هندکي hindeki پرته ده چي داوسني امير ددوبي ماڼی پکښې ده اوتخت ته تر رسېدو مخکي به پکښې اوسېدی. تر هندکي لږڅه جنوب لويديځ خواته دهاشم خان کلا پرته ده، چي دمرحوم امير دملکې سلطاني ددوبي ماڼی

دارك ترياغچودباندي دوي لويى سلام خانې (audience chambers) سته ، چې دمرحوم اميرله خوادغټو عامه درباروله پاره جوړي سوي وي . ددغوسلام خانواودغه رازدمخصوصي سلامخانې سره جوخت کوچنۍ خونې پرتې دي اواميرمرحوم عادت درلودپه نوي سلامخانه كې چې يوه ښكلې ودانۍ ده ، ډېرې ورځې تېرې كړي .

دكابل هواډېره ښه اوڅوك پكښې تندرسته وي . څرنگه چې دسمندرله سطحې څخه نژدې اووه زره فوټه لوړپروت دى ، ځكه يې هوانرمه اوترنوروهغوسيموچي په عين عرض البلدكې پرتې دي ، ډېره سره ده . په لومړي سرکي ، چې څوك ورسره بللنه وي ، دتنفس لږڅه ستونزي په تېره بياپه مخ پرلورده تگ كې پېښوي اوسړى دخپلوسروپراغېزمنتوب باندي شكمن كوي . خووروسته بيا له منځه ځي . زه يووخت په دوبي كې هندوكش ته دواوروترځايه وروختم ، هورې مې هواډېره په زړه پوري اوتازه وموندله . خوزه مجبوروم ، چې ځاى ځاى دنفس شړلوله پاره دمه وكړم اوکومه هواچي به مې تنفس كوله په مجموع كې راته تركبنتنى سيمي غيراډمنه اوناكافي ښكارېدله .

له دې سره سره په دوبي كې باران معمولا لږوي . په دوواوريو كې چې ماپه كابل كې تېركړل دتالندي توپانونه اوتونډبارانونه بېخي لږوو . په ځينو دغوتوپانو كې بربېښناوي بېخي قطع كېدلې نه اودتالندي پرله پسې غږومبي خوڅوك كوناوه . مگربرېښناوي ښارته ترڅرمو غونډيوپوري رسېدلې اوپرکورونوباندي دټكې لوېدلوريكار دخوبېخي محدوددى .

په ژمې كې عموما درنې واورې اوبارانونه كيږي اوكله چې بادراوالوزي ، کوچني كورونه كله كله بېخي پټ سي . كله چې واوره وسي . هزاره گان اونوركارىگرله خپلولرگينوراشېبلونوسره دبامونودپاكولونارې وهي كه پر واوره لمړۍ راوخيزي ، ويلېږي . دبام خټه ننوي اوکښته خونې له استوگنۍ وزي . دواوري وزن اكثره دچتونودلوېدوسبب كيږي . واوره له باموڅخه كوڅوته غورځول كيږي ، چې غونډۍ ترې جوړي سي اوترويلي كېدوپوري مياشتي پر تېرې سي . كوڅوته نژدې سركونه تل چكروي ، خو افغانان په خټواوچكړ كې رى

نه وهي اوهيڅوك ددغو او روډپا کېدلو تكليف خان ته نه ورکوي او وايي ، يو وخت به پخپله ويلي سي . داپه رشتيا سره دكار ضياع گڼي .

کله چې دوبي وچ وي ، ددورو توپانونه تقريبا هره ورځ پېښېږي اوچي څوک دباندې گززي يا سپرلوکوي ، ډېر بدلگيږي . ان ، چې په کورکي لابلگيږي . ځکه ټولي دروازي او کړکي بايد وتړل سي ، چې له دې سره بيا خونې ډېرې گرميږي او هرشي ته چې لاس وروږه سي يوډول لغورن احساس سړي ته پېښيږي . دتودوخي په موسم کي دماپښين تر دريو بجو پوري معمولا هوا ټپه بنده وي . وروسته له شمال لوري څخه يوڅه باد پيدا سي . په لږ وخت کي ددورو څرخنده ستونونه پورته سي او دومره توند سي چې ليدل پکښې مشکل سي . دغه باد دوه ساعته بڼه په زورکي وي . خو تر لمر لوېدو وروسته له زوره ولوږي او ورپسې چوپه چوپتيا سي ، چې دهغې له امله د شپې رڼه ډېر اوچت کېږي .

۰۲ - ۱۹۰۱ کال ژمي استثنایي و . په ټول ژمي کي واوړه ونه سوه . ويل کېدل چې دغه راز ژمي تقريبا دوولس کاله وړاندې هم پېښ سوی وچي دکولر اناروغی ورپسې وه . په دغه کال تاريخ تکرار سوځکه په پسرلي کي رودونه او ويالې وچي سوې حاصلات داوبوله نېستی وړان سول او وچکالي راغله . ورپسې په دوبي کي خواړه هم لږ وو ، کولر اېښه سوه او ډرې مياشتې يې دوام وکړ . دخلکوېې سېکه بدنونه يې تروښول او مړينه په استثنایي توگه ډېره زياته وه .

په ژمي کي ورځي زياتره روښانه وي اولمر پروا وړه باندي ځليږي اويلي کوي يې ، خو په مازيگرکي بيايځی سي اوسرکونه دښيښې په شان ښوی کېږي . سړي ، اسونه او اوبسان پرغوڅارېږي او دڅارو ډواکشره پښې ورماتي کېږي اوڅوک مجبور سي چې حلال يې کېږي . پروا وړو باندي دلمر ځلېدل دغه راز ډرند بدلوسبب کېږي ، په ژمي ډېر خورونکی وخت هغه وي چې اسمان اورېځ وي ، سخت بادراو الوزي اوهيڅوک له کوره نسي راوتلای . دلمر لوېدو پړوخت دتودوخي درجه تر صرفرکښته کېږي اوڅومره چې شپه پخپري ، هغومره پسې ټيټيږي . تردې اندازې چې که په خونه کي ډېر اوړهم واچول سي ، يوازي يې هغه اړخ تودوي چې اورته ورڅرمه وي نور اړخونه يې دهغو بادول ه امله ، چې دخوني تر درزو راځي ،

ديځي په شان ساړه وي . هغه کسان چي په دغه شان بادکي دباندي وي ،
دپرسخت زيان وررسيږي . اکثره يې پښې ، لاسونه اوپزه يخ خني سوخي . دگرمې
عسکرکله کله ديځني له امله مري . خکه هغوی په دغه راز هواکي ددرېدوله پاره
په بشپړه توگه خوندي جامې نه لري . په دغه وخت کي شرمندان هم دشپې له
خواله غرونوڅخه راکښته کيږي ، لوري پسې رااخيستي وي اوښارته نژدې
دخورلوشيان لټوي . که ديځني دسترياله امله پريې مرستو کسانوپېښ سي ،
بريدپرکوي اوژني يې . ماشومان ، پسونه اووزې چي په گيرورسي ، وري يې .

دغه راز هوايوه بله ځانگړتياهم لري اوهغه په هرشي کي ديوې اندازې
برېښناشته والی دی . که څوک په تياره خونه کي گرزي اوپښې پرغالی وموري ،
له پښوڅخه يې بخري راپورته کيږي ، دغه راز که څوک دپيشو پرشاورولاس
تېرکړي عين حادثه پېښيږي ، که دکميس کښلوپروخت پرسرلاس تېرکړي
دبرېښنابخرکي توليدیږي . که بنځمني خپلي اوردې کوڅی رهمونځوي ،
ورېښتان يې برېښناپيداکوي اودرهمونځولوپروخت يوله بله لري دريږي .

شين اسمان بيا ، چي نادريپښيږي ، دفاصلې په معلومولوکي سترگي
تېرياسي . دپرليږي غرونه چاته پېځي نژدې ښکاري . يووخت زه دصحراپه
يوډېراورده ورځني سفرکي وم . ماته په سهارکي ويل سوي و چي کمپ بايدديوه
مخروطي شکله غره په پېځ کي ووهو چي يوڅه واټن ليري د غرونو د دوو سلسلو
ترمنځ ليدل کېدی . مادغه واټن شل يانځه وشت ميله اټکل کړی و . په دغه
ورځ غرمه مي درسېدلوخيال کاوه ، خوچي موردکمپ ځای ته رسېدلو ، ښه تياره
مانبام و اومورتهوله ورځ په غټوگاموسفروکړ .

په شنه اسمان کي ، سپورمی هم ډېره ځلانده وي . په دغه وخت کي دشپې له
خوادکورله بام څخه دويده ښارچي دسپورمی په سپينوړانگوکي غوټه وي ،
دکورونواوغرونوپرته مين کړه وړه چي سيوري يې اچولي وي او د ماڼيو او
زيارتونو منارې چي ترودانيوجگي راوتلي وي ، ډېره ښکلې تماشه جوړوي . ورځ
چاته عجيبه تصورپېښوي ځکه صاف اتموسفيراودبخارنشته والی دمخکي
دمنظورنگونه ډېرپيکه کړي . دخورو ورو ونوله تک شنه رنگ څخه خو پېځي
سترگي نه خپږي .

دڅلرم څپرکي لمنليکونه

- (۱) وردی ته يې په ظفراللغات کي « فوجی لباس » معنا کښلې .خوما د پېرې يا وظيفې په معنا اورېدلې ده . (ژباړونکي)
- (۲) یوانگرېزي پوند شل شيلنگه او يو شيلنگ دوولس پنسه دي . (ژباړونکي)
- (۳) شيلنگ پولي واحد او دانگرېزي پوند شلمه برخه ده . (ژباړونکي)
- (۴) اړک اوس خندق نه لري اوډک کړی يې دي . (ژباړونکي)
- (۵) دبوستان او گلستان ماڼۍ دکابل په اوسني زرنگاربارک کي واقع وې . اصلي نوم يې بوستان سراي او گلستان سراي و . (ژباړونکي)
- (۶) داسنه له مولف څخه لږڅه مغشوشه سوې ده . مغولي بابر (ظهيرالدين محمد) په ۱۵۳۰ م کال (۶ جمادى الاول ۹۳۷ ق) دهند په اکره کي مړ او دجمننا پر غاړه په چهارباغ کي ښخ سو . تابوت يې لس کاله وروسته په ۱۵۴۰ م کي دده دماندينې بي بي مبارکي يوسفزی په لارښوونه له اکرې څخه کابل ته را انتقال او په بابر باغ کي ښخ سو . (دافغانستان پېښليک - ۱۲۱ - ۱۲۳ مخونه)

پنجم څپرکی

دودونه اورواجونه

پرماورای طبیعي شيانو عقیده، دنارینه وجامې، دخلکوگره وړه او اخلاق، دبېلابېلو قبیلوييان، ژبي اوښوونځي، دکورنيو په منځ کې تربگنې، خلک رخصتی څرنگه تېروي، سندري اودسندرو آلات، لويې اوساتېرې

که عمومي خبرې وسي، نودافغانانو دورځني ژوندزياتره دودونه، ددوی خرافاتي عقیدې، په دلاکانو (دمانو) جتبانواوژورو (۱) باندي ددوی دنارووغانو جراحي تداوي، پرمادورزميو، شيشکو، شيطانانواوشاپېريانو، پرهغوخلکوچي دشيطان سترگي لري (خلک نظرکوي. م ه) پرفالبينانوچي ددوی فالونه گوري اوپه مجموع کې پرماورای طبيعت باندي ددوی کلکي عقیدې سړي ته دروسووکالو پخوا انگرېزي رواجونه چي په کتابواوتاريخونو کې درج دي، ورپه يادوي. په خيښونوروخانگرتياوووکي هم دوی زروانگريزانوته ورته دي خوددوی کرکترياله هغوی سره بشپړ توپيرلري.

دهيواددخلكو وجامې البته افغاني دي چي له څوگزونځي ټوکرانوڅخه جوزسوي اوپريښوباندي ول ول راتاوسوي پرتوگونه چي په پرتوگابښ باندي تېرل کيږي، پرتوگونو دپاسه يوساده کميس اوپرهغه برسېره يوبې لستونوکوت (واسکت ته دپورته) چي معمولا يې تنی تېرلي نه وي اوپرغاړه باندي تاوسوي دشال په شان يوغت نخي ټوکرچي بل سړي پراوړه باندي بې نظمه خوړندوي. پرسرونوباندي بگړی تېري، چي مخروطي خوليو باندي له پينگي تاوسوي لونگی څخه عبارت ده. بوټونه يې په شکل کې سلمي پرتو ورته دي خود پردرانه اوپرتليو باندي يې ميخونه وهلي وي. دبوتونوڅوکي (نوک) يې دپښې دپاسه راتاوسوي وي (۲). جوراږي يوازي شتمن (ماره) خلک اغوندي.

دمامورينو، دربارته دنزدې کسانو او پوځي افسرانو وجامې انگرېزي ډوله وي. درباري کسان اوږد تورکي ډوله بالا پوښاغوندي. توره جگه خولی پسررکوي

خودتورکي خوليوپه شان پيتي نه وي. پوځي افسران انگرېزي ډوله يونيفورم له جرمن ډوله پيک داره خوليو سره اغوندي.

د عسکرو جامې ډول ډول وي. ځينو يې افغاني پرتوگونه او ځينو نورويې انگرېزي پتلونونه اغوستي وي. يايې سپين نخي پتلونونه اغوستي وي چي په عين ډول روغ سوي وي. خوټولو يې انگرېزي ډوله کورتي يا کوټونه اغوستي او د څرمني په کمربند يې ملاوي تړلي وي. د ځينو بگري او د ځينو پيک داره خولي پرسروي. عسکر د تمرين له ورځو پرته، چي يونيفورم بايد ولري، هر راز چي يې زړه غواړي، هغسي جامې اغوستلای سي. داميرساتونکي عسکر د هري ورځي له پاره خپل بېل يونيفورم لري او د ټولو جامې او وسلې يوشان وي.

زياتره هغه خلک چي پر اسانوس پريږي، د جگړو پوند او وردي روسي موزې اغوندي چي پښې يې پکښې جگي ښکاري. د خپلکو جامې چي هر راز وي، خو ملايې د څرمني په کمربند هرومرو تړلې وي او په هغه کي چاره او تمانچه له خان سره گرزوي. هغه څوک د پربخه توروي چي له تمانچې سره گرزوي. د کابل او هندوستان تر منځ تلونکي راتلونکي سوداگر د زړو جامو زېرمي رانيسي. دغه جامې په بې وزلو کابلانو کي ښه بازار لري. ځکه هم ارزانه دي او هم په اغوستلو کي ښې وي. همدغه علت دی، چي اوږده انگرېزي کوټونه او دغه راز د پوليسو او د اورگاډي دکارکوونکو جامې د پري په سترگه کيږي او د اډېره عجيبه ښکاري چي څوک په بازار کي يوسړی وويني چي د "S, E, Ry" توري ياد او رگاډي د بلي کمپني نخښي تر خپل اصلي ځای د پري ليري د بازار د يوه سړي پر کالر کښلي وويني.

کابلان عموماً انگرېزي ډوله جامې اغوندي او څوک چي دخپلو جامو له پاره دښه ټوک درانيولو وس نه لري، زيار باسي له افغاني پرتوگ او بوټونو سره انگرېزي يا انگرېزي ډوله روغه سوي کورتي واغوندي. له افغاني بوټونو سره جرابي نه په پښوکوي. کله چي زه دانگرېزي کوټ يا پتلون خبره کوم، مرادمي هغه جامې نه دي چي په انگلستان کي جوړي سوي وي. د بازار گندونکي د پرخيرک (ماهر) دي او انگرېزي ډوله جامې د پري ښې گنډي. دغه راز گندونکي د پرمراجعين لري او د پري مشهور سړي سي.

د خلكو څېرې ډېر توپير لري، د ځينو پوستكي ډېر سپين (توروشمه) .
 خونور بيا اروپايي ډوله وي . سپين پوستكي والا خلك معمولا كابلان وي ، چي
 د دود له مخي د جنوبي قومونو له بنخوسره په واده كولو كې كوم اعتراض نه لري ،
 خود غرونو واقعي افغانان ډېر بنكلي دي . زياتره يې روښانه وروښتانه لري .
 دنورو قومونو له بنخو څخه خان پېچي او په ندرت سره له خپلو خلكو پرته له
 نورو سره واده كوي . په زياترو افغانانو كې سره بارخوگان د نسايت ستره نڅينه
 ده . د دوی وروښتانه معمولا تور صاف اونري دي . هغه نارينه چي د سراوړيري
 وروښتانه يې د زرتابه يانور وعلتونوله امله سپين وي او په خانو كې
 دنورو ماندينو بېچ وني (دوی هرڅومره ودونه چي ساتلای سي ، كوي يې) (۳)
 خپلوسرونو او وروڼو ته تك تور رنگ وركوي . څرنگه چي رنگ يې دايمي نه وي كه
 يې وخت په وخت نوي نه كړي ، پيكه (تت) كېرې اوسروږيره يې خپرن سره
 سي او ډېر ډرنگه ښكاري . دغه حالت زياتره په هغونارينه وو كې ليدل كېرې ،
 چي تل ليرو خايوته په سفرياداسي وظيفه كې وي ، چي دخپلو وروښتانو رنگولو
 ته وخت نلري . د وروښتانو رنگول معمولا د كورنۍ د ښخو پر غاړه وي . په كابل
 كې يوازي ډېر زاړه خلك سپين وروښتانه اوږيري لري ځكه پرځان نه گرزېدل
 د افغانانو عمومي څانگه ډېر تيا ده اودا كار د دوی پر جامو اغوستلو او ښكلي
 ښكارېدولو باندي ، د دوی اود دوی د كورنيو د خواړو د شمېر كموالی باندي ، چي
 كله دلوري تړپولي رسيري ، بده اغېزه كوي . ما د ښو جامو اغوستونكي معتبره
 خلك پېژندل چي په وچه ډوډۍ يې ژوند كاوه اودا ځكه چي دنويو جاموله پاره
 يوڅه پيسې وسپموي .

ويل كېرې چي افغانان دوركوسو بيا سراييلي قبېلو اولاده ده . اودواقعي
 افغانانو څېرې ، عادتونه اونومونه ددغي تيوري ملاتړ كوي . د دوی جگي پزي ،
 ژوري ټېزينه سترگي او عمومي بڼې (څېرې) په څرگندول يهودوته ورته دي .
 دابه هغه څوك تاييد كړي ، چي له افغانانو سره اړيكي ولري . د دوی كركتر او دغه
 راز نومونه (سليمان ، يعقوب ، يوسف ، داود (سله مان ، جېكب ، جوزف ، ډېويد)
 اونور عام نومونه دي . د هيواد د ځينو غرونو نومونه هم يهودي دي لكه كوه سليمان
 . دانومونه چاته د افكرو راچوي ، چي كه هغوی د اسراييلووركي سوي قبيلې هم نه

وي ، له يهودي منشا څخه خوبايد هرومرووي (۴).

کابلان دورگه (Hybrid) اوله ډېرونژادوڅخه گډسوي خلک دي . په عمومي توگه يې دهرنژاد بدترين خاصيت اخيستی دی (۵). په خپروکي يې دغه توپير له ورايه بنسکاري خوږه مجموع کي ترهندوستانو بنسکلي دي . ځيني يې خپري اوشني سترگي اوروښانه ورېښتان لري. په دوی کي ځيني بدرنگه جولي لري اونور يې په رنگ وقواره دواړه بنسکلي دي. ددوی قدونه که په عمومي توگه له افغانانو (مراد يې پښتانه دي. م.ه) سره چي په ونه دنگ اوبنسکلي دي، پرتله سي . ټيټ دي. خودغرونودخلکوپه منځ کي دژوندشرايط داسي دي چي ددوی کمزوری مرگي حاله ځوان لا له نورو نژادوسره په سيالي کي ميدان وړي . داله ژوندي پاته کېدوسره دچمتووالي يوه مساله ده چي پرنژادباندي يې فزيکي اغېزه ښندلې ده .

کندهاريان هم خوش قواره افغانان اوزياتره پياوړي اوبنسکلي خلک دي . په دوی کي دکابليوپه شان خپري اوشني سترگي عامي دي . خوداخراکنده نه ده، چي دسترگودغه رنگونه به دختي موضوع وي اوکه دزياتوکلونوله پاره په دوو پړاوونوکي دانگرېزانوله خوادهيوادداشغال نتيجه .

دترکستان خلک اوازيبکمان زياتره مغولي قواري لري. هزاره چي امير عبدالرحمن تابع کړل، په رنگوکي ډېرزيات مغولي دي . دوی زياتره لنډي ، يرغلگراوغښتلي خلک دي.

بل نژادچي مرحوم اميرتتابع کړل، کافران دي. (۶) دوی په بشپړه توگه دسيمي دنورونژادوڅرگندويي کوي. عموماً ډېر بنسکلي اوروني سترگي لري. قدونه يې جگ نه ، خونري اومتناسب دي . قواري يې په زياتروبوڅوکي يونانيزانو ته ورته دي. داخبره ډېره عامه ده چي دوی دسترسکندردهغه لښکرواولاده ده چي هندوستان ته دده دتاريخي مارش په ترڅ کي دلته پاته سوي دي. دوی بت پرسته وو، اميرلاندي کړل اوپه جگړه وتوره يې راواړول. دوی له خپلونويوبادارانوسره ډېره لږمينه لري. چالاکه ، خيرک اوبنه کاريگر خلک دي.

دهيواډرېه پښتوده چي په عمومي توگه له پېښوره ترکندهاره خلک په گيرې .

ترکستانیان تورکي ژبه وايي او کافران خپله ژبه لري چي وروسته به د هغو کسانو دڅېړني له پاره په زړه پوري موضوع وي چي سروکاريې له زړې يوناني ژبي سره وي . ټول خلک په هره درجه کي چي وي، په فارسي خبري کوي چي د دربار ژبه او پخپله دکابل ژبه ده . ډېر لږ کابليان سته ، چي په پښتو خبري کولای سي . د فارسي په زده کړه سره څوک دهيواد په هرځای کي خپل کار چلولای سي . خو په سرحدي قبایلو او نورځايو کي لږ عمومييت لري .

فارسي په ښوونځيو کي د تدریس ژبه ده . په دغو ښوونځيو کي ماشومان د سهار له شپې څخه تر نزدې لسو بجو پوري او وروسته بيا په ماپښين کي ديودو وساعتوله پاره درس لولي (۷) . په دغو ښوونځيو کي ښوونکي ، چي معمولا ملاوي ، دخوني په منځ کي پرغاليچه ناست او شاوخوا ماشومان پر راگرزېدلي اوپلتي (چارزانو) يې وهلي وي . کتابونه يې پرزنگونو پراته وي او په داسي حال کي چي بدنونه مخ وشاته ښووي ، په لور او ازيې د سندرو په لحن لولي . دلوستلويه وخت کي بدن دغه راز ښورول داسي يو عادت گرځېدلی دی ، چي په وروسته ژوند کي ډېر لږ کسان به له دغه عمل څخه کوم څه لوستلای سي . اودلوستلويه وخت کي يې اوازونه هرورود ښوونځي غزل وشمه آهنگونه لري . ښوونکي ماشومانوته دشوخي او حماقت په خاطر د جزا ورکولو له پاره له خان سره لښته لري . د ماشومانو په وهلو کي لښته نه درېغول کيږي . هر وخت چي ښوونکي وغواړي يوه ماشوم ته جزا ورکړي ، دورو کي مجرم پښې پورته کيږي او پر شاخملول کيږي او د پښو پر تلو باندې زيات شمېرواري خوري . کله چي جزا پای ته ورسېږي ، ماشوم چغاري وهي اود زړه سوي وړ وي . کله چي به زه د يوه ښوونځي څنگ ته تېرېدلم وبه درېدم او په يقين سره به مي فکر کاوه چي هلته يو ماشوم وژل کيږي ، خو وروسته به د ماشوم د چيغارو په سبب پوه سوم . زما درېدل او تماشا به عموما د ماشوم د چيغود بنديدو سبب وگرزېده ځکه ” پرنګي ” يوله هغونو مونو څخه دي چي ماشومان په بهرول کيږي . د ښوونځي دخوني يوسرديوال نه لري اومخ يې کوڅې ته خلاص وي ، له دې امله د ښوونځي د ماشومانو د کار په تماشا کولو کي هيڅ خنډ نسته .

په ښوونځي کي ماشومانوته د پخواني عربي ژبي تدریس هم کيږي او داددي له

پاره چې قرآن په ولوستلای سي. خولکه څرنگه چې خلك عربي لوستلای سي،
دېر لږ يې په معنا پوهيږي او هغه كسان خوبخې دگوتوبه شمار دي چې په عربي
دي خبري وكولاى سي. دېر كسان دتوتي په شان دقرآن تلاوت كوي او هغوى چې
حافظان بلل كيږي، بيا دقرآن تلاوت له پيل څخه ترپايه پوري په ياد كولاى سي

خلك دكركتېر له مخې ټنبل، عياش اوله شهوته ډك دي. دا خاصيتونه هغه
وخت هېشني سي چې يو څوك قدرت او پيسې دواړه ومومي (قدرت او پيسې په
افغانستان كې مترادف مفاهيم دي) دوى فكر او بڼتونكي (Capricious)
اوناشكره دي، په اسانى سره خپل خوبښ وناخوښ ته او بڼتلاى سي او د هغو
كسانو په وړاندي درېدلوته تيار دي چې دمنني پوروي يې وي. معمولا چې دوى
يوڅه غواړي، نوسمه دلاسه يې غواړي او كه يې په غوښتنه كې خنډ راسي،
بيا يې نه غواړي. دوى دروغجن، ټكمار او غچ اخيستونكي دي او څوك چې له
يوچاسره دښمني يا لانجه ولري، څرگندوي يې نه، بلكې خپل احساسات پټوي
او خان دوست ورته بنديسي. په داسې حال كې چې دغچ اخيستلو موقع ته
انتظار باسي. په غچ اخيستنه كې بې رحمۍ ته تيار دي او وچاته غوړنه ږدي.
دوى چمتو دي، چې د اړ پروا كمن سي. خو تر يو وخته د كوچنيو خواشينيو د زغملو
استعداد لري او كله چې ډاډه سول چې دېې رحمۍ سلوك ورسره سوى دى بيا يې
نوا احساسات دومره هيچاني سي چې دخان كنترول له لاسه وركړي او په خشونت
سره غچ اخلي. زياتره خو خپل حريف تر مړينې وروسته لاهم وهي او دېوي يې.
ددوى دنوروبه خوږېدلواو درد كې خشن دي او كه يې له خپلوانو څخه نه وي زياتره
پر خاندې. خود خپلوى په صورت كې يې بيا د درد په تسكينېدلو كې عقل له
سره وزي. دوى خپل ماشومان دېر نازوي او په كوچنيوالي يې له بڼې ويايي.
څه چې غواړي تر ممكني اندازې نته نه ورته كوي، جليل كالي په اغوندي په
داسې حال كې چې پخپله په گودرېو كې راوړي. دبدو كارونوبه اصلاح كولو كې
يې هيڅ راز هڅه نكوي. دلويانو په څېر ورسره خاندې او په كابلېانو كې داعام
كار دي، چې يو ماشوم په روانۍ سره بڼكښل و كړي او بڼكښل يې زياتره
خپلوالدينوته متوجه وي. د ماشومانوبه روزنه كې دغه راز يې پروايي په خاصه

توگه دخلکوپه کرکترکي ددپراعتراض وړکارگنل کيږي . دماشوم اصلاح کول باید داسي نه وي چي تراووه ، اته کلنی وروسته یې څوک پیل کږي . ځکه په دغه سن کي دده دکرکتر بنه دپره برخه تقریبا جوړه سوې وي .

افغانان تل یو د بل په وړاندي دسیسې کوي ، کورنی دکورنی په مقابل کي ، مامورد مامورپه مقابل کي ، بزگردبزرگپه مقابل کي ، کارگردکارگپه مقابل کي ، ماندينه دماندينې په مقابل کي ، چي داوروستی یې یودهغوناوړه کارو څخه دی ، چي دماندينو دتعدد له رواجه رازپړېدلی دی . ددغوټولو دسیسونتیجې اکثره دخولې جنگ وي ، چي وروسته په جگړه پای ته ورسیري او یوه یابلمه خواپکښې بنایي ووزل سي . ددغه مقصدله پاره دوی تل چرې یاگولی نه استعمالوي . دوی له دښمن څخه دخان بچولوله پاره نوري لاري هم لري .

په ښاروکي چي څوک قتل وکړي ، دمقاماتوله خوا محاکمه اوسزارورکول کيږي ، خو په اطرافوکي اکثره ددووکورنیو ترمنځ په داسي دښمنی بدلیري چي نسلمونوته پاته سي . قاتل دهغه چا خپلوانوته څارو وي چي ده وژلي وي او ورسې وژل سوی وي . کله کله قاتل پخپله دمقابل لوري دغړوله خوا ووزل سي اودښمني ددپروکلونوله پاره پسې اوږده سي .

دخلکودغچ اخیستونکي کرکتر دتشریح له پاره به زه د: یو چا کیسه وکړم چي بل څوک یې وژلی او خپل کور یا کلاته ، چي دوی یې په همدې نامه یادوي ، تښتېدلی و . اصلا هر کور یو کلک مورچل وي . نوموړی په دغه ځای کي دپرش کاله بې له دې ، چي پښه دي یې تر کوردباندي ایستلې وي ، واوسېدی ، په پای کي یوه ورځ په دې فکر ، چي اوس به یې نوددښمن څارنه نوره ختمه سوې وي ، له کوره ووت . څوکورته یې بیرته مړی راوړ . دهغه سړي دخپلوانوچي ده وژلی و ، دغچ اخیستنې ورحیه او څارنه ویده سوې نه وه . ویل کيږي ، چي کسات خوردی ، خودې خلکوته یې شیرینی بېخي زیاته ده .

دخلکوپه منځ کي یو قانون سته چي که یو څوک دمقاماتوله خوا دقتل له امله نیول سوی وي ، دمقتول له خپلوانو څخه یې که دوی وغواړي ، د بڅښنی غوښتنه کېدلای سي . خپلوان یې بنایي دخون بها یوڅه پیسې دتاوان په توگه ومني یا بنایي په یوډول چي ددوی خوښه وي ، ویې وژني . کله کله دخپلوانو په

منځ کي دهغو پيسو پرسرچنې وهل، چي قاتل يادهغه دوستان يې بايدور کړي ان د دار تر تمبې پوري دوام کوي . خيني دپيسواختلو پيلوي وي اوخيني نور د وژلو پرخواوي. محکوم په داسي حال کي چي رسي يې په غاړه کي وي اونبايي له يوساعت مناقشې وروسته فيصله پردې وسي چي بايد مړسي ، په دغه وخت کي رسي پينگيبري اوسړي کشيږي. ددغسې حالاتو دشخړي په دوران کي بايددمحکوم سړي احساس دزړه سوي وړ وي .

بله کيسه چي دخلکو دکسات اخيستنې روحيه نوره هم روښانه کوي داوه ، چي سړي يوهلک وژلی اودمقتول خپلوانوته يې دبخښلوله پاره ورتسليم کړی و. دهلک مورد هغو کسانو مخه ونيوله چي دخونبهاپيسو پيلويان وو او پينگاري يې وکړ چي دسړي غاړه دي ددې دزوی په شان پرې سي . دې دا کار وکړ اودخپل انتقام په هيچان کي يې هغه وينې په ريشيتا وچتيلې چي دسړي له غاړي بهېدلې .

دخلکوساتېري گاني ډېري بسيطي دي اوکه خوک دوی ونه پېژني، د خورا ساده گانوخيال به پروکړي. دمثال په توگه وختي ماښام چي کار بشپړ سي، خلک په دوبي کي په عمومي باغوکي راغونډيږي . دلته دگلانو گلداني اينسول سوي وي ، هره گلداني يوازې يوراز گلان لري. خلک له خانوسره په قفسوکي درېزمرغان راوړي اود گلدانيو پر شاوخوا دتياږې خپرېدلوتروخته کښېني دگلانوورمونه اودساره ماښام له سوږوالي څخه خونداخلي . دوی هلته آرام ناست وي اوزياتره پته خوله وي ان تردې چي په باغ کي دتلونکور اتلونکو دپښو کړپالا هم نه اورېدل کيږي . دباغ په يوه يادوو کونجوکي چاي پلورونکي (سماوارچيان - م . ه) وي چي څوتنه شاوخوا ورته پردوو گوتو ناست وي . په بې لاستوبيالوکي چاي چيني اويوان بل آن چلم څکوي.

دجمعې (دمسلمانانو بکښنې) اودرخصتيو په ورځوکي خلک پرخرو يا اسانو باندي شاوخوا باغوته په چکروزي چي زياتره دوه تنه اوکله لادري تنه پريوه څاروي سپاره وي . خواړه اودېگونه ورسره اخلي او هلته تر غرمې پوري خوبښ خوشاله دباغود گلانو په منځ کي چکرونه وهي . بيابانو خواړه پخوي اوترخورک وروسته څنگونه اچوي اوگپ شپ کوي ، يا تسمراپښينه يوه سترگه

خوب کوي . مازيگرخپلي توري (کالي مالي) راغونډوي اومخ .
پرکورو نوروانيري اوددوي په ويناوايي چي ډېره بڼه ورځ موتهره کړه . په دې ډول
دوي په لږڅه راضي کيږي . دوي ته چي تازه هوا، پيستاوي، گلان ، وابڼه
يادرختي ورسيري اودکارووظيفي اندېښنه ورسره نه وي ، يوڅه خوراک وچښاک
هم برابر وي، دانودمزي اوتماشاهغه ورځ وي چي کيسې يې يواوبل ته کيږي
اودبلي دغه رازموقع هيله په زړه کي لري.

چي دساتيري نوري وسيلې ونه مومي، دکوردبام پرسرياپه يوه بل گوښه
اوارام ځای کي زياتره دوني ترسيوري لاندي سره

راغونډيږي اويوکې رباب (۸) وهي اودميني ومحبت فارسي سنډري وايي.
رباب دمندولين (Madoline) په شان دسازيوه آله ده . په پنخوشپرووتنوکي
معمولا يوتن سنډري ويلای سي . ددوي دسنډورږغ له يوڅه ليري څخه بڼه
لگيږي خو پرنزدي ناسته وځلکودپزي لحن په زړه پوري اغېزه نه کوي .
دلرزوونکو او جگړو او زونودرايستولو په وخت کي دخولې اومخ سره کږول او سره
پېچل ډېرجالب ښکاري اوددوي دتماشاووقفې ته دانتظارپه خاطر سندرې بېخي
هېره سي . البته دا حالت ژرتېرېدونکي وي . دوي دسازنورتاري آلات هم لري،
چي په شکل بنجو (Banjo) ته ورته دي خوتولوته "رباب" وايي . ددوي موزيک
زمورله هغې سره لږڅه توپير لري البته توپيري د بېلابيلو طرزوپه کمپوزکي نه دي
بلکي دخلورو، پنخوياشپرو تالونوپه شته والي کي دي، چي بيابياتکراريږي .
داږغونه ډېريکنواخته ښکاري اويوڅه وخت غواړي چي څوک ورسره عادي سي .
وروسته بيا ددوبي په مازيگرکي درباب ږغ ډېرخوندوراوزه راکنوونکي وي .
په تېره بياکه څوک دمانبام تردوي وروسته په يوه آرامه چوکي کي استراحت
وي اوسگريټ هم دودوي . څوکه څوک بياپه ليکنه، حساب وکتاب اوياله دغه
قسم څخه په نورو مصروفيتونو بوخت وي، نودغه يکنواخت ږغ ډېر
ستومانوونکي لگيږي اوسري ته يې په هره بيه دبندولو اراده ورپيدا کيږي آن
تردي، چي وايي دتويک ډزمي پرکړي واي.

خلک دنوروختيځ والوپه شان سپورټ اوتمرين ته دساتيري په سترگه نه گوري
اوهمدغه علت دي ، چي د خوښي او تفريح د يوې وسيلې په توگه درقص

اونځا عادت نلري اوددغه كار له پاره ځانگړي روزل سوي نځاگري نجونې لري. دنځاگرونو خدمات يوازي په جشنونو، ودونو او د شتمنو ځلكوله خواد د شهزاده گانو او نورو لوړ رتبه كسانو په مهلمستياوو كې مطرح وي.

له نځاگرونو جنوسره سازيان ملگري اوبه ار كستر ايې جوړه كړې وي. د سازه سامانو كې يوران دول هر ورووي چې په لاس او گوتو و هل كېږي، نه د دول په لرگيو (۹). دنځاگرونو نوژوند له كراهه ډك وي ځكه نځا سترومانه تمرين دي. نځاگره بڼه پوره اندازه خولې تويوي اود نجلۍ جامې ډېرې نازكې خوشې ان په دوبي كې لاسرې وي. دروازي او كركۍ ټولې خلاصې وي، په نتيجه كې نځاگره زكام سي، تبه يې ونيسي اونا روغي پسې اوږده سي. خو هروخت چې نځاته وروغوښتل سي، بايد خپله مسلكي دنده سرته ورسوي. نودا د حيرانتيا خبره نه ده، چې دغه نجونې زياتره په نري رنځ (Consumption) مري. د كابل نځاگري نجونې هندوستانې او د پېښور او دهلي د سيمو دي. ځينې يې بيا د پخوانيو نځاگرو او د سيمه ييزو نښانو و زوزات دي. كه څه هم د شرقي نځاگرونو د شاعرانه حر كاتوبه باب ډېر څه ويل سوي دي اوماد هندوستان په بېلابېلو سيمو كې ډېرې زياتې ليدلې هم دي، دنځاپه وخت كې د دوي حر كتونه اونزاکت د ډېرې څېړنې او پاملرنې وړ دي اوان تر ټولو بڼه لاهم. تركومه خايه، چې ماليدلې دي، زموږ د خپلو باليټ نځاگرو (ballet-dancers) سره د حر كاتوبه نزاکت كې پرتله كېدلای نه سي.

د غرنيو افغاني قبيلو (۱۰) په منځ كې، لكه خدران او نور. د تورو نځا دود ده. نژدې پنځوس تنه پريوه دايره سره راغونډېږي چې څلور پنځه تنه يې په مركزي ډولونه، تمبورونه اونورتاري وسايل يرغوي. دنځاپه پيل كې ځلك د ډاډې د مركز زېر لور مخ ته ټوپ راوهي اوبيرته شاته ځي. خپلې توري اوچرې پرسرونو باندې ځلموي اوله موزيك سره سم په ټيټ آواز سندرې وايي خو ورو. ورو موزيك، سندرې اونځالورېږي اوچت كېږي، بگري او كم بندونه د دې له پاره غورځول كېږي چې په حر كاتو كې زياته آزادي ولري. توري په ډېر چټكۍ سره ځلوي ان تردې چې په پای كې ځلك بېخي هيچانې ښكاري اونځاپه يولړ وحشي ټوپونو بدله سي. توري هراته غورځوي اوبيرته يې نيسي اوسندرې دوحشي

چيفوپه يوه كورس بدلي سي. كله چي نڅا خپلي هيجاني ټكي ته ورسيري ،
 ناڅاپه بنديري او وروسته نودنڅاگروډ لاسوډير كولوپه لور او اوسره پاى ته رسيري .
 دوى يوه بله وحشي نڅاهم لري چي ديوه طلسم پر شاو خواباندي د عبادت
 كرونكو مذهبي دودته ورته ده . دوه يادري تنه له ډولونو سره يوځاى كښيني او
 نڅاگر په يوه پراخه دايره كي پر راغونډيري . دخلكومخونه يوبل ته مخامخ وي .
 كله چي ډول شروع سي دوى وړاندي راټوپ وهي او دلبروخت دپاره دريري او
 وروسته بيا پردابله پښه مخي ته ټوپ وهي او په دې ډول دوام كوي ، خودهرټوپ
 په جريان كي دپښې له هرواړواندي كولو سره مخ ښى خوايا كين لوزته په شدت
 سره اړوي او خپلو بدنونو ته په دغه ناڅاپي څرخ سره خپلي بگري او خولى په
 هماغه لومړيو قدموكي هواته غورځوي . لږڅه وروسته چي نڅاتوده سي ، دوى
 دهرټوپ سره يوبشپړ څرخ خوري او څومره چي نڅادوام كوي ، هغومره
 نڅاگرزيات انرژي اخلي ، تردې اندازې چي له اوږوسره برابر اوږده غچي سوي
 ورپښتان يې دمپ (Map) (۱۱) په شان شخ دريري . خلك په عين وخت كي
 دلاس موټي هم ارتوي او كله چي دوى په ډبري چټكى او شدت سره تاويري ، ډول
 ورسره سم چټكيري او بې اندازې ښه تماشه جوړوي .

په ځينو خلكوپه تېره بيا عسكروكي دلرگيوپه توروباندي شمشېريازى رواج
 لري . دلرگيو توري انگرېزي توروته ورته دي او ژور شاني موټي لري . شمشېريازان
 دڅرمني كوچني گردې سپرونه هم لري چي په كين لاس نيول كيږي اولكه په
 لويو سپرونوكي چي معمول دى ، دبازويوه برخه نه پتوي . ځيني كسان په دغه
 تمرين كي ډېر مهارت لري خو په توروباندي لږ مدافعه كوي اوزياتره واري په
 سپر راگرزوي اوله دې امله ډېر چټك تاودېدلوته اړتياسته . دوى دغه
 رازپرېښوباندي واري په شاته غورځېدو سره مدافعه كوي او پرسريباندي له
 واړوڅخه بيا خان په پيتولوسره ژغوري .

هر كال دپسرلي په پاى كي «جوبه» جوړيږي . په «جوبه» كي رازرازلوبي
 كيږي اوځاى يې داسمايي غونډيوپه لمنوكي په يوه هوارميدان كي وي . (۱۲)
 دغه ميدان دنارپه جنوب لويديځ كي پروت دى . دلته دوى داس مسابقې لري
 خودامسابقې ددوو تنو ترمنځ وي اونه غواړي ، چي خود پرښه اسونه ديوي بشپړي

دورې له پاره پکې برخه واخلي. دغونډيو په لمنو کې دخړواوناو کيو (نانخکو) غرغې درول سوي وي. دغې درې ورځنۍ مېلې ته ټول کابل (کابلستان) اوماشومان راوړي. په دغو ورځو کې خلک ډېرې ښې جامې اغوندي او په تېره بيا ماشومان په خپلورنگه واسکتونواو خوليو ډېر خوشاله وي. د ماشومانو ناوکی (نانخکي) ډېرې عجيبې ښکاري. له زړو ټوکراو څخه يې جوړې کړي او افغاني جامې يې په اغوستي وي. دنراوښخي دواړو څرگندونه کوي خود ماشومانودا، نه کوي. اوځيني يې دشيطان څېره څرگندوي. دمېلې په يوه څنډه کې وړوکی څرخونه (چخپلک) لارگيو شپېلمې اونور ډول ډول شيان موندل کيږي، چې د ماشومانو د خوښۍ وړرنگونه يې ورکړي وي.

دغه راز پر رسي باندي د تگ ترکستاني لوبي هم کيږي. لوبغاړي يې په زړه پوري رنگه جامې اغوستي وي. ددې لوبي له پاره يې دوې اوږدې پایې درولي وي او يوسرو بل سريې په رسي سره وصل سوي وي. رسي او پایې دواړي ډېرې کلکي او مظبو ي وي چې لوبغاړي ورباندي د پاسه تگ وکولای سي.

په جوبه کې دغه راز د ښار د غټو په لوانانو تر منځ غېږ (کشتي) هم ايستل کيږي. د غېږ ايستلو لوبه معمولا دامير او شاهزاده گانو په وړاندي کيږي. دهغوی له پاره يې دغونډيو په لمن کې خپمې درولي وي. امير د لوبي گټونکو ته د پيسو جايزې ورکوي. له غېږ ايستلو سره ټول خلک د زړه له کومې مينه لري اود مسابقې بايلونکي ته خپله ماته کله کله دومره درنه تمامه سي چې په ټول عمر له غېږ ايستلو څخه لاس واخلي (توبه وکاري). ځيني خو يې لادومره زړه ماتي سي چې په انتحار (خان وژلو) لاس پوري کړي.

داسونوبه مسابقه کې د برخه والو سپرليوله پاره لارځالي نه وي اوسپرلي مجبور دي چې دخلکو اونورو اسونواو خړوبه منځ کې څومره چې کولای سي خپله ځان يوې خوا اوبلي خواته کړي اولاريکښې وکړي. زياتره خوسري او اس ته د زړه دوک ورواچوي په تېره بيا کله چې غواړي دخړوبه منځ کې لارومومي ځکه خړه چې پوري نه وهي ترهغوله لاري نه گوښه کيږي. يووخت دوو تنو دميدان له دور مخالفو څنډو څخه د آس د سپرلي مسابقه درلوده اود ميدان په منځ کې چې سره مخامخ سول يوبل ته يې نه غوښتل لار ورکړي، آخرسره ټکرسول او په نتيجه کې

يوسرى اوآس يې خاى پرخاى مړه سول او بل يې په داسبا مړسو .
 نكلچيان دخلكو د پرخوښيري او ښه نكلچي ډاډه وي ، چي د اورېدونكو او
 نندارچيانو پاملرنه خان ته اړولای سي . د بازار نكلچيانو دعام سړك په گنه گونه
 كي خان ته خاى جوړكړى او كيسې وايي . په لږوخت كي زيات شمېر خلك پراټول
 سي دى د كيسې په منځ كي په مزه مزه چاى چښي ، په داسي حال كي چي پلي
 اوسواره ، چي غواړي له لاري څخه تېرسي ، په تكليف سره لار مومي او خلك
 بايد تېله كړي . خولارويان نكلچي ته هيڅ هم نه وايي او نه غواړي د پخوانيو
 وختونو د پېريانيانو ، شاپيريانو او شيطانانو په منځ كي دشهزاده ياشهزادگي
 د ماجراوو د بيان خنډوگري . نكلچيان داميراود هغه دشهزادگانو اونورو معتبرينو
 په ډله كي هم وي . په حقيقت كي خوداميرتول ملكري اوسركاري كسان په
 يو ډول نه بل ډول نكلچيان دي ، خودغه نكلچيان چي پورته مي اشاره ورته وكړه
 ، مخصوص خلك دي اودهغوى وظيفه داوي چي خپلوا مړينو او يادارانو ته كله چي
 هغوى په شپه كي بيديري ، نكلونه ووايي . هغوى په بستر كي پراټه وي
 اونكلچي ترهغه وخته نكلونه ورته وايي ، چي په خوب كښي پوزي .

په كابل كي چي څوك دشپې ډوډى ته دعوت سي ، معنایې ډاډه چي شپه به
 هم د كوربه په كور كي تېروي . په دغه راز مېلمستياوو كي ، كلمه چي ډوډى
 وخورله سي ، مېلمانه پر كوربه راغونډ سي ، پرغاليو اونيا ليو باندي يې په داسي
 حال څنگونه اچولي يا غزېډلي وي چي چلمونه څكوي او هريوبه خپل وار سره يوه
 كيسه وايي . دكېسوله اورېدوسره دومره زياته مينه سته چي هغوى زياتره
 ترنيمي شپې پوري وينس ناست وي او كيسوته يې غورښولى وي او په داسبا كار
 ته آماده نه وي .

هلکان او ماشومان دانگرېزي ماشومانو په شان ساتېرى كوي . په هلکانو كي
 عامه لوبه " توپ بازي " ده چي په لرگي او توپ سره تر سره كيږي دا لوبه
 تر ډېري اندازې (Rouders) ته ورته ده . دوى غېږي هم باسي او دلرگيو غشي هم
 ولي چي زياتره پكښې ماهروي . ځيني غټ هلکان دخټوپه گوليو باندي چي د
 يوه اورده نل له منځه واړكيږي (۱۳) چوځكي او كوچني مرغان ولي . ددې له پاره
 چي مرغان خانو ته را نژدې كړي ، تر درختو لاندي درېږي او د چوځكو يورازرغونه

ترخولې راباسي . په دې ډول چوغکي ورته رانزدې کيږي اوله لاندي څخه واري پرکيږي .

وړکي ماشومان په پنډوسکي (گيند) ، بجلو ، مردکواوجوز (غوزانو) لوبي کوي . په جوزباندي د مردکوپه شان لوبي کوي اوبه ټاکلې اندازه جوزپه منځ کي ږدي . هرچاچي لوبه وگټله ، جوز دهغه مال سي

ډېري وړوکي نجوني په کوڅوکي ليدل کيږي خوچي اته کلني سوې ، نور نو دوی په ” پرده ” کي سي اوله خپلوانوپرته يې بايد بل نارينه ونه ويني . دوی دکورپه بنځمنوکي شامليري اوله ” برقع ” يانخي چادري پرته بهروتلای نه سي په چادري باندي له سرڅخه ترنوکه پوري پته وي اودسترگوله پاره يې يوسوري سوري ټوټه ورکړې وي ، چي لارپه وليدلای سي . وړوکي نجوني کله کله دکورپر يامونوليدل کيږي چي Ring of roses ته ورته لوبي کوي ياپه ناوکيو (نانڅکو) سات تېروي ، يايې خاتنه دلوبوکور يا دوکان يا بل هغه شی جوړکړي وي ، چي ددوي له جنس سره مناسب وي . ددوی ډېره لويه ارزوداده چي انگرېزي ناوکي (نانڅکه) چي انگرېزي جامې يې په تن وي ، ولري . څکه ددوی ناوکياني له زړوگودرانوڅخه جوړي سوي وي اوددوی په شان يې زړې گودرې په اغوستي وي .

د پنځم څپرکي لمنلیکونه

(۱) دلته مولف Leech Wives اصطلاح راوړې ده . مطلب یې هغه ښځې دي ، چې " ژوري " ورسره وي . ژوره (Leech) چې په پارسي یې « زالو » بولي ، یو راز چنډی دی . دناروغ تپ نه یې دنواوزوب دزیښلوله پاره وراچوي . (۵.۲)

(۲) مولف دلته « موجني » د بوټونو په نامه بللي دي . موجنه یا پنه ، چې په پارسي یې « پیزار » بولي ، له څرمني څخه جوړیږي . په جوړولو کې یې مېخ نه کاروي ، بلکې په غښتلي سپڼسي یې ګندي . « چاراشه » او « دوپېلی » یې دانواعو نومونه دي . په کندهار کې دموجندوزی صنعت پخوانی سابقه لري . دملتان موجني ډېرې ظریفې او قیمتي دي (۵.۲)

(۳) افغانان په ودونو کې شرعي حد (څلورښځي) مراعاتوي . ښاري نارینه زیاتره په یوه واده اکتفاه کوي - خو خانان اوسرداران له دې امره مستثنی دي او تر څلوروزیاتي ښځې هم کوي او شرعي حیلې ورته

برابروي (۵.۲)

- (۴) داتیوری اوس دعلمی خیرنوبرینیادیوه مردوده تیوری ده . افغانان په مجموع کی اریایان دی . (۲۰۲)
- (۵) دادفرانک مارتین خیل برداشت دی . واقیعت داسی نه دی (۲۰۲)
- (۶) له کافرانو څخه دمولف مراد نورستانیان دی . نورستان چي پخوانی نوم یې کافرستان و . په ۱۸۹۵ م کال (۱۳۱۳ ق) دامیر عبدالرحمان خان په فرمان دسپه سالار غلام حیدر خان لخوا فتحه او اوسېدونکی یې داسلام په مقدس دین مشرف سول (۲۰۲)
- (۷) دلته له بنوونخیوڅخه مرادجوماتونه اومدرسي دي .
- (۸) په متن کی (Rubarb) راغلی دی چي دمولف ناسمه اورېدنه څرگندوي .
- (۹) له دغوآلاتوڅخه دمولف مرادطبېه بازېرېغلي ده .
- (۱۰) مولف په دغسي مواردوکی د (Wild Afghan Tribes) ترکیب راوړي چي ماد "غرنيو افغاني قبیلو" ژباړه ورته مناسبه ویلله .
- (۱۱) یورازجاروته ورته آله ده چي له سپنسیوڅخه جوړه سوي اودخونوغولی په پاکيږي .
- (۱۲) ما (هوتك) اورېدلي دي . چي جوړه دسیاسنگ په شاوخوا کی هم جوړېده .
- (۱۳) دغی آلی ته دکندهار پښتانه پوک یا پوپکه وايي (۲۰۲)

شپږم څپرکی

دودونه او رواجونه

(ادامه)

خرافات، شاپېری او پیرانیان، یوه نادره افسانه، فالبینان، د اقلیم بدلولو له پاره د کوریریا مونو باندې د ماشومانو سندریزه دوعا، بېلابېل خواړه لود تمباکو استعمال، دامیرلوی طبیب، نضار، په ژمي کې د تودولو طریقه، وخت څه راز تېرېږي؟، د بېلابېلو طبقو دودونه، جنازې.

دا خلك دېر خرافاتي دي او پر رويو، ارواوو، شاپېریو او پیرانیانو باندې کلکه عقیده لري. زیاتره نکلونه یې (د دوی خبره) د همدغو بنو او بدو ارواوو په باب دي. پردغو کیسو باندې زیات باور لري ان تردې چې نارینه لادشپې لخوا یوازي کوم ځای ته ځي، احتیاط کوي. که یوسړی د شپې له خوا په یکمسر (یوازي) روان وي، عموماً به یې لومړی یرغ واورې بیا به یې وینې. ځکه د تگ په وخت ښه په لور او از سندري وایي یا په خوله شپېلکی کوي.

زه چې کله په مهمانخانه کې اوسېدل، یوه شپه ناوخته ځای ته راغلم ځکه له امیر سره مې څو ساعت ته تېر کړي وو. کله چې له دروازې څخه کور ته راتلم ومې لیدل چې یو مهتر (د آسونو روزونکی) له سرای څخه زما خواته را روان دی او غیر عادي یرغونه او شپېلکی له خولې باسي. زه چې یې ولیدلم، شپېلکی یې بند کړ. زه په تعجب کې وم، چې ولې یې دعادت پر خلاف شپېلکی کاوه خو چې خونې (کوټې) ته راغلم په علمت یې پوه سوم، چې د اکاږي د یوه عصبي شاک (بېرې) له امله کاوه اوراته څرگنده سوه، چې زما یوه همدوستاني نوکر په ټوکو کې مخ تور کړی یا یې خپل طبیعي رنگ یې زیات تور کړی و، شونډوته یې سپین رنگ ورکړی، پرسترگو یې هم د سپین رنگ کړی کښلې وې. دوی پوستینچې (۱) یې پرچپه مخ اړولې وې داسې چې د پوستکي بېره خوا یې برسېره سوي وي، لاسونه یې د یوې اوبښې یې د بلي پوستینچې په لستونو منډلي وو او د پوستینچې تنی یې کلکی پر ملا باندې غسوته کړي وې. د پسه د

پوست بیره خولی یې پرسرکړې وه . ده وروسته ماته هماغه شان جامه واغوسته
 چې په زړه پوري نه ښکارېدله . زما دکوټو ددهلېز په دروازه کې داووتنو محافظ
 گاردخای پرخای و ، هندوستانی نوکریه داسې حال کې چې پر لاسو اوزنگنو یې
 تگ کاوه ، ددغه گارد خواته ډېرنزدې ورغلی و او په ډېر لوراوازي یې ورباندې
 رمباري وهلي وې . سړي په دې فکر ، چې واقعي پېری ورته راغلی دی ، خپل
 توپک وغورځاوه او پوستینچه وال دگارد دخونو اوبهرنی دروازي پر لور په منډه
 ولاړ . له ساتونکو څخه یوتن په دغه حال کې چې نور په تېښته کې وو ، بیده و
 او کله چې دنورو په غالمغال راوینس سو ، راپاڅېد ، سترگي یې بلا (پېریان) ته
 موبلې اوچې سډیې په ورسېد ، دی هم په منډه سو . پېری وروسته ډېرنډې په
 څنگ کې یوې بلي کوچنۍ کوټې ته ولاړ . داکوټه دچایدارانو وه (هغه کسان
 چې چای برابروي) . چایدار یوازي پخپلو چورتونو کې ډوب پریوه وړوکی
 بغرناست او کړکی ته یې څنگ لگولی و (ډډه یې وهلې وه) . کله چې دغه بلا
 ددروازې له لاري ورته راننوته ، بې له دې چې په خوړېدو یا تېپي کېدو کې دي
 رهي ووهي ، خان یې له کړکی څخه لاندي وغورځاوه اوله خونې څخه سملاسي
 ووت . نور خلک چې له دغې بلا سره مخامخ سول ، دامیرنوکران وو ، چې دخدمت
 له پاره ټاکل سوي وو او تل به زما دناستي په کوټه کې تیار حاضر وو . کله چې
 یې دغه بلا په یوه دروازه کې په سترگه سوه ، دوی په منډه تریلي دروازي په
 تېښته سوه او په تېښته کې یې مېزونه اوچوکی ټولي سره گډوډي کړي وې .
 بلا په بله کوټه کې له نورو نوکرانو سره مخامخ سوي اوبیا نوټری تم سوي وه .
 وروسته ټول نوکران سره راغونډ سول او خپل تاثرات اولیدلی حال یې سره بیا
 ناوه . په دغه حال کې زه هم ورورسېدم او ټوله کیسه یې راته بیان کړه .
 ډارېدلي کسان ډېرخجالت او شرمېدلي و او هر یوه غوښتل ثابته کړي ، چې دی په
 تېښته کې لومړی تن نه و . دی ځکه وتښتېد چې نور په تېښته کې سول . په
 هر صورت ډېري اودار اغېزه ان پخپله پر بلا (هندوستانی نوکر) لاهم دومره وه ،
 چې خوشې پرله پسې په تنهایی سره بهرته نه ووت اوان په یکر سردباغ په هابل
 سرکي خپلي کوټې ته نه تلې .

په عمومي توګه داسې تصور موجودو ، چې شاپېری په شاوخوا غرونو کې

د مولف په کورکي دافغاني ساتونکو او نوکرانودله - پخلنځی یې شاته دی

اوسي. سره له دې چې ددوی په عقیده شاپېری په مجموع کې بې ازاره وي، خو خلکو د شاپېریوله استوگنځایو څخه خان لیرې ساته. شاپېری داسې بنسټول کېدې چې له دوولس څخه تراتلسو انچوپورې یې قدونه دي، ډېرې بنسټولې جامې اغوندي اوشانه وړانه پخپلې مشرې پسې وي. دتگ په وخت کې نڅاوي کوي. خلکو باوردړلود، چې شاپېری له انسانانو څخه ډارېږي اوځانونه ځني پټوي. یوازې یې هغه کسان لیدلای سي، چې له لارې څخه په گوښه ځایونو کې بیده یا پټ وي. ویل کېده چې شاپېری په ماشومانو کارنه لري خو دا عاقلانه نه ده چې ماشوم دي د شاپېریو استوگنځایوته پرېښوول سي ځکه هغوی به یې ترخپل افسون (جادو) لاندې راولي اوبنایي دغلاسي ماشوم مخ اوبڼه دخپلو ماشومانو په شکل ور واړوي، چې داکاریبا دماشوم مورویلا ته دبدې طالع (نحسیت) سبب کېږي.

په ماورالطبیعه موجوداتو کې چې خلك ډېرخني بېرېږي اودټولونه توضیح کېدونکو پېښو پرې پرهغه باندي اچوي، یوهم شیطان دی. شیطانان هغه ارواوي دي، چې دهغوکسانو دډاروونکو یامبالغه آمېزه بیانونو له مخې چې فکرکوي شیطان یې لیدلی دی. په بېلابېلو څېروڅرگندېږي. ددوی په فکرشیطانان ترلمرلوېدووروسته دهریوټي یاگاري ترشاپټ وي. دوی په دې باورهم دي، چې شیطانان په شپه کې دانسانانو دډارولو اودخپلو بدشکله څېرو دښوولو له امله دهغوی دخوب خونو ته هم ورځي. همدغه علت دی چې خلك دخوب پروخت سراوتول بدن په تلتک یا روجایي کې پیچي. دوی په خونه کې یوازې نه بیدېږي. هروروبه څوټنه یوخای وي اوکله چې به مي ورته وویل زموږ په هیوادکې هرڅوک دخوب جلاکوټه لري اوکه ممکنه سي، ماشومان لاهم دشپې په جلاکوټه کې یوازې بیدوي، زیاتره به هک پک راته پاته سول. دوی وایي چې په جلاکوټه کې یوازې دشیطان له بېرې څخه نه ځملي، ځکه دای څوک ساتي، بلکې وایي چې په مورکې دتنهابیدېدلو رواج نسته اودا عاقلانه هم نه ده، ځکه که په شپه کې څوک یوازې بیده وي بنایي روې دي ورته راسي. زمايوه نوکر یوسهارپه ډېریقین سره راته وویل چې برایی شپه یې چارپایي (کت) له مخکې پورته اوله ده سره یوخای په هواخرخېدله. تردې اندازې، چې

په پای کې ورسره سریداله سو اوپه همدې وخت کې یې ډېر عجیب و غریب
 رغونه اورېدل . کله چې ماورڅخه نوري پوښتني وکړې ، راته یې وویل ، چې ده
 سترګې پټې نیولي وې اونورڅه یې ونه لیدل . شک نه وچې ده خپل سرپه تلتک
 کې پېچلی و . په هر صورت ، ده دبلي کوټې غوښتنه وکړه اوپه هماغه کوټه کې
 یې له بیاستوګني څخه نته وکړه . داراته څرګنده نسوه چې ده ته نورو نوکرانو
 د ساتېري په مقصد داخل جوړکړی و اوکه دهاضمې دخرابوالي حمله پراغلې
 وه اودغه تکلیف یې ورته پېښ کړی و . له هغه کوټې څخه چې دی پکښې بیده
 و ، وروسته دنورو نوکرانو له خوادګدام کاراخیستل کېدی . هغه نوم چې دې
 کوټې گټلی و ، ددې سبب سوچي نورنوکران پکښې له بېدېدلو څخه ډډه وکړي .
 بل وخت دشپې له خوازما ددفتر دکوټې دچت ټوکراشيوه سوی و . دایوه
 عادي پېښه وه ځکه هغه خاوره چې دخټو له بام څخه دچت پرمسطح ټوکر
 راتویږي ، څه موده وروسته دومره وزن پیدا کړي ، چې دټوکره یوسریابل سر ،
 ژریاپه خنډ راخطاسي اوټوکر مخکي ته راولویږي . اوکله چې زه دخرابی دکتلو
 له پاره ورغلم ، خلکو راته وویل چې دایبله شکه دشيطان کار دی ځکه په تړلو
 کړکیو اوقلمف دروازه کې داکار بېله شیطانه بل څوک کولای سي ؟ ددغه
 رازمنطق په مقابل کې دلایل ویل یې فايدي وه .

دشيطان په باب یو افغان یوه بله کیسه هم راته وکړه اوهغه داسي چې
 یومانام له ملګرو سره تریاندارووروسته کورته راروان و . کورته دتګ لاری په
 هدیره کې تېره سوې وه (دلته هدیرې دانګلستان په شان دپوالونه نه لري)
 دشپې ناوخته و چې دی قبرونو ته ورسېد . په هدیره کې دیوازي تګ تصوری
 غمري وتښتول خوبیایې هم تګ ته دوام ورکړ . کله چې قبرونو ته ورنژدې سو ،
 ویی لیدل ، چې مخي ته یې له مخکي څخه کوچنی لمبې راپورته سي اوبیرته
 ورکي سي . دې پېښي سخت وپېراوه اوګامونه یې چټک کړل چې ژرتقبرونو
 ووزي . خوچي گوري ، مخي ته یې لو اشا (۲) ودرېده . دبل انسان په لیدوسره
 دده ژبه بنده سوه اوکله چې ورنژدې سو ، گوري چې دسړي سرپه شال کې پېچلی
 دي (دپخني په موسم کې دشپې له خواعموما شال پرسراچول کیږي) اوسترګي
 یې دستورویه شان خلیري . هرڅومره چې و اشاته ورنژدې کیږي په هماغه اندازه

هغه جگېرې ترڅوچې دده ترسراوړې او تری تم کيږي . دی مخ ځني رالړوي .
 اوشاته په منډه ځغلي خوهغه کورچي دی ځني راوتلی و دپيښي له ځای څخه
 دده ترکورډېرلي و ، ځکه نوده له ځانه سره وپتپيله چې بيرته پرهديره ورغبرگ
 سي . کله چې هديرې ته رسيږي بيا هماغه اشا پرپيښيږي خوداخل ډېره
 عصباني وه . ده وغوښتل ځني راوگرزي چې په دغه وخت کي بيهوښه کيږي
 اوترسهاره پورې بياپرهوښ نه راځي . سهارگوري چې هديرې ته بيځي ورڅرمه
 پرلارپوت دی . په دې ډول دی وژغورل سو .

يو بل افغان راته وويل چې يوه شپه دی په گندمک (۲) کي په يوه سراي کي
 بیده و اوپيله دې چې دوښېدلوپه علت دي پوه سي ، له خوبه راويښ سو
 اوپرځای کښېنوست . په دغه وخت کي دهغی کوټې يودېوال چې دی پکښې و ،
 له مخه ليري سواددېوال ترشاده وليدل چې دگوره والاو (انگريزي عسکرو)
 يوه ټولې راروانه ده . دعسکروهيڅ څرغ وروغ وکړپ وکړوپ نه و اومخونه يې
 دسپورمي په شات تک سپين او هيبتناکه ښکارېدل . داسې هم دده په قول
 ترسهاره پوره بيهوښه و .

خلک دسفنچ په باب عجيبه وغريبه افسانه لري . دوی وايي چې انگريزانو
 لويي خاوريني مرتباني واخيستلې اودغرو په لوړو څوکو کي يې کښېنولې .
 شاوخوا يې ډبري پرراوگرزولي اومرتباني يې داسي پتي کړې ، چې يوازي خولې
 يې ښکارېدلې . وروسته نودوی (انگريزانو) دغټوگاروترشاخانونه پټ کړل
 اوترهغو ورته پټ ناست وو ، چې اورځي دغروسرونو ته راورسېدلې او ورو ورو
 مرتبانوته ورشيوه سوې . کله چې داوريځي يوه کوچنی ټوټه مرتباني ته دننه
 سو له خلکو څخه يوتن ورو ورو وخوځېد اوژر يې دمرتباني سر په سرپوښ
 پټ کړ . مرتباني يې د درو ورځو له پاره هماغسي سرپتي پرېښوولې اوپه دغه
 ن کي اورځ مړه سو . کله چې يې مرتباني ماتې کړې ، ورځي يې ټوټې
 ټوټې ځني راواخيستلې اوبازارته يې داسفنچ په توگه خرڅلاوته وړاندي کړې .
 «سفنچ» او «اورځي» فارسي نوم يوراز دی اوشايد هماغه دافسانې دمنځ ته
 راتگ عامل وي (۴)

دخلکوپه منځ کي د فال کتونکو (Astrologers) بازارښه تود دی . ديوه

سفر یا کوم بل نوی کار دپیلامې له پاره دبختوري ورځي دښوولو په باب ددوی پرپېشگویی باندي کلکه عقیده سته . امیر او د شاهي کورنی غړي هر یو ځانته فال کتونکي لري چي دهرې مهمي چاري دپیل کولو له پاره دبختوري ورځي په باب مشوره ورکوي او پرڅنگ يې دراتلونکو پېښو اټکل هم ورته کوي . خوددوی پېشگویی تر کومه ځايه چي ما اورېدلي دي ، مبهمي اوناخرگندي غوندي دي . البته دوی دامیر دراتلونکو پتو حالاتو دلوستلو لازم مهارت لري . فال کتونکي دخوبونو تعبیر هم کوي ځکه خوبونو ته دخبردارۍ ورکولو دعلايمو اودخلکو دلارښونو په سترگه کتل کيږي . داچي امیر تر څلور وښخوزياتي چي قرآن اجازه ورکړې ده ، نوري ټولي ښځي طلاقي کړې ، دهمدغه شان يوه خوب نتیجه وه . حتمي نه ده چي دراتلونکو حالاتو دپېشگویی کولو له امله دي هرڅوک هرومرو عزت او ثروت ته ورسیري . ماديواد ديوې ليري سيمي درې تنه وليدل ، چي پريوه ټاکلي نېټه باندي يې په هيواد کي ديوې ستري فاجعې پېشگویی کوله اودهمدې له پاره څومياشتي وړاندي دامیر حضور ته راوستل سوي وو . دامیر حالت چي تل پريوه قرار نه وي . ددغو خلکو دوراندي کېدو پروخت دبدشگون لورته مایل نه و او حکم يې وکړ چي پېشگویی کونکي دي ترهغه وخته په زندان کي وساتل سي چي دوی دفاجعې دپېښېدو له پاره ټاکلي دي . که يې اټکل سم وخوت ، مکافات دي ورکړه سي او که نه ، مړه دي سي . پېشگویی سمه ونه ختله اودامیر حکم پرځای سو .

فال کتونکي دخلکو تالې گوري او په ورقوباندي دراتلونکي په باب خبري کوي . دوی دغه راز دراتلونکو پېښو دپېشگویی له پاره دجادو (Black art) له نورو وسايلو څخه هم کار اخلي . دوی په ډېري تېزۍ سره نومونه اوبختونه بيانوي او که يووخت ددوی له پېشگوییو څخه يوه رښتياوختله ، نو بيا ددوی هرې وښانه په هروخت کي دحقيقت په سترگه کتل کيږي او که يې پېشگویی دراتلونکو واقعي پېښو پر خلاف ثابتي سوي ، بيا هم خلک پېشگویی کونکو نه ملامتوي . او پرځای يې پوره پرځپلو خانواچوي ځکه پېشگویی گانې تل لږ يادېږي مبهمي اوناخرگندي غوندي وي او خلک فکر کوي چي دوی دفال کتونکو الفاظ سم تعبیر کړي نه دي اودا کار دحادثې دسم پوهېدلو خنډ گرځېدلی

دی . دخوش باوری دغه راز سفسطه یوازي دافغانانو په منځ کي نسته نور هم په اخته دي .

خرافات اومذهبي عقاید دنورو هیوادو په شان سره گډ سوي دي او که دیوه ماشوم ذهن اوجسم په هر نسبت وستایل سي ، سمدلاسه باید (نام خدا) وویل سي اوله شیطان وژغورل سي اونظر نه سي . شیطان نظر (بدنظر) ددوی په فکر په ځینوکسانو کي هم سته اوددی له پاره چي له ناوړه اغېزې څخه نجات ومومي ، دخدای نوم باید وویل سي . دحیرانتیاوړ داده چي دغه دشیطاني نظرڅښتنان پیاملامتیري هم نه ، خویدبخته (نحس) گڼل کیږي خو دهغوکسانو په باب چي دناروغانو اوشل وشوټو دعلاج مهارت لري ، ویل کیږي چي لاس یې بختور دی .

دوی یودود (رواج) لري چي ترنوروزیات باید وستایل سي ، اوهغه داچي ماشومان دکولرا ، زلزله اونور فاجعودمخنیوی له پاره دبېلابېلو کوروپریاموباندي سره راغونډوي او په گډه دوعاوي په کوي داځکه چي ماشومان ترلویانوېې گناه دي اوددوی دوعاوي سملاسي قبلېږي . دکوروبامونه سره نښتي دي اوداچي ماشومان پریبلاپېلو باموپریوه لیکه ولاړ وي اوبخپلو نازکو اوتنکیو اوازونو سره دوعاوي کوي ، پهرچامنه اغېزه کوي . په تېره بیاچي فاجعه دي کولرا وي هرڅوک ددوی ددوعاوو قبلېدوته دپرهيله من وي . په کابل کي چي دکولرا ناروغي راسي . څومیاشتي دوام کوي اوداوخت تریل هروخت زیات داند پښنې وړدی .

دکابل دااکثریت خلکوخواړه دپریسیط اوساده دي . اوهغه له وچي دودی څخه عبارت دي . وچه دودی بیضوي ډوله اوتقریبا دوولس انچه اوږده اونیم انچ پنډه وي . هغوی چي وس یې رسیږي له وچي دودی سره مستې اوبنیرهم خوري اوکله کله غوښي ، ترکاری هم پخوي . چینایي شین چای هرکله له خورو سره یوځای چښل کیږي . دابه دپرغریب اوبې وزله سړی وي چي دیوې چاینکي چای له پاره دي درې پیسې (نیم پنس) تادیه نه کړای سي اوکه پښیر څني وباسي خونوبیخي یې باید وس ولري . په دوبي کي مېوه پریوانه اوارزانه وي . ترکاری هم دغه راز . کاهو په پراخه پیماننه کرل کیږي . دوی پیسې یوه سړي ته

دپوره اندازې ميوې اوترکاري درانيولو له پاره سم کفايت کوي اودمېوې په موسم کي اکثره خلک په کوڅوکي ليدل کيږي چي مېوې، کاهو او رواش خوري . رواش په غړوکي خودرويه شنه کيږي.

دپرغريب خلک زياتره په توتو پايي (ژوند کوي) اودژمي دمصرف له پاره يې وچوي . هزارگان چي دپرسپماکونکي خلک دي، ددوبي په مياشتو کي له ونو څخه له رالويدلو توتوپرته بل څه نه لري، چي ژوند په وکړي . توت ټولول عام دي . دتوت خورک چاته تبه پېښوي په تېره بيا هغو کسانو ته چي ورسره عادت نه وي ، تبه يې دپره سخته وي چي زياتره ځني مري .

کوچيان چي له جپسي (چت) توکم څخه دي (۵) کورونه نه لري په هيوادکي له خپلورمو او اوبنانو سره تل سفرکوي . په تجارت بوخت وي ، له يوه خايه بل خاي ته مالونه اوسامانونه لېږدوي . دوی دپرسرسخته توکم دی . دجواريو په دودۍ (سورسک) دمېرواوبزو په شيدو ، پنيرواوبنو چي اومه يې خوري ، ژوند کوي . دوی دهيواد دنورو خلکو په نسبت سابه چي خودرويه شنه کيږي، په زياته اندازه خوري.

دکليوالو افغانانو خواړه اصلا بنوروا و دودۍ ، مستې ، شلومبې ، دپېروي شيدې اومېوه ده . دپېروي شيدې ددوی دخوښي خواړه دي اويوافغان کولای سي په يوه ناسته کي ښه کافي اندازه وچښي .

که يواوښ ، غوايانورڅاروي ناروغ سي اومرينه يې حتمي وي، غاړه يې ورپېړي کوي (حلالوي يې) اومروجه دوعا ورباندي واي چي حلال (خورلوته قانوني) سي . غوښه يې ياپلورل کيږي يادڅښتنانو له خواخورل کيږي . مایووختم يومرگي حاله اوښ وليد چي بېخي هډوپوست و، د رود پرغاړه يې دښارخواته راپه مخه کړی و اوغوښتل يې مارکېټ ته نزدې يې ووژني چي غوښه يې ښه ترابسه باله سي . داسي ښکارېده چي غريب حيوان بايدپه هره لحظه کي چي يې څښتن وغواړي ، راچپه اومړسي.

دلوري طبقې خلک اومعتبره کسان دپرخوندورخواړه خوري چي سرې پلواوکباب دي . داوروستی يې غوښه په مرچ اومالگه کي ښه اخته کوي اوپه سيخانوکي يې پراورباندي کروي . (د پسه ورون چي پراور وکړول سي، هم يوراز

دغریبانو د واده مراسم - زوم او ناوې - ترشایې نجلۍ دناوې جامې پسي وړي
(دمولف رسامي)

کباب دی) پلمو ډول ډول قسمونه لري اوله وریجو ، مسالو او غوښو څخه جوړیږي . وریجي او غوښي جلا جلا ایشول کیږي او وروسته بیاپه غاږ کي سره گډیږي . ترشي باب ، اچار ، شیرینی باب ، مېوه او دودۍ هم خوړل کیږي . دغه راز ترغذا وروسته چای هروخت تیماري اوله چایوسره چلم هم په دوره کي وي . ټول باید دغه تمباکو وځکوي . کابلیان هره ورځ زیاته اندازه چای مصرفوي او هروخت چي وروسیږي ، چښي یې .

ښځي دنارینه وو په شان چلم ځکوي . چلم (Hookah) ته ورته دی خونل یې دغبر ټپو وړنه بلکي سیده وي . تمباکو ددوی دخپلي مخکي وي او ډېر توندبوی لري ترزیاتي اندازې د سوځېدونکي گودرېوی ته ورته وي .

افغانان هرغت ، چاغ سړی غښتلی او قوي سړی بولي . او چاغښت دروغتیا اونېکمرغی دواړونځښه دي . ټول خلک چي وس یې وریږي ، ترپزي پوري خورک کوي او په نتیجه کي یې زیاتره نارینه او ښځي تراندازې زیات چاغ (پنډ) دي . دارواښاد امیرلوی طبیب (۶) دومره خپتورو ، چي پرلاري تللای نسوای او پراوړو به یې وړی . یوبل سړی دومره پنډ و چي دخپل خان کاریې لاهم نسوکولای . مینخیانو به دکوچني ماشوم په شان لمباوه . ددغه سړي به باب ماته وویل سوه چي یووخت یې دخپل بدن ډېر کرغېرن بوی احساس کړ او هرڅه چي یې وکړل ، بوی وړک نسو . په پای کي بوی دومره ناوړه سو ، چي مینخیانو ته یې حمام ته دېږولو او غسل کولو سپارښت وکړ . کله چي یې له حکم سره سم لمباوه . مینخیانو ته څرگنده چي دتعفن (بدبويي) سبب هغه مړه چونگښه وه چي دده دخپتي په یوه درزکي بنده سوې وه . هیڅ شک نه و چي دادي دسړي وروستی غسل وای او مرگ ته دي یې رسولی وای .

نصوارکول په شتمنو خلکو کي عام دي . غریب خلک محلي تمباکو کاروي ، په ناسمه توگه یې میدوي او په خولو کي یې اچوي . نورکسان بیاداسي هم سته چي له هندوستانه دراوړل سوو نصوارو دکولو وس لري . دوی ډېزي نصوار غوره کښي .

یوازي په لویو کوروکي بخاری سته هغه هم دهغو محدودو شتمنو کسانو په کوروکي ، چي دژمي په میاشت کي دخونو دتودولوله پاره دزیاتي اندازې لرگیو

د رانیولو وس ولري . دټولو کورودرواږي او کړکي سمي اینښوول سوي نه وي . اودبادچلېدل هغه خوني لاپه نه زغمېدونکي توگه سروې چې غټ اورپکښې بل وي . یوازي هغه کسان مستريح وي چې په پوستینونو کې ناست وي .

دسونگ موادو دلگښت لږولو او شپې وورخي له خوا د خانونو تودولو له پاره خلك مجبور دي «صندلی» ولري . دایوډول مربع شکله لرگین مېزدی چې دخوني په منځ کې اینښوول کېږي . ترمېز لاندي یو کوچنی سوري لرونکی اوسپنيز بکس (منقل) پروت یا پرېښوولایږي اوسکاره پکښې سوخي پرمېزدپاسه یو غټ تلتک غوړېدلی وي چې میز او داوړ منقل دواړه یې پټ کړي وي اوټولو اړخونو ته دومره غزېدلې وي چې دخوني دفرش زیاته برخه یې نیولې وي . په اوسپنيز منقل کې سکاره تازه کېږي او کله چې ښې سکروټي سي ترمېز لاندي یې ږدي . داوړتودوخه دتلتک ټولو برخو ته خپریږي او د پریزات یې گرموي . تردغه رازېوښ لاندي ، سکاره ورو ورو بلیږي او اورخو ساعتته دوام کوي . دتلتک پر شاوخوانی نیالی اوبالښتونه اینښوول سوي وي . دخوب پروخت یا د ورخي له خوا دناستي په وخت کې کارترې اخیستل کېږي . تردغه تلتک لاندي ټوله کورنی ، پلار ، مور ، زامن اوماندينې گاني یې ، لوني ، ماشومان . عمه گاني وخاله گاني او نور خپلوان دشپې له خوا بیدېږي اودخو پیسو سنکروپه بیه ډېرې سرې شپې تودوي . دصندلی یوتاوان دادی چې داوړه لومړی سرکي دسکرو دودزیات وي اود Nausea ، سردرد او کله کله دخپه کیدلو سبب کېږي . کوم کسان چې دورخي له خوا هم له صندلی څخه کار اخلي اودباندي سرې هوا ته وزی اوراوزي ، زیاتره دروماتېزم په ناروغی اخته کېږي . صندلي بل اخلاقي تاوان هم لري اوهغه داچې ټوله کورنی ، تراوښخي په یوه کوچني چاپېریال کې تریوه تلتک لاندي بیدېږي . همدغه علت دی چې ځیني کسان صندلي «دشیطان بازی ډگر» بولي . عسکرهم په خپلوکوټو کې له صندلی څخه کار اخلي . دوی په تلتک کې داسي ناست وي چې پښې یې قات ، سراونوړ بدن یې په بیروکوټونوباندي پټ کړی وي . په دې ډول دډېرسخت ساړه بادپه مقابل کې دخان مدافعه کوي . کله کله هغه ساتونکي عسکر ، چې پیره کوي ، دپښې له لاسه ترمزگه ورسیري .

په کابل اونورو لویو ښارونو کې وخت د «لمریزگري» Sundial (۷) په واسطه

ټاکل کيږي خوبيا هم دوخت دورخني توپيردمعلومولو له پاره په فارس کي چاپ سوي جدولونه موندل کيږي . ددغو گڼو په واسطه دوخت معلومول په تخميني ډول دي ځکه گڼي دنورو عرض البلدو له پاره جوړي سوي اوهغه دواقعي وخت پرځای دمقناطيسي شمال پرلور عيار سوي وي . يوه ورځ مادواقعي وخت تر معلومولو وروسته اميزته وويل چي دغرمې توپ (۸) ترخپل وخت شل دقيقې وړاندي وويشتل سو ، خواميرو ويل چي دانبه کاروسو ځکه پرخلکو به دماپښين لمونځ نه قضا کيږي . هره ورځ خلکو ته دغرمې وخت دتوپ ويشتلو په واسطه اعلاميږي اوهغوی چي ساعتونه اوگڼي لري ، ورباندي عياروي يې . په نسبي توگه ډېر لږ خلک دساعت وخت ويلای سي . زياتره يې ديو ساعت يانيم ساعت وخت په توپير چندانې پروانه کوي . دغه بې پروايي دعدودنو په برخه کي هم سته . خلک په عمومي ډول ترشلو پوري حساب کولای سي اوترهغه لور عدد په «تومن» سره ښوول کيږي . له تومن سره نور اضافي شمېر عددونه هم بيان کيږي . ځيني خلک حتی داوونۍ ورځي نه پېژني اوبایدورته وويل سي چي پلانی ورځ تر نن دومره ورځي وروسته ده .

په افغانستان کي مينه اوواده کول داروپايي هيوادو له جالبو پېښوسره دزياتو اړخونو له مخي توپير لري . يو غټ توپير يې دادی چي نارينه دواده ترورځي وړاندي خپله نجلی ليدلای نه سي په داسي حال کي چي هغه به يې ماندينه وي . په افغانستان کي نارينه دخپلو مېرمنو او دکورنيو دښخوبه باب خبري نه کوي اوله سړي څخه دهغه دماندينې په باب پوښتنه يوراز سپکاوي ته ورته عمل دی اوله هغې سره ديوراز اشنايي څرگندونه ده . په دغه راز شرايطو کي په دې باب ديوه نارينه احساس دمستقيم پوښتلو له لاري څرگند بدلای نه سي چي دی له څه رازنجلی سره غواړي واده وکړي . په دې برخه کي چي راتلونکې مېرمن به يې څه ډول ښځه وي ، دنارينه دتشویش ، هيجان اواندېښني تصور څوک کولای سي . ځکه ښځي دنارينه وو په څېر درنگ اوبڼې له مخي توپير لري . يوه ډېره بد عملة ښځه به دجوړي په شان ښکلې وي خو يوه ډېره بدرنگه به بيا په افکارو کي ډېره ناولې نه وي .

دمعتبرو خلکو په منځ کي دهلك ونجلی دکوزدو پېښي مستثنی دي ځکه

هغه دکورنیو د مشرانو له خواتنظمیږي . کله کله خوانان هم له هغې ښځې سره داریکو ټینګولو چاري پخپله تنظیموي چې باید واده ورسره وکړي . معمولا نارینه دبلي ښځې د غوښتلو ارزوله خپلوملګرو سره مطرح کوي چې دغه اراده یې د پېرژرد خلمکو په منځ کې تپته سي . بیانوده ته د خلمکوله خوادنجنونو پېشنیهادونه کیږي اودیوې یابلي په باب مباحثه څه اسانه کارنه دی ځکه راتلونکی خسردخپلي لوردښکلا اوبا کفایتی په بې ساري اندازه لوړوي اودهغې په بدل کې دپیسو یانوري مبادلي غوښتنه کوي . دنارینه په باب مهمه نه ده چې ازادخیاله وي که تندخویه .

په هر صورت ، کله چې جریان دې حدته ورسېد ، چې نارینه دنجلی دکورنی ددریخ اودهغې دراتلونکو غوښتنو په باب ډاډه سو اوزره ته یې ولوېدل چې دنجلی پلارخپلي غوښتنې وروستی اندازې ته راکمې کړي دي ، بیانونښځینه خپلمواني ورلېږي چې نوري ستونزي وڅېږي . ددوی پرېکړه دنورو مسایلو د ډاډمن حل سبب کیږي اومعامله سرته رسیږي . کله چې تړون بشپړسو ، بیانو دکوزدې محفل اوژریا وروسته د واده مراسم جوړیږي .

د واده مراسم او په هغه کې دلگښت اومېلمستیا موضوع د تړون کورنوکورنیو په بډایي اودریخ اړه لري . دشاهي کورنی دغرو اونورو لوړرتبه خلکو په نظر واده د درو ورځو تماشه ده چې یوزیات شمېر خپلموانو اودوستانو ته باید پکښې مېلمستیا ورکړه سي . دغه راز په نخاګرونجنو ، موزیک اونوروشیانوباندي زیاتي پیسې ولګېږي . که څه هم لگښتونه داشخاصو ثروت اوبډایي له لحاظه توپیر سره لري خو په ټولو حالاتو کې هدف داوی ، چې داړوندو خواوو د پېرزیات عزت اودرنایي وسي . حتی که په پوروي که په دار ، باید دېره ښه تماشه جوړه سي . په دې برخه کې دوی دلندن دشاوخوا خلکو سره دومره زیات توپیرنه لري . کله چې د واده مراسم پای ته ورسېږي ، ناوې په یورانډولی (جوپان) کې دزوم کورته بېول کیږي . پخپله زوم له خپلمو زیاتو خپلموانو اودوستانو سره چې پراسونو سپاره وي ، له ناوې سره بدرګه روان وي اودلاري په اوږدو کې دتوپکو ډزي کوي . ددوی په منځ کې دډول اوسورنډله رهي وي اودهغوی په منځ کې نخاګرنخاوي کوي . دتوپک ډزي دپخوانیو وختیادګاردی . پخوا چې به یوسړي

د خپلو ملگرو په مرسته غوښتل خپله ناوې دوسلې په زوریا په کوم بل چل ترلاسه کړي نوبه یې د آس پر خین خپل مخ ته کښېنوله اووبه یې تښتوله . خپلوان به یې په تعقیب ورسې روان وو .

د غریبو خلکو ودونه دغه راز نندارې نه لري اوناوې وزوم دواډه مراسم ته په پښوخي اوراخي ، خکه دوی دملا راوستلو وس نه لري اودوی پخپل نکاح خای ته ورځي (۹) . دوی په کوڅه کې کله لیدل کیږي ، زوم دمخه اوناوې په پسې وي (بنځه تر نارینه وړاندي اوحتی څنگ پر څنگ تلای نسي) اوپه هغې پسې یې یوې نجلی ملگري یاله دوستانو څخه یوې نجلی کالی چي په یوه بوڅچه کې تړلي اوپرسرې ایښي وي ، ورسره اخیستي وي . دوی په مخ کې یوسرې له ډولک (محلي ډول) سره اویوبل له نرۍ تولکي سره روان وي . دواړه خپلي هڅي کوي چي له خپلو وسایلو څخه په ممکنه اندازه اوازونه وباسي اوپه دې ډول دواډه جریان ژوندی اومست وساتي . په دې ډول هغوی دزوم دغریبانه کورپر لور لاروهي .

ماته په کابل کې وویل سول چي په خینو افغاني قبیلو کې دواډه یوپخوانی رواج سته چي ددوی له رواجونو سره توپیر لري . په هغوی کې که کوم نارینه وغواړي له یوې نجلی سره واده وکړي ، ده ته اجازه ورکول کیږي چي دنجلی له پلار کره دڅه مودې له پاره ژوند وکړي اوله نجلی څخه دماندینې کارواخلي . که په نجلی کې دمور کېدلونښانې څرگندي سوې ، نوپې ودوی اوکه څرگندي نه سوې ، سرې آزاد دی چي واده ورسره کوي اوکه ترې جلا کیږي اوبل خای دکومي بلي داسي ماندینې تلابن کوي چي دکورنۍ جوړولو وړتیا ولري (۱۰) په افغانانو کې دزوی پیدا کېدو هیله ډېره قوي ده . په داسي حال کې چي دزوی زېږېدل له ستري خوشالی سره یوځای وي ، خودنجلۍ داپه خاموشۍ سره تېرېږي ، دنجلی پلار ډېره ناخوښي څرگندوي اوپه دغه وخت کې نه غواړي خپله بنځه وړني اوکله چي یې دوخت په تېرېدو سره قهر سوړسو ، بیا ورسره کوري .

دمري تر بنځولو وړاندي مراسم داروپایانو مراسم ورته دي ، یوازي دومره توپیر لري چي مري باید په هماغه ورځ چي مرسوی دی ، بنځ سي اوکه یوڅوک په شپه کې مرسو ، باید په سبا سهار خاورو ته وسپارل سي . کله چي څوک مرسوي ،

د بډايانرد واده مراسم - ناوې په ډولۍ کې (دمولف رسامي)

ملايان ورته راوستل کيږي. هغوی مړي ته غسل ورکوي (داکار معمولاً دورخرمه ويالې پرغاړه سرته رسيږي) ، دښخېدلو په ټوکړکي يې پېچي اوښخېدلو ته يې تياروي . دغه ټوکړته «کفن» وايي چې زمور «Coffin» (۱۱) ته ورته لغت دی . له تابوت څخه کارنه اخیستل کيږي . کله چې مړی ښخېدلوته تيارسي ، ملايان مړي ته دوعاوي کوي چې په هغه کي دمړي ټول خپلوان اونور حاضر کسان ورسره يوځای برخه اخلي. خپلوان يې مړی ددې له پاره گوري چې شخص رشتياهم مړدی کنه ؟ وروسته دمړي جسد پرچارپايي ږدي اودهډېرې پرلارنزدې مسجدته يې ږدي . هورې مړي ته لمونځ ورکوي اونور يې نودښخېدلوځای (هډېرې) ته ږدي . په هډېره کي يې قبرمخکي له مخکي تيارکړی وي . مخکه يې ددريو فوټوپه اندازه کينلې ، په منځ کي يې دمړي دجسد له پاره لحدجوړکړی وي . ددې له پاره چې دقبر د کولو په وخت کي خاوره پر مړي ونه ولوېږي ، پرلحد باندي ددبروغټي ټوټې ږدي . مړی په لحدکي پريوه بغل پرپياسي ، داسي چې مخ يې دمکې پرلوروي چې په دې ډول دقيامت ورځ په اسانۍ سره وويني . وروسته قبر دکوي . دمسلمانانوپه عقبيده دقيامت ورځ له مکې څخه پيل کيږي . د قبر پر سرباندي ددرو فوټوپه اندازه هواره ډبره جگه دروي . دغه ډبره زياتره زبره اوناتورلې وي مقصد هره ډبره چې شکل يې ددغه ځای له پاره مناسب وي ، ورباندي دروي . دمهمو کسانو پر قبرونوباندي منظمي تورل سوي ډبري چې دمړي نوم پکښې کينل سوی وي، دروي . داکار ددې له پاره کيږي چې دخلکو قبرونه په نخښه سي. ځيني دغه ډبري دامير مرحوم له خواخپل تعميرته نقل سوي ځکه يوځويې کيفيت ډبرښه اوبل يې رنگ ښکلی سپين و . په دې ډول دادود په عمل کي له منځه ولاړ (۱۲)

ترښخېدو وروسته دمړي خپلوان اودوستان دمتوفي شخص په کورکي سره راغونډيږي اوهورې يې دکورنی له خواعزت کيږي. ټولو هغوکسانو ته چې دتسليت له پاره راغلي اوفاتحه (مړي ته دوعا کول) يې ورکړې وي ، چای اوخواړه تهيې کوي. فاتحه کورته دراتگ په وخت کي دودده . دمړي دمراسمو اودغه رازد واده دمراسمولگښتونه خورازيات وي اودهرکسان يې نېستمن کړي دي . که يې په وس پوره وي که نه ، هڅه کوي چې تر نورو کسانو يا خپلو

گاونڊيو زيات او بنه لڳڻستونه وکړي ، څکه نو اوسني امير د ټولو دغه راز لڳڻستونو د بندېدو قانون راويوست او حکم يې وکړ، چې د دغو عمومي مراسمو پرځای دي، خصوصي مراسم جوړسي او يوازي دي دمري خپلوان پکښې مېلمانه سي.

کله کله داسي هم پېښيږي چې مري شخص دومره غريب وي چې د کفن رانيولو له پاره يې کافي اندازه پيسې چې صرف يوشلینگ يازيات وکم کيږي . موجود نه وي . خپلوان يې مجبورسي بازار ته ولاړسي او درانيولو پيسې يې له بل چاڅخه وغواړي . دا حالت اوس زيات پېښيږي څکه ځمک کال په کال نېستن کيږي .

د شپږم څپرکي لمنلیکونه

- (۱) پوستینچه یوراز ژمنی واسکت دی ، چي داستر پرځای یې د پسه یا اوزگري پوست گندلی وي .
 د غزني پوستینچې مشهورې دي . (پښتو ژباړونکی)
- (۲) د « اشا » کلمه په کندهار کې د (بلا . گڼ حیوان) لپاره کارېږي . جمع یې « اشاوي » دي .
 شاعر وايي :

پورته که هرڅونه پرسېدلې ماجراوي یو

پټ ترلباسولاندي موردهغسې اشاوي یو

- (۳) گندمک کابل ته نژدې دیو کلي نوم دی . امیر محمد یعقوب خان په همدغه ځای کې له انگرېزانو سره ملي ضد تړون وکړ (۱۸۷۹ ع - ۴ جمادی الثانیه ۱۲۹۶ ق) . دغه تړون د گندمکترون په نامه یادېږي . (پښتو ژباړونکی)

(۴) دغه خبره ماته معلومه نه سوه - اورېځي ته خو په پارسي « ابر » وايي ؟ (تحقیق غواړي)

(۵) افغاني کوچیان له جېسي توکم سره نژادي اړیکې نلري . (م . هوتک)

- (۶) دغه طبیب حکیم عبدالرشید نومېدی (م . هوتک) وگورئ : (At the court of the Amir دوهم چاپ ۲۶۴ لندن ۱۹۰۱ م کال) (م . م)

(۷) دغه انگرېزي لغت ته یې په انگلیسي - پښتو قاموس کې کښلي دي « لمريزه گمري (چي دسيوري له مخه د درجو په اساس وخت ښيي) ، دلر ساعت . »

(۸) د غرمې توپ د افغانستان په زیاتره ولایتو کې ویشتل کېدی . په کابل کې د توپ ویشتلو ځای اوسني باغ وحش ته مخامخ د کذراگه سړک وڅنگ ته د غره پر سر جوړ سوی و . (ژباړونکی)

(۹) دا رواج مادچاله خولې نه دی اورېدلی . (م . هوتک)

(۱۰) دادودهم مادبل چاله خولې نه دی اورېدلی . ښايي مقصديې « گردني » وي او گردني ترواده دمخه له ناوي سره یوځای کېدلو ته وايي . البته د گردنو په وخت کې دهلك ونجلی نکاح تړل سوي او په اصطلاح مېړه وماندینه سوي وي (م . هوتک)

(۱۱) Coffin دمري تابوت ته وايي (ژباړونکی)

(۱۲) دا دود له منځه نه دی تللی او اوس هم د قبرو د سرشختي خورا ښکلي جوړوي او په خوشخطه لیک باندې دمري لنډه پېژندگلوي پکښې کښل سوي وي (ژباړونکی)

اووم خپرکی

امیر عبدالرحمان

د حکومت جوړول - له قدرت څخه ناوړه استفاده - دامیر خواړه - د چنبلو اوبه او Taster - د جگرې له پاره تیاره عسکر او اسونه - دامیر عادتونه - دامیر مشغولا - ملګري اونور - دانګرېزانو په نسبت د امیر احساسات - د اېرېدو پیاخون او Boer د جگرې په باب دامیر نظریات - دامیر جګړه بیزه چلبازی

په افغانستان کې د حکومت سیستم مطلقه شاهي دی . له ښه مرغه دنړۍ یوازې په یو څو برخو کې دغه راز حکومتونه سته ، ځکه دغه راز حکومت د پېرښه شیان د پېر وړکوي .

په افغانستان کې له امیر پرته بل څوک دا اعدام حکم نسي ورکولای . له ده پرته بل څوک د هیواد د کورنیو چارو اوله نورو هیوادو سره د سیاسي اړیکو په ارتباط هیڅ راز مهمه مسله نه حل کولای اونه پکښې ګوتې وهلای سي . له بېلابېلو وزارتو او دفترو څخه ټولې مهمې راولاړې سوي مسالې د وروستي قضاوت له پاره باید ده ته ورورل سي . د هیواد په بېلابېلو سیمو کې د دولتي خدمت له پاره ټول افسران اوسرکاري مامورین دده له خوا ټاکل کيږي او مقرريږي . ټول بنديان په هر تورچي تورن سوي وي باید دده له خوا محاکمه او بند ورته وټاکل سي . د دغو وظایفو پر څنګ یوزیات شمېرنوري مسالې هم سته ، چې دی باید پاملرنه ورته وکړي . په هغو کې یوازې د جاسوسانو درېوټونولو ستل څو ساعته وخت نيسي . له دې څخه څرګندېږي یو څوک چې دغه ټول وظایف مخ ته وړي ، هري مسالې ته پاملرنه کوي او د هیواد د ګټو په ارتباط هیڅ یوه مهمه موضوع له نظره نه اچوي ، باید د هري مسالې د اساسي ټکو په درکولو کې د زیات سرعت او د بېسارو کاروله پاره د پوره مهارت څښتن وي .

امیر عبدالرحمان یواستثنایي لایق سړی او داسې شخص و ، چې خپل ټول

وخت اوپاملرنه يې هغه کارته چې سرته يې بايد رسولى وای ، په خوښۍ سره
 وقف کړې وه ، هغه کارچي له بسترڅخه دراپاڅېدو بياتر بيرته ځملاستلو تر وخته
 پوري يې دوام کاوه . له دې سره سره يې بيا هم ټولو کاروته پخپله رسېدگي
 نسواى کولای . دبامسولیته مامورينو نسته والى داميرد پروخت ضايع کاوه .
 هغه وخت چې دهيواد په خيراوښېگنه پوري تړلومسالو ته بايد وقف سوي وای .
 هغوى دموضوعاتو دتحقيق اوفیصلې په باب نه صلاحيت درلود اونه کفايت . په
 هرصورت دادحيرانتيا خبره نه ده چې اميرخپلوما مورينو ته ددېرصلاحيت
 ورکولو په برخه کي محتاط و . ځکه هغوکسانو چې دکوچنيو مسالو په باب
 دقضاوت واک درلود ، له خپل واک څخه يې په سپين سترگي سره ناوړه استفاده
 کوله اوزيانمن سويوخلکو دمامورينو له بېرې څخه اميرته عرض نسواى کولای
 . په عمومي توگه دوى حق په جانب هم وو . يوه موضوع چې غواړم اشاره ورته
 وکړم داوه چې داوښ يوڅښتن دښار قاضي ته دسرکاري محصول دنه ورکولو په
 ارتباط وړاندي سوي و . پرسري حکم وسوچي محصول بايد ورکړي خو په څنگ
 کي يې داوښ دڅښتن دوه نوراوښان هم ضبط سول ځکه قاضي پخپله داوښانو
 تجارت کاوه . طبيعي وه چې داوښ څښتن دغه ټول جريان او بې عدالتۍ
 لمسولى و او يوه مامورته يې رشوت ورکړ ، چې اميرته دده عرض ليکلى ورسوي
 . په داسي پېښوکي چې يوسرکاري مامورمنځگړيتوب کوي درشوت ورکولو
 هڅه بايد هرومرو په منع کي وي . قاضي ته داټول جريان پر خپل وخت ټکي په
 ټکي رسېدلى و . دى سم دلاسه دربارته ولاړ او موضوع يې د امير مخي ته
 کښېښول او ورته څرگنده يې کړه چې دا يو پخوانى مجرم دى اوددې له پاره چې
 دا علي حضرت تر فيصلې اوجزا دمخه ونه تښتي ، ځکه يې دوه اوښان د ضمانت
 په توگه ځني واخيستل سول . اميرته دعارض ليک تردې لېروروسته ورسېد
 خود امير ذهن اړول سوي او امير په قهر سوي و . ده ته دسري په رپوټ کي داسي
 وېرېښېدل ، چې غواړي دمحمول تحويلولو په انتقام کي دقاضي حثيت
 اوشخصيت زيانمن کړي ځکه يواځان تل دموضوع په باب مبالغه کوي . سړى
 بنديخانې ته واستول سو او ټوله شتمني يې ضبط سول . ددو اوښانو دبیرته
 تر لاسه کولو پرځای يې خپل هرڅه بايلول .

اميرته که هرچا لومړی بيان اوشکایت وکړهغه يې گټي . دافغان مغزاوذهن لومړی وار انطباع اخيستلو اوبې خايه پلويتوب ته بيخي چمتو دی ، په دې کې بيارى نه وهي چې ددغه سړي په وينا کې خومره حقيقت پروت دی . په دغه رازمواردوکي چې دلور قدرت دځاوندانو پرخلاف عرض وسي ، وعرض کوونکي ته زياتره ستري فاجعې پېښيږي . دغه سبب دی ، چې خلک دمامورينو پرخلاف عمل کولو کې زيات احتياط کوي . که په رشوت ورکولو اوکه په کومه دسيسه اوچل وي هرراز فيصله چې ترلاسه کولای سي ، ترلاسه کوي يې اونور خان غلی نيسي . په داسي حال کې چې مامورين سره پرسيرې اوبدايان کيږي اوپه پرله پسې دسيسه بازيو سره دومره په خان غره سي ، چې په لوبه کې تراندازې زيات ټوپ ووهي . آخرله مخکي وويشتل سي اوهرڅه له لاسه ورکړي اودژوند وروستی شپې په زندان يادجلاد په پنجو کې تېري کړي .

اميرمرحوم يوه ورځ ماته وويل چې دی پرهیچاباورنه لري اودومره بدگومانه دی چې خپل بنی لاس دکين لاس په کړو نه خبروي . دادحيرانتيا خبره هم نه ده ځکه داسي کسان چې پرچاشاوخوا راغونډوي ، هرومرو بايدهمداسي احساس ولري .

بل شی چې هیواد ته ډېرزيان رسوونکی دی ، دادی ، چې دخلکو دښېگټي په ټولو چاروکي له همدغومامورينو سره سلا مشوره کيږي . اميرپخپله دخلکودنظرياتو اوغوښتنو دمعلومولوبله هيڅ راز وسيله په لاس کې نلري اومجبوردي هغه څه ومنې ، چې مامورين يې ورته وايي . داکار مامورينوته ددې موقع برابرې ، چې هرڅه دخپلو گټو اودلچسپيو له مخي وکړي اودهمدغه خاني گټو اوشخصي منافعو په پام کې نيولو اغېزه ده ، چې زيات شمېرخلک دمامورينو ددغه شان سلوک له امله کال په کال دخپلي مخکي له کړني اوزراعت څخه خواتوري کيږي اوکوم بل ځای دکومي بلي دندې په تلابن گزي . خلک وايي چې دافغانستان اميراوخلک سره بېل دي . هلته عامه اوشخصي خزاني سته چې دواړه داميرپه واک کې دي خوپخپله يې خصوصي لگښتونه اوهغه لگښتونه چې حکومت يې بايد تاديه کړي ، سره بېل کړي دي . مگردغه سره بېلوالی بس پرهمدې ځای پای ته رسېږي اوسخته ده چې څوک دي يې

توپيرو ليدلاى سي . ماته ويل سوي وه ، چي اميرد حکومت سر دى . خوزه چي اوس گورم نوويلاي سم چي دى هم سرهم بدن واوهم نور هرڅه و . يوازي دولائتونو مامورينو اوواليانو دهغو مساييلو دتعقيب تکليف نه ورکاوه چي دهغوى خپلي شخصي گټي پکښې وې . دحکومت په گودامو کي په عمده توگه وسلې او مهمات دي ، چي پخپله په هيواد کي جوړسوي ياله کوم بل ځاى څخه پېرودل سوي دي . پردې سر بېره دورځنى اړتياوړ مالونه هم پکښې خوندي دي . دغه راز هغه ارزښتناک سوغاتونه پکښې زېرمه دي ، چي دهيواد دبېلا بېلو برخو مشرانو له امير سره دکتنې په وخت کي راوړي ياد نورو حکومتو له خوا ور رسېدلي دي . له دې ټولو څخه ستره زېرمه جوړه سوي ده . په شخصي گودامو کي ټول هغه نادر سامانونه غونډ دي ، چي له هندوستانه رالېږل سوي اويوڅه يې داسي سامانونه دي چي هورې هم نه پيدا کيږي . داړتياوړو رځنيو سامانوپرته نور دېر لېږمواد گوداموته ځي اوبيرته ترې راوړي . زياتره شيان چي اينسول سوي دي ، ورپسې هېرسوي دي . دگودامونو موادنه اميرته معلوم دي اونه يې گودامدارانو ته . ځکه دموادو ليکلی ثبت په منځ کي نسته . يوازي هغه مواد کاغذ ته رسېږي چي واقعا ارزښتناک وي .

امير مرحوم له ماښو سره خاصه مينه درلوده . دده داستوگني ماښي چي دخان له پاره يې جوړي کړي وې ، دهيواد لومړۍ درجه ودانۍ دي چي په دېرلوکس اروپايي ډول سمبال سوي وې . دېرښه مېزونه وچوکي اونور ټول فرش ولوازم يې په هند کي ورته موندلي اويانې پخپل هيواد کي ورته جوړ کړي دي . ده دېر ټينگار کاوه ، چي ټول شيان پاک وستره ومنظم وساتل سي . «وا» دهغه بدبخته غلام بچه په خان ، چي په دې برخه کي به يې لټي کړې وه .

دده خواږه په حکومتي پخلنځيو کي پخېدل . دغه پخلنځي دومره زيات څارل کېدل ، چي بې له مسوله کسانو څخه نور هيڅوک ورننوتلای نه سواى . کله چي به يې دډوډۍ غابونه له پخلنځي څخه قصرته وړل اومشراشپز اوڅوتنه نورو عسکريه بدرگه ورسره مل وو (ټول غابونه په يوه پلا وړل کېدل ، نه په څوپلا) اوکله چي به غابونه داميرمخي ته کښېښوول سول . داداشپز وظيفه وه چي له هرغاب څخه څکه وکړي او وښيي چي خواږه له زهر و څخه خالي دي . له

امير سره تل څولور تېبه مامورين په ډوډۍ خورلوکي ملکري اوديوکوچني .
 مېزشاته چي سپين ټوک پر هواروي ، ناست وي . ددغه مېزمخ ته پرمخکه باندي
 يواورد ټوک رغور پېدلی اود پاسه ورباندي بل سپين ټوکر هواروي . دټوکره
 (دسترخوان) پردواړو خواوو باندي مامورين چارزانو ياپردوو گوتو ناست وي
 (پلمتی يې وهلي وي) دامير په گډون ټول کسان په بنی لاس ډوډۍ خوري ،
 لاسونه تر ډوډۍ دمخه اوروسته پرېولل کيږي . دپلوونو اوکبابونو په شان ډېرښه
 اوگټور خواړه پاخه وي ، چي پرټولو باندي يې مساله باب ډورولي وي . وچه
 ډوډۍ معمولا افغاني (نان) وي (هوارکېک) . امير سپينه ډوډۍ خوښوي .
 داډوډۍ دکوچني ټيکلي په اندازه پخه سوې اوانگرېزي هغې ته ورته وي .

که يوانگرېز له امير سره مړۍ خوري ، بېل مېز ورته رډي اويوهندوستانی
 اشپز او مرستيالان يې په انگرېزي طريقه خدمت ته تياروي . دچنبلمو له پاره
 نوموړی اختيارلري شراب انتخابوي اوکه نور مشروبات ، چي امير يې دهمدغه
 وخت له پاره په گدامونوکي زېرمه ساتي . که څه هم دی پخپله هروخت له خپلي
 مذهبي عقيدې سره سم اوبه چښي .

دامير دچښنگ اوبه دده دنورو خورو په شان په ډېره جدي توگه مراقبت کيږي
 . يوتن خاص ددغه کار له پاره گومارل سوی وي اودهغې خونې کلي يې په واک
 کي وي چي دغه شيان پکښې خوندي وي . دچايو مراقبت هم دغه رازوي اويوبل
 تن مسول لري . يوبل حکيم (ډاکټر) دټولو درملو دگډولو اوامير ته پخپله
 دراوړلو مسوليت پرغاړه لري . ددغه خلکو مقامونه دپيسو موندلو اومعتبري
 مقامونه نه دي ، بلکي ډېرکړاونه ورسره مل دي . که امير په بدن کي کوم نوی
 درد احساس کړي ، بيانودغه کسان ډېراندېښمن وي اوترڅو چي دامير درد
 ارامېږي اوداخبره ثابتيږي چي دا يو طبيعي درد دی اوبه خوراک وچښاک کي
 دغفلت کولو نتيجه نه ده ، ترهغوپوري ددغو کسانو رنگونه الوتي وي اونه
 پوهيږي ، چي امير به ددوی دله منځه وړولوله پاره کوم کوم چورتونه وهي .

اوسنی امير هماغه جريان تعقيبوي چي پلاريې تعقيب او خوپه يوه يادوو
 برخوکي دهغه پر خلاف دی اوهغه هم له نيکه مرغه پر نه څه شمار دي .
 دمحافظت ټول تدابير په زيات شدت سره ترسره کيږي اودامير دخوراک اوچښاک

امیر عبدالرحمان او مامورین یی د ماښامنی ډوډی پرمهال (دمولف رسامی)

مسول کسان ډېره سخته څارنه کوي .

امير مرحوم له احتياطي تدبيرونو څخه يو داو چې دخپلي پاچهۍ د قلمرو په هره څنډه کې ياکه لازمه وي تر هغه بهر د جگړې يا سفر له پاره په هره شېبه کې تيارو . د دغه مقصد له پاره څواسونه (چې په هروڅوساعتو کې بدلېدل) شپه وورځ د قصر دروازي ته په څرمه طبيله کې زين کړي ولاړ وو او د سپرېدلو له پاره يې يوازي د تانگ تړلو ته اړتيا وه . په نورو طبيلو کې يوشه پر چټکي غاټري (کچري) د سفر په وخت کې د خزانې د چلولو له پاره تيارې ساتل کېدلې . دامير دبستر (کت) سرته يوه الماری، چې د نښې دروازي يې وې، ولاړه وه . په هغې کې دده ډېرښه توبک دکارتوسوله قطبو سره خوړندوو او تر بالښت لاندې يې دوي درې ډکې تمانچې پرته وې . په دې ډول امير هروخت د اضطراري حالاتو له پاره اماندگي درلوده . پردې برسېره د سواره وو څو کيداره ټولې چې د « حاضر باش » گارد نومېده، د تل له پاره شپه وورځ تر قصر د باندې له امير سره د ملگرتيا په مقصد تياره حاضره وه . دغه گارد امير د څو ورځو له پاره موقتي ساته ، دوي بايد د سفر له پاره هره لحظه آماده وای ځکه يې نوپه وظيفه کې ولاړو کسانو ته په روڼ سره هوسايي زمينه ورکوله . دامير ژوند له ماجراوو څخه ډک ژوند تېرسوی و . دې ژوند ورته ښوولي وه او پر خلکو باندي دده دواکمنۍ تجربې هم تاييد کړې وه، چې په هروخت کې د هر راز پېښې له پاره تيار او سپرېدل د هونښيارۍ گاردی.

د دامير عادت و چې د شپې زياتره برخه يې په کارتېروله اودسهار تر څلور ورو بجو وړاندي يې استراحت نه کاوه . وروسته به نو د ورځې د دولسو اود ورو بجو تر منځ وپېښېدی . تر کاليو اغوستلو او مړۍ خوړولو وروسته يې دربار کاوه . د شپې له خوازياته بيداري يې ښايي د پاڅون يا دکوم خيانت له پيري عادت سوی وي . ځکه په دغه راز حرکتونو باندي تر ورځې ، چې ټول خلک وښي وي، په شپه کې زيات لاس پوري کيږي . کله کله يې عام دربار په سلام خانه کې کاوه چې ترارگ د باندې په باغچه کې د حاضرينو له پاره ديولوی مخصوص دالان په شکل جوړه سوی ده . په دغه وخت کې هر چا چې غوښتلای ، د وړاندي کېدو اجازه لرله او هر څه چې يې ويلای ، اورېدل کېدله . کوم کسان، چې

غوبنسل يې اميرته شخصا عريضه وړاندي کړي ، دشاغاسي (۱) په واسطه چې
 وظيفه يې اميرته دخلکو حاضرول و ، رهنمايي کېدله . خودمخه تردې چې اجازه
 ورکړه سي لومړی بايد دوی په دروازه کې دگارډ دکپتتان اودغه راز دنورو
 اړوندو کسانو موافقه ترلاسه کړې وای . امير ډېرپرکاره سړی و . ټول ليکونه به
 ، چې ورسېدل ، کتل به يې اوترخوچي بېدېدئ خواب به يې ورکاوه . په دې
 کې به يې ري نه واهه ، چې نورخه کارونه يې ترلاس لاندې دي . هره ورځ چې
 به يې جامې اغوستې ، خلک به ورته راسرسول . يابه يې خپل شکايتونه ورته
 اورول ، ياپه دمحاکمې له پاره ورته راوستل کېدل . دغه راز به يې دهيواد له
 بېلابېلو برخو څخه دقومونو اوقبايلو استازي منل اوخبرو ته بې غور نيوه .
 ترخوچي به يې يوکارسرتنه ونه رساوه ، بل يې نه پيل کاوه . کوبښن يې کاوه
 دهرې ورځې کارپه هماغه ورځ پای ته ورسوي .

اميرپه حرامسرای کې له خپلو ښخوسره ډېرلږوخت تېراوه اودايې عادت
 گرځېدلی و . کله کله به يې يومانښام هغوی ته
 ورويوست . په مجموع کې يې دښخو په باب نظرډېراوچت نه و . کله کله خوبه په
 څرگنده توگه دښخي دژبي ، درواغووويلوته دهغې دمیلان ، په هر ارزښتمن
 کار کې دهغې دنه قابليت اوددروغجنې مينې په باب پښېده . (دلته دوي
 کړښي له ترجمې پاته دي . م . ه)

داميرمشغوليتونه اوساتېری محدود اوساده وو . دی به په
 پسرلي اوددوبي په سر کې خواوونې په خپلودوبنيو (تابستاني)
 ماڼيو کې اوسېدئ اود ازادي هوا اودگلانو له وړمه به يې چې دی
 يې زيات لېوال و ، خوند اخيست . باغ بالا ته به چې دپغمان پرلورله
 ښارڅخه څلورمپله واټن لري ، زياتره تلمی . دامانې په دوبي کې دده دزړه
 دخوښي ماڼی وه اودژمي ترراتگ پوري به پکښې اوسېدی کله چې به ژمی سو ،
 بيرته به دښارگرمومانپو ته کډه سو . اميرپه په هره خونه کې چې و ، زيات گلان
 به يې درلودل . په ژمي اوسرلي کې چې په کابل کې گلان نه وي ، ده ته به يې
 لــــه جلال آباد اونــــور وــــغو سيمو څخه گلان راوړل ، چې

ترکابل به ټیټې پرتې وې اوتوده آب وهوابه یې وه . یوه ورځ زه له امیر سره ناست وم اودی دخپلو گلانو په باب رغېدی . یوکل یې دبویدو له پاره وشکاوه خو هغه ښه بوی نه درلود . سفلاسي یې باغوان راوغوښت . هغه په داسي حال کي راغی چي رنگ یې الوتی اوزنگونه یې رپرېدل خکه دخپلو ورغوښتلو په سبب نه پوهېدی . بې له شکه چي هغه ډېر پېرېدی او غالباً به یې دنورو په شان زیات احتیاط کاوه ، چي امیر یې په بېره باندي پوه نسي . کله چي امیر سرراپورته کړ اوباغوان یې ولید . دگلانو دنه بوی کولو پوښتنه یې ترې وکړه . باغوان خواب نه درلود یوازي یې پر وچوشونډو ژبه تېره کړه اوبخښنه یې وغوښته . وروسته امیر دټاکلو لاروچارو په باب چي باید کار ترې واخلي ، ورته ورغېدی او خبرداری یې ورکړ ، چي که راتلونکي کال گلان ښه ورم ونلري بیانو «زه پوه سه اوته» . وروسته یې رخصت ورکړ ، چي خپل کارته ولاړسي .

کله کله امیر هغه چمن ته پرأس تلی یابېول کېدی ، چي دهیلو ښکارځای دی . خودده دپاچهی په وروستیو څوکلونو کي به یې دغه تفریح ډېره لږکونه خکه په دوامداره توگه دنقرس په ناروغی اونورو مریضیو اخته و . دده کورنی تفریح شطرنج و اوپه هغه کي یې دومره مهارت درلود چي په دربارکي ډېرولبروکسانو ورسره سیالي کولای سولای . بل ساتېری یې دکیسو اوزېدل اوکول و . دغه راز یې په ځینو فارغوموختوکي دشپې تردوی وروسته ، دمخه تردې چي بیرته دي ددولت دمشروطایف پیل کړي ، له یوه یابل سرکاري مامور سره ټوکي ټکالي کولې . په دغه وخت کي به دوی پرامیر راتاوسوي اوده به پخپله په ټوکو اوحاضرو جوابی کي برخه اخیستله .

ددربار ټوکو مامردامیر په نوکرانو کي یو په رسمیت پېژندل سوی غړی و اودنورو په شان به ملبس گرزېد . کله چي به دامیر طبیعت خټه و دده وظیفه امیرته ټوکي کول اودهغه خوشاله کول و . دهغوکسانو له پاره چي طبعه یې سمه نه وي ، ټوکي اوکیسې اودنکل دبیان په ترڅ کي دلاس حرکتوته ډېراغېزمن وي . دابه ښایي دهغو هڅورتیجه وه چي په ژوند کي دښخوداغېزمنتوب دراتپتولو په مقصد کېدلې ، خکه ښځي هیڅکله په دغه راز ناستوکي حاضرې نه وي . نارینه له نارینه وو سره یو ځای ناست وي اوله خپل کورپرته بل ځای ښځي نه

ويني . ټوکماران دشهزاده گانو په ټولې کې هم وي دغو کسانو ته دامير له
 خاطره چاڅه نه ويله ، کله دهغوی ټوکي دعسکرو په يوه بارک کې لاهم
 مناسبې نه وې . داميرملگري مجلسيان يا غلام بچه گان زياتره دخانانومشرانو
 زامن دي. دغه هلکان اميرته بخښل سوي اودده خدمت له پاره روزل کيږي .
 کله چې لوی سي ، بيانو ملکي ونظامي منصبونه ورکول کيږي . دغه کسان
 اميرته تل حاضر وي ، نوري بېلابېلي دندې هم لري . ځيني دڅراغونو ومشالونو
 دځای پرځای کولو مسول وي. ځيني دغالي، ځيني بيادکتابووکاغذونو اوځيني
 نورييا دوسلو اونورو شيانو چاري پرمخ بيايي. هريو يې په خپله ځانگړې برخه
 کې دموادو دساتني اوصفايي مسول وي . په وظيفه کې غفلت اونورجرمونه
 سملاسي مجازات کيږي اواکثره دپرسخت . په يوه پېښه کې له يوشمېرهلکانو
 څخه جامې وايستل سوې ، دونو پرتنو وتړل سول اودژمي دشپې زياته برخه يې
 هورې تېره کړه . په بله پېښه کې ديوگدامدار پزه دخينو شيانو دغلا په تورپري
 سوه . ټولو هلکانو بايد پاكي جامې اغوستي وي اوداميرپه حضورکې بايد پته
 خوله وي يابې له برغ وروغه تېرسي . دهغوی جامې ځل وبل اوزياتره يې رنگه
 بخمل وي، چې دسرورزو بنايسته پټي اودپردوپه شان اشې درلودې . خولی
 اوبگړی يې ډېرې قيمت بهاوې . اوسنی اميرچې ساده جامې اوپيکه رنگونه يې
 خوبسيږي، پخپلو نوکرانو توري جامې اغوندي، چې دپادريانو چوخې ته ورته
 دي . دغه چوخې يې دترکي افسرانو دچوخې په ډول اوترهغولبرڅه اوردې گنډلي
 وي . رسمي مامورين زياتره دغه رازجامې اغوندي البته پرته له هغو کسانو چې
 ديونيفورم اغوستلو مقام ولري . هغوی پر جامو باندي په طلايي پټو ډېرخوشاله
 کيږي . داميرعبدالرحمن په دربارکې ډېرو زياتو سرکاري مامورينو اودغه
 رازغلام بچه گانو بخملي جامې اغوستلې، چې ددربارپه ورځ به يې دوی ته
 مردانه بڼه ورکړې وه.

له ۹۷ وروسته (مطلب ۱۸۹۷ دی . م. هوتک) انگلستان اوانگرېزانو ته
 داميراحساسات بدل سول اوچاچي په دربارکې دغه حالت کوت، ځانونه يې له
 دغې وضعې سره سمبالول . په دغه وخت کې سردارمحمد عمرخپل ميرپزی
 ورورسردارامين الله ته وويل، چې دپلار حضور ته دي له انگرېزي پاپېچو سره نه

ځي او احتياط دي کوي، چي په دغه راز واقعو کي هيڅ راز انگرېزي جامې وانه
 غوندي . اميرانگلستان ته سردار نصرالله خان دهيت د ۹۵ کال د سفر له ناکامۍ
 څخه د پريزيات مايوسه و . دغه سفر اصلا په لندن کي د يو افغاني استازي د ټاکلو
 په نيامت سوی و . څرنګه چي داکار دهند د حکومت د مشر پر سر د معامله کولو
 معنا درلوده ، ځکه نو د انگرېزي مقاماتوله خوا رد سو . امير دغه راز دهند
 د حکومت هغوليسکونو هم در دولی و ، چي په سرحد کي د اپرېديو د ۹۷ کال
 د اګست په بغاوت کي دده د لاس لرلو په ارتباط ورته لېږل سوی وو . ده له
 دغوليسکونو څخه يولیک په عام دربار کي چي له همدې امله د ټولو مخور وکسانو
 په ګډون جوړ سوی و ، ولووست . په هغه کي په څرګنده اشاره سوې وه ، چي
 ددغي راز پېښوبيا تکرار به دده د تاج و تخت د بایللو په بيه تمام سي . ددغه لیک
 تر لوستلو وروسته يې خپل خلک په دې وغندل ، چي دی يې و خپل متحد ته
 شرمولی دی . په دغه وخت کي يې زه ورغوښتم او د اپرېديو بغاوت او دغه
 راز د هغوستونزو په باب څو ساعته راته ورغېد ، چي سرحدي قبایل دده ته پېښ
 کړي دي . په خاص ډول د هېډې ملا ، مولوي نجم الدين اخندزاده (۲) ته د پریه
 قهر و ځکه چي د بغاوت اصلي لمسونکی و . ده وویل تخت ته دده له رسېدلو
 راهيسي بغاوتونه لږ سوي دي او هر پاڅون دموت په زور کېښول سوی دی (هغه
 کسان چي امير پېژني ، په دې ښه پوهیږي چي د «موت زور» څه معنا؟) اود دې
 معنا دانه وه ، چي نورنو د بغاوتونو مخه ونیول سوه . دا خلک نه يوازي دا چي
 د پسرکښ دي ، بلکه ټول د پرمتعصیب هم دي . امير په دې باب چي نوموړي
 د پاڅونونو په لمسولو کي برخه لري ، زیاته کړه ، کله چي خلک يو وار وپاڅېدل
 اولرڅه برياليتوب ته هم ورسېدل ، بيانو د هر چا تر کنترول وزي .
 د افغانانو او سرحدي قبایلو تر منځ پخوانی شخړي اوبدی هم سته چي بايد حل
 سي . نو په دې ډول هر پاڅون ده ته پخپله يوه خطر ده . پردې سربېره ، د هیواد
 په يوه برخه کي چي يو پاڅون منځ ته راسي ، هغه به بې له شکه په نورو برخو کي
 ورته پاڅونونه او بغاوتونه زېږوي . ددده د پېښګي ادارې اود هغو خلکو په
 وړاندي ، چي دخلکو د لمسون په تلابښ کي دي ، د سختو روشونه نتيجه ده ، چي
 هیواد يې آرام ساتلی دی .

امير وويل ددهې ملاهيڅوك نه پېژني، چي دكوم هيواد دى خكه دده اړيكي ناڅرگندي دي. دشېرعلي په پاچهي كې ملا ته اجازه وركول سوې وه چي له خلكو سره دخپل زړه دخوښي كارونه وكړي اوپخپله خوښه بغاوتونه اوپاخونونه ولمسوي. په هرصورت ده (امير) پخپله څېړني وكړې دملا دفعاليتو لاري چاري يې كشف كړې اودهغه دنپولو ترتيبات يې برابر كړل. خوملا ته پرخپل وخت ټول طلاعات ورسېدل اوسرحد ته وتښتېدى. هورې يې سمدلاسه شينواري اوتورقبایل دده پرضد وپاخول اوڅومياشتي يې ښه تكليف وركړ. هغه و، چي دخلورو زروتنوپه وژني سره قبایل آرام سول. ددغو ټولو عملياتو مسول همدغه شخص و.

امير وويل ددهې ملا په قبایلو كې سترنفوذ لري. ده دجلال آباد اولغمان سيموته خپل استازي لېږلي، هورې يې ددريو زروتنو په شاوخوا كې خلك لمسولي اوله خان سره يوځای كړى وو. خودجلال آباد والي په څېرسو اودخلكو مخه يې ونيوله. كله چي له خلكو څخه پوښتنه وسوه، تاسي دچاپه اجازه دغه جهاد (مذهبي جگړې) ته روان ياست؟ هغوى په ځواب كې وويل دوى ته دملاستازو ويلي وو چي اميردغه اجازه وركړې ده. امير وويل چي دهغوى په مشرانو كې څلورتنه شيخان اودوه تنه ملايان، چي دجهادزرغون بيرغ يې له خان سره گرزاوله. دکابل په زندان كې دي اودى پوهيږي چي څه بايد وسره وسي؟ نور مشران يې تښتېدلي دي.

په همدغه وخت كې و، چي امير ته له هندوستانه دوه تنه مهاجرراوستل سول اودوى داميردغوى دهغه فرمان له امله بيرته هيواد ته راستانه سوي وه، چي څوكاله مخكې دټولو هغوكسانو له پاره صادرسوى و چي له هيواده وتلي وو. خوامير وويل هغو دوو تنو درواغ وويل او ده ته په ډاگه سوې وه، چي هغوى دايوب خان مخبران وو اوغوښتل يې دده ددربار ټول رپوټ هغه ته ورسوي. ده وويل ايوب خان اويعقوب خان دواړه هرکال خورا ډېري پيسي دده دکارو په باب داطلاعاتو دترلاسه كولو په لار كې لگوي. خوامير وويل «كه دوى دغه پيسي ماته راكړي زه به هره اوونى اوهره مياشت خپل رپوټ چي رشتيا به هم وي، وركړم. خكه له ما پرته بل هيڅوك خبرنه دي، چي زه څه كوم. ان زما ډېرياوري

مامورين لاپه مهمو اسرارو خبرنه دي »

داميرغته هيله چي زياتره يې په دربارکي زماپه مخ کي خرگندوله ، داوه چي خپل هيواد دټولو منابعو دپرمختيا له لاري شتمن کړي اودنورو هيوادو سطحې ته يې ورسوي . بېله شکه که دده روغتيايي حالت سم وای ، په دې لارکي به يې ډېرڅه کړي وای . دی زياتره پخپله خونه کي ايشارو اومجبورو دخپلو مامورينو پراطلاعاتو تکيه وکړي خو هغوی ثابتنه کړي وه ، چي دتکيې ورځک نه دي .

ده ماته وويل دهند له حکومت څخه په يوه رارسېدلي ليک کي ورته ليکل سوي دي ، چي زه دشلوکالو راهيسي ورته وفاداريم خو په هماغه ليک کي بيازياته سوې چي زه زياتي وسلې اوجنگي مهمات رانيسم (پېرم) اودانگلستان پارلمان به بنيايي پردې کارېدگومانه سي . ده وويل زه دغه دوي خبري تعبېرولای نه سم اوترمنځ يې فيصله نسوم کولای . زه دې هيواد ته دپاچا په توگه بې له وسلو راغلم اودانگلستان له خواداميرپه حيث ومنل سوم اوديوه واکمن په توگه مي لومړی کارداو ، چي جنرال رابرتس (General Roberts) سره له کابله وکندهارته دده په مارش کي مرسته وکړم ، وسلې ورته برابرې کړم ، دلاري په اوږدو کي ټولو ملکبانو اونورمخورو ته امرونه ورکړم ، چي انگرېزي لښکرته دکمپ لگولو اجازه ورکړي اوپه هيڅ ډول ددوی مزاحم نسي . که دانه وای ، انگرېزان بې له کومي ستونزي په دومره چټکي سره کندهارته رسېدلای نه سواي . له انگرېزانو سره دده دټرون پراساس ، داضروري وه ، چي هغوی ده ته عصري وسلې برابرې کړي وای اوديوه متحد په توگه يې دهغوی اوروسيې ترمنځ ددرېدلو توان موندلی وای . خودهغوی له خوادوسلو ورکولو پرځای ده پخپله جنگي مهمات پېرودلي دي او اوس ورته ويل کيږي ، چي دا کار بايد ونکړي . کله چي روسانو کشک ته خپله دا ورگاډي پټلې راوغزوله اوله ده څخه يې وغوښتل چي له دې لاري څخه تجارتي گټه ترلاسه کړي . ده دهماغه ليک کاپي دهند حکومت ته ولېږله اوپوښتنه يې ترې وکړله چي څه راجواب ورکړي . هغوی ورته وويل «هيڅ جواب دي نه ورکوي» خودی په جواب ورکولو کي مجبور و ، کله ده ته ستونزي يا جگړه پېښېدله . ځکه يې نوروسانو ته جواب

ورکړ چې دوی داورگاډي پټلی دده له مشورې پرته غزولې ده که دوی دامشوره پرخپل وخت کړې وای ، ده به هم له خپلوسوداگرو اوخلکو څخه دهغوی نظریې اوغوښتنې پوښتلي وای. اوس چې دوی اورگاډې پخپل سراودخپلي هوسایني له پاره غزولې ده . دده هیواد یې نه غواړي ځکه ددوی اوبنان اویابوگان ددوی د خپلو اړتیاوو له پاره کافي دي . ده وویل ددغه جواب کاپي یې د هندحکومت ته ولېږل چې په جواب کې ورته ولیکل سول، چې ښه کار دي کړی دی . ده وویل دی انگرېزي مقامات ددغولیکنو له امله نه ملامتوي ځکه دوی دپارلمان تراثرلاندي دي اودده په نظرپارلمان لکه دکابل عمومي حمام داسي ځای دی چې پکښې ډېرخلک په یوارگډي خبري کوي اوپه یوه غټه خونه کې د اوازونو اذعکاسات دیوه سړي خبره دبل سړي له هغې سره گډوي اود اوازونو په تخریشېدو سره دویناور مطلب له منځه ورکيري .

د (Boer) (۳) لویه جگړه په دغه وخت کې پیل سوې وه . امیروویل ده خوشې په دغه باب فکرونه وهل اواندېښمن دی چې روسان ښایي له دغې جگړې څخه گټه واخلي اودهندپرلور راوړاندي سي . خوکله چې به ده خپل خان دهغوی پرځای تصورکړ ، (ځکه ده په روسیه کې دتبعیدډېرکلمونه تېرکړي وواوددوي په چلند اوبالیسی پوهیده) ، له افغانستانه به ډېره

واهمه ورته پیداسوه . ځکه له دوی (افغانانو) سره جگړې دعالم اسلام دعمومي پاڅون معنا درلوده ، چې هرډېر به اسیایي روسیې ته ورغځيري . دوی ددې کارله پاره کافي لښکره درلود . هغه مسلمان هیوادونه چې دوی نیولي وو ، په بې امنی کې وو ، خلکو یې له فتح کوونکو څخه کرکه درلوده اولکه افغانان داسي وو ، چې خان مرگ ته ورکوي خودبل غلامي نه مني ، نه غواړي چې ددوی ښځي اوماشومان دي ځني واخیستل سي . دابه ډېرسخته وي ، چې په یوه وخت کې دي هم دغه شان پاڅونونه مات سي هم دي له افغانستان وهند سره وجنگيږي .

Boers جگړې په باب ده وویل کله چې یې دلښکرودتلفاتو شمېرواورېد ، ډېرغمجن سو . ده په جگړه کې ډېري تجربې درلودې اودهغو بېلابېلو تصویرو او نڅښوله مخي ، چې ده لیدلي وې ، فکرکاوه ، چې دجگړې

ترتيبات بنه نه ووځکه بايران په شيوه کي وو اوپت وو خوانگرهزان پرهواره
 مخکه ورباندي ورتلل . څرنگه چي دانسانانو بدنونه له پولادوڅخه جوړسوي نه
 دي ، نو داممکنه نه ده چي دعصري وسلود گوليو دباران په وړاندي دي چي په
 هره دقيقه کي ورباندي اوري، ودريري. ده وويل دی دانگرهزانو مرستي ته
 پنځوس زره لښکري استولای سي خودده خلک له بهريو سره نابلد دي، که يې په
 هغوکي وليري مورال يې کميري (وارخطاکيري) . انگلستان بايد تل په دې پوه
 سي چي دی (امير) تياردی ، چي له دوی ياهندسره اوږه پراوږه وجنگيري . ده
 يووخت ماته کيسه وکړه چي دی په روسيه کي و اودروس وترکانو جگړه
 دتودېدو په حال کي وه . له ده څخه وغوښتل سوه چي له خپلو پلويانو سره
 يوځای دروس په لښکرکي جگړې ته داخل سي . راته يې وويل چي اورېدلي
 مودي ته يولوی جنرال وي اومور غواړو چي ستا قوتونه وازمويو . خودی دروسانو
 له پاره جنگېدو ته مايل نه و په تېره بيا چي دده دهم دينه اوهم مذهب سره جگړه
 وي . نو يې جواب ورکړ چي ستاسي پرخوا دجنگېدوپه وخت کي به زما دزړه
 ورتوب او استعداد معلومولو موقع برابره نه سي ځکه ټول روسان زړه ور اوښه
 جنگيالي دي اودی به ددېرو زړه ورو په منځ کي يو وي . دابه بنه وي چي تاسي
 ماته ددښمن په ځواکي دجنگېدو اجازه راکړئ او هغه وخت به ما پخپل وړاندي
 دجنگېدلو په حالت کي ووينئ ، زماليقت به درته څرگندسي اوښه تراقتاوت به
 وکړئ . ده وويل چي هغوی بيا هيڅکله ترې دغه شان غوښتنه ونه کړه .

امير دتيرو حالاتو په باب دخپروپه ترڅ کي وويل چي يوچاته ددغه راز
 تشويشونو زغمل سخته ده . ددې له پاره چي دی له روسانو سره هم دخپل
 هيواد په گټه اوهم له انگلسيانو سره دتړون په اساس جنگيري ، بايد کافي اندازه
 پياوړي وي ، خوله دې سره سره ورته ويل کيږي چي تازيات مهمات پېرودلي
 دي . ده هڅه کړې ده له خپل متحدسره دپربنه چلندوکړي خو ورته ويل کيږي چي
 تا قبایل دهغوی پرضد وجگړې ته لمسولي دي . بيا هم ده دخپل هيواد په گټه په
 زړه کي دپراصلاحات اوريفورمونه درلودل خومامورين يې صادق خلک نه وو
 اوده نه سواي کولای دخلکو واقعي غوښتنې اونظريې خان ته څرگندي کړي .
 ددې له پاره بايد ده قوانين بدل کړي وای ، پرهغوی يې فشار راوړي وای

اومرسته يې ورسره كړې وای چې خانونه اصلاح كړي او پرڅنگ يې بايد بياهم زيارايستلی وای چې خلك يې په سوله ، امن اونېكمرغی كې ژوند وكړي .
 سره له دې، امير عبدالرحمن يواستثنایي لایق سړی و. ده دېرلږ حتی هېڅ تعليم نه وكړی يوازي دخپلو سرگردانيو په سخته مدرسه اودخپلو ماجراوو په تاريخ كې روزل سړی و. چې بياوروسته اميرسړی اوهيچان آورده داستان يې جوړكړی و. دی بې له شكه دافغانستان دپريياوړی واكمن و . ځكه كله چې دی پرتخت كښېنوست په هيوادكې تربل هروخت زياتي خپل سړی او بې قانونی وې . دچاسرپه امان كې نه و . هېچاخان خوندي كولاى نه سواى .خوچې دی مرسو، يوه مسافرپه يېكړسركولاى سودههيواد له يوه سره تربل پوري په امن كې سفروكړي . دغه راز دی په شخصي لحاظ هم دپرزړه وراوباجراته سړی و اوهغه څوك چې دده پرخلاف جنگېدلي وو، پوهېدل چې كه له ده سره چاېدكړي وای په دېرې بې رحمی سره يې غچ اخيست .

ماته يې كيسه كوله چې يووخت دی دخپلي كورنۍ له نورو غړو سره په جگړه كې و اوپرتله له څوملگرو نورڅه ورياته نه وو . په يوه كلي كې يې يوې كلاته پناه وړې وه اودده يوه ملكري په نامردۍ سره خيانت وكړ اودده دپناه ځاى خبرې دښمن ته وركړ . دښمن دشپې له يوزيات شمېرلښكرسره راغی اوكلایې محاصره كړه. په دروازه كې يې دده دتسلمېدو له پاره چيغې پورته كړې . ده دخپل سړيو اواسانو له پاره زېرمه نه درلوده اودسړيو شمېرهم بيخي زيات وو، ځكه نوجگړه كول بې فايدې وه . ده پتېبلې وه چې له دغې ستونزې څخه په هره وسيله چې وي، بايد ووزي ځكه دده نيولو دمرگ معنا درلوده . نوې يولوی پوستين واغوست چې سرترنوكه پكښې پټ و . دغه رازپوستينونه معمولا دشپې لخوااغوستل كيږي اوسروبدن ټول په پټوي . دی دكلاپه بغل كې تريوې كوچنې دروازې ورووت ، تمانچه يې په لاس كې تريوستين لاندي نيولې وه اودباندي په لښكرو وركړ سو هغوی فكركاوه ، چې داد دوی له خپلو خلكو څخه يو تن دی .په پای كې ده هغه ځاى ته ځان ورساوه چې دښمن يې ولاړو اودده دنيولو انتظارې كېښ . څوك نژدې ورسره نه وو. دی دشا لخواورغی اوتينگ يې كړ، تمانچه يې پرخت ورونيوله اومرې ورته وكړ، چې ښورونه خوري، كه نه ځاى

پرځای یې وژني . یرغمل سوی دشمن یې دهماغي کوچنی دروازي له لاري کلاته بوت، چي دی ترراوتلی و . دلته یې دده دژوندي پرېښودلو شرط داکښېښود ، چي دکلاله دېواله خپل لښکرته امروکړي چي له کلاڅخه کافي اندازه ليري سي . په دې ډول ده ته دتېښتي زمينه برابره سوه روغ رمت له خپلو ملگرو سره راووت (۴) اميردکرکترپېژندنې مهارت هم درلود اودداسي چاله فوټو (تصوير) څخه دهغه کرکترپيانولای سواي ، چي ده به هيڅکله ليدلی نه و . اوکوم قضاوتونه چي یې زماپه مخ کي دخلکو دتصويرونو له مخي کړي دي ، زياتره یې صحيح هم وو . ده Gladstone (۵) ، Bismark (۶) اومک موهن (۷) Mc Mahon ډېره ستاينه کوله اوويل یې چي دوی دخپل وخت سترخلک وو . يوڅوتمه جنرال دده دستاينې وړ وو ، نورې زياتره غنډل . خودجنرال وايت General White له خوايې دليدې سميت Lady Smith دفاع د بويرجگړې يوه ډېره څلانده کارنامه گڼله

داووم خپرکي لمنلیکونه

(۱) په متن کې یې Shagrasi لیکلی دی چې سبب نه دی . شاغاسي یا ایشک اقا سي یو دولتي لقب و ، چې د دربار دوزیر معادل یې بللای سو . شاغاسیان دبارکزو له قومه ټاکل سوي وو .

(۲) مشهور مجاهد . عالم او مرشد ملانجم الدین اخوند دجلال آباد د هډې اوسېدونکی و ځکه نو (دهډې ملا) باله کېده . علامه حبیبی مرحوم یې «کاکر» بولي (پېښلیک - ۲۱۹ مخ) په کابل کې د هغه وخت دبرتانوي استازي دخولې خبره ده . چې ملانجم الدین اخوند له ډېرو سترو متنفذو انگریزي ضد روحانیونو څخه و اوتریولک زیات پیروان یې درلودل . په ۱۸۸۷ع کال چې د مشهور مجاهد ملامشک عالم د زوی ملاعبدالکریم اندر په مشري دغلبیو پاخون دتکوین په حال کې و . نوموړي ملانجم الدین ته هم بلنه ورکړه سوه . چې له دغه پاخون سره یوځای سي . په ۱۸۹۷ع کال کې د انگریزانو پر ضد د خپلواکي غوښتنې یو لوی پاخون د ډیورنډ دکرښې په شاوخوا کې د میشتو قبایلو لخوا پیل سو . ددغه پاخون مشري د داخوندملانجم الدین (دهډې ملا) . د سوات داخوند او د ملا پونده (دده نوم محی الدین و) په لاس کې وه . ملانجم الدین اخوند شینوارو د «پاچا» په توګه اعلان کړ خو ده نته وکړه . امیر عبدالرحمان خان دده له نفوذه بېرېدی . ده ته یې دهډې او نورو ګاونډیو کلیو دپخښلو پېشنهادوکړ خو ده د «رد» جواب ورکړ . ملانجم الدین اخوند دژوندپه وروستیو کلونو کې سوات ته کډه سو خو دوفات پروخت په هډه کې و او هورې ښځ سو (۱۳۱۸ ق دروژې یوښتمه) . (۵۰۴)

(۳) بویر (Boer) دهغو هالینډي بزګرانو نوم و ، چې په اوولسمه پېړۍ کې یې دجنوبي افریقاد Good hope راس ونیوه . هغوی افریقایي مرییان پخپلو کروندو کې وګومارل . انگلیسانو دغه ځای دناپلیونی جګړو په دوران کې اشغال اوتریشپر کنترول لاندې یې راووست . په ۱۸۳۳م کې دانګلیسانوپه امپراتوري کې مرییتوب منعه سو اوزیاتروبویرانو (Boers) دبرتانوي واکمنی څخه سروغراوه . دوی شمال ته ولېږدېدل اوهورې یې دوه خپلواک دولتونه جوړ کړل . بویرانو په ۱۸۹۹م کې دانګرېزانوپردوومستعمرو (Natal) او (Cape) باندي بریدوکړ . انګرېزي لښکرو ته له کانادا ، استرالیا اونیوزلینډ څخه ملاتړي قواوي ورسېدې . دوی دبیرملکي تاسیسات اوفارمونه وسوخل اوډېره مرګ ژوبله یې وکړه . دا جګړه د ۱۹۰۲ کال په می کې پای ته ورسېده . (پښتوژباړونکی)

(۴) داپېښه په تاج التواریخ کې راغلي ده . (ژباړونکی)

(۵) گلېډ سټون (۱۸۹۸ - ۱۸۰۹) دانګلستان مشهورسیاستمدار و ، چې څلورواړه دهغه هیواد دمشر په توګه ټاکل سوی و . (م. هوتک)

(۶) بسمارک (۱۸۹۸ ، ۱۹۱۵م) دجرمن امپراتوري لومړی صدراعظم و (م. هوتک)

(۷) دادجنوبي افریقا په Natal کې یوښارګوټی و ، چې دسرهانري سمیت دمېرمني په نامه نومول سوی و . انګرېزانو ته دبویر په جګړه کې ددغه ښاردفاع د درو زرو تنوپه قربانی تمامه سوه . جنرال وایت ددغه محاذ مشري پرغاړه درلوده . (م. هوتک)

اتم خپرکی

امیر عبدالرحمن (ادامه)

دامیر زامن اوله هغوسره دلاه سلوک - شهزاده کان ، وظایف یې اودربارونه یې - دشاهی کورنی غرونه دحکومت لخوا ددودی تهیه کول - مامورینونه تنخواوي خه ډول ورکول کېدی؟ - دملکي اونظامي القاب - ددربارژوند اومامورین ، دقانون محکمې - دامیردوامداره ناروغې - مرینه اوبنخول یې - دپاخونونو اوازی - دوگړو واهمې - دکورنیو خزانو بنخول؟ دامیرحبیب الله تاجپوښي - دنوي امیرلخوا دریفورمونو ژمنې - ساتېری

دامیرپنځه زامن ژوندي دي، حبیب الله (اوسنی امیر)، نصرالله (لندن ته چي استول سوی و) دوی دواړه دیوی موردي ، امین الله ، دچترالی بنخي زوی ، محمدعلي دترکستانی ماندينې زوی چي زیاتره په ترکستان کي اوسي اودده په باب لبرځه اورېدل کيږي اومحمد عمر دملکي سلطاني زوی . امیرکه خه هم له زامنو سره دمهربانی سلوک کاوه خوله هغوی سره هیڅکله نزدې نه و . له هغو سره یې چلند دپاچاپه شان و ، نه دپلار وزوی . که به دوی کومه گناه یاپه وظایفوکي غفلت وکړ ، په سزا کي به امرورته وسو، چي دربارته دي نه راخي اوله دوی څخه به دلبریا ډېروخت له پاره خپه و . وروسته به یې څوک پسې ولېږه اودبیرته راتگ امر به یې ورته وکړ . بیابه نودغه مجرم راغی ، دپلار په پښوکي به ورولوېد اودبخنني له امله به هغه ته دده دلاس مچولو اجازه ورکړه سوه . امیرخپلوزامنو ته لوړدولتي منصبونه له مناسبو تنخواوو سره ورکړي ووخوېه هیڅصورت ورته اجازه نه وه، چي دنفوذ خاوند یادنامحدودو اختیاراتوڅښتن سي . ډېرو سرکاري مامورینو دامیرترزمانو زیات قدرت درلود اوله شهزاکانو سره یې سلوک ډېرمودبانه نه و، په تېره بیا دامیردپاچهي په وروستيو شپوکي . سردارحبیب الله تش په نامه دلښکر مشراودتېولوورکشاپونو عمومي امر و، سردارنصرالله دتېولو دفتر او میرزایانو مشرو اونوروهم کوچني مقامونه اشغال کړي وو .

شهزاده گانو خپل خاتنه دربارونه جوړول، چي زياترو مامورينو او افسرانو به ياد خپلو وظيفو په ارتباط يا شهزاده گانو ته د «سلام» له امله برخه پکښې اخيسته. دوی ټولو جلا جلا کورونه درلودل چي د ښار په نوي برخه کي يې موقعيت درلود. دوو مشرانو شهزادگانو يې تر ښار د باندې هم کورونه درلودل چي د دوبي يوه برخه به يې پکښې تېروله. سردار نصرالله چي له لندن څخه تر استنبېدلو وروسته يې تنخواه ډېره سوه، د څان له پاره دهغه کور په شان نوی کور جوړ کړ، چي په لندن کي دده داستوگني په وخت کي پکښې اوسېدی (په پارک لين کي ډورچسټر هاوس) (۱) داکور دنظم و ترتيب اوسامان ولوازمو له مخي دکابل تر ټولو ښه کورو. کله چي بشپړسو، امير څو ورځي د شهزاده دمېلمه په توگه پکښې تېري کړې او ډېر په خوشاله وڅکه امير ښه معماري خورا ډېره خښوي او دده خپلي ماني هم دخټو او خښتو په ودانيو کي چي په هيواد کي مروجي دي، يوازي ابتکاري ماني وې

د شاهي کورنۍ ټولو غړو ته چي په مجموع کي دمحمدزو کورنۍ ده، د حکومت له خوا معاش مقرر و. څلور سوه روپۍ (تقريباً ۱۲ پونډه ولس شلنگ) د هر هک پسر او درې سوه هري نجلې ته دکاله ورکول کېدې. زيات شمېر ته يې له شاهي پخلنځي څخه خواړه هم رسېدل خودغه کار داوسني امير په رژيم کي بندسوی او پرځای يې پيسې ورته منظوري سوي دي. ددغه کار اساسي علت دخورا کي موادو قلت او په نتيجه کي دهغوگراني وه.

د حکومت مامورين اوله امير سره نور مربوط کسان دکاله له دوو سوو څخه تر شپږو زرو روپيو پوري تنخواوي لري. که څه هم زياتر ته يې له خپلو شخصي، مخکو څخه عايد هم رسېږي. دوی ټول تر خپل څرگند عايد د زياتو پيسو ژوند کوي او بالابود يې له هغولارو څخه برابر وي، چي دوی پخپله ښه په پوهېږي. معمولاً هر څومره چي څوک پست (Rascal) کيږي هغومره يې عايد ډېرېږي. پخوا دمامورينو معاشونه په هيواد کي له بېلابېلو مخکو څخه، ماليو د براتونو په واسطه ورکول کېدل او مقامات مجبور و چي دغه ماليې پخپله راغونډي کړي. په دې ډول به حکومت ته دماليې د افسرانو لگښتونه سپمېدل. مگر په نتيجه کي به تر ټولو لوی مقام دغه ټول براتونه رانيول په خورا لسويه فيصدي به يې

تخفيف پکښې راووست ، چي ټول به دده پخپله گټه اودهيواد دمنفعت پر خلاف وو . دده اجنټانو به کروندگروته دژوند له پاره هيڅ هم نه پرېښوول . دا کار به ددې سبب سوچي هغوی خپله يوه ټوټه مخکه خوشي کړي اودبلي دندې په تلابن کي سي . ماليې دراغونډونکو له خوادعمده پلورني دغه لوټ اوتالان دخزانې داوسني ټيټ حالت يوسترعامل دي .

مامورينو نه دهغوی له کارياخانگي سره سم لقبونه ورکول سوي دي خو برسېره پردې زياتره يې به له دې چي له يوې پوځي قطعې سره دي ارتباط ولري دکلونل يابريگېډيرلقب هم لري . دغه کسان ملکي افسران نومېږي . دلښکرټولو افسرانو اورسمي مامورينو ته په کال کي يو وارد جشن پروخت يا اميرته د «سراج الملت والدين» دلقب ورکولود کاليزي پرموقع يوه مېلمستيا ورکوله کيږي . پردغه موقع ټول نارينه دربارته حاضرېږي او وروسته دمانښام دودې ورکوله کيږي . څرنگه چي په ماڼۍ کي هغوی ټول نسي خايېدلای ، يوه ډله يې په څرمه باغچوکي کښېني اوهورې دمانښام دودې ورته ايښووله کيږي .

په کابل کي له اوسېدونکو انگلسيانو سره دمامورينو چلند داميرطبيعت اودانگريزي حکومت په نسبت دهغه برخورد منعکسوي . که داسي پېښه سي چي امير دهند دحکومت په مقابل کي متعصب ښکاره سي ، معنا يې داده چي دهغوی لخوا دده دتوقع پر خلاف زيات ټينگار ورسره کيږي . په کابل کي که له اوسېدونکو انگريزانو سره هم دده خوابدي محسوسه سي ، او ورسره ټول مامورين بيادخپل مشرپه تعقيب دکستاخي تر حده بې نزاکته سي . بل وخت چي بيادانگريزانو قدرت زيات سي ، مامورين هم دخدمت په وړاندي کولوکي له افراطه کار اخلي . ددوی په خپلو منځوکي هم ، که يوتن داميرپه نزد په لوړ مقام وعزت کي و ، دوی ټول يې پخپل نوبت په درناوي کي برخه اخلي ځکه هيڅ يوله دوی څخه دزياتي مودې له پاره دعزت څښتن نه وي . هر يو يې دغزت له څښتن سره غوره مالي کوي خو په زړه کي بيا کرکه ورسره لري . دعين غوره مالي په وخت کي دهغه دنسکورېدو له پاره دسيسې کوي .

دهيواددقانون محکمې ، که دانوم ورته مناسب وي ، پردوو ډلووېشل سوي دي . ددوی د مذهب په ارتباط دعوي او سرغړوني په لومړي سرکي دخان ملا (۲) په

محکمه کي فیصله کيږي ، که دهغه ترواک تېره وه بیاومشرسردارته محول
 کيږي اوترهغه وروسته اميرته وړاندي کيږي . له قانون څخه سرغړوني دکوتوال
 په محکمه کي فیصله کيږي اودده تر قدرت تېرموضوعات بياهم مشرسردار ته
 حواله کيږي او که دده تر صلاحیت هم لوړه وه ، بيا دده په واسطه اميرته وړاندي
 کيږي . داشخاصو ټولنيزي دعوي ددوی دسیالانو په واسطه حل وفصل کيږي .
 دعوامو داپه عوامو اودخانانو اومشرانو داپه خانانو . اوسني اميردغه
 رازمحاكمو ته مخصوص حکم هیات (جوري) ټاکلی دی. دغه هیات پرهغو
 دعور غورکوي، چي پخوا به ده ته (اميرته) وړاندي کېدلې. هیات ته څانگړی
 صلاحیت ورکړه سوی دی او خپل برداشتونه اونظریات باید دتایید له پاره اميرته
 وړاندي کړي . اوسني اميردغه راز یوه شورا (پارلمان) هم جوړه کړې ده، چي
 تقریباً ددپرشودپارتمنتونو مشران پکښې غړیتوب لري . هغوی دریفورم
 اړوند قوانین څېړي، له څېړني او خبرواترو وروسته، چي داکثریت په رایه هرېدلون
 پکښې راغی ، هغه لیکل کيږي او اميرته دمنظورۍ له پاره وړاندي کيږي .
 امیربیا هغه تصدیقوي . شورا پرهغو دعور هم غورکوي چي داثبات له پاره یې
 دپرغوراوپلټنه په کاروي . دشورا اجراءات دنورو دعور په شان اميرته دمنظورۍ
 په مقصد وړاندي کيږي . یوبل حکم هیات (جوري) دهغو بنديانو ددعور له پاره
 ټاکل سوی دی، چي بې له محاکمې بنديان سوي وي . په کابل کي دغه راز
 بنديان زښته دپردي اودهرراز بنديانو مجموعي شمېردشلو دپرشو زرو په
 شاوخوا کي دی . هیات ته امرسوی، چي دهرکېس بشپړپوټ اميرته ورکړي .
 داميردنقرس ناروغي دده دژوند په وروستيو لسوکلونو کي ورو ورو زیاتېدله
 اودپرلېوتگ یې کولای سواي . هرځای چي به تلمی باید وړل سوی وای . په
 وروستيو دوودروکلونو کي خوبېخي پریښودرېدلای نه سواي او ان په خونه کي
 لا په شاورل کېدی . ورو ورو ورسره کمزوری کېدی هم، اودناروغي حملې به
 دپرز ژر ورباندي راتلې . ناروغي یې ورو ورو مغزهم ونیو اوداسي حالت ته
 ورسېد چي کله کله به یې مغزسم کارکاوه . په دغسې شرایطو کي دی
 مجبوروچي پرخپلو مامورينو نورهم زیاته تکیه وکړي ، چي په نتیجه کي
 دحکومت اختیار په تېره بیا دهغو دووتنو په لاس کي ولوېد، چي داميردناروغي

په وخت کي يې دده زيات باور تر لاسه کړی و . دوی کولای سوای دامير ذهن هر هغه لورته واړوي، چي ددوی خوښه وي . دې خلکو دومره قدرت وموند ، يايې غصب کړ ، چي هرڅه گويادوی وو . تردې اندازې چي په پای کي دومره په خان غره سول ، چي بېخي له خلکو بېل سول . له دوی څخه يوتن خودومره زړه ورسو چي د سردار حبيب الله دنوي کور ترکانان يې له خپلو گاديو سره په زور له کارڅخه بوتلل اوداکار يې دامير په نامه وکړ . په داسي حال کي چي امير هم په داسي حالت کي نه و ، چي دخپل زوی شکايت دي واوري . هغه هم که په زوی کي يې دومره جرات وای ، چي دخپل پلار په وړاندي دغه شان مسايل طرحه کړي . دغه سړی وروسته له هغه چي سردار حبيب الله امير سو ، دپرزله کاره وايستل سو . (۲)

په نتيجه کي د ۱۹۰۱ کال په پسرلي کي پرامير عبدالرحمن باندي ناڅاپي دزړه حمله راغله اوداسي فکر کېده چي نور يې نوآن تمام سو . خو دی شپږمياشتي لانور هم ژوندي و اوداکتوبر پرلومړۍ نېټه مړ سو . داسي ويل کېده چي پښې يې څوورځي وړاندي لامړې سوي وې اوداسي بدبوی يې کاوه چي په خونه کي يې چاڅان نسوورته ټينگولای . دامير تر مړينې يوه ورځ دمخه چي نورنو دده دجوړېدو هيله پاته نه سوه ، سردار حبيب الله اوسردار نصرالله له يوشمېر نورو لوړرتبه مامورينو سره جرگه سول ، چي دامير له مرگ سره سملاسي ديوگام اخيستلو په باب فيصله وکړي . ځکه کله چي په خلکو کي دامير دمرگ خبر ديوه واقعيت په توگه خپورسوی وای ، د بغاوت اوستونزو پېښېدل حتمي وه اوداسي اټکل کېدی ، چي ملکه سلطانه به اردودخان ملگري کړي اوخپل زوی محمد عمربه دامير پرځای پرتخت کېښوي . دې زيات نفوذ درلود اوپه خلکو کي دمحبوبيت څښتنه وه . په دغه جرگه کي فيصله وسوه ، چي سردار حبيب الله به دخپل پلارچان شين وي اوکله چي امير مړ سي ، دی به سملاسي دارگ مستحکمه ماني ، چي خزانه اودعصري وسلو گودامونه پکښې دي ، اشغالوي . ځکه دهغې نيول به عملا دی پر حالاتو کابوکړي اوکه احيانا عسکر بغاوت هم وکړي ، لکه څرنگه چي يې خطر احساس کېده ، دهغه دمخنيوي امکانات به ترهغه وخته وي ، چي حالات سميري اونظم ټينگيږي .

داميردمرگ پروخت چي دشپې پېښ سو، ټول شهزاده گان اومخور مامورين دباغ بالا ماڼۍ په انتظارخانه کي حاضر وو. دوی هورې دخپلي شورا په بلنه له ماپښين څخه لاحاضر سوي وو، ځکه شورا ته څرگنده سوې وه، چي امير نورزوندي پاتېدلای نسي. کله چي رابلل سوي کسان حاضر سول اوداميرمرگ ورته اعلان سو، له حاضر ومامورينو څخه يوه تن دفييداميرخولي سردرار حبيب الله پرسرکښېښوله اوداميرپه توگه يې وټاکه. ټولو حاضر وکسانو په روڼ سره لاس ورکړ، خپل بيعت يې ورسره اعلان کړ اوامير يې وباله. يوبل مامور څرمه خوني ته چي سردار محمد عمر پکښې ناست و، ولاړ اونوموړی يې ورسره راووست، ورته يې وويل چي نوی امير ته بيعت ورکړي اوده همداسي وکړه. خپل بيعت يې دنورو په شان ورته اعلام کړ. دغه مامور پخپل دغه کار سره دملکې سلطاني سخته دښمني اونفرت وگاټه.

نوي امير وروسته له خپلواکثرو مامورينو اوپلويانو سره بنارته ولاړ، ارگ يې اشغال کړ اودهغه ځای دلښکرو له برگېټ (ډگرمن) سره يې کارونه سمبال کړل. دغه برگېټ ډېر ژر دډگروالی (کلونل) رتبې ته لوړ سو. سردار نصرالله خان هماغه شپه په باغ بالا کي تېره کړه، چي ارگ ته دټول فريښچر، غاليو او گډوډو اونورو سامانو دلېږدولو څارنه وکړي. ده په هماغه شپه ټول شيان په گاډيو کي رانقل کړل اوپه سهار يې دامير جسد هم ارگ ته راوړ اوددې له پاره چي داميردمريني دخبرپه خپرېدو اودهغه دجسد په ليدو سره دکوم احتمالي پاڅون مخه نيوله سوې وي، له مړي سره يې دسپرو يوه پياوړې قوه بدرگه کړې وه. په دابله ورځ دملکې سلطاني مېزوچوکي اونور سامانونه دارگ له حرامسرای څخه ددې خپلي ماڼۍ، گلستان سراي ته چي دارگ دپوالوته څرمه وه، نقل سول اوپرځای يې دنوی اميرمېرمني په ارگ کي ځای پرځای سوې. وروسته نوداميردمريني په ورځ له هراړوپايي سره چي کوم اووه کسيزگار و، هغه دممكنواضطرابي حالاتو په پام کي نيولو سره دوه چنده سواو داردل ټولی يوبل گارډ هم وټاکل سو. اردل گارډ دشاهي ماڼيو او حرم سرايونو بهرني ساتونکي دي اود مهمو کسانو څارنه هم کوي.

په کابل کي دټولو طبقو خلکو دا انتظار درلود، چي داميرمړينه به دعومي

امير عبد الرحمان

اړودور له پاره چې اردو به يې په مخ کي وي ، يوه اشاره وي او په دې کي شک نه و ، چې د ټولو خلکو دا انتظار ، هسي يو گومان هم نه و . خلکو د دغسي اړودور په مقابل کي دخان دساتني په غرض خپل جواهرات او گڼې دکورو په چتونوکي بسخي کړي وې اوڅومره چې يې وس درلود ، د اوږو ، خوراكي موادو او تېلمو کافي اندازه يې زېرمه کړي وه . چاچي په کورونوکي وسلې درلودې ، داړودور په وخت کي يې دکوردمحافظې په غرض آماده کړي وې . له شاوخوا غرونو څخه يوزيات شمېر خلك دکابل شاوخوا سرکونو ته راشيوه سول . وحشي څېرې يې وې ، عجيب وغريبي جامې يې اغوستي ، تېرونه او زړې پلته يې وسلې ورسره وې . ځکه داميردمرمني خبرپر دوی هغه شان اغېزه کړې وه لکه پر تېپوسانو باندي چې دميره سوي حيوان دلانښ ليدلو له امله کيږي . دوی له ډېروليرو فاصلو څخه په لږ وخت کي خانونه دچوراوتالان له پاره رارسولي وو . داهغه خلك دي ، چې دکابل اوسېدونکي هرکله داله گولي دپېښېدو په وخت کي ، له هغوڅخه په واهمه کي وي . ځکه هغوی په زرگونوته لڅ لغړ خلك دي ، بې له ژونده بل هيڅ شی له لاسه نه ورکوي اوژوند هم هغوی ته ډېر لږ ارزښت لري . بډای اونېستمن ته يې دکابل غريب اوسېدونکي په ثروت او شتمني کي شهزاده گان ښکاري . دوی آن کورونه په دې خاطر چپه کوي چې له لرگيو څخه يې پخپلو ودانيو کي کارواخلي . دغه کورچي زه پکښې اوسېدلې ، يوځل ددغو خلکو له خواله خاورو سره برابر سوي او حکومت له سره بيا ودان کړی و .

ماته وويل سوه ، چې داميردمري دتښتولو له پاره هم يوه دسيسه جوړه سوي وه او هغه داسي ، چې داميرمري قبرته دوړلو په لار کي چې ترکابل دباندې په هاشم خان کلا کي جوړسوی و ، وتښتول سي ، ټوټه ټوټه سي اوسپوته وغورځول سي . (داديوه مسلمان له مري سره ډېره ستره شيطاني معامله گڼل کيږي) . له کابل څخه دکلاي هاشم خان پر لور سړک اودلاري شاوخوا غونډۍ په دغه ورځ ددوبجو په شاوخواکي دزياتوسړيو دراغونډېدوله امله توري ښکارېدې ، دوی دجنازې تېرېدلو ته منتظرو اوکله چې دجنازې وخت رانژدې کېدی پر ټولو خلکو باندي ديوه پټ هيجان عمومي فضاخپره سوه ، چې په يوه خغلند نظر ددوی له چابکو چابکو حرکاتو اوڅېروڅخه چې ددوی دسرې سينې له عمومي روش څخه

يې توپيردرلود ، معلوميدلاي سواي . په هرصورت ، مقاماتو ددغوټولو خبرونو له رسېدو وروسته دفقيداميرمېري دهاشم خان كلا پرځاي دبوستان سراي ماڼۍ په ختيځه څنډه كې فقط ترارگ دباندي دملكي سلطاني دماڼۍ په څنگ كې بنځ كړاوورځ بې له دې، چي كومه ناوړه واقعه دي پېښه سي، تېره سوه .

داميردمرگ پروخت په کابل کي شپرتنه اروپايان اوسېدل مېرمن ډالای (Mrs. Daly)، بنځينه ډاکټره، يو جرمني مسټر فليشر Mr. Fleischer) په ۱۹۰۴ کي هلته ووژل سو) دده مېرمن، ماشوم اونرس يې اوزه پخپله. مور پخپلو منځوکي پردې مساله خبري وکړې، چي دکوم اړودور په صورت کي بايدڅه وسي؟ که څه هم دمسلې په باب په بشپړه توگه ورغږېدو خوله بنار او هیواد څخه مو دتېبتي هيڅ راز وسيله نه درلوده اوداسي بنکارېده چي دخپلو خانو دساتني له پاره مو، بې له دې چي داړودور ډپيل په صورت کي ټول يوځای په يوه کورکي راغونډ سو، بل هيڅ نسو کولای. که مو ددغه کار له پاره کافي وخت درلود نو ترڅوچي ممکنه وي بايد هغه کورخپل مورچل وگرزوو اودفاع وکړو. ځکه پراوپايي اوسېدونکو باندي به په دغسي حالاتوکي ترټولو لومړی برید کيږي اوکله چي نظم له منځه ولاړسي بيانو محافظين هم دپړديو دساتني له پاره له خپلو خلکو سره جنگېدلو ته نه چمتو کيږي. مور پوهېدو چي که لښکر اميرته وفادار پاته سي، بغاوت په اسانۍ سره ارامېدلای سي. خو که لښکر دامير پر ضد راوپاڅېد، نو داروپايانو محافظين به بې له شکه دکافرانو په ويشتلو پيل وکړي اوچي رشتيا سي يومحافظ دمېرمن ډالای يوه نوکرته گواښ هم کړی و، چي دجگړې له شروع کېدوسره سم به واردواره داروپايانو نوکران ووژل سي، بيااروپايان پخپله. ما دمارتيني هينري تويک يوه اندازه کارتوس له ورکشاپ څخه دگارډ له پاره اخیستي وو اوله خان سره مي لرل، چي که خلکو پردوی برید وکړ، کاربه ترې واخلم اودجنازې پروخت دوی (محافظين) دپرتلولي وو، چي زه بايد سملاسي هغه کارتوس ورته ورکړم. خوماداغوره وگڼل دمخه تردې چي دوی ته هغه وسايل ورکړم اودخان اوخپلونوروملگرو له پاره يې په لوی لاس خطرناک وگرزوم، بايد دحوادثو مسيرته وگورم اودوی ته ووايم چي بېغمه اوسئ، هروخت چي وغواړئ، کارتوس به پرخپل وخت درته وويشل سي. بې له شکه چي عسکرپاخون ته تياروو اودې کارته يې په هغه صورت کي زړه ښه کاوه، چي يوچايي لارښوونه پرغاړه اخیستې اومخکښ سوی وای. هري ټولې انتظار درلودچي پاڅون به نوري ټولې پيل کړي اودوی ورسره يوځای کېدو ته تياروو. خو ددوی ترمنځ يووالي نه و او په هېچا کي دا جرات هم نه و.

چي مخکښ دي سي. د جنازې په ورځ زما پر کور د گار د افسران د دې له پاره راتاو سول، چي وگوري آيا ټول حفاظتي تدبيرونه نيول سوي دي؟ او يو څو ساتونکي يې پريام باندي د گاونډيو کورونو د څارلو په غرض ځای پر ځای کړل. دوی راته وويل چي هر راز ناڅاپي پېښو ته بايد تيار و اوسم. ځکه له ټولو هغو اوازو څخه چي د دوی غوږو ته رسېدلې وې، څرگندېده چي زه او د دوی يوزيات شمېر به تر شپې دمخه ووژل سو. دغه راز پر اروپايانو باندي د حملې په صورت کي د ناڅاپي ستونزو د مخنيوي له امله ما او نورو اروپايانو ته وويل سوه، چي په کور کي پاته سو او په هيڅ صورت بازار ته ونه وزو.

د امير د بنسټېدو د ورځي په داسې چي د ۱۹۰۱ کال د اکتوبر دريمه وه، د امير عبدالرحمن مشر زوی سردار حبيب الله، چي په دغه وخت کي ۳۲ کلن و، په رسمي توگه امير سو. مراسم دارگ ماڼۍ تر دېوالو بهر په سلامتخانه کي د ټولو شهزاده، گانو مامورينو، داردو لوړو افسرانو، مخورو او خانانو په گډون سرته ورسېدل. رنگه جامې نه په سترگه کېدې. شهزاده گانو، مامورينو او نور ټولو توري جامې اغوستي وې. يوازي د يو څو تنو سپيني او يو څو تنو بوري جامې په تن وې. افغانان د پاچا د مرگ په وخت کي د تورو جامو اغوستلو دود لري او درې ورځي يې اغوستي وي. مراسم د دوی برخي درلودې، مذهبي او ملکي.

مذهبي مراسم د مسجد جامع د مشر ملا له خوا ترتيب سوي وو. ټولو حاضر و کسانو په دوعاوو کي برخه واخيستله او په دې ډول مراسم پيل سول. وروسته نوملاد سپين ملعل (ډاگې) لونگی د سردار پر سر وتړله، په داسي حال کي چي قرآن او د پيغمبر (ص) متبرکات (چوڅه او ورپېښته) او د کوم زيارت جنده يې ورته ورکړه، دی يې د افغانستان د مستحق او منتخب امير په توگه اعلام کړ. دغه جنده فقيد امير (امير عبدالرحمن - م. ه) د ترکستان له يوه متبرک قبر څخه راوړې وه. د ټولو دغه شان قبرونو سرته خادې بنخي او بيرغونه اوربنکي باندي خوړندي وي. فقيد امير چي له روسيې څخه کابل ته را روان و پر لاري يې د غسي يو ځای ته نژدې کمپ وهلی و. د شپې يې خوب ليدلی و چي د افغانستان د تخت گټلو په هڅه کي به بريالی سي، ځکه يې د زيارت جنده د يادگار او تعويد په توگه ورسره رااخيستې وه.

ملکي (غير پوخي) مراسم د سردار نصرالله له خوا (دنوی امیرسکه ورور) جوړسوي وو اونوي امیرته یې د فقید امیرخولی وریسر کړه . دغه خولی له تورقره قل پوست څخه جوړسوي او پریوه خوا یې د الماسو ستوزي نښتي و . کله چې فقید امیرته د «ضیاء الملت والدین» لقب ورکول کېدی . دغه خولی د شاهي کورنۍ د غړوله خوا ورته د تحفې په توگه وړاندي سوي وه . بیاد فقید امیر کمریند تر ملا وروتاړه او دهغه توره یې ورته تقدیم کړه . دنوی امیر پخوانی خولی ، توره او کمریند سردار نصرالله ته او د سردار نصرالله پخوانی خولی ، توره او کمریند سردار محمد عمرته چې د فقید امیر کشرزوی و ورکړه سول . وروسته نو امیر وینا وکړه او په هغې کې یې وویل ، چې غواړي هیواد یوموټی وساتي ، د بهرني تېري مخه ونیسي او داسي ریفورمونه پیل کړي چې دهیواد خلک یې نېکمرغه سي . دی به دغه راز هغه منفور استخباراتي سیستم له منځه یوسي چې تردغي ورځي پوري جاري و او هیڅوک په امان نه وو . ورپسې ټولو حاضر و کسانو له امیر سره د بیعت لوره پر قرآن باندي وکړه او مراسم له معمول دود سره سم په دودی خوړولو سره پای ته ورسېدل . د خواووړینو له پاره ښار د هیواد دیلابیلو سیمو په خلکوډک و . د قومونو خانان ، د ښارو والیان ، د کلیو ملکات اونور ټول امیرته د بیعت ورکولو له پاره راغلي وو او هغو کسانوته ، چې بیعت ورکاوه له معمول رواج سره سم «خلات» یا د درناوي چپنه ورکول کېده . د ایورازچوڅي دي چې له نصواري ، شنو یازرغونو ټوکرانو څخه روغي سوي اود پاسه ورباندې د طلايي تارخامک سوي وي . په راغلو کسانو کې ځیني خلک دومره بې وزلي او غربیان وو چې کالي یې تر گودر یولږڅه ښه اود دغه غونډي له پاره یې پرېولي اود بوټونو پرځای یې د ابتدایي څرمنی چاروغي په پښوې . دوی چې به په بازارو کې له خپلو خلاتونه سرگړېدل ، ټول به شرمندو کې اویوڅه مغرور ښکارېدل . په کابل کې زیاتره گنډونکي په پرله پسې توگه د هغو خلاتونو په گنډولو بوخت وو چې دامیر په غوښتنه خلکوته د عزت لپاره ورکول کېدل . ځیني خلاتونه د پرازښتناک دي اوله سنگینو کشمیري ټوکرانو څخه چې په لاس گنډل سوي وي ، خوراگن خامکونه او گلابتونې او ورپښمینی پټې باندي کار سوي وي . دغه راز خلاتونه په سلگونو روپۍ بیه لري .

دهيواد ټول غټ ملايان په کابل کې راغونډ سوي اوټولو ته خلاټونه ورکول سوي وو. نوي اميردوی ته ډېره پاملرنه کوله. ملايان دټولني يوه ډېره اغېزمنه برخه ده اوکولای سي دخلکو ذهنونه هرغه لوري ته کش کړي چي ددوی خوښ وي. درې څلورتنه ډېرسپين بيري اوبزرگوار ملايان وگومارل سول، چي دفقيد امير قبرته ددوعا اوختم له پاره پاته سي. وروسته دخينو خلکو له خولې واورېدل سول چي له قبرڅخه شنې لمبې راوتلې اودادده دروح دعذاب څرگند ثبوت و. په هرصورت، قبرته دناملوموکسانو له خوادرې څلورڅله دبې حرمتی په خاطر اورورته سو اوپه خلکو کې اوازه سوه، چي داميردرواح تودوخه د اورونو سبب سوې ده. دفقيد اميرپه شان ديوه لايق واکمن له پاره داممکنه نه ده، چي خپلسري خلک دي په زورسره سمې لاري ته راواړوي اودخان په مقابل کې دي دهغوی کرکه اونفرت ونه پاروي. هغه کسان چي له ده څخه په ژوند ډارېدلي وو، دده دنامه په سپکاوي کې يې هيڅ نه سپمول. ځکه دی مړ و اودغچ اخيستلو واک يې نه درلود.

عسکريبهاهم مطمئن اوارام نه وو. په هماغه ورځ چي سردارحبيب الله دټول لښکرپه مخ کې داميرپه توگه اعلام سو، دمومندزبوتولې جگه سوه اودجنگ چينغي يې وکړې خونوروټوليو يې ملاتړ ونه کړ اوڅه ترې جوړه نسوه. داردل ټولې خلکو ته چي دهرراز ناآراميو اوباڅون پرخلاف وو، خوڅوواره دنورو ټوليو له خوا بلنه ورکړه سوه چي له پاڅون سره يوځای سي اوورته ويل کېده چي که دوی ډاکارونکري، نورڅوک هيڅ هم نسي کولای. ځکه دوی غواړي چي پاڅون بايد سمومي وي اونه غواړي چي يودبل پرضد وجنگيږي بلکي هدف يې داوسنی واکمني کورنی ليري کېده اودبل حکومت جوړېده دي. مگراردل ټولې خپل پاچاته وفاداره پاته سوه اوپه پاڅون کې يې له گډون څخه انکاروکړ. خوله دې سره سره زياتره يې ناراض اودنورولښکرو خواته يې ميلان درلود. زياترو يې په ډاگه ويل چي که انگرېزهيواد ته راسي، دوی به داوسني واکمن له پاره ونه جنگيږي بلکي وسلې به کښيږدي.

نوي اميردلښکردارامولو له پاره خپله توجه ددوی ټولو دمعاش زياتولو ته واړوله او زه پسه ورکشاپوکي غورېدلېم، چي ځيني عسکر په دې باب مشورې

کوي، چي که اميرخپله ژمنه پرځای نه کړه او که دمعاش زیاتوب کافي نه و دوی باید څه وکړي؟ په دې کې هیڅ شک نه وچي داغوبنښتنه دټول لښکر وه . ددوی معاش دمیاشتي اته کابلی روپۍ و (پنځه شلنگه و اته پنسه) اویوه سړي راته وویل، چي دی دمیاشتي تردوولس روپیو په کمه قانع نه دی . او که دغه اندازه معاش ورنه کړه سي، دی به له نورو کسانو سره یوځای سي . دعسکرو معاش دپرژردمیاشتي لسوکابلیو روپیو ته جگ سو خودمعاش دازیاتونه کافي ونه بلل سوه اوناراضیودوام وموند . په راتلونکي اخترکي، چي سردارنصرالله دامیرد ناروغۍ له امله دهغه پرځای لښکر معاینه کاوه اوخلکو ته یې له معمول سره سم دامیرسلامونه وویل ، هیچایې عليك ونه وایه . دخوشیو له پاره حالات نازک سول خوسردارنصرالله خپلي معاینې ته ادامه ورکړه، نکه هیڅ چي گویانه وي پېښ سوي . مراسم بې له دې چي کومه بله ناوړتیا دي پېښه سي ، پای ته ورسېدل .

نوي امیر دریفورم دپري ژمني وکړې خوپرځای یې نه کړې . تخت ته دده درسېدو په دابل کال وچکالی راغله ، واوره ونه اورېده . داکار د هغو اوبو دکمښت سبب سو، چي په غروکي دواورو له ویلېدو څخه راځي اوپه پسرلي کي دکرنې له پاره ضروري دي . په نتیجه کي حاصلات لږسول . وچکالی دوام وکړ اویوزیات شمېر خلک له لوري مړه سول . وروسته بیادخوراکي موادو دکمښت پرڅنگ دکولر اناروغي هم راغله اوپه یوخواوونیو کي یې په زرگونو تنه ووژل . په خلکو کي عمومي ناراضیتي زیاتي سولې . ځکه داټول آفتونه یې دامیرله بدشامته گڼل . دامیردوژلو له پاره دسیسې کشف سوې اوامیرخان په ارگ کي خوندي وساته . کله کله به یې خان ښکاره کاوه . زیات وخت یې په حرم سرای کي تېراوه اودمخبرانو رپوټونه یې پخپله لوستل . حکومت یې خوشي کړی و چي خپل کارونه پخپله وکړي . دې کارناراضیتي نوري هم پسې زیاتي کړې . دغه راز له دې بهري چي څوک خیانت ورسره ونه کړي ، له مخصوصو کسانو پرته یې بل چاته اجازه نه ورکوله چي ده ته حاضرسي . دهغوخلکو له پاره یې چي کوم شکایت یې درلود ، یوسیستم جوړکړ چي شکایت کوونکي بایدله کوټوالی څخه یوتاپه سوی کاغذ یا د عرض پاڼه رانیسي ، خپل عرض پرولیکي

اوژمنه سوې وه چې دغه راز عريضو ته به پاملرنه كېږي . دغه راز عريضې به په هغه بڼه كې اچول كېدې چې د كوتوالې مخ ته به د همدې مقصد له پاره ايښوول سوې و . كوتوال به هره ورځ هغه را غونډولې او امير ته به يې وړاندي كولې . خو خلكو شكايت كاوه چې دغه راز عريضو ته د سملاسي جواب وركولو له ژمنې سره سره ، بيا هم دوى پر تاپه سوې كاغذ پيسې وركړې . خو جواب تر لاسه نه كړي ، كه جواب تر لاسه هم كړي هغه داسې گونگ وي ، چې نه د منظورۍ معنا وركوي نه د نامنظورۍ . په نتيجه كې داسيستم هم بې اعتباره سو . خلكو استدلال كاوه ، چې ولې پر داسي يوه ټكټ پيسې وركړې چې په غالب گومان سره يې ستونزه نه په حل كېږي .

د فقيد امير د وخت د اكار د پر گټور وچي هغو خلكو ته په اجازه وركول كېده له امير سره وگوري چې پرسرك يا د جمعې په ورځ (د مسلمانانو ريكشنې) له مسجد څخه دراتگ پر وخت به له امير سره مخامخ كېدل . دې كار به خلكو ته جرات وركاوه . فقيد امير دخپلې پاچهۍ په لومړي سر كې دومره وړاندي ولاړ چې ټولو خلكو ان جارو كېانو ته يې د «ورور» خطاب كاوه . نوى امير دا اجازه نه وركوله او بيا اعلان يې وكړ چې كه هر چا پرسرك باندي ده ته عريضه وړاندي كړه ، بندي كېږي به . اوله ځينو هغو كسانو سره چې له دغه امر څخه يې سرغړونه كړې وه ، همداسي و هم سول . په نتيجه كې خلكو ځانونه له خپل پاچا څخه بېل احساس كړل ځكه له هغه سره يې خبرې نسواى كولاى ، ليكلي عريضې يې مسترديدلې اودوى بايد بې له دې چې د غور كولو اميد دي ولري ، هر هغه څه زغملې واى چې ورپېښېدل ، زړونه يې وختل . ځكه امير صاحب دوى هېر كړي وو اوددوى په غم كې نه و . افغانان په ډېرو شيانو كې ډېر زيار كېښ خلك دي او بې له شكه ددوى ديني عقايدو له دوى سره مرسته كړې چې له حالاتو سره ځان سم كړي . ددوى په عقیده امير روحاني مشردى اودوى دهغه احترام په هر ډول چې وي ، بايد وكړي . نور خلك به دغسي شرايطو كې مسايل پخپلو لاسو كې نيسي خو افغانان ډېر قبيلوي خلك هم دي . دوى دخپلو ځانانو له لاسه ځكه خورېږي ، چې يودبل پر ضد يې پاروي .

اوسنى امير له سپورت سره هم مينه لري اودخپل غټوالي په تناسب چې قديې

ترينځه نيم فوټو يوڅه زيات پنډ (پريپر) چارشانه سړی اوپنې يې لږڅه لنډې دي، خوبياهم بنډه تمرين کولای سي. دده اصلي مشغولتيا اشپزي ده او دامشغوليت دهيواد په زياترو خلکو کي عام دی. ويل کيږي چي دی ترخپلو اشپزانو لاهم بنډه اشپزي کوي. دجمعې ورځ په خانگري توگه دغه مشغوليت ته وقف سوې ده. دده ټول ملگري دخورو په تهيه کولوکي مرسته کوي اوکله، چي خواړه پاڅه سول، ټول يو ځای سره کښېني اوپه گډه يې خوري. اميردغه راز کله کله خپله دسپوگاډي چلوي اوکله لاچکراوښکارته هم ځي. پخوا چي ميلې زياتي وې، دی به هرکله دخو ورځو له پاره بهرته ووت. خوله کومه وخته چي پاچاسوی دی، ډېرلږ ښکارکوي او يوازي کوم مازيگر ووزي.

يووخت چي دکولراناروغي پای ته رسېدونکې وه، دی په پل بگرامي کي خپل ښکارځای ته ووت چي کابل دشمال ختيځ په شپږميلې کي پروت دی. هورې به يې خواوونې تېري کړې. ملگرو افسرانو او محافظينو يې شپې په شپږو کي تېرولي ځکه هواسره وه اوژمی راتلونکی و. په دغه وخت کي يوسرکاري پيل مست (لېونی) سو اوخپل خاوند (Mahout) يې وواژه، مخ يې پرکمپ ونيو ټول خلک چي په مخه ورتلل ځني تښتېدل. داميرشاغاسي، چي دده له خپلوانو څخه و، اوپخپله هم يوڅه بدمغزه شانتته سړی و، اميرته وويل چي دی به پيل ووژني. توره يې کش کړه اوآس ته يې ورټوپ کړه. پرنورشلوتنوسپرو يې رغ وکړچي په ده پسې سي اوپه گډه پرييل باندي بريد وکړي. پيل هم ددوی پرخوا حمله پيل کړ. افغاني اسونه دپيلانو په مقابل کي درېدلای نه سي اوکله چي يې وليدل، پيل ورباندي دبريد په حال کي دی، هري خواته سره تيت سول اوپه يوڅو دقيقو کي ميدان خالي پاته سو. پيل به کله په يوه اوکله په بل پسې منډي وهلې. په داسي حال کي چي دتېښتي دلاري موندلو په غرض دسپرو اواسونو قهرجن او عصباني تلابونو، له ويالوڅخه ټوپونو وهلو، له کوچنيو بوټو او نيالگيو سره ټکرېدلو دتماشا کوونکو له پاره له خطر سره سره، يوڅنډوونکې صحنه جوړه کړې وه. په پای کي پيل يوې ژوري کښدي ته وروښوېدی او هورې پکښې بند سو. دپاس له خواپه ښاخونو اووښوکي پټ سو اوپه دې ډول په دام کي ولوېد. له څه مشورو وروسته فيصله وسوه، چي پيل ته

بايد څلورپونډه کافور، څلورپونډه ترياک او څلور پونډه چرس ورکول سي چي مستي يې وراړامه کړي او همداسي وسوه. په دابل سهار پيل مړو. دداسي نتيجې انتظار چانه درلود. که څه هم له دغي اندازې درمل سره دانتيجه طبيعي وه. افغانان دواقعي علاج له پاره پرزيات مقدار درمل باورلري.

امير حبيب الله خان له پينس او کرکيت سره هم مينه لري په تېره بيا له کرکيت سره ځکه ددوی ملي لوبي (توپ بازی) ته ورته ده. توپ بازی هم په توپ اولرگي سره کيږي. داشپزی پرڅنگ دامير بل ساتېری Magic Lantern (۴) دی. دهغه په زرگونو سلايدونه لري، چي ځني يې دنړۍ ددېرو جالبو ځايونو عکسونه دي. مامير ته دسينما يوماشين ورکړ چي دوي شپې پرله پسې يې دارگ ددربار په يوه خونه کي ايښی و. دسينما ماشين په انتظارخانه کي ايښول سوی و او تماشاچيان ددربار په يوه بله لويه خونه کي ناست وو. ددې دوو خونو ترمنځ دهلبز باندي يې لنډه پرده څرولې وه چي تصويرونه ورباندي لوېدل. په اول ماښام چي هرڅه آماده سول، امير هغې خونې ته راوبلل سو چي مامځکي سامانونه پکښې سمبال کړي وو. امير له ماڅخه وغوښتل، چي خپل کار ور وښيم. مامير همداسي وکړه. وروسته دی بلي غټې خونې ته ولاړ، چي نمايش وگوري اودمخه تردې چي تماشي ته د شروع کولو اجازه ورکړه سي، پرداخلېدو باندي يې فیس کښېښود. پرچوکي باندي ناستو کسانو بايد لس روپۍ او پرېښوولار بايد پنځه روپۍ ورکړي وای. کله چي مادغه خبره واورېده. فکر مې کاوه چي ماته به هم ددغه ساتېري جوړولو په عوض کي خپله ونډه راورسيږي، خوامير هغه ټولي پيسې خپله واخيستي اودادده دهغو خاصيتونو يوه بېلگه وه چي خلکو يې په باب خبري کولې.

د اتم څپرکي لمنلیکونه

(۱) د دورچسټر په نامه یوه سیمه د لندن په لویدیځ کې پرته ده ، چې د Lord Dorchester نامه ته منسوبه ده . لارډ دورچسټر (۱۷۲۴ - ۱۸۰۸ م) د انګلستان یو زړه در جنرال و چې د کاناډا د کیوبیک ایالت په نیولو کې یې میرانه ښوولې وه او د همدغې سوبې له امله د جنرالۍ رتبه ته رسېدلې و . نوموړي پر نورو دندو سربېره ، دوه واره د کاناډا د گورنر جنرال په توګه کار کړی و (۲۰۹)

(۲) « خان ملا » د قاضی عبدالرحمن بارکزي کندهاري لقب و ، چې د امیر عبدالرحمان خان په اداره کې یې د قاضی القضاة مقام درلود . خان ملا قاضی عبدالرحمن د قاضی محمد سعید « خان علوم » زوی د قاضی محمد اسمعیل (ژري نیکه) لمسی او د قاضی نصرالله خان کورس کېدی . قاضی نصرالله خان د لوی احمدشاه بابا د عصر فاضل او علمي شخصیت و . د کابل په زاړه ښار کې د « خان ملا یا خان علوم » په نامه یوه کوڅه سته ، چې د قاضی محمد سعید نامه ته منسوبه ده .

(ددغې درنې او علمي کورنۍ په باب وګورئ : کانديد اکادميسن محمد اعظم سيستاني - دونايفه سياسي و نظامي افغانستان در نيمه اول قرن نزده ميلادي - صفحات ۶۸ - ۷۸ - چاپ ۱۳۷۱ ش)

(۳) دغه حالت د دې کتاب تر لیکلو نژدې یوه نیمه پېړۍ وروسته بیا تکرار سو . د کابل ښکلی ، ودان او تر زیاتي اندازې عصري ښار جوړ او له خاورو سره برابر سو . داسې ښکاري چې ددې خلکو عادت په دې یو نیم سل کاله کې دومره زیات بدل سوی نه دی (۲۰۹)

(۴) مېجک لانتېرن د لومړني پروجکتور نوم دی ، چې د ۱۶۵۰ م کال په شاوخوا کې اختراع سوی و . داوولسمې پېړۍ په پای کې دغه راز پر جکترونه په هرتلونو او مانیو کې د کوچنیو سینماګانو په شکل ایښوول سوی و او د الکین څراغ او یوه کمزوري شمع په واسطه چلېدل . زیاتره یې د پیریانانو ، د بیانو او شیطانانو نندارې ښوولې (۲۰۹)

نهم خپرکی

زندانونه اوبندیان

کوټوال اوکوټوالي - پولیس دشلوبه توگه - دزندانونو بیان - له بندیانو سره دچال چلند اودهغوی دزولنویان - دبالاحصارزورڅاه - استخباراتي سیستم - دسربوغازي پربکول - دروغ ریوتونه - فانه اوشکنجې.

په ختیځ کي دکوټوال مقام له لرغونو وختونو څخه یولړ مقام دی. په خینو هیوادوکي، کوټوال داعدام امرهم ورکولای سي خو په افغانستان کي یوازي امیردسترو سزاگانوواک لري. دکوټوال یوه وظیفه دټولوعمومي اوخصوصي اعدامونو دسرته رسولوڅارنه ده. دغه راز دهغوشکنجوا اداره کول دي، چي خلکو ته دهغوی پرجرمونو باندي داقرارکولو اودهغوی دملگرو دنومونو بنسولولپاره ورکول کيږي. همداشان دټولوسزاگانو اوجرمودسم عملي کېدو څارنه ده. پردې سربیره دده وظیفه دټول بناردانتظاماتو تعقیبول، دپولیسو اداره کول، خان ته دټول ملکي اوجنایي قضیو (دعوو) ورغوبنتل، دکوڅو د کلانترانو (ملکانو) درپوتونواخیستل اوڅپرل اودزپربدنو اومرگونو دریکارې ثبتول دي.

دکوټوالی دفتردارگ بازار دگومبتي په څنگ کي جوړسوی دی. دغه بازار دبنارتړټولو نوی بازار اودارگ ماڼی ته نزدې بازاردی. په کابل کي که څوک دپربنده مالونه غواړي رانیسي، همدلته موندل کيږي. دکوټوالی دلوی دفترپرڅنگ دکابل په بېلابیلو کوڅوکي دکوټوالی (پولیسو) یوشمېر مرکزونه هم سته چي په اصل کي دتښتوونو دمخنیوی په مقصد اوهیواد ته دټولو واردسوو مالونو دگمرکي محصول دټولولپاره دگاوندیو ولایتونو دپولو پرتولو اصلي لارو باندي جوړسوي دي. په دې ډول پولیس کولای سي هیواد ته دهرراتلونکي اووتونکي شخص څارنه وکړي. په کابل کي گمرکي محصول دسوی مخصوصي ادارې له خوا، چي د همدغه مقصد له پاره جوړه سوي ده،

راغونډيږي. دپوليسو په هرمرکز کې پرحوالدار (Sergeant) سربېره دکوټوالی دسپاهيانو اووه کسيزگار د سته . حوالداران بايد ليک لوست وکولای سي. خودېر لږسې باسواده وي اوخپل دوست ياملگری يې ورسره وي اوتول رپورټونه ليکي . ترحوالدارپه رتبه کې يوشمېر نورلور افسران هم سته خو دوی ټول ، افسران اوسپاهيان له چوکۍ څخه دگټې اخيستلو اودفترته له حاضرسيو کسانوڅخه دپيسو اومالونو تروښولو (اخيستلو) اودخان حق په جانب ښودلو معمول دودپالي . ديوجاله پاره چې په يوه پېښه کې گيرسوی ياله قانون څخه په سرکښی متهم سوی وي ، دکوټوالی سپاهيانوته دخان خلاصولو په مقصد بډي ورکول عام کاردی اوهر سپاهي يې په هغه صورت کې کوي، چې لوړو مقامونو ته دخبرورکولوکوم شاهد نه وي اوده ته ستونزي پېښي نسي.

په کابل کې پوليس پخپله ترټولو غټ غله دي اوهرڅه لوی وي که ووړ، چې په گوتو ورسې، اخلي يې . خو که بل څوک پرغلا وويني ، يايې شک پرراسي ، دپرزيات خښمېږي. ښايي پرخپلو امتيازونو باندي به يې تېري گڼي. پوليس به په بازارکې دتېرېدلو په وخت کې له دوکان څخه دک موت مېوه ياکوم بل څه اخلي اوخوري به يې خودوکاندار بايد هيڅ هم ونه وايي. که کوم دوکانداردپوليسو ددغه شان عمل په وړاندي غالمغال وکړي، دپرزربه يې پرضد کومه دوسيه جوړه سي اودی به پکښې راگيرسي . که يې داتهام له پاره بل څه نه وي ، په دې تور يې متهموي چې کاني (وزنونه) يې کم وو. څرنگه چې په کابل کې دقيق فلزي وزنونه (کاني)، چې دحکومت په ورکشاپونو کې دي جوړسوي وي ، دپرمحدوددي اودوکانداران په سوداګي دوزن کولو له پاره بېلابېل کاني دسړک دغاړي له کابو سره اليش کړي وي، نودوکاندار په همدغه دوسيه باندي کوټوال ته دمحاکمې له پاره بوزي. کله چې دغسي باوري اسناد وړاندي سي ، څرگنده ده، چې دوکاندار ته درنه جریمه ورکول کېږي او دکوټوالی سپاهي ته په راتلونکي کې نورهم درناوی کېږي . په کابل کې، چې زياتره غلاوي سوي دي، دکوټوالی دسپاهيانو لاس پکښې وي. دپوليس په توګه ددوی موقف ، دوی ته دالمکانات برابرې چې دپړدک دوکان ياکورپه نخښه کړي او دخښتنانو دتګ اوراتګ دپردقيق معلومات ترلاسه کړي.

دکوټوالی گارډ باید په هرودو اوونیو کې د بېلابیلو سټېشنونو ترمنځ سره ایش سې. خوکه څوک وغواړي په هغه سټېشن کې پاته سې چې کارې لېواو عوایدې زیات وي ، پاتېدلای سې. دا کارونه هغه کسان سره تنظیموي چې دکوټوال دباور وړ وي . دغه سپاهیان دکوټوال له خوا د سزاگانو اومجازاتو د عملي کولو اود گزمو کولو له پاره مقرر سوي او ټاکل سوي کسان دي. ځینې ځوان سپاهیان په وحشتناکوسزاوړ کولو کې له گډون وروسته د پرناروغ سې مگرورو ورو ورسره عادي او زړه یې سخت سې او څه موده وروستریې دنورو پرکړاو، ان دکوم بدمرغه پرمرگ او شکنجو وړ کولولا هم زړه نه خوړیږي .

تر بنار د باندې هم د بېلابیلو قطعو د عسکرو گاردونه وي . دغه شان گاردونه زیاتره دارگ پر شاوخوا اود بنار په نوې برخه کې ځای پر ځای وي . داوسني امیر په وخت کې دغه گاردونه اود کوټوالی دا، دواړه په شمېر کې زیات سوي دي او په ځینو ځایو کې خود شپې له خوا پر هروسلو مترو باندې یوولاړوي . دکوټوالی سټېشنونه هم په دې وروستیو وختو کې پر ټولو سړکونو باندې اوتر بنار بهر تر تقریبا څلورومیلو پورې ددې لپاره جوړ سوي دي چې د بې اجازې وتونکو مخه ونیسي . گویا اوس څوک تر بنار بهران پنځه یا شپږ میله لاهم له اجازې پرته سفر نسې کولای. په لیري سټېشنونو کې کله کله دکوټوالی پر سپاهیانو باندې د شپې له خوا د پیرې پروخت د تړیک اخیستلو په مقصد برید کیږي . دیوتن وژل سوي سپاهي مړی خو په بابر کې (له بنار څخه صرف دوه میله جنوب لورته) ټوټه ټوټه سوی هم و او غالباً به له دې امله و، چې د ژوندي پاته کېدلو له پاره یې بڼه جگړه کړې وه او ځیني یرغلگریې ټپیان کړي وو .

د کابل زندانونه د همدې مقصد له پاره جوړي سوي ودانۍ نه دي بلکې له هر حکومتی کور څخه چې مناسب موقعیت ولري، د زندان کار اخیستل کیږي اوجیلخانه ځني جوړیږي . کمر کیوته یې کلکي میلې وړکړي وي چې د بندیانو د تېښتي مخه په ونیول سې اود بهر دروازه یې د پرتینګه او قلف وي . دکوټوالی یو سپاهي دننه پیره ولاړ وي . په دغه راز کورونو کې د بندیانو دشمېر په نسبت ځای بېخي نامناسب وي خو مقامات هغه ته نه پاملرنه کوي اونه یې د پاک او سوتره ساتلو له پاره سرسته کوي . ان ددغو بندیانو څارویو د سم استوګن کولو

پر مفکوره دلاسه لاخاندې هم . دناروغيو دمخنيوی فکر خوپه مطلق ډول وجود نه لري او بنديان په يوه داسې کورکي د رمې په شان سره راغونډ سوي وي، چې بنایي د شلو ياد پر شو کالوراهيسي ترې زندان کار اخيستل سوی دی خو هيڅکله هم پاک سوی نه دی . په نتيجه کي بنديان هرکله په لويه تبه اونورو ناروغيو اخته کيږي . يوازي همداتبه دبنديانو په سلوکي اوبيا - اتيا له منځه وړي او عجيبه داده، چې ولي ټول نه مري .

يوچاچي څوکاله يې په بنديخانه کي تېر کړي وو، ماته بيان کاوه، چې دی ، پلار او يوشمېر نور خپلوان يې په ځنځيرونوسره تړلي اوله يوې ليري فاصلې څخه يې کابل ته په کوم سياسي تور راوستلي اودلته يې زندان ته اچولي وو . داډېره نادره خبره ده، چې ددغه راز اتهام بنديانو غورډي سملاسي وسي . دوی څوکاله همداسې پراته وواوډخوشي کېدو اميدخوېې کورټ نه درلود . خپلوانو اودوستانو يې اميرته له دې بيړي عرض نه کاوه، چې دوی پخپله په بلا کښنوزي . هغه خونه چې دوی پکښې اچول سوي وو ، بيخي وړه وه اوله نورو بنديانوسره ددوی شمېر تقريبا ډېرش تنه و . د شپې چې به بيدېدل ، په هغه صورت کي خايدلای سواي چې څنگ څنگ يوه ليکه غزېدلې وای . دبیت الخلا انتظام بيخي و، نه . په دغه وخت کي لويه تبه هم په گډه سوه چې يوپه بل پسې يې له پښو اچول . دده پلار او يوشمېر وروڼه و دتره زامن يې له نورو سره يوځای بنخولوته يووړل . دی پخپله له تبې څخه څو اوونۍ ناروغ و، خو روغ سو اوکله چې ناروغي پای ته ورسېده، ددوی له راغليو کسانو څخه يوازي پنځه تنه پاته وو . ډېر ژر يې نور بنديان ورته راوستل اوخونه بياډکه سوه چې له دغو بنديانو څخه ځني په تبه اخته کېدل او مړه کېدل .

په هغه وخت کي يو شمېر بنديان په پټه توگه ايستل کېدل او تقريبا هره شپه به يو سړی غوښتل کېدی اوله خپلو بنديانو سره به تلی اوبيايې هيڅ درک نه معلومېدی . دې کار نور بنديان په وحشت کي واچول ځکه هيڅوک نه پوهېدی چې څه پيښيږي اوبنایي دده نوبت به هم دابله شپه راسي . په پای کي فشار دومره زيات سو چې هغوی بغاوت اوتېښتي ته چمتو سول . ځکه دتېښتي په تلابن کي مسر کېدل هيڅکله تردې بدتر نه و، چې څوک دي دمرگ ورسېدو ته

منتظر ناست وي . خڪه نويوه شپه ددرو بچو په شاوخواکي کله چي پيره دار کها له ورته معلوم سو اونور عسکر زياتره بيده وو ، دوی ترکوتې راوتل اومخ پردروازه رهي سول . په دغه وخت کي يوبل پيره دار وليدل اودزيې پروکړ ، يوتن يې وويشت خومخکي له دې چي توپک دي بيا دک کړي ، يوغت پښتون چي دبنديانو لارښوونه يې کوله ، پرزېنگي پورته کړ ، دمخکي يې راويشت اوملايې ورماته کړه . بيا يې توپک خني واخيست اوبه برچه يې وواهه . په غالمغال باندي نور پيره داران راويښ سول اويوه کوچنی جگړه ونښته . خوتنه پيره داران ووژل سول اونوروتښتېدل . خوخيښي بنديان هم په دغه اخ وډب کي ژوبل سول . دزدان دروازه اوس بې پيرې وه اوبنديانو فرار وکړ . خوتښتېدلوي پيره دارانو نورکسان خبرکړل اوبنديان لاپه کوڅوکي زيات ليري تللي نه وو ، چي پيره داران ورورسېدل ، مخ وشايې ورته ونيوله اوله لنډ اخ وډب وروسته له زوره ولويدل اوبيرته زندان ته راوستل سول . له دې امله خوتنه چي هغه غت پښتون هم پکښي و ، په دارسول . پرنورو يې دومره درانه خنځيرونه واچول ، چي ترلاندي تلای نسوای . سړي راته ويل چي څوکلونه همداسي تېرسول . په پای کي دده دوستانو اميرته عرض ورساوه . څرنگه چي دده پر خلاف کوم ثبوت نه واوهغه والي چي دی يې بندي کړی و ، پخپله په دارسوی و ، ځکه نو دی خوشي سو . مگر صحت يې بېخي خراب سوی و اويوڅوکاله وروسته مړ سو .

بنديانوته دحکومت له خوا دورخي دوي وچي دودي ورکولي کيږي (هره يوه يې نيم پونډ وزن لري) ، يوه سهاربله په شپه کي . دادي هېڅکله کفايت نه کوي اوکوم بندي ته چي ددوستانو ياخپلوانو له خوا خواږه اوبيسي ونه رسيږي ، حال يې بېخي خراب وي . په هرصورت بنديان پخپلو منځوکي په تېره بيا غريب خلک ټول ډېرښه وي اويو څوک چي دخورک له پاره خواږه ولري ، که څه هم لږ وي له هغه چاسره يې شريکوي چي هيڅ ونه لري . بنديانوته يې په پښوکي زولني اچولي ، چي پرنسگرو (بجلکو) يې تړلي سوي وي ، ددوی دحرکت مخه نيسي اودتېښتي له پاره هرراز تلابښ يې شنډوي . لاسونه يې يوازي هغه وخت ولچک وي ، چي يو سړی اعدام ته بيایي ، يا کومه مخصوصه سزا ورکول سوي وي . نور وخت لاسونه ازادوي . په ټولو حالاتوکي له بنديانو سره دهغوی د پيره

دارانو سلوك ډېر خشن وي . كه كوم بندي ډپيره دارا مرسلاسي پر خای نه كړي .
دتوپك په تېره څوكه يې پر نازكه ملا باندي دخبرداري په مقصد وهي . تركومه
خايه چي ماليدلي دي ، فكر كوم چي دكوڅې دسپي ژوند دبنديانو په مقايسه
ډېر خوشاله ژوند دی .

په ټولو زندانو كي تر ټولو لويد اوتر ټولو وحشتناك يې په بالا حصار كي يوزور څاه
دی . دا يوپخوانی څاه دی ، چي په ډبره كي كيندل سوی دی . دبېخ خواته يوڅه
پراخ دی او پسور يې پنځلس ، شل فوټه كيږي . دڅاه پر خوله باندي يوه كوډله
ده چي دسپاهيانو يوه پيره پكښې ساتله كيږي . په دغه ترمخكي لاندي غار كي
هغه انسانان د تل له پاره اچول كيږي ، چي ډېر غټ جرمونه يې كړي وي (البته
دمقاماتو په نظر غټ جرمونه) او هورې پسې مري . دمرو جسدونه چي له
ژونديو سره يوځای پراته وي ، ترې را ايستل كيږي . البته په څاه كي د روغتيا
ساتني انتظام نسته ، بنديان ورشپوه كيږي او هغوی چي ورو لوبدل هورې پسې
پاتېږي . دورځي يوځل خواږه (وچه ډوډی او اوبه) په رسی ورځړول كيږي .
ډېر لږ كسان داسي پكښې وي چي په لنډه موده كي دي يې مغزو صحت له لاسه
نه وي وركړي . زياتره بندي سوي كسان ډېر ژر خپل ژوند ته له دې لاري خاتمه
ورکړي ، چي خپل خانونه له ډبرو سره تر هغه وخته وهي ، چي بې هوبنه او پسې
مړسي . ځكه يوازيتوب او بيړي دوی ټول ليونيان كړي وي . دڅاه بېخ تياره دی
او يوازي روڼادڅاله خولې څخه ورځي . هلته هيڅ بندي دبهرنی دنيا رغ نه اوري .
تعفن اودهوا چټلتيا تر اندازې زياته وي اودا پخپله كفايت كوي چي دمرگ
سبب دي سي . دلته يو سړی سته چي ويل كيږي چي په دغه څاه كي يې پنځلس
كاله ياتردې زيات تېر كړي دي . خو هغه بېخي چور لېونی دی او په خپل ماحول
خبر نه دی . كله چي امير مرسو (مراد يې امير عبدالرحمن دی - م. م.) ، اوسني
اميرامروگر هغه كسان ، چي په دغه څاه كي دي ، راوډي ايستل سي اوده ته دي
حاضر كړه سي . درې تنه پكښې ژوندي پاته وو . دهغوی څېرې دكتلونه وې ځكه
مخونه يې دمرو په شان تك سپين او بنستي وو ، سترگي يې په روڼاكي ديدنه كاوه
، دسرونو ږيرو وربښتان يې اوږده او جرسوي او پر مخونو يې راخوړند سوي وو .
دوحشيانو او خناور په شان بنكار بدل ، دگوتو نوكان يې دومره اوږده سوي وه چي

دباني هغه ته ورته ايسېدل . امير يې دخوشي کېدو امرورکړ خودوي درې اونۍ وروسته يې بېرته امرورکړچي ودي نيول سي اوڅاه ته دي واچول سي . امير دنوروکسانو شهادتونو په دې خبره قانع کړی و ، چي ددغو بنديانو په دغه شان بندي کولوکي يې دپلار عمل عادلانه و .

کله چي فقيد اميرله روسيې څخه هيوادته راستون سو ، له خان سره يې دروسيې له استخباراتي سيستم سره علاقمندي راوړې وه اودخپل حکومت له سيستم سره يې ملگري کړه . په نتيجه کي له هروځلورو تنوڅخه يو تن يې رپوتچي (مخبر) و ، او امير ته يې مخصوص رپوتونه لېرل . دا مخبران په ټولو طبقاتو او رتبوکي موجود وو . دهرغت کور په نوکرانوکي يويادوه مخبران وو اوهرڅه چي يې ليدل يا اورېدل ، رپوت به يې کاوه . څرنگه چي دهيواد رسم ورواج داسي دی چي نوکران له بادار سره په يوه خونډه کي ناست وي . دوی دروازي ته نزدي ددې له پاره کښني چي دخپل مقام ټيټوالي په وښيي ، نورنو دوی ته اجازه سته چي دخپل بادار اودهغه دملگرو په خبروکي خپله نظريه څرگنده کړي . څرگنده ده ، چي دوی هرڅه په هروخت کي اوري اوکه يې بادار له کوم مهلمه سره خصوصي خبري کوي ، دی بايد ترخوني دباندې روزي ، چي داخپله غير معمول وديد گومانی کاردی او بايد امير ته يې رپوت ورکړه سي . امير دخپلو زامنو په کوروکي مخبران لري ، دغه راز دهغوی دحرم په ښځوکي يې لري اوان دخپل حرم په ښځواودخپلو ماندينو په منځ کي مخبران لري . دده زامن اوماندينې يې بياپخپل روڼ سره دده په نوکرانوکي مخبران لري اودټولو هغوکارونو خبرورکوي ، چي ددوی په ارتباط کيږي . دا يو ډېر مصرف سيستم و داسي سيستم چي مخبرانوتري په ټگۍ سره ناوړه استفاده کوله اودهغو کسانو پر خلاف به يې دروغجن رپوتونه جوړول ، چي ددوی به ورسره جوړه نه وه يابه تري ډارېدل اوپه يوډول به يې له لاري ايستل . دغه راز به دوی دقضاوت په وخت کي دبل چاله دښمن سره ورته چلند کاوه .

دفقيد امير په نظر ترټولو سخت اونه بڅښونکی جرم داوچي يوڅوک دده يادده دهيواد په باب دهند حکومت ته ليکلی رپوت ورکړي . دانودده هغو مخبرانو ته تياره ميله وه ، چي غوښتل به يې خپل کوم دښمن له لاري ليري کړي . دوی به

کندي ته دخپل حریف دورغورخولو له پاره ددسیسې جوړولو په مقصد یې له دې، چې دامیر له غچ اخیستي څخه دې بچ سي، ښه پوره اندازه چالاکی ښودله او پردې کار یې ښه پوره غوراووخت لگاوه . ددغه راز دسیسوپلان به معمولاً داسې جوړېدی، چې امیر ته به یې سرپر سر رپوټونه لېږل . داچې څه راز دوی انگرېزي حکومت ته دپلاني سړی رپوټونه درک کړل او په ثبوت کې به یې جعلی لیکونه او رپوټونه چې گویا دوی موندلي وو، وړاندې کول اوداسې به یې ښوول چې تورنو کسانو دالیکونه په هندوستان یا کوم بل ځای کې خپلو دوستانو ته لېږل. ددغو لیکونو مسودې به یې له لازمو لارښوونو سره کاپي کولې او امیر ته به یې خواوونۍ وروسته استولې . په دې وسیلو به دوی امیر ته له بېلابیلو ځایونو څخه دلیکونو لېږل تنظیمول اوتاکلی شخص به یې دانگرېزي جاسوس په توګه متهم کاوه . کله چې به یولیک په بل پسې امیر ته رسېدی اویوه به دهابل تایید اوتصدیق کاوه، طبیعي وه، چې امیر به هم وڅښمېدی اوډېره موده به تېره سوې نه وه، چې متهم به زندان ته ولاړ اوهورې به پسې ورک سو اوپه به یې بیا په ندرت سره لگېده . معمول داسې و، چې دغه راز خلک به دښپې له خوا یاپه زهرو یاپه برچو یا هم دغاړي په پرې کېدو له منځه وړل کېدل.

دسړی دحلالولو (دغاړي پرې کولو) طریقې ډېره ښاده خو تاثرآوره وه . دووتنو به دسړي لاسونه پینګ کړل او سربه یې دشاخواته کش کړ . بل تن یې پښې نیولې ، که به دقربانی سړی غښتلی و دووتنو یې پښې نیولې . ټاکلي افسر به خپله توره دسړي پرغاړه مخ وشاته تېره کړه اوترهغوبه یې تېروله چې پرهاربه ښه ژورسو . وروسته به سړی پرمخکه وغورخول سو اوهغه شان تریکي به یې پیل کړې له چرګ، چې یې په عین شرایطو کې کوي . وروسته به مړسو . په ځینو حالاتو کې به یې که امیرحکم کړی وای سرله تن څخه ورپرې کړ .

په نورو کېسونو کې چې پرسړي باندي دغاړي پرې کېدو حکم سوی وي قبريې مخکي له مخکي لاتیاروي . کله چې دچرې کارخلاص سي، سملاسي یې قبرته ور غورخوي او په یوم سره خاوري پرواړوي . گویا ترهیرني دمخه یې ښخ کړي.

دامیرپه نظر جعلی رپوټ سترجنایت دی اودکشفېدو په صورت کې یې

عاملين سملاسي اعداميري . په ځينو حالاتو کي چي يو څوک په غلطۍ سره ووزل سي ، مجرمين يې زاړه څاه ته په اچولو سره په خپله جزا سپري . زه يو وخت داميره دربار کي ناست وم چي پنځلس شپاړس تنه بنديان اونور کسان راوستل سول . بنديان په جعلی رپوت ورکولو تورن وو . نور کسان يې هغه خلک وو ، چي رپوت يې په باب تهيه سوی و . شپږ اووه تنه بنديان د «فاني» ورکولو په شکنجه محکوم سول . «فانه» داسي ورکول کيږي: دلرگي يوه پايه (ستن) چي تقريباً شپرانچه پسرولري ، په اوږدو باندي پردوو برخو باندي چول کيږي . دواړي برخي يې بيرته سره يو ځای اينسول کيږي او په اوږدو باندي يې نيمايي برخه په رسي تړل کيږي چي وروسته داسي ايسي لکه دټوکرانو غټ موري . دپايې تړل سوی سره مخکه کي ښه مضبوط ټينگيږي . سره جلا سوې برخه يې دسطحي و خواته وي . د هغه چاپښه چي غواړي شکنجه يې کړي ، دپايې په لور سپوري په نړيو رسيو داسي تړي چي پرېښه اوپايه دواړو راوپېچل سي او د V په شان يولرگي دسرله خوا په درز کي ايردي . کله چي دغه لرگي دکښتې خواته په سوټک ووهل سي . دپايې دواړه پلمې سره پراخيږي اونړی رسي په قوت سره کشيږي اودشخص پښه له پايې سره کلکه نښلوي . کله چي غواړي دشکنجې دغه آله استعمال کړي ، V شکله لرگي ترهغه وخته کښته ټک وهل کيږي ، چي نړی رسي پرېښه باندي يوڅه فشار راوړي . په دغه وخت کي هغه څه پوښتل کيږي چي دقضيې په ارتباط يې دتورن شخص له خولې څخه ويل مراد وي . که تورن له خبرو کولو څخه ډډه وکړي ، V شکله لرگي يوڅه نورهم ټک وهي او پرېښه باندي دنړی رسي فشار لاسي زياتيږي . لرگي ترهغو پوري په سوټک ټک وهي چي تورن ټول هغه څه رسواکړي چي پرې خبروي (زياتره خوله زياتي شکنجې څخه دخلاصون په مقصد هغه څه وايي ، چي دی په خبر نه وي) او که دپښې پنجه عملاً له پښې څخه پرې سي ، بيا يې دابلي پښې ته شکنجه ورکوي . دهر داسي کسان سته چي خپلي پنجه يې له لاسه ورکړي او په راتلونکي ژوند يې په کړاو وي ، خو پر هغه څه يې اقرار نه وي کړی چي په خبروي . له دې څخه ديوافغان دزغم اندازه لگېدلای سي . ديوه رښتيني افغان غوره توب دادی چي دمرگ تړپولي درد وزغمي ، او لسه خولې سپون ونه باسي . اوځيني همداسي

دوي. دشکنجې بل ډول داسې دى چې دسړي سر په لنډو اوړوکي وپوښي اود اوړو څنډي داسې سره راغونډي کړي چې پيالو غونډي شي ځني جوړسي . په دغه پيالو کې ايشېدلي غوړي تويوي. کله چې ماغزه په ايشېدو پيل وکړي ، ددرد اوکړاو تصور يې کېدلای سي ! دشکنجو نورډولونه هم سته خو تشریح کېدلای نسي.

کوم کسان چې يې اميرته راوستلي وو ، د «فانې» له شکنجې ورکولو وروسته په سختی سره پرېښو دريدلای سول . پښې يې په گودرانو ورپېچلي وې. يو يې دازمويني په وخت بېهوښه سو ، خواميروويل چې خجالت دى اوپريره دارانو يې امر وکړ ، بيرته يې پرېښو ودروي. هغوی دتوپکانو په تېره څوکه په سختی سره وواهه ، لغتي يې ورکړې او هغه بيرته پرهوښ راغی خومرگي حاله ناروغ ښکارېدى اوددرېدلو په وخت به زنگېدى . په پای کې ديو شمېر زياتومتناقضو شهادتونو تراورېدلو وروسته حکم وسو ، چې يوڅو تنه دي په دار خورند اونورياتو دي بنديان سي . دانو دمجازاتو له پاره يو مبهم تصميم و . له محکومينو څخه يوتن دتېرېدلو په وخت کې اميرته ښکنځل وکړل اوورته وې ويل ، په داسې غضب اخته سې چې فکري نسي کولای. پيره دارانو پرخوله بادي خواره په سوک وواهه اوکش يې کړ . اميروزه په وحشتناکه توگه غاښونه چيچل چې داکارنل دقهرپه وخت کې کوي . خوله څو شېبو وروسته يې زمسل ، ماته يې مخ راواړاوه اودنورو موضوعگانو په باب ورغېد . گویا غوښتل يې هر هغه څه له دماغه وباسي چې پېښ سوي وو . خوڅو تنه په مرگ محکومول اوددکشولو په وخت کې دهغوی خبروته غورنيول ، اميرته کومه نوې خبره نه وه . زياترو خلکو به دا عدامېدو په وخت کې ښکنځل ورته کول ځکه انتقام اوغچ اخيسته دهغوی ذکرکتر يوه ملي خانگرتيا ده.

لسم خپرکی

شکنجې اوداعدام ډولونه

دامیراوسپنیزه واکمني - په ورېښتانو خړول او په ژوندپوستول - په لرگیو باندې ترمرگه وهل -
سړي ټوټه ټوټه کول - له غره څخه لاندې راغورخول او په قفس کې له لورې وژل - له ښځو څخه ښوروا
پخول او په نارینه ووباندې تراعدام دمخه چنبل - دلخ لیر کولو اولورې سزاور کول - Saffold Scenes -
په ژوندوني ښځول - دصابون دېگ ته اچول - لاسونه پرې کول - ږندول - ددرختو پر کېو سوو ښاخونو
ټول اوسره شلول - په توپ کې الوزول - په دارخړول اونور.

امیریو وخت دخپلو خلکو دسرکښه کرکتر اوله دې بابته دستونزو پېښولو په
باب خبرې کولې . ویل یې هغه کسان چې سزاور کول سوې ده ، ارام سوي
اوقانون ته یې غاړه ایښې ده . نوموړي زیاته کړه چې دخپلي واکمنۍ په دوره
کې یې تریولک تنوزیات اعدام کړي دي . خوبیا هم یوڅو نور کسان لاسته ، چې
فکر کوي دده قوانین ماتولای سي . امیر څکه پر خپلو خلکو باندې ددوی له
کرکتر سره سم لکه څنگه چې لازمه وه اوسپنیزه واکمني کړې ده ، چې نظم
ټینګ سي . یوه ورځ په باغ بالامانی کې دربار جوړو . پریو عسکر باندې ، چې
کوم جرم یې کړی و ، امر وسو ، دامیر حضور ته راوستل سي . امیر د حالاتو تحقیق
وکړ او یوه افسر ته یې لارښوونه وکړه چې نوموړی شخص مانی ته ورڅرمه
غونډۍ ته بوزي اوسرې وریږي کړي . داکاروسو او کوم دوه تنه کوچني غلام
بچه گان چې ددغې تماشا له پاره ورسره تللي وو ، په داسې حال کې بیرته
راستانه سول ، چې دمخ بڼې یې سپیني الوتي او غمړي یې رپړدېدل . دالومړی
وار و ، چې دغه راز یوه پېښه یې کتله . کومو کسانو چې دامیر په خدمت کې
زیاته موده تېره کړې نه وي ، له دغه رار پېښو سره عادي نه وي .

په هر صورت امیر ډېرو کوچنیو جرمونو ته دمرگ سزا ورکوي . که به یو چاکوم
بل څوک وواژه ، امیر به پردې خبره هروخت نه خښمېدی ، چې یو چاکوم بل
څوک وژلی دی . غضب به یې هغه وخت تر کنترول ووت ، چې وژل سوی شخص
په ده پېژاندی او پرگساران به و . په داسې حالاتو کې به عموماً حکم وسو ، چې

قاتل دي په کومه خاصه وحشتناکه توگه ووژل سي . له غلام بچه گانو څخه يوتن پرامير ډېرگران اودقدرت واختيار له مخي يې ترفيع ورکړې وه او په دې توگه دنورو په وړاندي مفرور اوکبرجن سوی و اوخان ته يې دبنمنان بڼه ډېرکړي وو ، يومازيگر ديوعسکرله خواپه داسي حال کي وویشتل سو چي د شيرپور چوڼی په شاوخوا کي يې پرآس چکرواوه . کله چي يې عسکراميرته راووست ، اميرفکروکړ ، چي دی به له غلام بچه سره دبنمني نلري اوضرور به کوم بل چا لمسولي وي . ځکه يې نو تحقيق ځني شروع کړ ، چي چادغه عمل ته لمسولی يې؟ عسکرله جواب ورکولوڅخه انکاروکړ . دې کاراميرلاپه غضب کړامريې وکړچي سړی دي دماڼی په باغچه کي دسړپه ورپښتانو وڅړول سي اوهره ورځ دي څومربع انچه پوستکی ځني شکول کيږي ترڅو اقرار کوي .

سړی په دريمه ورځ بې له دې ، چي دبل چالخوا دي يې پرلمسونه اقرار کړی وي ، هر سو . خو دخلکوپه منځ کي ديوه جنرال نوم اخیستل کېدلی ، چي په دغه وژنه کي يې دللمسوونکي رول ځکه لوبولی و ، چي نوموړی غلام بچه داميرپه منځ کي ورته په سپکه کتلي و اوده يې په انتقام کي داکارکړی و .

يوه بله پېښه دهغوکسانو له خپلوانو سره داميردسخت چلند نمايندگي کوي چي داميرله غچ اخیستې څخه تښتېدلی وو . يوبودا سړی يې اميرته راووست . زوی يې له ملکه تښتېدلی و . دبودازوی اودوه درې تنه نورپه دې تورن وو ، چي خزانه يې وهلې ده اودهندوستان ته يې دتېښتي عزم کړی و . کوټوال ددوی په نيت غورېدلی و اودتېښتي په ټاکلې شپه له نورو شلوتنو سره دهغه کورپه دروازه کي ورته ناست و ، چي اوسېدونکوته يې زين کړي اسونه دتېښتي له پاره تيارولاروړ . دبودا زوی اونورملگرو ته څرگنده سوه ، چي کوټوال له خپلو سړيوسره ورته لارنيولې ده ، نوې دناڅاپي راوتلو فيصله وکړه . نابېرهيې دروازه پرخلاصه اوله تورو اوتوپانچو سره يې بريد پرکړ . کوټوال زړه ورسړی نه واودکوټوالی سپايان هم عموما بې زړه کسان وي . بنايي علت يې دا وي ، چي دبېلابيلو توکمونو خلک سره راغونډ سوي دي . په هرصورت سپايانو له هغه وروسته چي يودوه تنه يې چپه سول ، بريد کوونکو ته لارورکړه اوخوانانو خپلو اسونو ته وروغورخېدل ، چاچي يې مخه نيولې وه ، هغه يې رانسکورکړل .

اسانوته يې پونده ورکړل او بيا يې درک معلوم نسو. دهلك پلار چي په کورکي پاته و، دکوتوال لخوا نيول سوی او اميرته وړاندي سوی و. خو هغه په دې هډو خبرنه و، چي زوی يې تبتهدلی دی. امير ته يې د بڅښني لپاره زاری کولې او ويل يې، چي بې گناه دی او نورو په تور متهم کړی دی. امير هغو خوانانوته د پريه غضب و، چي تبتهدلي وو خپله لکړه يې پورته کړه او بودايې په وواهه او پرنور کسانو يې هم حکم وکړ چي وهي يې. دامير په مخ کي بودا تر هغو پوري ووهل سو چي ساه يې ورکړه. مری يې دوي ورخي پرکت (چارپايي) باندي په بازارکي دنورو دعبرت اخيستلو له پاره پروت وو. اميرتل دهغو کسانو نزدې خپلوانو ته سزاورکوي چي له مجازاتو تبتهدلي وي. زياتره کسان خانونه په دې خاطر تسليم کړي، چي خپلوان يې خوشي سي.

په لرگيو (لبنو) وهل عامه سزا ده. سړي پرمخکه باندي پرمخي غزولي وي او پرشا (ملا) يې په لرگيو وهي. دوه عسکري يوي خوا او دوه بلي خواته ولاړ وي او په داسي حال کي چي نورو کسانو ورته سړي ټينگ کړی وي، دوی دلرگي واري پرکوي. کله کله امير حکم کړي چي مجرم ته دي دمرگ تروخته وهل ورکړه سي. يوترکان چي دامير دمانې په نوې برخه کي دکاراميرسوی او پروخت حاضر سوی نه و، يوسل وپنخوس لرگيه ووهل سو او يوه ورخ وروسته مرسو. کله کله خودلرگيو گوزارونه دومره درانه وي چي دملا هډوکي يې ورمات کړي او انسان داسي له اخ وټوخه واچوي، چي لږ شمېر گوزارونه يې دمړيني سبب سي.

اوسني امير دکوتوالی پنخلس تنه سپايان په دې خاطر په لرگيو ووهل، چي په وظيفه کي يې غفلت کړی و او دخپلو لوړو افسرانو د بې قانوني اجراتو رپوت يې ورکړی نه و. اته تنه يې خای پر خای تر لرگيو لاندي مړل سول او نوريې خواوونی دنورخورلونه وو. هغوی يې په زندان کي ساتلي او دټپونو د علاج غم يې هم نه خورل کېدلی. په يوه وروستی پېښه کي دامير يو نوکر کوم بدکار کړي او ملامتيا يې پريوه بل نوکراچولې وه. دا خبره کشف سوه. دغه سړی يې اميرته په داسي وخت کي راووست چي دارگ په باغچه کي دنوي مانې دموقتي چت په جوړولو بوخت و. سړی يې په لرگيو دومره وواهه، چي تقريبا بېهونه

سو. بياپي نو دماهي چت ته په كښولو پورته كړ اوله هغه خايه يې لاندي راوغورخاوه. تردې وروسته يې پښې په رسي وروتلې او تر كوتوالي پوري يې په كښولو بوت خود ژوند څه پكښې پاته نه و. له چت څخه چې يې راوغورخاوه، لاژوندي و.

اوسنی امير د پروسواسي دئ او غواړي، چې دده شاوخوا دي هر څه پاك اوسو تره وي. نه يوازي كوراو باغچه بلکې ماڼۍ ته دورتلو سر كونه هم بايد پاك اوجارو سوي وي. يوه ورځ دی دارگ باغچې ته د كوچنې دروازې له لاري تلي او ويې كتل، چې د دروازې شاوخوا مخكه جاروسوي نه وه. هورې معطله سو او د خايونو د جارو كولو مسول تن يې راوغوښت. د هغه شخص پر خای يې مېرمن حاضره سوه اووې ويل چې دمېره يې سخته تبه وه اودراتلو نه و او داپه ناروغ دومره مصروفه سوه چې پخپله يې دخای جارو كولو ته وخت ونه موند اودغه راز لكه څرنگه چې تاسي مي هم وينئ، كوچنې مي هم په نس دئ. امير ورته په خواب كې وويل، چې دی به يې له عذابه خلاص كړي او امريې وكړ، چې بنځه دي پر گېډه باندي پنځوس لرگيه ووهل سي. دده له امر سره سم يې بنځه پر مخكه باندي پر شاو څملوله اوويې وهله. بنځه سمدلاسه مړه سوه.

امير مرحوم هغو كسانو ته په سزاوړ كولو كې د پړسخت زړی و چې دده دمړينې خبره يې په درواغو وركړی و. كله چې ۱۹۰۰ كال د كولا ناروغي خپره سوه. امير پغمان ته چې دهندوكش په لمن كې پروت دئ، داستوگني له پاره كډه سو. امير او دده كورنۍ له كولا څخه سخته داربدله او كله چې كولا جاري وه، سمدستي له سيمي څخه ووت. دناروغي د ختمېدو پروخت دوه تنه له پغمانه كابل ته راغلل او په بازار كې يې اوازه خپره كړه، چې امير په دغه ناروغي مړسوی دئ. كله چې امير څو ورځي وروسته بنارته راستون سو، دادوه تنه يې ونيول او حضور ته يې وروغوښتل او ورته يې وويل كاشكي ستاسي اوازه رښتيا سوې وای خود پلار ترخوله به هم تېره وای. وروسته يې امر وكړ، چې خلك بند پريندېرې كړئ او توتې يې په بازار كې دنورود عبرت له پاره وڅړوئ. يوبل وخت بيا يو چا دده دمړينې خبره درواغو سره خپور كړ. ده امر وكړ چې سړی دي د اسمايي غره ته وڅيژول سي او هورې دي په هغه سرخه كې، چې سيند پكښې

ليدل کيڙي اوخورا لوږ پاڻ دي ، په يوه بهرل کي واچول سي اولاندي دي لمني ته راوړغږول سي . يوه بله ورته پېښه چي په ډېرو حشت سره اجرا سوله ، د يوه زاړه ملا وه . هه ويدي يې وو ، چي امير رښتيني مسلمان نه دي . پرده هم امرسوي و چي له هماغه غره څخه دي راشيوه سي . کله چي دي دکوتوالي سپايانو له پانه را ارتاوکړ ، جامې يې په يوه تېره ډبره کي بندي سوي اودده دراشيوه کېدومخه يې ونيوله . سپايانو يې بيرته وخېژاوه اودوهم واريې په برياليتوب سره را ارتاوکړ .

امير دمېکاډو Mikado (۱) په شان له ډراماتيک شهرت گټلو وروسته تل هڅه کوله ، چي سزاوي له جرم سره متناسبي وي . سره له دې چي کله به چا فکر کاوه ، په جرم کي زياته مبالغه سوي ده . د مثال په توگه يو سړي چي له خوبې وزلو ماشومانو څخه يې مړي غلاکړې او هغوی ته يې هيڅ ورپرې ايښې نه وو ، په بازار کي په يوه قفس کي شوم وساتل سو . خوددې له پاره چي سزا يې جرم ته ورته وي ، دورخي به يې دوه درې خله ورته ډوډي او اوبه دومره نژدې ايښوولي چي لاس به يې نه ورسېدل . دې کار ته يې تر هغو ادامه ورکړه چي سړي له لوري مرسو .

په يوه بله پېښه کي يوسړي اوسوي بنخي يوله بل سره زياته مينه درلوده دواړه واده سوي وو او غوښتل يې يوځای سره وتښتي او په راتلونکي کي يې دخوښيو ارزوگاني ترسره سي . هندوستان ته درسېدو په وخت کي چي غوښتل يې هورې گډ ژوند وکړي ، ونيول سول او بيرته راستانه سول . امير ددوی د سزا په باب امر وکړ څرنگه چي سړي پر بنڅه باندي ډېرمين و او غوښتل يې څومره چي ممکنه وي هغومره يې په بشپړه توگه تر لاسه کړي ، ځکه يې بنڅه دايشېدلو اوبو په يوه سترديگ کي ژوندي واچوله اوبنوروايې ځني پخه کړه . دغه بنوروا يې په سړي په زور وچښل او وروسته يې دارته وخېژاوه . په دغه راز جزا ورکولو کي دامير مراد داو چي مجرم ته نه يوازې په دې دنيا بلکي په هغه دنيا (آخرت) کي هم جزا ورکړي . ځکه دقرآن له څرگندوونو سره سم ، سړي خور دجنت له نعمتونو څخه بهې برخي وي .

يوبل سړي او بنڅه په نامشروع عمل کي سره نيول سوي وه ، دامير له حکم

سره سم چي په ظاهره يې دوی ته دژوند ترپايه ديوځای اوسېدلو اجازه ورکړې وه ، داسممايي غره سرته وڅپړول سول او هورې يې شاپه شا په رسی وټپل او ترهغه وخته يې هورې وساتل چي له شرم اولورې څخه مړه سول . سپايان يې ورباندي پيره درولي وو ، چي څوک يې له جزاخڅه دژغورلو په برخه کي مداخله ونه کړي . لومړی بنځه مړه سوه اوسړي ته يوه بله ورځ هم دژوندي پاته کېدلو اجازه ورکړه سوه اوپه دې ډول يې په سفرکي مرسته ورسره وسوه .

په عادي قضيو کي چي نراوښځه سره ونيول سي ، لکه په دا تېره پېښه کي ، پردواړو حکم کېږي چي ددار ځای ته بوتلل سي دارته داماده کېدو له پاره دسړي په غاړه کي رسی اچول کېږي . دی تر هغوولاړ وي چي بنځه په بوری کي واچوي . دبوری خوله وټري اوسپايان دبرچووارونه ورباندي پيل کړي . کله چي دبنځي چيغاري ودریږي معنايې داده چي مړه سوې ده . وروسته سړی چي دخپلي معشوقې مرگ يې په سترگو کتلې وي ، دارته څپړول کېږي . که دواکمني کورنی خپلوان په دغه شان قضيو کي ونيول سي ، نارينه يې بندي کېږي او هيڅوک نه پوهیږي چي څه ورباندي وسول . دومره پوهیږي چي بيا به يې څوک برغ وانه وري . له بنځي څخه ياسترگي ايستل کېږي يايې پزه پرې کېږي اويادې ته ورته نوري جزاگانې ورکول کېږي . ترجزاوروسته ددې خوښه چي مري اوکه بې له علاجه په طبعي توگه روغیږي . زياتره مري اوويل کېږي چي که دچا زړه پروسوخي نویې په زهروباندي دوژلو په لاره کي مرسته ورسره وکړي اوبنايي دابه يې ډېره مهرباني وي چي ورسره کړې يې وي .

دنارينه له پاره داعامه مساله ده ، چي که يې پرماندينې باندي دبې وفاتوب گومان راسي ، پزه يې ورپرې کوي . کله يې لاپه غاښو خني شکوي چي وټولوته ددې دبې وفاتوب نخښه سي اوخپله بنکلا پکښې بايلي . البته داپه هغه صورت کي چي اشناي (نامشروع يار) يې معلوم نه سي اوناوړه عمل له پاره يې ثبوتونه هم په منځ کي نه وي .

په هغه رازقضيوکي چي نارينه پرنجونو يابنځوباندي په تېري کولوتورن وو ، اميرپه جزاگانوورکولوکي ډېرسخت چلندکاوه . په يوه پېښه کي درې تورن نارينه ترزني پوري بنځ سول اوترڅوچي مړه کېدل ، همداسي پاته وو . وروسته يې سپي

ورخوشي كړل چې ويې خوري ياخومره چې ترې وړلاى سي ، يو يې سي . په سپيوباندي دخوړلو سزا دمرگ ترنورو سزاگانو بدتره ده ځكه په دې صورت كي جنت ته دتللو ټولي هيلي له منځه ورسره شي . امير په ځينو قضيو كي هغه چاته چې دپربنځنو كي اوله خپلو بنځوسره زيات وخت تېرولوته مايل وي ، اوپه دې توگه يې سر كاري وظيفه پرخوشي كړې وي ، د «گناه دمخنيوي په مقصد» كافور وركول . ځكه داسي فكر كېدى ، چې كافوردنارينه وو جنسي ځواك كمزورى كوي . په بېلابيلو كارخانو كي ددولتي پيسو دلوتولو دمخنيوي له پاره ، فقيد امير هغه شخص چې دصابون ددوكانومسول اوپه غلا باندي تورن سوي و ، دصابون ايشېدلي دېگ ته ژوندى وروغورځاوه چې دغلاشو موادو كمى په پوري كړي . كله كله خواميردايشېدلو غوريو دېگ ته هم خلك اچول . دا داسي جزاوه ، چې دگناه په نوعيت يې اړه نه درلوده .

دغلاپه جزا كي يوه معموله سزا چې داميرله خواجه د «دارولو» پرڅنگ وركول كېده ، دلاس پرې كول و . كابل ته زمادلومرې ځل ورتگ په وخت كي (۱۸۸۹) يې ماته داستوگني له پاره دوركشاپونو څنگ ته په يوه باغچه كي خيمې راكړي وئ . ددوبي وخت و او يوه ورځ له يو تن كارگر سره له لويي دروازي څخه دوتلو دوخت په تلابنې كي دانسان دلاس په اندازه دخرمني يوه ټوټه گيرسوه ، چې تركوت لاندي يې پته كړې وه . امير حكم وكړ ، چې د نورو د عبرت لپاره دي په كارخانه كي دننه په دار وځړول سي . خو دهغو انگرېزانو په منځگرتوب چې په كارخانه كي يې كار كاوه ، اميرپه سزا كي كمښت راووست اودسري دلاس پرې كولو امريې وكړ . لاسونه دقصابانو په واسطه پرې كيږي او كله چې لاس پرې سي معمولا يې دوينو دبندولو په خاطر په ايشېدلو تېلو كي ورغوټه كوي . دغه كارگريودوي ورځي وروسته مرسو .

يوه بله معموله سزا دخلكو رندول دي . داسزا عموما هغو كسانوته وركوله كيږي ، چې له بنديخانې ياله هيواده يې دتښتېدلو هڅه كړې وي . له بنديخانې او هيواده تښتېدل تقريبا ورته جرمونه دي .

ددغي سزاد عملي كولو طريقه داسي ده ، چې دسترگو نينك په نشتر وهل كيږي او وروسته د نايټريك تهزابو څاڅكي پكښې اچول كيږي . ددې له پاره چې

ږند بدل حتمي سي، وروسته کلسيم اوکسايډ (quicklime) هم پرزياتيري . دغه راز تپ درد بايد د زغملو نه وي . په يوه پېښه کې يې پنځلس تنه يوځای د شېرپور په چوڼۍ کې چې معمولا دغه راز سزاوي پکښې عملي کيږي ، رانده کړل . په دريمه ورځ دغه خلک په داسې حال کې وليدل سول چې يوله بله يې په ځنځير تړلي او پر مخکه باندي يوه ليکه ناست وو . دوی بل ځای ته د تللو قدرت نه درلود ، چې طبيعي ضرورت پکښې رفع کړي او په نتيجه کې دومره په مرداريو لړل سوي وو ، چې بيان يې نسي کېدلای . درې تنه يې مړه سوي وو خوله نورو ژونديو کسانو سره لا تړلي پاته وو . ځيني ژوندي هم بېهوبښه پراته وه . په داسې حال کې چې نورو کسانو زگېروي کاوه اوځانونه يې له مخ و شاخه پرېږو باندي وهل .

د تېبتي سزاهروخت ږند بدل نه و . د پنځوتنو کافري هلکانو يو مثال به بيان کړم . دغه هلکان دهغي ټولۍ غړي وو ، چې له کافرستانه دراوسټل سويو بنديانو څخه هغه وخت جوړه سوي وه چې دغه سيمه داميرله خواتح سوه . دوی هڅه کوله هندوستان ته وتبتي ځکه کابل او په زور سره يې محمدي (ص) شريعت خوښ نه و . خو دوی باالفعل نيول سوي او بيرته راوستل سوي وو . امير د سزاور کولو په توگه پر کافري ټولۍ حکم وکړ چې منظم ودرېږي او هلکان دي دخپلو ملگرو په منځ کې په برچو ووهل سي . دې کار د کافرو په منځ کې ښه پوره اندازه نارضايتي څرگنده کړه او امير به غالباً د دې پروستو ضروري اقداماتو فکر کړي وي .

د اعدام يو بل شکل چې البته ډېر نادار ترې اخيستل کېږي ، دادی چې د دوو نيالگيو سرونه يو بل ته راغبرگوي او په مخکه کې يې تړي . د اعدامېدونکي سړي يوه پښه او يولاس د يوه نيالگي په سر پوري او بله پښه وبل لاس يې د بل نيالگي په سر پوري وتړي . کله چې دا کار سرته ورسېد ، هغه رسی چې نيالگي په تړل سوي دي ، يو دم غوڅوي اود تړل سوي شخص بدن سره شليري (۲) د اعدامولو دغه درې عام روشونه معمول دي : په توپ کې الوزول ، په دارول او په برچو ووهل . وروستی ډول يې زياتره په بنديخانوکې د شپې له خوا سرته رسيږي . اعدامېدونکي کسان د محافظينو په واسطه يو گونډه ځای ،

دمثال په توگه دبالاحصار يوې گونښه برخي ته بېول کيږي اوهورې په برچوړژل کيږي . مړی يې وروسته يوه زاړه څاه ياخرمه کندي ته غورځول کيږي اوڅاوري ورباندي اړول کيږي.

کله چي پرچاباندي په توپ کي دالوزولو امروسو، هغه چاته يې ورولي، چي هره ورځ دتوپ په وښتلوسره دغرمې وخت اعلانوي . دغه توپ دشيرپور چوڼی ته نژدې پريوه کوچنی غونډی پروت دی . (۳) هورې محکوم شخص توپ ته داسي تږي، چي شا يې دتوپ ميل ته برابره وي. دتوپ په پک سره يې دبدن زياتره برخه سره ټوټې ټوټې کيږي . په توپ کي دالوزولو له سزا څخه مراد دنورخلکو په زړونو کي دبېري اووحشت ايجادول دي، خوشک نسته چي داعدام ترنورو ډولونو يې مېرگ غوره ځکه دی چي ناڅاپي اويوه شپېبه دی . هغو کسانوته، چي حکومت سرمايه غلایاوخوري ، دغه راز سزاورکول کيږي اوامين نظام ياداردو دتادياتو مشر Paymaster کله په دغسي واقعو کي مرکزي عنصر وي. دغه راز دلويولارودغلو اوسپاهانو دژوند ورځي دتوپ په واسطه پای ته رسيږي.

ددارله پاره له معمولي زندی څخه کاراخيستل کيږي . محکوم شخص دمغزي ماتېدلو له بېري يې دپاسه راخوړندوي نه، بلکني ديوه خرڅ په واسطه دارته خېژوي اوترهغو خوړند وي، چي دزندی له امله مړ سي . له دوه رازه دار څخه کاراخيستل کيږي . يويې د T په شکل دی اوډېر جگ دی . دغه دارهغه کسان خوړندوي چي غواړي تردابلي ورځي پوري يې لاخوړند پاته کړي . مړی ددی له پاره پردار باندي پرېږدي چي نورو ته اخطاروي . ددار بل شکل دمېز دچوکاټ په شان يوچوکاټ دی چي دسرلرگي يې ليري کېدلای سي . دچوکاټ بازوگان په مخکښه کي بستخوري . دمربع پرهره خټبه باندي دلرگيو درې څلور دانې خرڅونه (غرغږې) نصب سوي وي چي دهغو په منځ کي رسی تېرېږي اودشخص بدن خوړندوي . کله کله پېښيږي چي خوټنه بايد په يوه وخت کي اعدام سي اوددی له پاره يې ددار تمبې دومره غټې کړي وي چي دشپاړسو تنو له پاره کافي وي . دهغو کسانو، چي په دار محکوم سوي وي، داعدام په وخت کي سترگي نه ورتېري. لاسونه يې په بدن پوري ترڅنگلو لور اوپښې يې ترزنګنو

لوري په رسي تړل سوي وي . کله چي يوڅوک خورند سي ، لهڅي يې پورته وکښته کيږي اوددې له پاره تلابن کوي چي له غاړي څخه دزندی حلقې ليري کړي . داکارترهغودوام مومي ، چي شخص بې سده (بې هوښه) سي . دا يوه ډېره دلخراشه منظره وي چي څوک ديوچادهغه بې گټي تلابن تماشا کوي چي دزندی کېدوددرد دکمولو له پاره يې سرته رسوي . يووخت يوه پند افغان چي دارته يې خپڅولې و ، هڅه وکړه هغه رسي وشلوي ، چي پرلاسونو اوغاړه يې تاوسوي وه . خان يې سره کش کړ بيرته يې خوش کړ ، غالباً به يې مراد داو ، چي دغاړي په پرې کولوسره دشکنجې زجرپای ته ورسوي . خو دغاړي پرځای رسي وشلېده اودی لاندي راولوبد . شل دقيقې ياڅه زيات ددار په بېخ کي بې سده (بېهوښه) پروت و . بيایې بله رسي له بازاره راوړه ، دوباره يې خورند کړ اواعدام سرته ورسېد . په يوه بله پېښه کي يې يو سړی په دار خوراند اوهورسي درې واړه پرې سوه . هر وار به يې بله نوې رسي له بازاره راوړه . کله چي دريمه رسي هم وشلېده ، هغوکسانو چي نژدې ولاړوو ، وويل چي دا دسړي پريېگناهی باندي دخدای له خوايوه اشاره ده اوسړی بايد خورند نه سي . داعدام مسول افسر ، اميرته دپېښي دڅرنګتيا اوځانګړتياپه باب يوايلچي واستاوه اوغوښتنه يې وکړه چي شخص دي وبخښل سي . خوداميرپيغام بيرته راغی ، چي سړی بايد لکه څرنګه چي امرسوی دی ، په دارخورند سي . دوی ته بله لارپاته نسوه ، بې له دې چي سړی يې دخلمورم وارله پاره دارته وخپڅاوه . اوترهغوڅرېدې ، چي مرسو .

دجرمونو په وړاندي ټيټي سزاګاونې ، پرهغو برسېره چي پورته بيان سوي ، دامير دطبيعت په سموالي ياناسموالي اړه لري اوبېلابيل ډولونه لري . په ځينو حالاتوکي پزي پرې کيږي ، زيري يې ورشکول کيږي ، سړی دخوورڅو اوشپولپاره ځای پرځای بې له دې چي وښوري ، درول کيږي . په سترګوکي نصور اچول کيږي اودامير دخپګان اوقهرله احساس سره سم نوري بېلابيلي لاري په کاراچول کيږي . اميرشیرعلي به هر هغه قصاب چي دلبروزن په ورکولو محکوم و ، ددوکان ددروازې څنګ ته گوش مېخ کاوه . (په غورکي به يې مېخ ورټک واهه) .

په يوه پېښه كې داميرپه وړاندي ناحقه شاهدي ورکول سوې وه او کشف سوه. پرهغو جاسوسانو، چې ددغي ناحقه شاهدي اودهغې پرسر دپيسو اخستلو خبرې راوړې و، حکم وسو چې په ارگ بازارکې دي له لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري اته ورځي په پښو خورند سي. خوخلکو اشنايان درلودل اودپيسو قدرت ډېر زيات و، ځکه نو دپوليسو سپاږيانو دوی ته اجازه ورکړه پرخپلو سينو (پټرونو) باندې تر هغو پوري پرمخکه دمه وکړي، چې افسر به له سترگو نهامېدی. کله چې به افسر تېرسو، دوی به بيرته پښې کښته کړې. خوله دغوټولو چلونو سره سره بياهم خلک څوواړه بېهوبڼه سول. ددې سزاعجيبه برخه داوه، هغه سړی چې ناحقه شاهدي يې غوښتل اودهغې پرسرې پيسې اخيستي وې، صرف يولږڅه جریمه سو.

په کابل کې ويل کيږي، چې دامير په دماغ هيڅوک نه پوهيږي. اودابه ډېره جالبه وي، چې څوک په دې دليل پوه سي، ولي غټ مجرم ته ترهغوکسانوچې ده جرم ته امرکړي وي، لږسزاورکول کيږي؟

يوه بله سزاچې څومياشتې په دربارکې يوه لويه مسخره وه، داسې وه: يوغلام بچه څوواړه له اميرڅخه غوښتي وه، چې ماندينه وروغواړي. په پای کې امير «هو» ورته وويل. اميرته دامعمولي خبره وه چې له خپل حرم څخه يوه مينځه (وينځه) يوگران غلام بچه ته واده کړي. ددغه هلک واده په معموله توگه وسو. دواده په شپه دماڼۍ په باغچه کې دزوم وناوي له پاره يوه لويه خرگاه (غټه خېمه) ودرول سوه. ټوله شپه دتوپکو په ډزو اودعوتونو تېره سوه. په پای کې زوم خيمې ته ولاړ چې دلومړي ځل له پاره خپله ناوې مخامخ وويني (ناوې ترهغوپوري زوم ته نه ښکاره کيږي چې دواده مراسم پای ته رسېدلي نه وي) په خيمه کې تياره وه، خودی وروړاندي سو. لږشېبه وروسته په خفاسته اوچينغو راووت اودامير حضورته يې ورمنده کړه، ويل يې چې لويه بدمرغي ورباندې نازله سوې ده ځکه له چاسره چې ده واده کړی دی، ښځه نه ده بلکې «شيطان» دی. وروسته څرگنده سوه اميرددې له پاره چې دهلك اصرار ته يې سزا ورکړې وي، په پټه يې بل غلام بچه ته امرکړی و چې جامې واغوندي او د واده په شپه دنجلۍ رول ولوبوي.

دلسم څپرکي لمنليکونه

- (۱) ميکاډو د جاپان دامپراتور لقب و . چي د بهرنيانولخوا ورکړه سوی و (۱۹۰۲)
- (۲) دغه عمل ته يې په محلي ژبه شفه (شقه) کول ويل . (۱۹۰۲)
- (۳) دغه توپ په وروسته وختوکي دده مزنگ نوآباد ته مخامخ دکابل سيند پرجنوبي خنډه د جهلستون دسړک پرغاړه ديوي غونډی پرسر ايښوول سوی و . (۱۹۰۲)

يوولسم خپرکی

په کابل کې د اروپايانو ژوند

د کابل ژوند - کورونه او باغچې - ساتونکي (گارد) او ده غازيانو ، لخوا خطر - ماندينوته ورکول
سوي تخصیصې (Allowances) - نوکران او دوکه بازی

زماڅخه به تل داپوښتنه کېده ، چې « په کابل کې دي خان يوازي نه گانه ؟ »
دې پوښتنې ته په مثبت خواب ورکولوسره به مي تل دهغو ستومانوونکو گړيو
ياد ذهن ته راغی ، چې تر کاروروسته به مي په يوازيتوب کې تېرول . د کابل
د ژوند يوازيتوب تر ټولو بدترين يوازيتوب دی او پريوچاباندي ددغه راز څو کلن
ژوند اغېرېدېره زيانمنه ده . خوله هغې څخه دراپيداسوي دوامداره ناروغی
اټکل تر هغو څوک نسي کولای ، چې مدنيت ته بېرته راستون کسوی نه وي .
د افغانانو او اروپايانو ترمنځ ټولنيزه راکړه ورکړه نسته او په دې لار کې چې ډېر
سي ، نو هغه مېلمستياوي يا کاليزي ته دداسې چالخوا ورغوښتل دي ، چې
انگريزانو ته ښه نظر لري . داپه عمومي توگه يوه داسې پېرزوينه ده ، چې
دمجر اورکولو انتظار يې کېدلای سي .

په ژمي کې تردوبي يوازيتوب ډېر سخت وي . ورځي لنډې وي او ماښام له
څلورويجو څخه د بيدېدلو تر وخته پوري تمامېده نلري . په تېره بيا چې ژمی
پسې اوردسي . ځکه د وخت تېرېدلو لپاره له لوستلو پرته بل هيڅ شی نه وي .
دورځي چې څو ساعته به لوستلو بل کار نه وسي ، سړی ډېر ستومانه کېږي .
سخته خولاداوي چې دلوستلو لپاره نوی کتاب نه موندل کېږي . زما هغه
کار ډېر خوښ دی ، چې دپلان او نقشې کښلو تياري ته اړتيا لري . دغه تياري
زه د شپې لخوا سرته رسوم او په هغه باندي وخت ډېر ژر تېرېږي . کله چې د
ساتېري او خان مشغولو لپاره بل څه نه وي ، زه خپل دېوالي ساعت راواخلم ،
سره ټوټه ټوټه يې کړم ، پاک يې کړم او يا يې له کاره وباسم . بله کار چې ماشپې
ته پرې ايښی وي ، هغه دهغو کاني ډېرو څېړنه ده ، چې امير ته د هيراد له ټولو
برخو څخه استول سوي وي . نوموړی دا ډېري ماته رالېږي او زه ځکه په خوشاله

يم ، چي راته دوخت تېرولويوه وسيله وگرزي .

په کابل کي به څوک خانته پخپله ساتېری برابر وي . داسي څوک لږ وي ، چي خانته يې ساتېری نه وي برابر کړی . که نورڅه نه وي ، تراژيکي ټوکي جوړوي . په جمع او رخصتيو کي ورځ په بنسکار سره تېرېدلای سي . ددوبي په زياترو مياشتو کي تر بنار د باندې کروندو کي کرکان (مرزان) او شنې کوترې موندل کېږي او په ژمي کي په چمنانو کي بڼه پرېمانه هېلی او تاروگان پيدا کېدلای سي . چمنان (چمنونه) په کروندو کي دځمکو هواري ټوټې دي ، چي تر يوې اندازې په اوبو پټي وي او د مرغانو د بنسکار لپاره واينه او لوخي پکښې پرېمانه وي . د مرغانو بنسکار زيات کېږي ، ځکه يې مرغان ډېر تورندو کي وي . څرنگه چي ويشتل يې سخت دي ، له دې امله يې يوبڼه سپورت منځ ته راوړی دی .

فقيد فليشر (Fleischer) چي په کابل کي زما د استوگني په وروستيو دريو کلو کي اوسېدی ، زياتره جمعې زما سره ملگري کېدلی او موربه په چمنانو کي د ورځي تېرولو تمرين کاوه . (نوموړی د ۱۹۰۴ کال په نومبر کي هندوستان ته د تلويه لاره کي دخپل افغان بدرگه افسر لخوا ووژل سو) . موربه اته يا لس تنه سپاهيان د ساتونکوبه توگه ، چي تل ضروري دي ، له خان سره ملگري کول . داخلک په بنسکار کي زموږ ډېر په درد خوړل . موربه د غرمې ډوډی او دغه راز چاي جوشي او د چايو نور ضروري مواد له خان سره اخيستل ، چي په دې توگه په بنسکار کي بڼه مېلمه په جوړه کېدلای سو . له بنسکار څخه به تشه جوړه نه راستنېدلو . د اسپورت په ورځني ژوند کي يوه ډېره بڼه تنوع وه . په پسرلي کي چي د هېليو او تاروگانو بنسکار ختم سو او مرزان به هم نه راتلل ، مور به د بوريو توپکو (Rifles) د تمرين لپاره څغلند هدفونه جوړول . د هدفونه (نښانونه) به د ژوند يو هوسيو يا پيشي پړانگ په اندازه وو ، چي پر کاغذو باندي به په بدرنگه توگه رسم سوي او په يوه سپکه گاډی کي به پريوه چوکاټ باندي مېخ سوي وو . يوه سړي به دغه گاډی په يوه اوږده رسی باندي په يوه لنډه فاصله کي په ډېره چټکي سره کښوله . د گاډی مخي ته به مور د نازک بوهو او ونويوه کتاره جوړه کړې وه ، چي هدف په صرف په ټاکلو وقفو کي معلومېدی . دا کار به اتيا - سل مترې کي دگړندي بنسکار له پاره يوبڼه تمرين و . د بوريو توپکو

له بنکارڅخه چې به سترې سولو ، بیا به موبه رود کي د سیمه ییز گردې تور په واسطه ماهیان (کبان) نیول . کابل ته د څرمه رودونو کبان لږ او واړه دي او که څوک غواړي ډېر کبان ونیسي ، باید څومیله بر ولاړ سي . مور تر دریو انچو غټ ماهی ډېر نادرېږي . زیاتره به چې په تور کي ونیول سول ، واړه به وو . خوچي پاڅه به موکړل ، ډېر خوندور اوتک سپین به بنکارېدل . ماهی چې هرڅومره غټ و ، هغومره به بې مزې و .

په کابل کي زما داستوگني په لومړیو وختو کي به ما په شاوخوا سیمه کي د آس په سپارلی اوردده مزلونه کول . عموماً به یوازي وم . دا هغه شپې وې ، چې امیر عبدالرحمن ښه په زور کي و اودابه خوشي حماقت وای ، چې چا دده یوه «پرنګي» ته په بده کټلي وای . په هر صورت ماته داسي څرګنده سوه ، چې زه دخپل کار په معمولي لار کي ډېر سپور تللی وم ، ځکه یې خوا راووهل . بیا مي نوبایسکل پیدا کړ او په شاوخوا سیمه کي به مي خغلاوه . دا کار هم ورو ورو راته بېخونده کېده ، ځکه په لار کي به دکتلو وړ نوی شی او په مزله کي به هم کوم خاص هدف نه و . ورځنی کار راته تر تمرین و سپورټ کولو زیات کافي و ، چې دروغتیا له مخي مي روغ وساتي . تردې وروسته به که په راڅرمو کروندو کېد مېرزانو بنکار میسر کېدلی ، نو زیات مازیګرونه به مي په باغچه کي تېرول . ځکه راته معلومه شوې وه ، چې تر لمر لوېدو دوه ساعته وړاندې به یو زیات شمېر شني کوتري دوي دوي ، درې درې دباغچې دپاسه په هوا تېرېدلې او په داسي حال کي چې ټوله ورځ به ښې مېرې سوي وې ، کروندو او غرونو ته به د بیدېدلو ځایونو ته ستنېدلې . دې کار زما لپاره ډېر ښه او اسانه ساتېری برابر اووه . ما به زیاتره مازیګرونه ، چې کوم بل تردې ښه کار به مي نه درلود ، په باغچه کي منتظرناست وم ، یوه یا بله کوتره به په روڼ سره راتله . دا یوه ډېر ښه تمرین و ، ځکه شنه کوتره په الوتلو کي ډېره تېزه (ګړندی) وي ، مخ پرتندي دسړي د سردپاسه تېرېږي . مور د ټینس میدان هم جوړ کړ او په وروستیو دوو کلونو کي به مودرمي تر راتلو پوري زیاتره دورځي لخوا د ټینس لوبه کوله . په کابل کي څوک د دسمبر تر پایه پوري ټینس کولای سي . کله چې واورې اورېدل پیل سي ، لوبه هم تر راتلونکي اپریل پوري نوره بنده سي .

دغه کور چي زه پکښې اوسېدلېم ، شپږخوني لاندي اوشپږباندي درلودې .
ټولي کرکي منځني غولي ته پرانيستي وې . شاوخوا ته يې پخلنځي ، دنوکرانو
کوټې ، غوجلونو ، حمام او نور واقع وو . مادکوربهرنې لوري ته هم کرکي
جوړي کړي وې ، چي په دې ډول مي نه يوازي دباغچي منظره ليدلای سواي ،
بلکي دشاخوا کوټو هم ورسره په پوره اندازه روڼا وموندله او داوسېدلو وړ
وگرځېدې . داکور اساسا حرمسرای و ، چي داميرشيرعلي څو مېرمني پکښې
اوسېدلې . په هغو ودانيوکي چي بنځمني اوسي ، رواج داسي دي ، چي مخ يې
د کور دننه غولي ته وي . له همدې امله يې دکورو پر بامو هم جگ جگ
دېوالونه راتاوسوي وي ، چي بنځني وکولای سي دمازبگر له خوا بېله دې چي
نورنارينه يې وويني ، له آزادي هواڅخه مستفيدي سي .

مورټولوکوروته څرمه باغچې درلودې . زمادکوربباغچه ترټولو لويه وه .
کورمي هم غټ و او ده افغانانوته نژدې دښاريه يوه بهرنی برخه کي ، چي
مخکي يې پرېمانه دي ، پروت دي . ماله باغچې څخه ښه پوره گټه اخيستله او
هر رازترکاری ، پټماټې ، کرم ، گلپي ، بادرننگ ، خټکي ، گازري ، سابه ،
روميان ، نخود ، لوبيا او نوي ترکاری پکښې کرلې اوښه په موج کي وې .
مادغه رازمخکني توت هم کرلي وو ، چي ښه پوره حاصل يې ورکړ . خودباغچې
له ونو څخه مي گویا هيڅ ميوه نه اخيستله . دکوټوالی اووتنوسپايانوبه چي
دکوربه بهرنی دروازه کي يې پيره کوله ، زياتره ميوه له پخېدلو سره سم وړله .
داکاربه يې دشپې لخواکاوه يابه چي زه پرکورنه وم او دوی به پر گيرولاي نه
سول . له دې سره مي نه غوښتل چي دغلاسوي مېوې پرسرخان ته تکليف ورکړم
. يووخت مي ديوې ونې په گڼو ښاخوکي يوه منه وليدله ، چي پاته سوې وه .
سپايانوته مي وويل دامنه زماونده ده خوزه غواړم څو ورځي يې لاپه ونه کي
پرېږدم ، چي ښه پخه سي . له دوی څخه مي وغوښتل ، چي پام پرکوي او څوک
لاس ورنه وړي . دوی وويل « بچشم » (پرسترگو) . خودابله ورځ بيا منه نه وه
اوټول يې پرشکولو ناگاره وو . په داسي حال کي چي له دوی پرته بل څوک
باغچې ته راتلای نسول . داخبره مي ځکه ياده کړه چي دکوټوالی سپايان ، چي
کوم شي ته يې لاس ورسېږي ، صرفه نه پرکوي . ځکه نسود غله د نه کشفېدلو

امکانات منخ ته راخي. يوبل وخت يې زما دآس کيزې (ملونه) غلاکړل .
 څرنګه چې داکارجدي و او ما همدغه يوه دانه درلوده څو څکه مي نو پيره داران او
 دهغوی حوالدار راوغوښت او دغلاموضوع مي ورته څرګنده کړه . ورته ومي ويل
 زه ترسهارپوري لاګورم، که ترهغه وخته پيدانه سوه نوباید اميرته خبرورکړم . په
 سهارکي يوه سپاهي هغه پيدا کړه، چې دباغچې په ګڼو وانوکي غورخول سوې
 وه او ماته يې دثبوت لپاره هماغه ځای هم راوښود. ما ورته ويل، چې زما پينګ
 ګومان دئ دکوريه شاوخواکي کوم شيطان يا پيريان سته، چې زما دشيانو د غلا
 کولو عادت لري . دادنېکمرغی ځای دئ، چې مادي وپېژاند. کله فکريه مي کاوه
 ، چې سپايان داشيان غلاکوي او «بدنامي» به دوی ته وراوښتله . دوی ماته په
 اريانی سره کتل، چې آیا زه دملنډو په توګه وایم ، که مي رشتيا مقصد همدا
 دئ . ډېره موده بياله کوره بل شی غلانه سو .

دکوټولی پيره دارانوماته دغلادعات له امله ډېري ستونزي پېښي کړې .
 دوی چاته داموقع نه ورکوله، چې لاس په لاس يې پرغلاکيرکړي . کله چې به
 مي هڅه کوله پرغلايې کيرکړم . دوی به زما پريوه يابل نوکرتاوانول . ټولوبه
 شاهدي ورکړې . يوه به ويل مانوکروليد ، چې غلايې کوله. بل به يوڅوک
 راووست، چې غلاسوي شيان ورباندي پلورل سوي وو . اوداسي نوري شاهدي به
 ورکول سوې . له هغه څخه به يوه لويه قضيه جوړه سوه . زه پوهېدم چې که
 نوکرانوته دغلازمينه برابره سي ، کوي يې . خوماداسي انتظام ورته برابرکړی و
 چې هرسړی دخپلوشيانومسؤل و . هرڅه که به ورکېدل بايدده يې غم خوړلی
 وای . څکه مي نسوای منلای ، چې يونوکړدي پخپله يوشی غلا کړي او ودې
 پلوري . څکه په دې صورت کي يې بايددپلورل سوي شي دوه چنده بيه تاديه
 کړې وای . په دغه وخت کي چې دغلاوو دبنډولوپه هڅه کي وم اوکله کله به
 پېښېدلې، دسپايانويو ډېره بده ډله پرپيره ولاړه وه اوکوټوال زماپه هڅو
 سملاسي خبرېدلې . څکه يې زما دنوکرانوڅخه يو تن دعمومي باغچې له چای
 پلورونکي څخه د دوپيالوغلاکولوپه تور جېل ته اچولی و . دکوټولی يوسپاهي
 چې پرماپيره و، شاهدي ورکړه ، چې نوموړی نوکريسي په بازارکي
 پردوکاندارباندي د هماغو پيالود پلورلوپه حال کي ليدلی و . دوکاندار او پيالې

دواړه يې د شاهدي په توگه حاضر کړل . قضيه اميرته وړاندي سوه . پرنوکرياندي دبندي کېدلو حکم وسو او اميرماته وليکل ، چي دنوکريانو په استخدا مولو کي احتياط وکړم . خکه يوڅوکلچي غل وي يو وخت قاتل کېدلای هم سي . ده ته دا دپره خطرناکه ده چي زما پيرشاوخوا دي دغه راز کسان واقع وي . په دې ډول کوټوال غوښتل دامير ذهن زما دنوکريانو په نسبت خراب کړي اودده د سپيانو دغلا په برخه کي زما شکايت خکه نه اورېدل کېدی ، چي دوی ټولوبه زما ديوه نوکر پر متهمولو باندي قسمونه خوړل . دچايدوپيالودغلا په بابزه پوهېدم ، چينو کريپگناه دی . خکه تردغي ټاکلي غلاخوساعته مخکي لادوی دواړه زما سره وو . له هغه وروسته يې ټوله شپه زما سره د کتابودالماری په جوړولو کي مرسته کوله . بالاخره مانوکرله جېلمه راخلاص کړ خونوموړی د سپايانو د دښمنی له بهري بيرته زما نوکری ته رانغی . په هر صورت دوی خپل دغچ اخيستي دود ته دوام ورکړ . هغه داچي تورن سړی يې پسې پرې نشود اولږه موده وروسته يې بيرته جېلم ته واچاوه او هورې دنورو کسانو په شان تری تم سو .

د حکومت خدمتگارو اروپايانو ته د سپايانو ورکول سوی گارد دعزت او درناوی گارد بلل کېږي . دوی بايد داروپايانو د ټولو کارونو رپوټ هم ورکړي . داچي دوی څه کوي ، چيرته ځي ، څوک ددوی کور يانوکرانو ته ورځي او ددوی اړوند کسان څوک دي ؟ اساسا دا ټول ددې لپاره کېږي ، چي څرگنده سي بنمايي دی (اروپايي شخص - م.ه) مخبروي اودهند حکومت ته رپوټونه لېږي . خودغه راز بيا اميرته داهم څرگندوي ، چي نوموړی اروپايي څه راز شخص دی ؟ گارد له هغو بريدونو څخه داروپايانو د ژغورلو لپاره ضروري دی ، چي د متعصينو يا غازيانو له خوا کېږي . دوی په همدې نامه (غازيان) بلل کېږي او شاوخوا پرېمانه دي . ددوی لخوا خطر اوسلو فقيد امير دواکمنی تر وخت زيات دی . دامتعصين (Fanatics) په دې کي ری نه وهي ، چي دپرنګي دوژلوبه صورت کي به دوی پخپله يوه ياڅو شپې وروسته ووژل سي . خکه دوی تردغه راز وژل کېدلو وروسته چنته پرتلو ، پر حورو ، د شيدوپر شيندونو او نورثوابونو کک باور لري . پر ماباندي يوه ورځ ما پښين په ورکشاپ کي دغه راز بريد وسو . زه د پښو پر گوتو ناست وم . بنايانو ته مي ، چي ديوي کړې (دانښ) تاداويې اينساوه ،

لارښوونه كوله . غازي زماشاته راغی ، په دواړو لاسو كې يې دننه پونډيز توپ
 تش اوسپنيز كارتوس و اړله ډېرې نژدې فاصلې څخه يې يوه دانه پخپل ټول زور
 چما پرخوا اړتار كړه . ده زماسرپه نخښه كړې و . خوله ښه مرغه د كارتوس د
 راغورځولو په شېبه كې زه ولاړ سوم اودسپرځای مي كارتوس داوروپه منځ كې
 ولگېد . د كارتوس يوې څنډې مي دنيم انچ په اندازه شمزی راوتورله . دگوزارله
 امله زه يوه شېبه بيخي بېواکه سوم خوزما سپاهي ، چي په دغه ورځ يوازي
 راسره و ، دمخه تردې چي غازي ددوهم كارتوس واړو كړې ، زنياوه . لاسونه يې
 ترشا وړ واړول او پر مخكې يې راغوځار كړ . كارگان دمعجزې په شكل پر
 راغونډسول . غازي يې دومره سخت په لغتو وواهيچي ډېر ژر بېهوښه شانته
 سو . وروسته مي دوركشاپونودگار د قطعې كپتان ته حال وركړ اوسړی مي په
 پيره دارخانه كې واچاوه ، بندي مې كړ اودامير حڪم ته معطله سوم . ده ته يې
 داسي سزا وركړه ، چې د لاسو په منځ كې د دوولسو انچوپه اندازه يولرگی وركړ ، په
 څنځيريې وتاړه او شپږمياشتي همداسي پاته و . پردغه سزاسر بېره ورته دعمرې
 بند جزاهم وركړه سوه . په مسلمانانو كې ډېر ننگي وژل ډېر غټ جرم نه دی او دسړي
 دوستانه ډر ژر پردي بريالي سول ، چي د بند موده يې يو كال يا تر هغه لږې مودې ته
 راتېته كړي . خوماله خپل نفوذ څخه كارواخيست اوددوی هڅي مي ناكامه
 كړې . تر حملې څو ورځي وروسته مي ډېر حركت نسوكولای او دفلج كېدلو بېره
 موجوده وه . ځكه شمزی مي لږڅه ټپي سوې وه مېرمن ډالي Mrs. Daly
 زما علاج په زيات دقت او مهارت سره وكړ او زه ډېر ژر عادي حالت ته را
 وگرزېدم . امير د ډېرې خواخوږۍ په څرگندولو سره خپل شخصي حڪيم
 ډاکټر لړاول بېره چي زما زړه امتحان كړي . نوموړی درې ورځي راغی ، چي
 وگوري ناروغي مي څومره ښه سوې ده ؟ وروسته بيرته له امير سره په پغمان كې
 يوځای سو . امير د كولر ناروغي دخپريدوله امله چي زماد ټپي كېدوپه شپو كې يې
 شيع موندلی وؤ خپل دربار پغمان ته لېږدولی و . نور بريدونه هم راباندې وسول
 خو هيڅ يو يې ددغه وار په شان نه و . داخل بيخي ورياخني بچ سوم . دا واقعې په
 كابل كې زماد استوگني په وروستيو دريو كلونو كې پېښي سوې . په دغه وخت كې
 فقيد امير ډېر بې سېكه سوی او اوسنی امير لاپخپل هيواد كې د تقدس درجې ته

رسېدلی نه و .

یوه بله واقعه چې د کابلي بې عقلي او حسادت ترې څرگندېږي ، په باروت خانه کې پېښه سوه . دغه ځای ته زه دامیر له هدايت سره سم تلملی وم ، چې کارونه یې سمبال کړم . امیر ویل ، چې په کابل کې جوړسوي باروت تر بهرنیو باروتو د تویونو میلې ډېرې چټلوي . د باروت خانې مشر د شاهي کورنۍ د زیات شمېر غړو له ډلې څخه و . دده پر سر باندې زما مقررېدلو دی په خنښ کړی و . له دې امله یې د باروت گډولو د کار خانې په باروتو کې پټاکۍ ایښي وې او زما دورنگ په وخت کې یې خلاصه کړې وه . د باروت گډولو په وخت کې تل د چاودنې امکان سته او له دې امله دی او ملگري یې د باندې ووتل . زه یې په شاپ کې یوازي پرېښوولم . ماته حالات سم ښکاره نسول . د باندې راووتم او د کار خانې درولو امر مې ورکړ . وروسته چې ماته د پلټنې اجازه را کړه سوه ، په دې پوه سوم چې خبره څه وه ؟ مقاماتو ته مې په دې باب هیڅ ونه ویل او په رپوټ کې ونښوول چې د باروتو اندازه داسې تنظیم سوې ده ، چې د مسولو کسانو لپاره یې دعاید یوه منبع جوړه کړې ده . زه پوهېدم چې همدا خبره د ټولو مقصدو لپاره کافي وه .

اروپایانو ته دا حق سته چې کابل ته خپلي مېرمني ورسره بوزي او مېرمنو ته یې دامیر لخوا د ژوند کولو سخاوتمندانه اسانتیاوي برابرې سوي دي . خو کابل د یوې ښځې لپاره د ژوند ځای نه دی . هلته د ساتېري وسایل نسته او ددې لپاره په عمل کې گویا هیڅ ټولنه نسته . یوڅو محدودې ښځې چې له یوې میاشتي تربلې پورې یې له خپلو مېرو څخه بل څوک نه ویني ، آیایه خوښې سره ژوند کولای سي ؟ نتیجه داده ، چې ښځې یوازې توب ته ورټپل وهل کېږي او د اکاږسې روغتیايي حالت ورڅراښوي او ژرې ناروغې څرگندېږي . د ماشومانو لپاره آب و هوا ډېره ښه ده او هغوی ښه وده پکښې کوي . افغانان له ماشومانو سره زیاته مینه لري . دوی په دې عقیده دي ، چې ماشومان له هر نژاده چې وي ، د بلوغ سن ته تر رسېدلو وړاندې ټول مسلمانان دي . اروپایي ماشومان چې هر ځای ځي ، په ښه سترگه ورته کتل کېږي . کله چې په کوڅو او عمومي باغچو کې د خپل ورځني چکر لپاره وزي ، یوه لویه ډله یې تعقیبوي او

تحسينوي يې . ناوكياني (نانځكي) وركول كېږي او هره غوښتنه يې دقانون په شان ترسره كېږي . ځكه نوكله چي يې له محافظينوڅخه بيرته خپلو كورونو او مور و پلارته بيایي ، دوی ډېر خواشيني او معمولاپه چيفو ژاري . په زور و جبر سره يې له ساتيري څخه راوستل نه خوښېږي .

په كابل كې داروپايي ښخونوكري ښه نه ده . ځكه يوڅو ډېرزيات مراقبت غواړي او بل يې دمعشوقې په توگه له ملگرتوب پرته دكاركولو زمينه هم نسته . محلي خدمتگارانې او نوري ښځي چي له دوی سره په تماس كې وي ، داسنایي او ملگرتياچلندورسره كوي او مسوليتونه يې وړلېږي ، چي داددوی په كريدیت كې نه راځي . په كابل كې زما داستوگني په لومړي پړاو كې چي كومي انگرېزي مېرمني راوستل سوي وې ، زياتره يې په لږياد پرځپگان سره بيرته ولېږلې سوي . جرمني نرس چي د Mrs. Flaisher لخوا راغوښتل سوي وه و ډېر ژر هغه وظيفه خوشي كړه ، چي داورته استخدام سوي وه او داوسني امير حرم ته ولاړه . خپل خان يې داميردگراني ماندينې په واك كې وركړ . ورته يې وويل ، غواړي مسلمانانې سي . كله چي مستر فليشر په هغه ناوخته داميرماني ته ددې لپاره ورغی ، چي ښځه كه ديوي ورځي لپاره لاهم وي ، دستونزي دليري كېدو تر وخته بيرته كورته بوزي . دامير لخوا ورته وويل سوه ، چي دی نوموړې ښځه دكور ستنېدلو ته مجبورولای نسي . هر وخت چي يې خپل زړه وغواړي ، ستنېدلای سي . خوښځي له بيرته ستنېدوڅخه انكړ وکړ . په نتيجه كې مېرمن دالي ته خان ډېر غټ ښكارېده ځكه مېرمن فليشر او ماشوم يې هماغه شپه اودابله ورځ بې له نرسي تېره كړه . دغي جرمني نرسي په پای كې مېړه وکړ ، چي گویا دايې ددين اړولو اصلي علت و . كه څه هم په لومړي سر كې داكار يوڅه مشكل ښكاره سو ، ځكه كله چي امير خپل نوكران راوغوښتل او پوښتنه يې ځني وكړه چي څوك غواړي له دې سره واده وكړي؟ له بده مرغه كله چي يې ددې مخ ته وكتل ، هيڅ كوم داوطلب حاضر نسو . دافغانانو دواده كولو درواج دغه يوه گټه مور وليده . اميرپه پای كې هغه يوه كافري افسر (۱) ته وروبخښل . دافسرتنخواه يې ورزياته كړه او يو كور يې داستوگني لپاره وركړ .

په كابل كې كليساوي او پادريان نسته . ځكه نسو مېرمن فليشر خپل ماشوم

دخپل مېره په لاس عيسايي کړ (۲) زه او مېرمن ډالي د سپانسرانوپه توگه ورته ولاړو او امير يعقوبه فرمان کي ماشوم ته نوم ورکړ. د پاچاهرليکل سوي امر ته فرمان Firman ويل کېږي .

کوموانگرېزانوچي پخوايې په کابل کي ژوند کاوه، پخپل هيوادکي دخپل ټولنيزموقف له بابتته متاسف نه وو. يوې بنسختي، چي ديوه انگرېزي مامور ماندينه وه، په دې خبره چي پلاريې وزير و او سيمه پيچيز ترجمان بياداخبره د «صدر اعظم دلور» په توگه ژباړلې وه، سمدلاسه دربارته اجازه وموندله اونورو بنسختو ددې لپاره چي دخپل شخصيت دټيټېدلومخه ونيسي ، خپل خانونه هماغه موقفو ته لوړول . په نتيجه کي دايوه منسجمه ډله سوه ، چي کله کله به يې دملکې سلطاني ددربارملاتړ هم گاته .

دکابل نوکران دکورله عمومي کارونوپرته دبلي هيڅ بنسټ نه دي . په انگرېزي اشپزي او دمير اوډلو په چل خو کورټ نه پوهېږي . ماله خان سره يوهندوستانی اشپز او خدمتگار بوت . داوبو راوړلو، جاروکښی ، دشپانودپاکولو او داسانودمراقبت له پاره مي يوهزاره استخدام کړ . دغه خلک له خومياشتونوکري وروسته خپل کار زده کولای سي . خودوی بيا کله چي په کارپوه سي اوپرکار باندي دگومارلو وړ وگرزي، هرورويې دومره پيسې سپمولي وي ، چي خپل کوروکلي ته ددوی دستنېدلولپاره کافي وي . دی هورې ديوه وړوکي بزگرپه توگه کار پيل کړي . ځينو هزاره گانو، چي کله کله به يې زماله اشپز سره همکاري کوله، ډېر ژر ديو شمېرانگرېزي کتفونو پخول زده کړل او بنه به يې پخول . که دوی زياته موده په کابل کي پاته کېدلای، بې له شکه به بنه ماهراشپزان ځني جوړېدلای. هزاره گان کلک خلک هم دي اودگارډله سپايانوسره کله جگړې کوي . ددغو جگړوپه نتيجه کي دښمنی اوبدنيستی بنه پوره ډېري سوي او زمابوزيات شمېر نوکران وړک سول . زه وروسته پوه سوم ، چي ماته يې مخبري کولم او اطلاعات يې راته راوړل . په بنديخانه کي بيا په يو شکل د شکلونو ترور سوي او له منځه وړل سوي وو . په جبل کي دا راز کارونه عام دي .

يوهندوستانی نوکر، چي زماسره دکابل .. کندهارپه سفرکي ملگري و ، خومياشتي وروسته په شرابو روږد او دايم الخمر سو . تل به يې هغه اومه الکول

چنبسل ، چي دحکومت په شاپونو کي تصفيه کېدل او وروسته بيا په بېلابېلو لاسي صنايعو کي کارخني اخيستل کېدی . دغه الکول په بازار کي پر هندوانو باندې خرڅېدل . ماده ته زياته موده وکتل . کله چي پوه سوم ، کار ورځ په ورځ وړانځېږي اونه يوازي دکورکارونه په سمه توگه سرته نه رسېږي ، بلکي يوه زياته اندازه غلاوي هم کېږي ، نومي په هندوستان کي خپل يو دوست ته ليک وکېښ . نوموړي بل سړی دده پرځای راولېږه . ما دده يوه اندازه پيسې ددې لپاره ورساتي وې ، چي په شرابو او بنڅو يې ضايع نه کړي . دی ددغو کارونو دپرشوقي و . دغه رازمي دلويي دروازي سپايانو ته امرکړی و ، چي دسپې لخوا يې پرې نږدي دنورو هندوستانيانو کورونو ته ولاړ سي ، ځکه هورې قطعې بازی او شربخوری کېدلې اوبدي بنڅي پکښې ساتل کېدلې . دې ټولو اقداماتو چي دسړي دناوړوکارونوپه بندولو کي مرسته ونه کړه او بل نوکر هم راورسېد ، نومي هندوستان ته دده دستېدلولپاره دپاسپورټ سرښته وکړه اوده ته مي وويل ، چي خان چمتو کړي او په کوم کاروان کي ، چي زړه يې غواړي سفر وکړي . ده ته مي وويل ، چي ترنگ يوه ورځ وړاندي راسره وگوري ، ځکه غوښتل مي سپمول سوي پيسې يې بيرته ورکړم . په همدې هخت کي دی ولاړ اوله ځينو ملگرو سره يې استوگنه غوره کړه . دوې دزې اوونۍ تيري سوي اويوماښام د خدای پامانی لپاره راغی ، راته وويل ، چي سبا سهر هندوستان ته روانېږي . مخه ښه مي ورسره وکړه اودلاري اجازه اوپيسې مې ورکړې او دی ولاړ . لنډه موده وروسته خبرسوم ، چي دی هندوستان ته نه دی تللی ، پيسې يې له يوې بداخلاقي کونډې سره په واده کولو لگولي دي او زماله پخواني دښمن ، کوټوال سره هره ورځ گوري . کوټوال هغه څوک و ، چي غوښتل يې ددغه هندوستانی په واسطه له ماسره دامير په مخ کي روغه جوړه وکړي . ده کوټوال ته زما دغچ اخيستلو په خاطر زيات دروغ ويلې وو . خو څرنگه چي هيڅ يوه يې ثبوت نه درلود ، ځکه نوامير غور نه پر ونيو . په پای کي کوټوال نوموړی شخص په جېل کي واچاوه اوزما پر خلاف قضيه کي دده دلاس لرلو په باب د هندوستانی د اقرار دمخيو لپاره يې همدا جېل دېره ښه وسيله گڼله . خو اوونۍ وروسته يې دسړي سر ورپرې کړ او تن يې هيسته وغورځاوه . زه څو

څومياشتي په دې خبره هيڅ خبرنه وم خو وروسته يوچاد کوټوالکدسپاهي له خولې راته ټول جزيات وويل. داچي څرنگه دغه سپاهي يوه شپه له نورو څو تنوسپايانو سره گومارل سوي و دنوموړي هندوستاني سر ورپرې کړي. داچي څرنگه يې له تنه کالي وکارې او څرنگه يې وروسته په يوه کنده کي وغورځوي اوڅاوري پر واوروي. ده وويل هندوستاني چي کلمه پوه سو، مور يې وژلو ته بيايو، چيغې يې اسمان ته رسېدلې. ماته دده ډارن حالت رامعلوم و، ځکه مي زړه ته داخبره ولوېده، چي ده به څومره چيغې وهلي وي.

کوم هندوستاني نوکران چي ماپه کابل کي درلودل، ټولو يې لږيادپره غلاکوله اوعموماپه يې هغه وخت کوله، چي نوکري به يې پای ته ورسېده يابه زه مجبور سوم له کاره يې وباسم اوپرځای يې بل يو ودروم. زه دکورچارو ته له شپې پرته بل وخت فارغه نه وم اوڅرگنده وه، چي ستومانه به هم وم. دغه راز کارونه دشپې څه، چي دورځي لاهم سخت وي. ماله مجبورسته دنوکرانوهرراز بيان مانه. داچي دڅارويو او آس لپاره څومره خوراكي مواد پېرودل سوي او مصرف سوي دي، بې له دې چي پوه سم آياداټول موادڅارويو ته رسېدلي دي که نه؟ خوپه زړه کي مې پوره باور و، چي ورسېدلي نه دي. نوکرانوزماله دغه وضعيته ترنورو بڼه گټه اخيستله. دنوکرانو وهلو ټکولو بڼه نتيجه نه ورکوله اوپرځنگ يې په هغوی کي دغچ اخيستنې يوراز روحيه رازپېروله، چي اغېزه يې په ځينو کوچنيشيانوکي څرگندېدله. داچي دکور وظيفه به يې هېروله خوداسي به يې بنووله، چي دصاحب دخوشالولو لپاره هرڅه کوي. دغه رازجزاگانې که څه هم وړې به وې خودوی به پرځان ډېرولې. په دغه شان غچ اخيستنو کي محلي نوکران اول لمبردي (۳). کله چي په وظيفه کي وړوکي غفلت ورپه گوته سي، خوراډېري توبې باسي. خو نوکر و بادار دواړه دواړه پوهېږي، چي داخوشي ټگي دي او مخکي سنجول سوي کينې ترې ثابتېږي. نوکرپه خواشيني سره شاته کېږي او کله چي کافي اندازه ليري سو، په ډاډه زړه ومسي. په داسي حال کي، چي بادار يې ولاړ وي او له دې بابته خان ته په قار وي، چي ولي يې دخپل وقار له بايللو پرته نوکرته دسرزنش اراده ونه درلوده. هغوی، چي محلي خلک نه پېژني او داسي بنکاري، چي په ټولسو

ختیځو هیوادو کي به همداسي وي ، بنیایي د دوباره انتقام اخیستلو په لټه کي سي . خو ښه داده مخکي له دې ، چي موضوعات دغي اندازې ته ورسیري ، نوکر باید بدل سي او نوی سړی وموندل سي . د نوکر بدلول به بیا یوبل تاوان لري او هرچا چي زیات نوکران بدلول ، ډېر ژر پوه سوي دي ، چي دښه سړي پیدا کول ورته سخته ده او په سیمه - ییونوکرانو کي هر راز خلک سته . په ختیځ کي دانگرېزانوعمومي تجربه داسي ښکاري ، له ځینو کسانوپرته چي له خپلو نوکرانوسره نورو بده گوزاره کوي، زیاتره یې د ښه چلند خلک دي. عمومي نظرغالبادهغو کسانوپه باب چي سیمه ییز خلک ښه ورته معلوم نه وي ، داسي دی، چي بادار یې له بې وزلو نوکرانو سره ډېر ناوړه او له انصافه لیري چلند کوي .

که څوک غواړي له بازاره دي ارزانه شی رانیسي ، هندوستانی دي نه پسې لیري . دوکاندار په هندوستانی پوهیږي ، چي دا دکوم انگرېز نوکر دی، ځکه نوهرشی تر نورو دوه چنده زیات ور بیه کوي . هندوستانی او محلي سړی دواړه چي سودا وکړي یوڅه هرورپرزیاټوي . خودمحلي سړي کمېشن ترهندوستانی لږ وي اودایې لابله گټه ده ، چي له دوکاندار څخه ترهندوستانی په لږ بیه سودا اخلي. مایووخت بازارته دسودا لپاره زما یوغریب هزاره نوکر ولېږه . دغه بیچاره سړي زما څخه هومره پیسې واخیستلې، څومره چي دوکاندار ترې اخیستي وي . دوکانداردافکرکاوه،چي یوغریب هزاره دخپل خان لپاره سودا ځني اخلي . ددغي بیې له مخي ما دنور نوکرانو سوداټنډجولای شوله اود کمېشن د ډېرېدلو مخه مي په نیوله .دغه «دستوري» یا دسودا کمېشن په ټولو هغونوکرانوکي، چي دبهرنیانولپاره سودااخلي،دیو راز حق په توگه پېژندل سوی دی . کله چي نور نوکران د هزاره غریب په دې کارخبرسول ، چي له ماڅخه یې عین هماغه د دوکانداربیه اخیستي ده اوخان ته یې هیڅ نه دي اخیستي، نویې له ده سره ډېرناوړه چلند کاوه . خودڅومیاشتونوکری او نصیحت له لاري نورو نوکرانو تل ددغه شان حماقت مخه نیوله . په هرصورت ماته هزاره گان تل تر نورو هندوستانی نوکرانو په « دستوري » اخیستلوکي بانصاف او دبازارپه سودا کي ارزان پېرودونکي ښکاره سول . هندوستانی نوکران تل تر وروستی اندازې پوري هڅه کوي او عمومادخپلوسرانپو طبیعتونوپه خاطر، دچاخبره له ډېري څخه غوري باسي . دې کار ددوي جیبونو ته سخته صدمه ورسوله . خوله شرمه یې څه نه ویل ، ځکه مادبازار سودا ددوي له لاسه وايستله اوپرځای مي نورداسي غریب نوکران وټاکل ، چي تردوی یې ښه کار کاوه اوغلايې هم لږ وه .

دولسم څپرکی په کابل کې داروپایانو ژوند (ادامه)

بې قانونیت - خواړه ، څاروي، چرگان اونور روزل - د شهزاده گانو او نورو کسانو لخوا سوغاتونه - په کابل کې وچکالي (famines) - کولرا - د ملاحج اوزیارت - دکورله بام څخه کاراخیستل - کاراودکار ساعتونه - ساتېری - هندو معامله گران اوزاړه قیمتي شيان - له امیراوشهزاده گانو سره د جشن لیدني کتنې - دجوري هیات په واسطه داروپایانو ازمویل - لیکونه - دپوستې بیه - ترجماني .

دامیر عبدالرحمن ترمیرني وروسته په بازار کې بڼه پوره بې قانوني څپره سوه ، چي هغه هم زیاتره دخلکو په کارو کې دعسکرو دمداخلې له امله وه . عسکري خلکوالبته ټولويې نه ، دامیر ترمیرني وروسته ددېوال دچرگانو په شان اسمان ته کتل اوهریوه کوبښښ کاوه ، خان داسي وښيي چي گویا دهیچا پروانلري . له دې امله زه مجبور سوم له هغه نوکرسره خپل ساتونکي ملگری کړم ، چي بازار ته به دورځنی سوداله پاره تللی . داهم په دې مقصد چي څوک یې ونه خوروي اوتول پېرودلي شيان ترکوره پوره راوړسوي .

دوکاندارانو هم لسه دغي بې ثباتي څخه گټه اخیستله په وزن کې

يې کمی راووست اوله نورو لارو چارو څخه يې پله گټه زیاتوله .
دوی بې له شکه په دې فکروو، چي تراله گولي وړاندي څومره يې
وس وي خپل کاروکړي . داله گولې انتظارټولو لاره . یوه دوکاندار
داورلگیت له درزن څخه چي دوولس قطی وي ، نیمی ایستلي وي
اوددې له پاره چي دوه چنده گټه واخلي . دغه نیمی يې دپوره په بیه
ورکاوه . دغه نیم درزن يې زما پریوه نوکر هم خرڅ کړی و . کله چي يې
چلبازي کشف سوه ، له نوکر سره ملگري عسکردوکاندار په خوله کي
رواوه اودوه غاښه يې وروایستل . دوکاندار کوټوال ته عرض وکړ
اوهغه موضوع دعسکرو مشرافسرتو وړاندي کړه اوکیسه زما دجیب په
څورویو پای ته ورسیده ، چي عسکر مي په راخوشي کړه . البته
داکار رشوت ورکول اوفساد و . خوماهغه څوک یوازي پرېښوولای نه
سوی ، چي په ډېره مېړانه يې زما دمنفعت له پاره خان ته جنجال پېښ
کړی و . دی یو ساده افغان عسکرو . اودغه شان خلك معمولاً
ډېر مخلص وي . صرف هغواو امرو ته گوري ، چي ورکول سوي وي .
یو وخت ما خپل دغه شان عسکردورکشاپ په مشرپسې واستاوه ، چي
ورته ووايي ، زما دفتر ته راسي . دورکشاپ مشرپه سپین سترگی سره
حال راولېږه ، چي گویا مصروف و اووروسته به راسي . ما عسکر ته
وویل چي که بیانہ راتلی اوهمداسي يې درته وویل ، تررېره يې ونیسه
اورايې وله . عسکر ولاړی اوسمدستي يې سړی تررېره نیولی راووست
. ددوی دوو غالمغال دنورو کارگرانو پاملرنه هم خانو ته اړولې وه اویوه
لویه ډله ددې له پاره وریسې را روانه وه ، چي وگوري ماجراڅه رازپای
ته رسیږي . البته مانه غوښتل ، چي زما امردي ټکي په ټکي عملي
سي خواغېزه يې پرنورو کارگرانو داوه ، چي بیامي نوبل چاته دوهم
وارسړی ونه لېږه .

په بازارکي کي ښې غوښي نه پیدا کیدلې . معمولاً يې غټ
ترکستاني پسونه حلالول . ددغو پسونو غوښه سخته وي اوپه خوړلو
کي يې چنداني مزه هم نه وي . له دې امله ماڅسان ته کوچنی هزاره

گي پسونه چي welsh sheep ته ورته دي ، رانيول . دپنځوسو
 شپېتو مېرويوه رمه ترې جوړه سوه او هزاره جات ته مي ولېږل. هورې
 وابنه هم ارزانه وو، هم پرېمانه. نور وري يې هم راوړېږول . وخت په
 وخت يې ماته اته ، لس تنکي وري، چي ماد حلالېدو تر وخته مېرولای
 سول، رالېږل. اوپه دې ډول مي ډېره بڼه غوښه تر لاسه کوله. هرپسه
 ماته په متوسط ډول په دوه شلینګه تمامېدی. نه مي پروښو پيسې
 ورکولې نه پر روزنه . هغه چاچي مارمه ورسپارلې وه ، دمېرو شيدې
 اخيستې ، کوچي بې ځني جوړول او خپل مزد يې په جوړاوه . مادغه
 رازچرګي، هېلی، بتي ، پيل مرغان او چرګان کښېنول . څرنګه چي
 خواړه يې ارزانه دي، ماته ګران نه تمامېدل. چرګو ماته هرڅومره چي
 مي غوښتل ، هومره هګۍ تهيه کولې . دوې غواوي مي ساتلي وې ،
 چي شيدې او دګيلګيانو (خوسيو) دغټېدلو پروخت يې غوښه راکوله.
 ددې ځای غواوي د زياتي مودې له پاره بڼه اندازه شيدې نه ورکوي
 ځکه مي لازمه وګنلې ، چي دوې غواوي وساتم، چي په دې ډول زما
 دورځنی اړتيا او کوچوله پاره پوره اندازه شيدې راکړي. اوږه معمولا
 ارزانه وي خود تېرو څو کلونو په بهير کي يې بيه ورو ورو ځکه سوې ده
 . او اوس يې بيه تر پنځو کالو وړاندي درې چنده سوې وه . کله چي
 زه له کابله راوتلم په روپۍ شپږ پونډه پلورل کېدل (پونډه تردرې نيم
 پنسو په لږ بيه)

چای ، قهوه ، د قټيو (د بليو) مواد ، تنباکو ، شراب اونور له
 هندوستانه بايد تر لاسه سي . معمولا يې پر راغوښتلو او رسېدلو درې
 مياشتي وخت تېرېږي . داچي ولي دومره اوږده زمانه پر تېرېږي
 ، علت يې په کرايه کېمانوکي دي. لومړۍ ستونزه يې داده، چي
 يوڅوک به له پېښور څخه کابل ته د مالونو راچلولوله پاره هڅوې
 اودوهمه ستونزه يې پر لار باندې د مالونو د څنډ خېره ده، چي څواوونۍ
 نيسي، زياتره داسي پېښه سي، چي يوڅوک خپل ټول اوبشان ، اسونه
 اونور څاروي له پېښوره رابارکړي ، خوددې بار نيمه برخه که د جلال آباد

اېنگل له پاره وي او که دوراندي وړولوله پاره ، ټول تسليم کړي . دی
 بيرته دنوربارله پاره پېښورته ستون سي . داتگ وراتگ خوواره ددي
 له پاره تکرارسي ، چي کابل ته دخپلو ټولو څارويوپه اندازه پوره
 بارزېرمه کړي . کله چي داکار بشپړسو ، بيانومخ پرکابل حرکت کوي .
 له پېښوره ترجلال اباده سفرپنځه شپږورخي اوکابل ته دتياړۍ له پاره
 نورسفرونه هم زيات وخت نيسي . اوس نوکه ديوجاتنباکو يانورڅه مخ
 پرتمامېدو وي ، دتازه مال تررارسېدلو پوري انتظارکول
 دپرستومانوونکي وي . په تېره بياکله چي له پېښوره چاته ليک راسي ،
 چي مالونو څواوونۍ مخکي حرکت درکړي دي . څوکله چي مالونه
 راورسيږي ، سړي يې په رسېدلو دپرخوشاله سي اوتولي ستومانۍ ترې
 هيري سي . زياتره پيښيږي چي مالونه پرلاري ، هغه وخت چي
 بکسونه دهود خرابۍ له امله دبېلابيلو سيمو په
 سرايونو (کاروانسرايونو) کي پراته وي ، وراسته اوخوساسي ، خوچاره
 نسته . سړي بايد داچانس قبول کړي .

کله چي دخيبرکوتل شاوخواقبایل وپاخېدل اودتيراه دکمپاين اړتيا
 منځ ته راغله ، دکابل اوهندوستان ترمنځ تگ راتگ ينومخ بندسو
 اومورپه کابل کي له هغوشيانو څخه بې برخي سولو ، چي ژوند په
 هوساکيږي . دخپلو له پاره هيڅ نه وو ، ان چاي اوقهوه هم نه وه .
 دخکولوله پاره څه نه وو . دې حالت څومياشتي دوام وموند .زه دارتيا
 په وخت کي په نه څه گوزاره کولای سم اوډېرته خواشيني کېږم . که
 څه هم په دغسي حالاتوکي ډېره تقاضانه کوم څوکه تنباکو اوسگرېټ
 نه وي ، نو داسي ښکاري چي بايدژرېې دچارې کولوپه فکرکي سم .زه
 بايد تل هغه وخت په يادولرم چي دخيبرکوتل بندو ، اميراوشهزاده
 گانو تل دموادو دکمښت په وخت کي زما سره ډېره ښه مرسته کوله
 خو په دغه راز حالاتوکي دوی پخپله هم له کمښت سره مخامخ وو .

دغه رازاميراوزامنو يې ماته هروخت مېوې اونورسوغاتونه رالېږل ،
 هغه مېوه چي په کابل کي به لارسېدلې نه وه ، خو دوی ته به له

نوروځايوڅخه استول کېدله. په تېره بيا کله چې به يې په پسرلي کې ماته مخکني توت راولېږل، ډېر به ممنون سوم، ځکه دامپوه به په کابل کې لايځه سوې نه وه. په پسرلي کې تل ترکاري لږوي ځکه دتېر کال حاصل منځ پرځلاصېدووي اودنوی کال دالارسېدلی نه وي. مابه زياتره وخت خواوونې بې له پټاپټو ژوندکاوه اودا داسې کتغ دی، چې زما په فکر زياتره خلک يې که دماښام په ډوډۍ کې ونلري، چندانې پروانه په کوي. خو په هر صورت، کله چې زه ددغه ځای له شرايطو سره بلدسوم، نومي ددغه شان کمښت دمخنيوی له پاره بندوبست وکړ.

د ۱۳۵۳ کال په وچکالی کې چې په زرگونو تنه له لوري مړه سړ، دبازار زياتره مواد په تپه وړک سول. ځينې شيان خو په هيڅ بيه نه موندل کېدل. اوږه په گنج (منډيي) کې نه پيدا کېدل او زه مجبور سوم له حکومت څخه دخان او خپلونو کرانو له پاره يوه اندازه غنم رانيسم او اوږه يې کړم. حکومت يو ډېر پېرانيست، چې هره ورځ پکې يوه ټاکلې اندازه اوږه پرځمکو پلورل کېدل ځکه بل ځای هيڅ شی نه پيدا کېدی. دا د حکومت يو دود دی، چې دتنگسې له پاره گودامونه ډک وساتي. ډيپوټه درسېدلو په وړاندي تگ کې دخلکو بيرو بار او ټېبل ماټېل دومره زيات وو، چې هره ورځ دغنمو دوندې تر لاسه کولو پر وخت د ډيپوټو تر پېرانيستلو دمخه ډېر کسان په تېره بيانڅخي، مړې ياتر پښولاندي مرگي حاله کېدلې. پرېې وزلو باندي فشار خورازيات وو. ميندي او پلرونه چې دکور هرڅه يې دخورو رانيولو له پاره پلورلي وو، مجبور وو، له لوري څخه دخپلو ماشومانو دچيغو، دهغوی دورځ په ورځ که زوري کېدلو او تنبه ته پېدلو او په پای کې دوروستۍ ورځي د مړ کېدلو ننداره وکړي او دوی پخپله به په دې خاطر ژوندي نه پاته کېدل، چې څه به يې خورل او ماشومانو ته به يې نه ورکول، بلکې له دې امله به ژوندي پاته وو، چې مقاومت يې درلود او يوڅه پياوړي وو.

زماتر لاس لائي زياتره کارگران وري وو. يووخت خولا يوتن دکار په
وخت کي بېهوبنه سواو کله چي مي دبېهوبني علت وپوښت، راته
خرگنده سوه، چي دخوروخو په اوږدو کي يې تقريبا دوه انسه دودي
خوړلې وه. له ټولو دغو کسانو سره مرسته ممکن نه وه خو هغوي ته
مي چي زما کارگروو اوزه پوهېدم چي دودي ته اړتيا لري، دورخي
يووار خواړه ورکول. يوه ورځ مي يوڅوک وليد چي زما لخوا ورکړه
سوي دودي ترکوت لاندې پټوي. سړي له لوري هلوپوست و اوزه
حيران وم، چي ولي دغه دودي خوري نه. خو وروسته راته وويل سوه،
چي دي په کورکي يووړي ماشوم لري اودخورو رانيولوله پاره په
کورکي څه ورباته نه دي، چي ويې پلوري. ده وويل، چي دماشوم
مورا يوه بله نسخه هم په کورکي شومه ناسته ده. خودي
دهغو پړوانلري. يوازي يې په ماشوم زړه کښانده دي. په کابل کي
ښخوته هيڅ ارزښت نه ورکول کيږي اودنارينه لپاره دانښه خبره نه ده
چي دښخي پرمرگ وژاړي. که څه هم مور يا خوري وي. خودهر نارينه
خپلوانو پرمرينه باندي بيا په رينگت ژاړي.

يوه بله ورځ دکارگرانو يومشر راته راغي، بې له دې چي دمعمول
په شام سلام واچوي، راته يې وويل، چي دي يومسلمان دي
اوهيڅکله يې له يوه غير مذهب سړي يا پرنګي څخه دمرستي غوښتنه
نه ده کړې. خودده په کورکي درې تنه کوچني ماشومان شامه پاته
دي، چي ورو ورو مرګي حاله کيږي. دوستانويې هيڅ مرسته نه سواي
کولای. له خانه سره يې وپتېبل چي خپل ماشومان ووژني، غم بې
ورلند کړي اوورپسې خپل خان هم ووژني. خودماپښين دلمانځه په
وخت کي يې په زړه کي وروگرځېدل، چي يووار بايد پرنګي ته ولاړسي
. په دې ډول دلمانځه ترادا کېدو وروسته سملاسي راغي. دده
وينا مودبانه نه وه اودهغو کسانو زاريو ته ورته نه وه، چي ماته دمرستي
له پاره راخي اومعمولا مي د«حضور» په نامه يادوي. خودماداسړي
پېژاند، چي له هغومتعصبومذهبي کسانو څخه و، چي په دې ملک کي

خوړاډېردي او کافر ورته تر حیوان لاهم سپک بنکارې . په هر صورت
ماده ته درې روپۍ بې له کومې ملاحظې ورکړې . دی بې له دې چې
مننه وکړي ، راڅخه رهي سو او روپيوته يې په بېخوندي سره کتل . په
کابل کې درې روپۍ ډېرڅه دي که څه هم ارزښت يې تر نيم کرون لږ دی
. ماپه دې گيسه کې نور رۍ و نه واهه . دوي ورځي وروسته سړي
بیرته راغی . له سره يې بگړۍ پورته کړه او ماته يې دوعا وکړه .
دا کار د يوه مسلمان له خواد ډېر زيات صميميت او پېرزويني بنکارندوی
دی ، چې د لامذهبه په وړاندي يې وکړي . ده وروسته راته وويل ،
چې تازما د ماشومانو ژوندو ژغورۍ اودده داهم . ځکه دی چې لومړی
خل ماته راتلی ، له ډېره غمه چورلېونی سوی و . ده زياته کړه ، چې
ماته ډېر ننگيانو په باب ډېرې خبرې سوي دي . خودی به اوس تل
دادوعا کوي ، چې دوی مسلمانان سي او تر مړينې وروسته جنت ته
داخل سي .

په دغه کال پروچکالی سربېره دکولرا (وبا) ناروغي هم راغله .
مرگ و مړينه بېخي زياته وه ، ځکه خلک کمزوري او خواړو ته اړوو .
ددوی دخوراک سيستمونه بېخي بې نظمه دي هر ناوړه او چټل شی ،
چې په لاس ورسې ، خوري يې اودلوري مخه په نيسي . هره ورځ
دهدیرې پرسرک جوپې جوپې انسانان روان وو او مړي يې پراوړو وړل
اوزياتره چې مي پيژندل ، راته راتلل او ويل يې چې نن موزموردواړو
يو اشناښخ کړ . خوشبایابله ورځ به يې دی پخپله هغه خای ته يوړ .
کولرا په ټولو طبقو کې خپره وه . ان دشهزاده گانو حرم لاهم په اخته
سو . د سردار نصرالله خان گرانه ماندينه په همدې ناروغي مړه سوه .
په نورکسانو کې دامير يو ډېر گران غلام بچه هم وبا وواهه او مړ سو .
خوتنه لور رتبه افسران ددې ناروغي له امله مړه سول .

د شاهي کورنۍ غړي له کولرا څخه خاصه بېره لري اودغه شان له
زلزلې څخه هم ډېره واهمه کوي . پخواد ناروغي له شيعوع سم به
مرحوم امير اودده کورنۍ د ټولسو مامورينو او متعلقينو په گډون له بناړه

د کابلې ښخې جامې

وتل او پغمان ته به تلل . کله چې درې کاله دمخه په ۱۹۰۰ کال کې د کولرا ناروغي خپره سوه . مرحوم امير او ټول متعلقين يې سمدلاسه ووتل ، په گاډيو کې بارونه ، خيمې اونور شيان چلیدل ، خلک پراسونو باندې سپاره اومندې يې وهلې ، بارچلوونکي په وارخطايي سره روان وو ، نوکران او عسکرو په پښو ورپسې څغستل . دغې صحنې د الوتکې د بې نظمي الوتني (flight) بڼه اخيستې وه . انگرېزان شاته پاته وو اوچې مرخومره يې وس و ، نه يې سپماوه . (په دغه وخت کې Mr Daly اوزه يوازيني اروپايان وو .) مېرمن د بېلي څلورمياشتني دکولرا د ناروغانو په علاج کې تېري کړې . د دې پروکسانو ژوند يې وژغوره . ماخپل خان د بې دوده باروتو د جوړېدو په يولې تجربو مشغول کړی و ، چې له نېکه مرغه د بېرېکني بريالۍ وم او اساسي دليل يې داو چې په دغه وخت کې يوازي وم او مزاحم مي نه درلود .

کله چې د ۱۹۰۳ کولرا راغله اوسني امير د خپل پلار په شان سمدلاسه فرنيچر او غالی اونور شيان پغمان ته ولېږل او په دابله ورځ يې خيال و ، چې دی هم ورپسې رهي سي خو په دغه وخت کې چې والی دده په تصميم خبر سو ، سملاسي ورغی او ورته يې وويل چې که دی له بناره ووزي ، بنايي عسکرو او خلک بېغاوت وکړي ، ځکه ناراضي خورازيات ده . امير د حالاتو په باب د والي نظر ومانه او مجبور سو دارگ په ماڼۍ کې پاته سي . هورې يې خان په دوو خونو کې محدود کړ او صرف پنځو شپږو تنو دېرو محومو درباريانو اونوکرانو ته يې دکتلو اجازه ورکوله . چاچي به ورسره کتل ، له ماڼۍ څخه دبېرته وتلو اجازه ورته نه وه . ځکه دمیکروب راوړلو بېرته ورسره وه . سردار نصرالله خان هم مجبور و په ماڼۍ کې پاته سي ، ځکه امير له بناره بهر نه ووت ، زياتره وخت يې پر خپل جای نماز (مصلې) تېرواه . ماته هغوکسانو چې له ده سره پاته وه ، وويل کله چې دده گرانه ماندينه په کولرا باندې مړه سوه ، دی ددغې ضايعې له امله اوله دې امله ، چې بنايي بل وار بيه پرده هم ناروغي حمله وکړي ، له دېره

غمه بالکل لېونی شاتته و .

د شهزاده اودغه رازدامیربېره پر خای وه اود ناروغی واهمی ددوی بېره لاورزیاته کړې وه . په دغه کال یوډپرستراومندلی ملاحج ته ، دمکې د زیارت لره روان و . کله چې هندوستان ته ورسېداومدینې ته دتگ په نیامت بندرته ولاړ ، هورې یې واوریدل چې یوروحانی سړي دعیسی (ع) ددوهم وارراتگ تبلیغ کوي اوویل یې چې یوبل - St John رالېرل سوی دی (له سینت جانه یې مراد بنایي مهدي «ع» وي . ژباړونکی) چې دعیسی (ع) دراتگ خبرورکړي اوتیاري ورته ونیسي . ملادغه روحانی ته ، چې خلکو یې په باب عجایب بیانونه کول ، دلیدلو له پاره ورغی . دده دپیغمبری خبري دومره ډاډه وي ، چې ملایې هم اړولی اودې ته نزدې کړی و ، چې دروحانی خبري ومني . یوه ورځ چې «پیغمبر» دملاحج دتگ په اراده خبرسو ، دی یې دننه کوټې ته بوت اوملایا وروسته بیان کاوه ، چې دوی دواړو هورې مکه ولیده اوملانپل خان دکعبې پرشاوخوا دگنوجایانو په ډله کي ولید ، دننه حرم یې وکوت اوهورې یې دکتلو هرڅه ولیدل . ده وویل چې دننه حرم ته له رسېدو وړاندي یې په بېلابېلوځایو کي ټول ضروري عبادتونه پر خای کړل . داچې دملاددغه تصورله پاره څه رازدم وجدادو یا کوم تاثیراغې ، من واقع سوی و ، بېله خبره ده اوبېل اټکل غواړي . خوملایه مرگ لاهم له خپلي دغي عقیدې نه اوښت ، چې دی مکې ته تللی و اودده لارښود واقعي پیغمبر و . مسلمانان په دې عقیده دي ، چې دبېلابېلو نبيانو (موسی «ع» عیسی «ع» محمد «ص») دینونه دخپل وخت وزمان رښتني ادیان وو اوخدای «ج» نوی دین دبشریت له نویوغوښتنو سره سم نازل کړ . په دې ډول دیهودیانو دین دعیسی «ع» تر راتگ پوري حق دین و اودعیسی «ع» دین د محمد «ص» تربعثت پوري رښتيني دین و . دغه نوی شخص به ، که یې څوک پر خبروغورونيسي ، دمحمدي دین لارویان خواشیني کړي . ځکه دی وایي ، چې مسلمانان باید عیسیانو ته د وروڼو په شان

درناوی و کړي او دکافرانو په سترگه باید ورته ونه گوري. داکاربه
 دانگرېزانو او روسانو دتېري پر ضد داميراساسي وسله، جهاد (مذهبي
 جگړې) ته زیان ورسوي. له همدې امله کله چې اميرپه دغوټولو
 کيسو خبرسو، ملايي بيرته راوغوښت. ملاهيواد ته راروان سو اوله
 راستنېدو سره سم يې دنوي دين تبليغ پيل کړ. خو کله چې دهيواد
 سرحدته راوړسېد، ونيول سو اوبندي يې کابل ته راووست. امير هغه
 وازمويه. خودملايه معقولو جوابونو کي امير داسي څه ونه موندل چې
 دواقعي دين پر خلاف دي وي اودهغه له مخي دي يې کافر وبولي
 اودمرگ مستحق يې وگڼي. دقران له مخي کله چې يومسلمان مرتد
 سي، بايد په ډبرو ووژل سي. ملايي دازموښت له پاره
 سردار نصرالله خان ته، چې په ديني چارو کي تر ملازيات عالم دی،
 ولېږه. خوشهزاده هم دملايه خولې داسي ونه ايستل، چې په محکوم
 دي کړي. نو يې دډبرو سترو ملايانو دوولس کسيزه وفدورته وټاکه
 اودهغوی ازمويښت هم داسي اتهام په لاس ورنه کړ، چې دهغه له
 مخي دي سړی ووژل سي. هغوی خپل رپوت امير ته ورکړ خوامير وويل
 چې سړی بايد محکوم سي. هغه بيا ملايانوته ولېږه اوورته يې
 وويل، چې هغوی بايد داسي کاغذ لاسليک کړي، چې په هغه کي
 دغه شخص کافر اودمرگ مستحق بلل سوی وي. داخل دملايانو
 اکثريت تاييد کړه، چې سړی بېگناه اوددين پر خلاف نه دی. دووتنوچي
 دنصرالله خان رفيقان وو اودهغه لخوا ورسره خبري سوي وې، دمرگ
 فتوا ورکړه. ددغودووملايانو په پيدا کولو سره امير هغه محکوم
 کړ اوورپسې يې سنگسار کړ. دمخه تردې چې ملا دامير له حضور څخه
 وژنځای ته بوزي، ملاپېشگويي وکړه چې هيواده به يوسترمصيبت
 راسي اوامير ورسرداردواړه به په مبتلا سي. دملا دوژني دورځي په
 ماښام دنهوبجو په شاوخوا کي دباد اودورو يوسترتوپان راغی اودنيم
 ساعت له پاره وچلېد. وروسته لکه ناڅاپه چې پيل سوی و، همداسي
 ناڅاپه ودرېد. د شپې له خوا دغه رازتوپان يسه غير معمولي پېښه وه

اوخلکو ویل چي داملا روح و چي تهر سو . وروسته کولر ارغله اودا
ناورغي ورستیو څلمورو کلمونو کی پېښه نه وه اودا هم دملا له
پېشگويي سره وتړله سوه اوامیرو شهزاده زیات وپېرېدل . دوی
دواړو خپل مرگ پکښي ولید . دغه راز د شهزاده لیونتوب ، چي دهغه
دگراني ماندينې دهريني پروخت ورته پېښ سوی و ، هم له همدې
پېښي سره وتړل سو . وژل سوي ملازيات شمېر پياوړي پيروان درلودل
او هغه دوه تنه ملایان چي دده دوژلو فتوا يې ورکړې وه ، دده دپيروانو
له غچ اخیستني څخه دېر سخت دېرېدل . هغوی لوړلي وه ، چي غچ به
يې اخلي .

په دوبي کي مادخان له پاره پرېام خېمه دروله او پکښي بيدېدل .
خېمه ترکور هم دېره تازه وه هم سره . ددوبي شپې ديري تودې
اوشمال (باد) دېر کم ياهيڅ نه وي . څرنگه چي دکورو بامونه هموار
اوپه دېوالونو محاط دي ، ځکه نو ځکک معمولاً ددغه شان مقاصدو
اودشپې لخوا دناستي له پاره کارځني اخلي . دغه راز ښځي هم دتازه
هوا داخیستلو په مقصد استفاده ځني کوي . دوی ته دباندي وتلو
اجازه نسته او دېر محدود کورونه ، هغه هم يوازي دېدایانو کورونه په
څنگ کي باغچې لري . په هغوکي ښځي په تنهائي سره گرزېدلای
سي . پردغسي باغچو باندي چي ښځي استفاده ځني کوي ، بايد
دومره چگ دېوالونه راتاوسوي وي ، چي دوی دگاونډيايو له ليدو
پرته په خلاصه پښه وگرزېدلای سي . دکورغولي (انگرونه)
معمولاً کوچني اوچټل وي او دفضله موادو دېوی له امله دساتيري
وړنه وي . زه چي مازيگر له کاره ياکوم بل ځايه راستون سم
(دکاروخت له وختي سهاره ترمازيگره وي) ، ښه زیات وخت پرېام
باندي تېروم او خان دهغو نیالگيو په کتنه و روزنه مشغولوم ، چي
پرېام باندي په گلدانيو کي ساتل سوي وي . دگلدانيو نیالگي ترهغه
وخته ، چي مخکي ته انتقاليږي ، دوچېدلولېرچانس لري . ما په
هغوکي ښه وختي لانتخونه پاشلي دي ځکه زه بايد دسلات مرادتيار

ولرم بي له دي چي مارکېت ته دهغو درار سېدلو تر وخته
دي منتظر ياته سم. پر بام باندي کله کله خپل سات هم
تېروم .. ډول ډول کاغذ بادونه (گودي) په هوا کوم ، چي
نژدې اوسېدونکي سم لاسه زماتقليد پيل کړي . خوزما
کور د شېر دروازي او اسمايي غرو تر منځ پروت دي او د ناڅاپي
دور او بادو له امله ، چي په دغه تنگي کي زياتره چليږي ،
زيات شمېر کاغذ بادونه له لاسه ورکوم .

کابل دلرغونو نادرو تورو ، سپرونو ، پلته يي توپکونو ،
زغرو او نور شيانو دکلکسيون دشوقيانو له پاره ښه مناسب
ځای دي . ځيني دغه راز شيان بېخي زيات لرغوني وي .
له هغو عربي ليکونو څخه ، چي پر زياتو تورو باندي ليدل
کيږي ، چاته داسي چورت ورلوږي ، چي ښايي دغه توري
به په پخوانيو صليبي جگړو کي کار سوي وي . داسي سکې
هم موندل کيږي ، چي نېټه يې دستر سکندر هغه زمانې ته
رسيدږي ، چي نوموړي به دهندوستان دفتح کولو پروخت
دلاري داوردو په بېلابېلو سيمو کي خپل واليان مقررول .
دا کار ښه پوره پوهه او معلومات غواړي ، ځکه جعلي شيان هم په دغه
ځای کي پلورل کيږي . هندوان چي څوسوه تنه يې په کابل کي اوسي ،
ددغونادرو شيانو زېرمي لري . خوارو پايانوته يې د سپايانو له بېرې نه
راوړي ځکه څه چي يې کتلي وي ، له کور څخه له وتلو سره سم بي
بیرته په قی کوي . کله يې سپايان په دې خبره گواښوي ، چي دعوه
ورته جوړوي ، يايې پرنگيانوته دا املهعاتو رسولو رپوت کوي . په
داسي حالاتو کي نوبيا له دوی څخه چي ، سپايان هرڅه غواړي ، د «نه»
جواب نسي ورکولای . ماددوی له خولې دغه خبر اورېدلي دي .

په لویو جشنونو کې به اروپایان عمر ما دامیر او تر هغه وروسته د شاهزاده
 گانو دربار ته د سلام له پاره ورتلل . په دغسې مواقعو کې دربار دنورو وختو په
 شان نه وي . په دغو دربارو کې دامیر په گډون ټول حاضرین ټوکی ټکالي کوي
 او خوشالي ددغي ورځي دود وي . ځني مامورین به پرمخکه ناست وو او شطرنج
 به یې کاوه او امیر به کله له یوه او کله له بل سره شرط تاپه او کله کله به یې
 د چال په کولو کې مشوره هم ورکوله . امیر ښه شطرنج بازو . دده په دربار کې
 ډېرولبرو کسانو له ده سره سیالي کولای سوای . د دربار ټوکی به هم په لوړه سويه
 وي . زیاترو به په کیسو او ټوکو باندي خنداوي کولې . مرحوم امیر به په دغسې
 محافلو کې زیاتره خپل خاطرې بیانولې او دهغو ځایو اوسړیو په باب به یې
 خبرې کولې ، چې ده په روسیه کې لیدلي وو . یوله دغو کسانو څخه یوروسی
 سوداگرو ، چې امیر به تل ددغه سوداگر دښه سلوک اواریکو په باب وږغېدی . دغه
 سوداگریو وخت امیر ته په پور ورکولو سره نوموړی له ستري شرمندگی څخه
 ژغورلی و . امیر یو وخت ماته وویل ، چې ده له یو ساعت ساز سره څه موده په دې
 نیامت کار کاوه ، چې دا کسب ځني زده کړي . ځکه دمشغولاله پاره یې نور څه نه
 درلودل . ده به د ساعت ساز د ماندينې په باب ډېرې جالبې کیسې کولې . دا چې
 هغې څه راز پخپل مېړه باندي په ډېر سخت ډول حکمراني کوله .
 خود امیر د ظرافت قوت ډېر پراخ و او مکرري کیسې نه ځني بېخونده کېدلې .
 داوسني امیر د جشن دورځو دربار دده ډېلارد وختو خوند او شخول نلري ځکه
 دی ټول وخت دخپل دربار په زموخت نظم اونسق باندي لگوي اوله خپلو
 متعلقینو پرته له بل چاسره کار نلري . اصلا خو حاضرین بېخي محدود کسان
 وي . دی تر امیر کېدو دمخه ښه مجلسي سړی و خوله غالمغالي ټوکو څخه یې
 ښه نه راتله او د دربار په خوښیو کې به یې له ستوځو ټوکو سره مینه نه درلوده .
 دده آرام ساتېری خوښ دی ، چې وخت په تېر کړي . له خپل (Magic
 Lantern) (*) سره ډېره مینه لري او کله چې یې په کار واچوي ، ساعتونه
 ساعتونه یې پرېږده باندي د بېلابېلو تصویرو په ننداره کولو تېروي .

اروپایانوته په کابل کې په دې سترگه نه کتل کېږي گنې ، چې دوی دغه
 ځای د قوانینو تابع دي . خو که داسې کار وکړي چې ددغو قوانینو پر خلاف وي

نولکه په ټولو هیوادو کې چې رواج دی ، بی له شکه به هندوستان ته بیرته لېږل کیږي . خوتر اوسه پوري هیڅ اروپایي په دغه شان قانوني ضد عمل باندي محکوم سوی نه دی . مرحوم امیرد پراحتیاط کاوه ، داسي کار ونکړي ، چې نور هیوادونه گوته ورته ونیسي . کله چې یو افغان عرض ورته وکړ ، چې له هندي حکومت څخه دده دهغه دپورپه ترلاسه کولو کې مرسته وکړي چې د ۱۸۷۹-۸۱ کلونو دانگرېزي اشغال په بهیر کې یې لښکروته دموادو برابرولو له بابتته پرهغوی باندي و ، امیر له دغه سړي سره دعالت کولو دپره بڼه لاره غوره کړه اوبې له دې چې پخپل سرتصمیم ونیسي ، دکابل له غټو سوداګرو څخه یې شپرتنه وټاکل ، چې زما په گډون به پرموضوع باندي غورکوي . خودسړي اسناد ، چې په انگرېزي ژبه وو ، ددې ښکارندوی وو ، چې دغه ټول پورتصفيه سوی دی . یوه بله دعوه چې زه پکښي دحکم (jury) په توگه ټاکل سوی وم ، داو ، چې یو امریکایي سوداګر کابل ته دخپلو کارونو دتصفيه کولو له پاره راغلی و . ده پخپل تړون کې دټاکل سوي معاش دبشپړي ادایني ادعادرلوده اوویل یې دبیزنس اندازه چې دهغه له مخي کلني معاش ټاکل کیدی ، ترهغه څه لږود ، چې په تړون کې ورباندي موافقه سوې وه .

کوم کار چې ده ته سپارل سوی و ، دتړون تراندازې لږوخوډی دهغه لږوالي مسول نه و . په دې خاطر باید ده ته هومره کلني معاش ورکول سوی وای ، څومره چې تړون پرسوی و . . ده خپله ټول کوبښښ کړی و اوله حکومت سره خپل تړون ته تل وفاداریاته سوی و . له هغه لیکونه ، چې ده مامورینو ته کښلي اوپه پوسته خانه کې قیدو ، دامیر په حکم پرانستل سول اوله هغو څخه داسي څرگندېدل چې نوموړي دامیر په ژمنو دپرلږپوه سوی و . دغو لیکونو امیرته دده نظریه هم په دپره گونگه توگه رسولې وه . ځکه نو امیر ادعا کوله ، چې ددغو لیکونو له مخي داسي چاته کارنسي سپارلای ، چې پرخپلو ژمنو باندي شکمن ري اودخپلي نظریې درناوی نه کوي . په حکم هیئت کې زما اودمپرمین دیلي حضور ځکه لازمي وگڼل سو ، چې که نورڅه نه وي سوداګر خوبه د اروپایانو په وړاندي نورهم وشرمول سي . زه باید په هرصورت ووايم چې له لیکونو څخه څرگندېدل ، چې سوداګردامورینو کرکترپه بشپړه توگه درک کړی نه و .

دليكونو په باب ، په كابل كې دايوعام كاردى ، چې دانگرېزانو مکتوبونه بايد قيداودحکومت له خوادگومارل سوو جاسوسانوله خواولوستل سي اومعمولا ترلوستلو وروسته بيرته نه وراستول كيږي . گوريا دمأمورينو په نظرديوه انگرېزشخصي ليك يوبې ارزښته شى دى . په كابل كې دانگرېزانو ليكونه اوهغوى ته ليرل سوي ليكونه خكه پرانستل كيږي ، چې دهغواودهندوستان دحکومت ترمنځ كومه دجاسوسي خبره اورپوت خاتته معلوم كړي . خوداوسني اميرپه وخت كې داکار تردېري اندازې بندسوى دى . اوس له دواړوخواوو څخه ليكونه په محافظت سره ځي وراځي . په هرصورت په افغانانو كې دپوستې ليكونو ته ديوه دېرمحرم شي په سترگه نه كتل كېدل . ټول ليكونه به يې په يوه كڅوره كې واچول ، لاک ومهربه يې كړل اودليكونو ليست به يې ورسره مل كړ . دپوستې امرينوته امرونه صادرسوي وو ، چې يوه پوسته بايدتريوي ټاكلي اندازې زيات وزن ونلري . دپوستو رسوونكو دااعدات و ، چې دليكونو پارسل به يې خلاص كړاوبنه دېرليكونه به يې دغره په دېه كې په دې خا ^اسرغورخول ، چې دپلندي وزن يې سپك سي .

ماته يوچاديوه مهم ليك په باب بيان كاوه ، چې دانگرېزي نماينده له خواخپل حكومت ته استول كېدى اواميرغوبنستل هغه ترلاسه كړي . امرونه صادرسوي وو ، پوسته رسوونكي دلاري په يوه ټاكلي ځاى كې وژل سوي و اوليكونه بيرته كابل ته راوړل سوي وو . داوژنه اوغلا پرهغوقبايلو تاوان سوه ، چې دهمجرم دپېښېدو په شاوخواكې اوسېدل . له دې څخه څرگنديږي ، چې نه ليكونو اونه هم دسړي ژوند ته اهميت وركول كېدى . په هرصورت اميرليك ترلاسه كړاوجادده دايماندارى خبره پرخوله هم رانه وړه .

دكابل اوپېښور ترمنځ ليكونه دسړيو په واسطه دپنځوميلو په مزله وړل كيږي . هرسړى (عادي تگ نه كوي) پخپلو پنځوميلو كې مخ وشاته ځغلي اوله يوې خواليكونه وړي اوله هابلي خوايې راوړي . اوپه دې ډول ددغو دووځايو (كابل - پېښور - ژباړونكى) ترمنځ واټن په دريو ورخووهل كيږي . دپوستې بيه پريوه مثقال باندي چې دانس شپږمه برخه كيږي ، څلورپنسه ده اوتكېونه ورباندي نښلول كيږي . خوله بهرنيوليكونو څخه په پېښور كې

داميردپوستې د مشر له خوا پکټونه دمخه تر دې چې هندوستان ته دي وليږل سي .
ليږي کيږي . افغانستان دپوستې په اتحاديه کې شامل نه دي . ځکه نو دکابل
پرليکونو بايد په پېښور يا کوم بل ځای کې د مرسل اليه لخوا ورسته ووهل سي
اوپسې يې تاديه سي .

کله چې مجلې يا ورځني اخبارونه کابل ته رالاستول کيږي ده ستې لگنت يې
يو غټ رقم وي . مایو وخت د پېښور او کابل ترمنځ ، چې نژدې دوه سوه ميله
کيږي پر يوه کوچنی مجله باندي درې روپۍ دپوستې محصول ورکړ . په داسې
حال کې چې د همدغې مجلې محصول له انگلستانه تر پېښوره يوينس و . نه
کابل ، چې هندوستان ته ليکونه لېږل کيږي ، پته يې بايد په پارسي ژبه ونيکل
سي او پر پاکټ باندي بايد د افغانستان دپستي محصول پرڅنگ د هندوستان
پکټ هم ونيکلول سي .

له کوم شخص سره ، چې په کابل کې انگرېزان زيات اړيکې لري . هغه
ترجمان دی . دلته څوکسه ترجمانان سته ، خويوتن يې دېر مهم دی او هغه دامير
او انگرېزي اوسېدونکو ترمنځ د ترجماني له پاره ټاکل سوی دی . دغه دنده
دېر زيات کار غواړي . پر ترجماني سربېره دامير او د هغه دشهزاده گانو خدمت هم
کوي او ټول هغه خطونه ، چې دانگرېزانو لخوا امير ته او برعکس لېږل کيږي . بايد
وژباړي . له نورو هيوادوسره حکومتې مکاتبات دنورو کسانو لخوا چې ددغې
دندي له پاره په خاصه توگه ټاکل سوي دي ، ژباړل کيږي . او دوی په کابل کې
له اوسېدونکو انگرېزانو سره د اړيکولولو جرات نه کوي . د ترجماني له پاره په
کارده ، چې يوشخص بايد په چټکۍ سره په دواړو ژبو کې د معنارو ټولي او بنسټي
درك کړای سي او دې ته تياروي ، چې که کومه خبره سمه وانه وري ، پخپلو
الفاظو يې سره واوږي . ځکه چې امير دخبرو د تکرار حوصله نه لري دغه راز بايد
دی تر يوې اندازې دخبرو په موضوع کې وارد وي او که داسې نه وي ، نو بنسټي
تخنيکي لغتونه په ځينو ځايو کې سکتگۍ راوړي .

د زياترو انگرېزي لغتو د تشریح له پاره د پارسي څو جملې په کار دي . ځکه دوی
دهغو معادل لغت نه لري . په وروستيو کلونو کې ځيني دغه شان معادل لغتونه
له نورو ژبو څخه اخيستل سوي دي . دی بايد ، مخصوصا ټولي ويل سوي خبرې

په چټکۍ سره بې له غلطۍ ترجمه کړي . که داسې نه وي نو له کاره به ليري
اوپرځای به يې بل څوک ودرول سي، چي داکارده له پاره د هميشني خجالت په
معنا دی .

ديارلسم خپرکی

عسکراووسلې

جامې - تمرینونه - مشق - دامير دباډيکارانو يونيفورمونه - وسلې - معاشونه - مهالونه - خدمت موده - عوضيان - بارکونه - دژوند لاري چاري - په عسکرو کې قماربازي - دپېلابيلو قبيلو قطعيات - غله قبيله اوټولې - افسرانو او درتبولور بدل - باجه خانې - ۱۹۷۹، ۸۱ د کلونو دجگړې په باب دافغانانو کيسې - افغاني لښکر ديوه جنګي ماشين په توګه - دجگړې له پاره دهيواد حالت - دافغاني کرکټر ديوارخ بيان .

دافغاني عسکرو ديوې ټولې دليدلو پروخت ، لومړی شی ، چې دچاپاملرنه وراړوي ، هغه ددوی بې نظمي ، بې سليقې بڼه او خړېدلی رفتار دی. څرنگه چې هغوی منظم يونيفورم نلري ، نو جامې يې رازراز وي ، چې ددوی په غوښتنه اودرانپولو په قدرت پوري اړه لري . ځينې دانګرېزي لښکرو يادا ورګاډي دکارکوونکو زاړه کوټونه او ځينې له رنگارنگو ټوکرانو څخه په بازار کې جوړسوي کوټونه اغوندي . دبازاردګنډونکو کوټونو چې په لاس ورسې ، پرځان يې برابرګڼي . ځينې دټوکرانو پټلمونونه او ځينې نخې پټلمونونه او ځينې نوزبیا افغاني پرتوګونه (تنبان) اغوندي . زياتره افغاني کيس وپرتوګ اغوندي . دغه جامې په ختيځوسيمو کې باب دي . له غرنيو اوسپدونکو څخه جوړي سوي ټولې بيا پوسټينچې اغوندي . البته ټولو دڅرمني کمربند تړلی وي چې پردواړو خواوو يې کڅوړي (بغل خولې) څرپېري . عسکراو ملګي کسان که کمربندونلري لکه جامې چې يې نه وي اغوستي او هر هغه چاته ، چې په دغه هيواد کې يې څه موده تېره کړې وي ، بې کمربنده افغان عسکريا ملګي تن ورته بې جامونکاري . دسرله پاره بګرې عامه ده . خودول ډول خولې هم رواج لري ، چې زياتره يې دروسانو عسکري خوليوته ورته دي . توپچي عسکر ، چې دوی يې سوار (Sawars) بولي ، روسي ډوله جګ بوټونه ، چې ډېري چګي پوندي لري ، په پښوکوي او اغوستونکي پکښې بې ډوله دنگ ښکاري . دابوټونه زياتره پينه سوي اوله سره ترميم سوي وي . دحيرانتيا ځای دادی ، چې

دوی دغه بوټونه دوهم لاس رانیسی (پېرودي) ، په داسي حال کي چي ماهيڅکله هم کوم سوارنه دی لیدلی ، چي نوي بوټونه دي يې په پښو کړي وي . د عسکرو جامې عموماً زړې اوڅيري ويري وي ، مایوحوالدارڅوواره لیدلی دی ، چي نوي کوټ يې اغوستی وي . اودغه باید خوراډېري ورځي سپماکړې وي ، چي ددغه کوټ درانيولو وس يې موندلی وي . دی دکوټ په انتخاب کي ډېره پاملرنه کوي او معمولاً تېزرنگونه (تېزر او شین) خوښوي ، چي په اغوستلو کي ډېر ژرڅيرن سي اوسړی مجبوروي ، چي په پاکولو يې نیم ساعت ولگوي . دی خپل زاړه کوټونه دخپلي ټولی پرافرادو خرڅوي .

کنډکونه ، چي پریوه کرښه ودرېږي ، توپک يې ټول کاره نیولي وي . دوی هغه رازتمرین نه لري ، لکه په نورو هیوادو کي چي کيږي . ټولی دمارش په وخت کي داسي ښکاري لکه دوسله والو داړه مارودلو ، نه لکه د عسکرو ټولی . ددې له پاره چي په کلنیو دوو مارشونو کي عسکري ټولی ښه وایسي ، دتمرین په میدان کي مارشونه په کوي اوافسران د عسکرو فرد فرد پرخپلو ځایونو ودروي . یودلته وړاندي کښوي ، بل هلته شاته پوري وهي . خو په پای کي یوکور وور غبرگ کتار ځني جوړکړي . کله چي تمرین پای ته ورسېږي ، خلک بیامخ وشاته پوري وهل کيږي چي داخل يې څلور پوره کتاره کړي . وروسته نوبیا مارش پای ته ورسېږي او ټول بیرته دخپلو بارکونو پر لور خوځيږي . پرلاري دمخ یادشاڅلور کسيزي کرښي افراد یوبل ته دخبروله پاره سره نزدې سي او په دې وخت کي نو هغه لېرشانته نظم چي يې موندلی وي ، هم وران سي او ټولی ، چي څه راز يې زړه غواړي ، روانه وي واداحالت نو هروخت پېښيږي . (دتمرین پروخت امیر او شهزاده يې دمرستیال په توگه دبېلابېلو ټوليو مخ ته په چټکي سره پرآس سپورت پېرېږي .) دکنډکونو هغه افراد ، چي په تمرین یارسم گذشت کي (رسم گذشت يې هم دتمرین په شان وي) په استثنایي توگه پرخط برابر تېرسي اوافسران يې وگوري ، خانونه دومره ډېر سرلوري گڼي لکه په کومه مغلغه مانوره کي چي يې برخه اخیستې وي . دامیرساترونکی گاردلېرڅه روزل سوي کسان دي . دوی ته په تمرین کي دا خبره وربښووله کيږي ، چي څه راز خانونه پرخلور کسيزه کرښه باندي برابرکړي ، دډول له برغ سره سم ورو ورو مارش وکړي

اوداميرپه وړاندي پښې اوچتي پورته كړي . ددغه تمرين تماشا ته ، چي دازگ د ماهي په بهرنی سرک كې سرته رسيري ، دننار يوزيات شمېرمينه وال لوسېدونكي راوړي . خودمارش په وخت كې دعسكرو دپښواوچتولوننداره ، چي هرگام يې څلور پنځه ثانيې وخت نيسي ، نندارچي ته هغه نوي جلبيان ورپه يادوي ، چي داوڅگرو په شان گامونه اخلي (۱) كند كونه كله كله په رسم گذشت هم تېريږي اودبې گوليو كارتوسوډزي كوي خو هغه رازكتارونه نسته چي عسكريكښې دننښان ويشتلو له پاره روزل كيږي . ځيني توپچي ټولي كله كله دنځني ويشتلو تمرين كوي اوداكار دواقعي تمرين په نيت نه ، بلكه د توپودازمويلو له امله سرته رسيري . كوم توپچيان چي مايې تمرين ليدلي دي ، نځني سمي نه ولي . ډېرلږ پښيري چي هدف ته دي دپنځوسو مترو په اندازه نژدې ځای وولي . يووخت چي يې جنرال توپ پخپله پر نښان برابر كړ او په دوه زره متره كې يې نځنه وويستله ، دومره خوشاله و ، چي څو دقيقې يې وړاندي وروسته گامونه اخيستل . زه فكر كوم چي دنځني ويشتلو له پاره دعسكرو دننه روزلو سبب دادی ، چي په افغانستان كې دهرې طبقې سړي كارتوس ته د كارتوس په توگه گوري نه دداسي شي په توگه ، چي بې له ضرورته هم كارځني اخيستل كېدلای سي . تر ټولو لږ نځنه ويشتونكي ځي ماليدلي دي ، هغه كارگران دي ، چي توپك اوتوپونه له دوكانو څخه دازمويلو په نيت راباسي . ماپخپله كله كله دتمرين په وخت كې خپل لنډ توپك هغو عسكرو ته دنځني ويشتلو له پاره وركړی دی ، چي زما سره به ملگري وو . خو هيڅ يوه يې هدف ته نژدې ځای نه دی ووستلی . دغرونو خلك چي له توپكوسره زيات بلدي ، ډېره ښه نځنه ولي . دنځني ويشتلو په وخت كې توپك پر ډبره تكيه كوي او ډز په كوي .

داميرپلي سپاره باډيگاران يوازي كند كونه دي چي خاص ډول يونيفورم لري او اميريې تعقيبوي ، چي يونيفورمونه اووسلې يې پاكي وي . پلي ساتونكي په Lee Metford (۲) توپكواو برچوسه بال دي اوداس سپاره په تومانچو ، تورواو كارابينونو وسله وال دي . په نورلنډسكركي يو څو باوري كند كونه په Martinis (۳) توپكوسله وال وي اونور يې Sniders لري (۴) . توپچي ټولي

شپږپښ او نهه پښ توپونه لري او يو خود کچرو تهولى سته چې شپږپښ او درې پښ توپونه ورسره وي . توپونه يې دلنډ واټن دي اوسمه نخښه نه سي وشتلاى . پلټې يې زياتره نامنظمي وي او گولى يې زيات اغېزمنتوب نه لري . گویا توپچي پوخ يې ډېر ډارونکى نه دى . د توپخانې دورلو راورلو له پاره ډېرې غښتلي کچري اواسونه لري ، چې په غرنیو لارو کې ښه بللې دي . د ترانسپورت څاروي د لوی لښکر له پاره کفایت نه کوي . هغه توپک چې په حکومتي کارخانو کې جوړسوی وي ډېر بد شکلله دي اودوه يې په یوه رنگ نه وي . که له هغو څخه دانسانانو د یوې داسې ټولې پرضد کارواخیستل سي ، چې سره نژدې پراته وي ، دنونې (جري وچوک) نیمگړتیا به يې لادومره زیاته اغېزمنه نه وي . خوسمه نخښه وشتل دیوه توپک له پاره لومړی درجه اهمیت لري او په پتوسترگو نخښه وشتل دیوه روزل سوي لښکر له پاره په عمل کې ډېره اغېزه ښندي . د دغو توپکو بله نیمگړتیا د باروتو ده . هغه باروت چې په هیواد کې دننه جوړیږي ، له دوو درو وارو ډزې کولو وروسته د توپک میل خورازیات خیرن کوي ، داسې چې پاکول يې حتمي سي . که پاک نه سي ، توپک سمه نخښه نسي وشتلاى او په دې ډول دوشتونکي روحیه ور کمزوري کوي . Maxim (۵) او Gatling (۶) توپک هم په شاپونو (کارخانو) کې جوړیږي ، خود پر زوناسم اچول او پریوه لاس اویوه اندازه برابر کارتوس نه جوړول ددې سبب کیږي ، چې درست کتار کارتوس به له ناغې نسي وشتل کېدلای . ناغه هر ورو کوي .

د عسکرو معاش د خوراکی موادو د هماغه وخت د بیو په پام کې نیولو سره ، ډېر نا کافي دى . پلي عسکرو ته په میاشت کې اته کابلی روپۍ ورکول کېدلې ، او کله چې نوی امیر پرتخت کېښوست ، ددې له پاره چې عسکر راضي وساتي ، معاش يې په میاشت کې لس روپیو ته جگ کړ (شپږ شلنگه اواته پنسه) . سپزو لښکرو ته د میاشتي دېرش کابلی روپۍ (شل شلنگه) ورکول کیږي خو آس باید پخپله ځان ته پیدا کړي . گویا د آس بیه ځنې وزي . دامیر پلي ساتونکي په میاشت کې دېرش روپۍ اخلي اودنورو عسکرو کست (رخه ، حسد) څکه په کیږي چې گویا شاهانه عاید لري . عسکر دامیر لخوا د هغوی په تنخواه کې ددو روپیو زیاتوب راضي نه سول . د هغوی توقع زیاته وه او ویل به يې ، چې که

تنخواه ورته زياته نه کړي، دابه وکړي، هابه وکړي. خو افغانان زياتره په طبعه کي پسونوته ورته دي اوترخو چي يويې وړاندي نسي، ټول خاي پر خاي ولاړوي اوبې له بغاروبل څه نه کوي. د فعال خدمت پر هر مهال باندي د مياشتي يوه روپي په تنخواه کي زياتيري ځکه نو عسکر پخپلو مډالونو وياړي. په داسي حال کي چي هغه دوفاداري اوستونزونه پېښولو له امله ورکړه سوي وو. دغه مډالونه تر زياتي اندازې د سپينو زرو دارزښت له امله د خورا کي موادو د رانيولو په بدل کي گرو (برمه) سول. ځکه کاختي د دغو مډالونو له ورکولو سره سمه راغله. دکاختي په جريان کي اوږه نه پيدا کېدل او حکومت د عسکرو د تنخواه ديوي برخي پر خاي اوږه ورکول. دې کارته يې تر هغه وخته دوام ورکړ، چي نوې غلډه ورسېدله.

د عسکرو د خدمت موده نامعلومه ده اوبنايي تر هغه وخته پوري اوږده سي، چي عسکر نور د بوداتوب له امله خپله دنده سرته رسولای نسي. زياترو عسکرو وماته وويل چي هغوی څه د پاسه شل کاله کيږي خپلي کورني يې نه دي ليدلي. ځکه درخصتي له پاره ټاکلي اصول نسته او که يو عسکر د خپلوشخصي کارو د سرته رسولو له پاره کورته د تگ سخته اړتيا ولري، بايد چي دخان په عوض کي بل څوک د خدمت له پاره پيدا کړي. په ځينو حالاتو کي دغه عوضي کسان تنکي هلکان وي او ما يوزيات شمېر دغه شان هلکان دخدراڼو او نور غړينو قومونو په قطعاتو کي ليدلي دي. دوی به دومره واړه وو، چي توپک به يې پر غټ وو. خودو ظايفو په سرته رسولو کي به بيا د پرهوښياران وو. او امريه يې ژر سرته رساوه. دابېله خبره ده چي په عملي خدمت کي به نوددغو هلکانو ارزښت څومره وي؟ عسکر معمولا غريب خلک وي او ځيني خوږي دخان او خپلي کورني له پاره له تنخواه پرته بل هيڅ نلري. همدا علت دي کله چي زاړه اوريري و سرونه يې سپين سي، ورېښتان ددې له پاره رنگوي، چي دتنخواه اخيستلو اوفعال خدمت کولو په ليست کي پاته سي.

د عسکرو بارکونه فرش وسامان لکه چېرکټونه، چوکي اومېزونه نه لري. خلک پرمخکه بيديري. هغه کسان د پريختوروي، چي خان ته چاربايي يادتختو کت برابر کړي اوددوی دمېز پر خاي يوه زيره بوريا ولري، چي د خوراک په وخت

کي پرمخکه هواره کړي . هره پیره (دحوالدارپه گډون داروتنوگارد) دخان له پاره دپخلی لوبني برابروي . دادحوالداروظیفه ده ، چي دسونگ دلرگيو له پاره تېشه او د دوی پخولو له پاره تې برابره کړي . نورلوبني وسامان لکه مسي دېگ ، فلزي چایجوشه اودچایوبې لاستي پيالې دهرسري لخوا پخپله تهیه کيږي . څرنگه چي په لاس باندي خوراک ددوی دود دی، ځکه نوپنځو، کاجوغوچروته اړتیا نه لیدله کيږي.

تروظيفې وروسته دوی دلي دلي ناست وي ، يا يې څنگ اچولی وي (ده يې لگولې وي) په داسي حال کي چي یوې رباب رغوي اوسندري وايي ، بل يې نکلونه کوي اوکيسې وايي. زیاتره عسکرپخواني قماربازان (جوارگر) دي اوسره له دې چي قطعه بازي ډېره سخته منعه ده اوسخته جزالري، بیا هم په دوی کي ډېررواج ده . داکار ډېروجنایتوته لارهواروي . مایو څوک پېژاند، چي ورقي (قطعي) يې بايللي وې اوخان يې وويشت . که ددوی قطعات(ټولې) بازارته نزدې وي، بیانو بازارته وزي اوهورې زیاتره په خلکو خانونه غرضي کوي اوهغه شان خانونه نيسي لکه عسکرچي يې عموما نيسي. داځکه دوی بل څه لري نه . عسکر معمولاً دخان په کيسه کي نه وي ، ځکه ډېرپيرې اونوري وظیفې يې دغاړي وي چي په هغوباندي زیات مشغول وي. ددوی ډېرې وظیفې سختي ستومانونکي نه وي. له څرگنده پيرې پرته ، نوربې له خوب وناستي بل کارنه لري . دوی دشپې له پاره نوم لري اودانوم په هرودوويادرو شپوکي بدلېږي . داميرپه پیره دارانو کي دشپې نوم هره شپه بېل نوم اودېزیات محرم (پت) وي .

قطعات معمولاً دهغو قومونو یاسیمو په نامه نومول سوي وي چي دقطعي افراد ورپسوري اړه لري. دمشال په توگه دمومنندو ، خدرانسو(۷)، کندهاریو، کوهستانيو، اردلو(۸)، اودخپلواونوروپه نومونو وي . بیانو Sappers او Miners دي چي یو مخي له هزارگانوڅخه جوړي سوي وي اوتوپچي قطعات دي چي توپخانه یخ بولي . له Sappers او Miners اوکوټوالي(پولیسو) پرته نورداردوتول افراد پښتانه دي. دکوټواليو نورو قطعاتو ته يې دملندوپه توگه د «پنج پدر» نوم ورکړی دی (د پنخوپلار وخلق).

داميرسپاره گارد «شاهي رساله» نوميري.

اودخپل لوټماره قبيله ده اوڅرنګه چي ددغو عادتو پرېښوول يې په نورهېڅ راز لارو چارو سره ممکن نه و او دهغوی مشرانو به ويل ، چي ددوی مخکي شاري دي هغوی اودژوندي پاته کيدوله پاره غلا پرته بله وسيله نه لري ، ځکه نومرحوم اميردهغوی يوشمېر په قطعه کي تنظيم کړل او قبېلې ته يې وښودله ، چي دخپلوهيوادوالو له لوټولو څخه لاس واخلي . که غواړي چي غلاوکړي نو بايد هندوستان ته ولاړسي . له پېښوراودهند له نورو سيمو څخه زياتره غلا سوي ټوپک کيدلای سي ، ددغو خلکو په لاس وي . اودخپلوهيوادپخوانيو اميرانو ته هم ډېرې ستونزي پېښي کړي دي او هروخت چي ددوی دانتظام له پاره کومه نيمګړې هڅه سوې ده ، دوی يې په وړاندي سخت مقاومت کړي دي . خواميرعبدالرحمن لکه دهيواد پر نورو سرکښو خلکو چي و ، پردوی هم ډېر غښتلی و .

دکابل خلك داميرشیرعلي اوداوخيلو ديوه مشرکيسه کوي وايي ، دغه مشريې خپلې قبيلې ته واستاوه چي ورته ووايي غلاوي مه کوي ځکه ډېره رسوايي يې پېښه کړې ده . که غلابنده نه کړی ، اميرته که غل په لاس ورغلی ، په داربه يې خړوي . مشرته وويل سوه چي اودخپل په غلاکي دومره ماهره دي ، چي هيڅوک يې لاس په لاس نيولای نسي او په ثبوت کي يې ورته وويل چي نن شپه پخپله داميردخوب شال غلا کوي . که يې لاس په لاس گيرکړ ، بيادي يې په دارخړوي . په دابل سهار دغه مشردامير حضورته ورغی اودامير په مخ کي يې دهغه دخوب شال له تخرګه راويوست او اميرته يې ورکړ ، ورته يې وويل ، چي ده خپله وعده پرځای کړه . امير هک پک سو چي څرنګه يوڅوک دده ترپيره دارانو تيرېدلای سي ، دده خوب خونې ته تللای سي او هغه شال چي دی پکښې بيده دی ، اخيستلای سي ، بې له دې چي وښي دي سي . له دغه وخته ويل کيده ، چي اميرشیرعلي نوراودخپل خپل سرته پرېښوول .

د اودخپلوقطعي په خپل وار سره دورکشاپونو پيره هم سرته رسوله . هره قطعه ديوي مياشتي له پاره خپله ډله ټاکي ، چي پردغه وظيفه باندي ودريري . ماته ددوی کپتان يوساده سړی ښکاره سو . ده دکولرا (وبا) دلومړی ناروغی په

وخت کي چي زه هوري وم ، له خپلو سړيوسره مرسته کړې وه . مور هغه وخت سره وپېژندل . دی به زمادفترته دمانښام ددودي پروخت راتلی اوزما سره به يې مجلس کاوه . يوه ورځ مي ځني وپوښتل چي پښتو ژبه رازده کړه ځکه مایې له زده کړي سره مينه درلوده ، څوکوم کتاب مي دلوستلو له پاره نه درلود . کله چي مي دغه پوښتنه ترې وکړه ، دی يوڅه ناارامه ښکاره سو اوچوپ پاته سو . يوآن وروسته يې راته وويل ، چي دی دژبوښوونه نسي کولای ځکه ورسره بلدنه دی خودغلا تدریس کولای سي اوپه ډاډه زړه يې راته وويل چي «په څو اوونيو کي به داسي غل درڅخه جوړکړم چي هيڅوک به دي نيولای نسي» د اودخپلو قطعه يووخت داميرله څوامنحل سوه او هغوی سمدلاسه خپله پخوانی دنده پيل کړه . دغه وخت شکايتونه دومره زيات سول چي اميرمجبورسو ، قطعه بيرته له سره تنظيم کړي .

داردو دافسرانو لقبونه داسي دي : سپاره سالار (Commander-in-chief)
 نایب سالار (۹) (دده مرستیال) ، جرنیل (۱۰) (General) ، کرنیل (Colonel)
 ، قومندان (Commandant) ، کفتان (Captain) ، صوبدار (Lieutenant of foot) ، رساله دار (Lieutenant of horse) ، حوالدار (Sergeant of foot)
 اودافع دار (Sergeant of horse) . داردوسترافسران داميرله کورنی يادده له پلويانو Favourites څخه ټاکل کيږي اوترفيح درتبوله مخي نه ، بلکي يوازي دده دخوښي له رويه ورکول کيږي . مرحوم اميربه ديوي قطعي دجوړېدو پروخت خپل مخ ته ټول سړي يوه ليکه ودرول اووروسته به يې په ډېر سطحی قضاوت سره هغه کسان ، چي ده ته مناسب ښکاره سول ، انتخوابول او هغه به يې بياافسران کول .

دوی دموزیک يوشمېريانډونه (دستي) لري ، چي ځيني يې تاري وسايل اوځيني يې ډولونه لري . دژيري باجې موزیک بايد په يادکړه سي ځکه هره وسيله بايد پرخپل ځای وساتل سي اوهرسړی ظاهرا خپله شخصي لاره (Tune) رغوي اوکوبښ کوي چي دده لاره ترنورولوره واورېدله سي . که څوک نزدي ورته ناست وي دسرماغزه يې ورچپه کوي . دمشکی باجې (Bagpipe) يوه دسته هم سته اوددوی دموسیقی له رغنه چاته داسي ښکاري چي ، دوی هڅه

کوي سکاټلینډی لاره ورغوي . ددغي دستې غړي دشمالی سکاټلینډ دغرنیو سیمو اوسېدونکو په شان جامې اغوندي . دسکاټلینډی لمنی پرځای یې دشطنج دتختې په شان کمیس اغوستی وي چي پریتلانه دپاسه راڅرپېري اوزیاتره له خیرن سپین چیت څخه جوړسوی وي . دغه دسته دشمالی سکاټلینډیانو دجنګي مهارتونو په شان ستایل کیږي . اوافغانان یې پرنوروتولو دستوغوره گڼي اووایي چي دوی په رښتیاسره شیطانان (Devils) دي .

ماته یووخت یوچارویل ، چي دکابل ښارته څرمه ، دشېردروازې دغرونو په جگړه کي یوه ورځ انگرېزان مات سول اوده دمات لښکرپه منځ کي یوسکاټلینډی (Highlander) ولید ، چي ترټولو وروسته روان و ، ټوپک یې په لاس اودشاخواته په نخښه کړی و ، اودخغستاپه وخت کي یې کارتوس ویشتل اوپردښمن یې ډزي کولې . سړي راته وویل ، چي دغه سکاټلینډی دماتي پروخت لاهم زړه له لاسه نه و ورکړی . ددغي ورځي په جگړه کي زیاتروښاریانو برخه اخیستې وه اونوموږي شخص هم یوله دغوښاریانو څخه و .

افغانان لکه چي دموسیقی په باب قضاوت دهغې داواز دجگوالي له مخي کوي . ځکه په یوه جشن کي زه دملکې سلطانی سلام ته ورغلی وم . مورته یې په باغچه کي کمپ جوړکړی و اودرې باجې یې دبرغولو له پاره رالېږلي وې . دوی راغلل ، دکمپ په دروکونجوکي ودرېدل اویودم یې په لوراواز سره بېلابېلي لاري (نغمې) پیل کړې . دوی هیڅ نه ستړي کېدل ، خوشا ، خواخلمک داسي ښکارېدل ، چي دباجې دیومخیزی بندېدو په سوچ کي وو .

افغانی اردودعصری لښکروپه وړاندي دیوه جنګي ماشین په توګه ډېراغېزمن نه ښکاري . افغان دیوه عسکرپه توګه پخپله خورانبه خاصیتونه لري ، دی په یوڅولپو غنموباندي څوورځي گوزاره کولای سي اوپه عین وخت کي پوره اندازه ستریاګاللاي سي ، پخپل کوسي کي یې خان پېچلمی وي اوآخ نه کاري ، په غرونو کي نه ستړي کیږي ، زړه وړدي ، ښه جنگپېري ، هروخت تیاروي اوپرځپلوافسرانو باورلري . دغه رازيې زړه ورتیاخوښیږي اوستایي یې . دډګرمن همیلټن (Lieutenant Hamilton) کیسې دیوه زړه وړپرنګي په توګه ترننه لاهم کیږي . نوموږي له کیوناري (Cauagnari) سره ملګری اوله وژل سوو

کسانو څخه و (۱۱) . ددوی (افغانانو) افسران چي ترده زیات جنگي مهارت اوپوهه نه لري ، زیاتره یې ددوی له منځه ټاکل سوي وي . هغوی دافسرانو په توگه ډېر لږ صلاحیت لري او کوم کسان چي پر خپلو خلکو یوڅه اغېزه لري او په یوه سترگه ورته کتل کیږي ، هغه ددوی دخپلي انفرادي وړتیا له امله ده . په دوی کې ډیسپلین ډېر لږ دی اوترڅو افسر دخپلو اوامرو دسرتو رسولو له پاره خپل شخصیت په کاروانه چوي ، خلک یې پروانه ساتي . ځکه عسکر دخپل امر په باب ډېر ژر قضاوت کوي . دافسرانو لخوا نرمي او ښه وضعه له دوو شیانو انګېږي ، یاداچي فکر کوي دخپل خان له بهري نرمي کوي یا هم دې عقل خیال پرکوي . له جنرالانو څخه یې هیڅ یو دعصري جگړې په باب معلومات نلري ځکه دوی یاد هغو جگړو تجربې لري ، چي په وروستیو کلونو کې دوی دسیمو له هغو وحشي قبایلو سره کړي دي ، چي تر افغانی واکمنی لاندې راغلي دي ، یا هم له انګرېزانو سره دوروستی جگړې تجربه . هغه هم کوم محدود کسان چي ژوندي دي . کله چي دوی له یوه بهرني ځواک سره دجگړې خبري کوي ، دوی دخپلو عسکرو او غرنیو خلکو پر شمېراو پر دې خبره تکیه کوي ، چي دجهاد تلقین اوتبلیغ د هیوادنی جگړې له پاره ډېره اغېزه لري . بل عامل داچي سیمه یې ډېره غرنی ده اولوري وژوري لري اودیوه یرغلگر لښکر دچټک اواغېزمن حرکت له پاره ډېري زیاتي ستونزي پېښوي . امیر چي پخپل هیواد کې له اورگاډي سره مخالفت کوي ، عمده دلیل یې همدا خبره ده ، چي نه غواړي دیرغلگرو له پاره سوانی پېښه کړي .

افغانان منظمي جگړې ته ډېر نادرتخان نیسي ، زیاتره له گوریلایي (چریکي) جگړې سره روبروددي . اودیو یرغل په وخت کې بې له شکه له همدې جگړې څخه کار اخلي . په غرنیو کوتلونو کې داسي ځایونو سته چي یوڅو محدود مصمم وسله وال کسان کولای سي ، یوبشپړ لښکر ته ماته ورکړي . دیوه مهاجم لښکر له پاره به دا ډېره سخته وي ، چي ددغه هیواد زیاتو برخو ته درنه توپخانه ولېږي . ددې کار له پاره دغاترو (کچرو) بطریې لازمي دي خود کابل ، جلال آباد او کندهار پر شاوخواپه هوارو میدانونو کې غټو توپونو ته اړتیا سته ، دومره غټ چي لږترلږه له افغاني توپوسره برابر وي . دکابل میدانونو ته خود هغورسول ډېر سخت دي

مگر څوک يې په دوه پلاوو ورسوي!

افغاني مقامات اوس دخپل لښکرپراغېزمنتوب باندي ډېر باوري دي. دوی فکر کوي چي دلارډ رابرتس (Lord Roberts) تروخت اوس ډېر توپير پکښې راغلی او غوره سوی دي اوددې امکان سته، چي له هغوی سره ديوي بلي جگړې په صورت کي به ميدان وگټي، خو که يې ورځ (بخت. م. هوتک) وگرځېدل نو بيا به غالباً له گوريلايي جگړې څخه چي دوی ورسره بللدي، کارواخلي. دوی هر وخت چي ددښمن شه پرزيات گڼلی دی، له همدې جگړې څخه يې کار اخيستی دی. ددوی خپل منځي جگړې عموماً منظم جنک وي او تر هغو جنگي چي يوه خوا ماته سي، منډي ووهي اونور جنگ پريږدي. دوی پخپلو منځو کي وايي، چي مات لښکر تر دريو ورځو پوري خفلي اونه دريږي.

د جگړې په وخت کي ښځي نارينه وو ته مهمات رسوي اود «پردي» قوانين نور په منځ کي نه وي اودايودول اړتيا ده. دوی ته اجازه سته، بې له دې چي وشرميږي خپل مخونه لوڅ کړي. په دې خبره هر څوک خبردي، چي له انگرېزانو سره په جگړو کي به ښځي تر جگړې وروسته په شپه کي د جنگ ډگرته ورتللي اوددښمن دمړيو لاس وپښې به يې غوڅولې او پې سوي کسان به يې پسې وژل. زياتره ښځي خوپه جگړه کي هم برخه اخلي. دافغانانو دکرکټر ديوي برخي د بيان له پاره به زه يوه کيسه وکړم چي ماته ديوه سړي لخوا سوې ده اودکندهار په سيمه اړه لري. دده تربور تر کندهار څوميله دباندې يو کور درلود (مادا کورونه ليدلي دي جگ جگ دېوالونه پر راتاو دي) دشاوخوا قبيلو پر ضد د انگرېزانو له يوې جگړې وروسته له ډېرو انگرېزانو څخه لارورکه سوې او په اصلي لښکرپسې دکندهار پر لور روان وو. يوه ورځ دده تربورته چا وويل، چي يوانگرېز تر دېوالونو هاخوا ته (تر کلادباندي) ناري وهي. تربوري د کلابام ته خېژي او گوري چي يوسکاټلينډي توپک پراوړه ولاړ دی او مړی (دودی) غواړي. تربوري خپلي کوټې ته په منډه ځي، توپک را اخلي، بام ته بيرته راخيژي دېوال ته گونډه وهي، عسکرپه نخښه کوي او ډز پرکوي، سړی چپه کيږي څومرلانه دی لږڅه ساه پکښې ښوري. تربوري دتوپک اخيستلو له پاره څکه زړه نسي، کولای چي مبادا ټک ورباندې ونه کړي. دوی ورځي يې ورته وکتل او ورسته

دتوبك اخیستلو له پاره ورره هی سو. په دغو دوو ورځو کي عسکر داوبو له پاره
زاری جگی کولې اوترخوچي ساه پکښې چوښدله، څوک له بهري نه ورنزدې
کېدلی (۱۲)

د دیار لسم څپرکي لمنلیکونه

- (۱) لیکوال دلته په افغاني عسکروباندي په ملندووهلو سره غواړي خپله انگرېزي برتري وښيي - خو همدې بې نظمو خلکو دنړۍ له ډېرو منظمو لښکرو څخه دجگړې میدانونه گټلي دي (م. هوتک).
- (۲) « لي میتفورډ » تویک دنورو باروتو داستعمال په وخت کې تر ټولو عصري تویک و، چې په انگلستان او تقریبا ټوله اروپا کې کار خني اخیستل کېدی . په جوړښت کې کلاسیکو ۳۰۳ بور انگرېزي تویکوته ورته و. (ژباړونکی)
- (۳) هنري مارتینیس تویک اصلا د سوتزولینډ داوسېدونکي فریدریک وون مارتیني لخوا اختراع سوی و او د انگلیسي تبعه الکساندر هینري لخوا انکشاف ورکړه سو. له دغه تویک څخه دانگلستان په پلي پوځ کې تر ۱۸۹۰ع کال پوري کار اخیستل کېدی . ځیني هینري مارتیني تویکونه ان تر شلمې پېړۍ پوري لامروج وو. (ژباړونکی)
- (۴) سنايدر تویک هم دپلي پوځ وسله وه او دجېکب سنايدر امریکایي لخوا اختراع سوې اوپه انگلستان کې مروج وه. (ژباړونکی)
- (۵) ماکسیم تویک د هیرم ماکسیم لخوا اختراع په نونسمه پېړۍ کې اختراع سوې و او د میل په سر کې یې د پوځ ټیټولو آل (Silencer) درلوده. (ژباړونکی)
- (۶) گاتلینگ اصلا ماشیندار و، چې دامریکایي مخترع ډاکټر ریچارډ گاتلینگ لخوا اختراع سوې و. (ژباړونکی)
- (۷) په اصل کې جارجي (Jarzi) دی ، چې مولف په ناسمه توگه اورېدلی و. (ژباړونکی)
- (۸) اردل دقوم یاسیمي نوم نه دی (م. هوتک)
- (۹) لیکونکي دسپاه سالاراونايب سالارکلمات سم نه دي اورېدلي او Naib Salah او Supper Salah په شکل یې ثبت کړي دي
- (۱۰) جرنیل یې هم د Jinareal په بڼه ثبت کړی دی ، چې سم نه دی (ژباړونکی)
- (۱۱) لیکونکی دلته هغي پېښي ته اشاره کوي چې ۱۸۷۹ع کال دسپتامبر پر دریمه دکابل په بالاحصار کې پېښه سوه او د امیر داردو اردل ټولی او هراتی ټولی په ډله ییزه توگه په کابل کې د انگلیسانو دسفير سر لویس کیوناري استوگنځي ته هجوم وروړ او په نتیجه کې پخپله سفير او دهغه ساتونکي ډله ټول ووژل سول (۵۰۲)
- (۱۲) دا به غالباً دمیوند دجگړې د ماتو لښکرو بیان وي. (پښتوژباړونکی)

خوارلسم خپرکی

سوداگری اوتجارت

له تخنيکي وسايلو ، توپکواونورو دغه راز سامانونوسره داميردلچسپي - ورکشاپونه - دسونگ موادولگښت - استادان اوکارگران - دخلکو تنخواه - سوداگری - هتي وال اوسوداگر - دهيوادتوليدات - صادرات اوواردات - دغلودانوخروبول و اوداوپر سرچگړي - کاروانونه اودبارورلودکرايي ډولونه - وزنونه اواندازي - ميرزايان اودفترونه - پورونه کښل - هندوان اودهغوي لخواپيسې په پورورکول - دهيواد سکي وهل اوسکوک.

امير عبدالرحمن خان له ټولو تخنيکي چاروسره دزړه له کومي دلچسپي درلوده اوله سوداگری اوسوداگرو سره يې بياخاصه مينه وه . دده په نظرديوه سوداگر دريځ دده دحکومتي مامورينو له هريوه سره برابر و . دسوداگرشکايت اوعرض چي به ورته وسو ، هر ورو يې اورېدو . کله چي ده خپل ورکشاپونه پرانيستل ، په دې کارکي يې څرگنده اراده يوزاي دانه وه چي توپونه اوتوپک دي جوړکړلای سي ، بلکي مراد يې دخپلو خلکو ښوونه اوروزنه هم وه . ده به ويل چي غواړي خلکوته دنوروهيوادو سوداگري ددې له پاره ورزده کړي چي هغوي دنورو ملتونو سطحې ته ورلوړ کړي اوپه دې صورت کي به نونه يوازي هغوي اودهغوي هيواد داسي پرمخ ولاړسي لکه دانورچي تللي دي ، بلکي له کارسره دميني لرلو له لاري به هغه عادتونه او کمزوري هم له منځه ولاړي سي چي ، دې قانوني اوغلطو کارونو خواته ددوي دتمايل سبب دي . ده به تل داشکايت کاوه له ټولو هڅوسره سره ، چي ده دخلکو له پاره کړي دي ، هغوي بياهم هماغه شان پاته دي اوسره له دې چي ده په زرگونو تنه وژلي دي ، خونوروخلکو لکه څرنگه چي دده غوښتنه وه ، سبق خني اخيستی نه دي .

دده زوی ، اوسنی امير هم له ټولو تخنيکي شيانوسره ډېره زياته مينه لري اودخپل هلکتوب له وخته راهيسي يې دحکومتي ورکشاپونو دمشربه توگه کارکړی دی . دی په اوونۍ کي يووارورکشاپونه گوري اوهره څانگه اودهغې ټول توليدات تفتيشوي . په ماشينونو کي دده معلومات ترپلاردپرزيات دي . سره له دې هم خيني داسي مسايل سته ، چي امير او د ورکشاپونو مربوط

مامورين هغه په سمه توگه درك كولاى نه سي اوكله كله يې ښه فكر په بند
 اوپكښې سرگردانه وي. دمثال په توگه دوى په دې هيڅ نه پوهيږي چې يوې
 ټاڪلي اندازې بخاردتوليد له پاره ټاڪلي اندازه تودوخه په كارده اوڅرنگه چې
 دوى هره ورځ يوه زياته اندازه لرگي په بېلرانو كې په همدې نيت سوخوي (دوى
 دډبروسكاره نلري) ځكه نو هروخت په دې لټه كې دي ، چې دغه مقدار را لږكړي
 اودانجنانو په كار كې بايد كمبوت هم رانسې . يووخت يې فكر كاوه چې دوى
 دامسله حل كړې ده او هغه داسې چې په بېلرانو كې يې دلرگيو غټې كوندي
 سوخولې غټې كوندي تركوچنيو ټوټو ورو ورو سوخي اوكله چې دلرگيو دغې
 ستري كوتې دبخاران اندازه اوچته نه كړه ، بيانو داوپر كار يگروبد گومانه سول .
 هغوى يې ددغې ناكامې عاملين وگڼل او يوشمېر يې ښه وډبول اووتكول .
 بل وخت دبېلرانو له پاره داوپر دلرگيو زېرمه تمامه سوه او ترڅو چې ديوي
 بلي ستري زېرمې دراغونډېدلو اووچېدلو له پاره بندوبست كېده ، هره ورځ به
 يې تازه (لانده) لرگي راوړل ، لرگي به لانده وه اوڅرگنده ده چې ورو ورو به
 سوخېدل . بخار به اوچت نه ساتل كېده . سره له دې چې دلرگيو په اندازه كې
 كمښت نه راتلى ، خودانجنانو كار تر پخوا بدتر كېدى . دوى ددغه حالت دبدلون
 له پاره ډېرې هلې ځلې وكړې . ټولې لارې چارې يې وپلټلې خو سمه لاره يې ،
 چې دانجنانو دښه كارنه كولو علت و ، ونه پلټله . دوى حتى سلنډران Cylinders
 خلاص كړل چې وگوري پستان pistons سم دي كه نه؟ اوكله چې دستونزي دحل
 له پاره ټولې پلټنې ناكامې سوې ، بيا يې داوپر كار يگرانو راواچول اوښه يې
 وډبول . داوپر كار يگران يووخت په دې تورن سول ، چې دسونگ دلرگو په اندازه
 ښوولو كې درواغ وايي . تراصلي اندازې يې زيات ښي اوپاته برخه په بازار كې
 پلوري . له هغه وروسته يې بد گوماني دومره زياته سوه ، چې دوى په قصدي
 توگه سم كارنه كوي اوشيان سره مرداروي . دموضوع اساسي علت دا و كله
 چې ديوه مامور فكر ته دسونك دلرگيو په ورځنۍ اندازه كې دكمښت راوستلو
 ځلانده نظريه ورغله ، له هغې ورځې راهيسې دلرگيو كار يگران دموادو په
 تالاكولو تورن كېدل اوداسې ورځ به نه وه چې هغوى ته سزانه وركول كېدله .
 دهغه چاډزوند مزه نه وي ، چې دداسې ناپوهوكسانو تر لاس لاندي كار كوي .

زه که څه هم دنورو ټولو بېلابېلو کارونو په څنگ کې د بېلرانو او انجنانو تش په نامه مشروم، خودمصرف سووموادو داندازې مسول نه وم. داکارديوه بل مامور پرغاړه و. دافغانانو ذاتي بدگوماني او په کارباندې ناپوهي ددې سبب وې چې نوموړي دي په داراز موضوعاتو کې دچاپر خبره غوړونه نيسي. که څه هم زماسره به مشوره وسوه، خوزمانظرته ځکه دتعصب په سترگه کتل کېده، چې داوړپر کارباندې مې پوره نه اچوله. کله چې مې دلرگيو دټوټه ټوټه کولو پېشنهاد ورته وکړ، هغه يې داسې تعبير کړ، چې گويازه غواړم حکومتې شتمني ضايع کړم. دحکومت دانجنيرپه توگه زماله ټاکلو لپوروسته ماته يو بل فرمان (داميرليکلی امر) راوړسېد، په هغه کې يې زه دنورو کارونوپه څنگ کې د بېلرانو او انجنانو مسول ټاکلی وم. څرنگه چې انجنانو په ډېره بده توگه کارکاوه، نوراته ويل سوي و، چې هغه بايد دپردقيق وازموم. بايد معلومه کړم، چې دادانجنانو او بېلرانو نقص دي که داوردکارباندې، داسې فرمان نسته چې په دهغه دي بياژر ټول اړوند کسان خبرنه وي او کله چې زه په دابله ورځ بېلر هاوس ته ولاړم، ځمک ډېرخپه راته بنسکاره سول. دوی به غالباً داسې فکر کاوه، چې دوی تل پر کار حاضر وو اودسونگ دلرگيو دمحدوديت په صورت کې د بخارپرزيا تېدو باندې له خپلو ټولو هلوځلوسره بريالی سوي نه دي ځکه نوزماد برياليتوب چانس هم لېږدی. اوپه دې صورت کې به نوبې له شکه ټوله پوره پردوی واچوم. ددوی خپل عادت داسې دی، چې دکاردنماکامی پوره تل پرلاس لاندې کسانو اچوي. بېلران مې وکتل. زما ازموينې وښوول چې په بېلرانو کې دننه دهاکو (چونې) اوختوړيو پندورغ (قشر) جوړسوی دی. اوځلکو راته وويل چې له هماغې لومړۍ ورځې څخه چې دوی ايښوول سوي دي، بيا يې چادپاکېدلو هڅه نه ده کړې. تقريبا دوي اونۍ يې ونيولې چې کارونه ټول سم سي. له دې وروسته به، چې هر وخت د اور پرکارباندې چا پرې اچول، هغوی به تل ماته ديومسول شخص په توگه مراجعه کوله. دوی درک کړې وه، چې زه يې په ټگماريو پوه يم او ژمنه يې راسره وکړه، چې که يې رپسوت ورنه کړم، په

د کابل ورکشاپونو نوې برخه - په منځ کې یې د سردارمانی اودفتر

راتلونکي کي به کارونه په سمه توگه سرته رسوي. له ډېرو نورو خبروڅخه راته څرگنده سوه ، چي ماته خلکو دکاريگرانو د ملاتړ کونکي په سترگه کتل .

دداسي چاپه سترگه چي کارگران له سزاورکولو څخه ژغورم اوزره مي پرسوڅي. ځکه مایه ډاگه څرگنده کړه ، چي دزياتروکسانو تنخواه کافي نه ده اوهر وخت چي موقع برابره سوې ده ، دزياترو کسانو دمزد په زياتولو کي مي تلابن کړی دی . اوداکاربه يوازي زماسره دميني له امله کېدی نه دبل څه په لحاظ. خودنورو کارگرانو تنخواه هماغه دکاردپيل پريخواني حال پاته وه.

بله نظريه چي دوی درلوده هغه دسایفونو (Syphons) په واسطه داوبودسطحي دلورولو نظريه وه . يوه ورځ چي له پخواني امير سره په دربارکي ناست وم ، نوموړي داموضوع دهغومشرانو په وړاندي مطرح کړه ، چي دهيواد له ليروسيموڅخه دده ليدلوته راغلي وو. ده هغوی ته داسي تشریح کړه ، چي که تاسي يوسایفون سرچپه ونيسئ اوپه يوه بڼانگه کي يې اوپه کښته تويي کړئ ، په بله بڼانگه کي يې اوپه لوړي خيژي. دومره لوړي چي سطحه يې دلومړی بڼانگي ترسطحي نه لوړيږي . ده زياته کړه چي غواړي ددغه شان يوشمېر سايفونو په واسطه دکابل شاوخواهغو سيمو ته ، اوبه ورسوي چي وچي دي ، اوبه نه لري ، اودجاري ويالو ترسطحي لوړي پرته دي . ده ماته مخ راواړاوه اودخپلي خبري د حوالي په باب يې پوښتنه راڅخه وکړه ماڅواب ورنکړځکه که مي مثبت څواب ورکړی وای نوبیادا کار زما پر غاړه لوېدی اوپه

عام دربارکي بل رازخواب ورکول له ادبه ليري کارو، پسه تېره
بياچي خبره داميرله خواسوي وي . څه موده وروسته دورکشاپونو
يوڅو تنه اصلي استادان (Foremen) د امير لخوا وروغوښتل سول
او همدغه نظريه يې ورته بيان کړه . دوی ورته وويل چي په هغه کي
به فکروکړي اووبه گوري چي څوک دا کار د سايفونونو په واسطه
يادداسي پمپ په واسطه چي پخپله کارکوي ، سرته رسولای سي .
دوی پر موضوع کولو باندي دغورکولو له پاره څو ورځي وخت
وغوښت او بېلابېلي تجربې يې وکړې . زه هم ددوی لخوا په
موضوع خبرسوم ځکه په يوه يادوو ورځو کي به دوی زما دنظر
غوښتني له پاره راته راتلل .

داوسپني اوژيروپه ريخته گري کي ماته څرگنده سوه چي
دسونگ موادو اندازه چي د قالبو په وچولو کي کارترې اخيستل
کېدی، دومره لږده چي تقريبا نيمايي قالبونه يې بيخي خراب کړي
دي . دادمسولو مامورينو دوهمه مساله وه چي دحکومت دپيسو
سپمولو له امله يې رامنځ کړې اوپه دې ډول يې دځانونو تنخواه
دحکومت دخيرغووښتونکو په توگه زياته کړې وه . دې موضوع
دقالبونو يوه ستره فيصدي خرابه کړې وه اوله ما پرته بل چاپکښي
ري هم نه وهلی .

دافغاني مامورينو کارونه چي دبېلابېلو څانگودشاپونو اوکارونو انتظام
پرغاړه لري، دMP (دپارلمان دغړو. هوتک) له هغومسافرتونو سره ډېر ورته والی
لري، چي په ساړه موسم کي درې څلورمياشتې په هندوستان کي تېروي
اوبياکورونو ته دخپل حکومت دټولومسايلو دتشریح کولو اوچاري سنجولو له
پاره ځي .

د کابل په ورکشاپونو کې د ماشینونو دوه ستر شاپونه سته، چې په هغه کې تقریبا سل دانې راز راز ماشینونه پراته دي . دوه دکارتوس جوړولو شاپونه دي، چې په هغو کې د مارتیني اوسنايدر کارتوس د جوړولو ماشینونه سته ، د فلزي پتاکيوشاپ، د آهنګری شاپونه ، د بخار د سوتک شاپ ، د اوسپني او ژيرو درېخته ګری خانګي ، د سګې وهلو خانګه ، د ګرځنده ژرندي شاپ او د بایلراوانجن خوني . د دې پرڅنگ د توپونو دارابو او بازو ګانو جوړولو، د توپکو دکارتوسو جوړولو، دکارتوسو او تولیو ډکولو ، د توپخانې ، دکیزو، دکتاروزمو، بوټونو اونور شيانو جوړولو لاسي شاپونه ، د توپورنګولو، د توروباروتو د پتاکي د غوزې، د څرمنو د آتش ورکولو اوتورلو، د صابون اوشمع جوړولو، د الکول تقطيرولو، د تېزاب جوړولو، د عکاسي چاپولو (Electro-plating) دتورواوبرجو جوړولو ، داوړومیدو، دهرمبو جوړولو ، د حلبي اومسي کارونو ، ترکاڼې، دنخشي جوړولو، رسامی ، دکوردفرنیچر جوړولو اونوري خانګي . په دې خانګو کې د څلورو پنخوزرو په شاوخوا کې خلک کار کوي .

افغانی کاریګران خیرک دي او که خپل مغز یوازي خپل کار ته وقف کړي، دکورچاري بانور مسایل ورته دکار کولو اجازه ورکړي، د پېرنبه په زړه پوري اوله مهارته ډک کار کولای سي . دا خبره د زیاتي ستاینې او ګریدیت وړده . او همدا دافغانی کاریګرانو نېګنه ده . په هغو کارونو کې، چې د پېر دقیق پیل او پای لري، دوی معمولا بريالي نه دي . زیاتره یې سبب دادی، چې دوی ته د میچ جوړولو هنرا په هغه برخه کې دکار کولو لارښوونه نه ده سوې . او همدا سبب دی، چې ځمکنی ماشینګني یې د ډاډ وړ نه دي .

په ځینو مواردو کې کاریګر داسي ښکاري چې ګویا دیوې ناسمي (غلطی) لاري په یقیني کولو کې خورا ډېر فکر په کاراچوي اودوام پسې ورکوي . البته په دې کې شک نسته، چې که یوه افغان ته سمه ښوونه اوروزنه میسره سي ، د پېرنبه کاریګرځني جوړېدلای سي . زه زیاتره وینم ، یو کاریګر د دې پرځای چې خپل کار په ښه توګه بشپړ کړي، یومخ یې وران کړي . داځکه چې دکار په دغه برخه کې یې پوهه لېروي . کله چې کارځني وران سي، زه عموما پخپله دکومک برغ پرکوم . د دوی داخوبنه وي، چې کار پخپله سرته ورسوي . په دې امید، چې

دبشپېرېدو په صورت کې به يې له اميرڅخه کرېدېت واخلي . داچې دوی دمرستي له پاره پرنورورغ نه کوي، تر دې پورې اندازې ددوی دمامورينو گناه ده . ځکه کله چې يوڅوک دکوم خاص کار له پاره اميرته ورولي، پرڅنگ يې داادعا هم کوي، چې نوموړي دکار په دغه يا هغه برخه کې په ستونزو اخته و، ده مرسته ورسره وکړه او په دې ډول له سړي څخه پخپله گټه دکارکرېدېت واخلي . په ځينو مواردو کې خولامامورين په دې پلمه دټول کارامتيازخان کش کړي ، چې کارېگرده ترلارښوونې لاندې کارکاوه . په هرصورت ددغه شان حکومتي سيستم يوه نتيجه داده ، چې هرڅوک کوبښ کوي خان داميرترنظرښه وايښوي اوله دې لارې په لږڅه باندي دخپل زړه مراد حاصلوي .

په ټولو کارونو کې يواستاد (ښوونکی يا فورمن) اودهغه شاگردان (نوی خوان کارېگران) وي . کله چې يوشاگردله استادڅخه ټول کارزده کړي، يافکروکړي چې زده يې کړ، بيانومعمولا په دې لټه کې سي . چې څه رازدخپل استاد لاس له کاره وباسي اودې ځای ونيسي . دا کار دوی معمولا اميرته دخصوصي رپوټونو ورکولو له لارې کوي . ورته وايي چې استاديې دکارترارتيا زيات مواد غواړي اوکوم مواد چې بالابودسي ، هغه بياپلوري اوخپل دژوند اړتياوي په پوره کوي . ټول گاونډيان يې دده دعوايدو دزياتوب شاهدان دي . دارپوټونه تل ځای ته نه رسيري . په دې معنا چې استاددي خپل موقعيت له لاسه ورکړي اوشاگرد دي ځای ته ورټوپ وهي . خودومره اغېزه وښندي چې استادبه ښايي بندي کړي، پښوته به يې زولنې ورواچوي ، دورځي له خوابه دمعمول په شان کارته ورځي اوپه شپه کې به بيرته بنديخانې ته بېول کيږي . ميرزايران به دده حسابونه ورتفتيشوي اودانو دکلونو کاردي او استاد زياتره دحساب ترتصفيې دمخه په حق ورسيري اومرسي .

افغانان په هر هغه کارچې خطرورسره مل وي، لکه دباروتو جوړول اونور، دېرې احتياطه اودخان په غم کې نه دي . په نتيجه کې يې کله کله چاودنې پېښي سي ، دېرکسان پکښې ووژل سي اونورې مياشت و دوې په کار کې وارخطاوي . کله خولاعين بې احتياطي ترهغه وخته دوام ومومي چې بله حادثه پېښه سي او د يو څه مودې له پاره دوی له احتياطه کار اخيستلو تښه اړکړي .

یو وخت د پارې (سیمابو) چاودنې خورا د پري حادثې پېښولې. خو کله چې ماورته د تیارو معمولي لاري چاري وښولې، بیا کومه حادثه پېښه سوې نه ده. ځيني حوادث د دغو سرپوښونو د بېباکۍ پورته کولو له امله پېښېدل. یو وخت دیوه فورمن (استاد) د بې احتیاطۍ له امله شپېته زره پوښه وچاودل. یو څو یې د کتلو له پار او اخیستل او بیرته یې بکس ته وروغورخول. په دې پېښه کې څلورتنه مړه او یو څو نور د تل له پاره معیوب سول. یو څو یې په سترگو رانده سول. سرپوښونه یې په سترگو ننوتل او نور ټپي سوي نه و. د باروتو په یوه چاودنه کې شل تنه مړه او یو زیات شمېر ټپیان سول. زیاتره یې له دې امله ژوبل سول، چې د چاودنې له امله پر خلکو باندي دخوني دروند چت راوړېدی او خلک تر لاندې سول. د بې احتیاطۍ له امله نور حوادث هم پېښ سول، چې هره یوه یې دیوه یادوو تنو د مرگ یا ژوبلې سبب سوې ده. په پای کې امیرماته امر وکړ، چې د مقرراتو یو لیست ورته جوړ کړم او د خطر د کمولو او چاودنو د مخنیوی له پاره بشپړې ضروري لارښوونې ورکړم. بندیزونه ولگېدل، ضروري کارونه سرته ورسېدل او مقررات عملي سول. له هغه وروسته حوادث هم ورسره ودرېدل.

د کاریگرانو مزد زیاتره دو مړه دی چې له لوري په راوگرزي. په داسې حال کې چې ځینو کسانو بیا شخصاً امیر ته د ځینو وړو کارونو په سرته رسولو سره خپل مزد دو مړه زیات کړی دی، چې ورسره نه ښایي. ورکشاپونه تقریباً اتلس کاله وړاندې پیل سوې دي او د زیاترو کاریگرانو مزد چې دلومړي وار مقررهېدلو پروخت هلکان وو، لا پرهماغه اولني حال پاته دی. په داسې حال کې چې دوی په کار کې د تجربې موندلو له بابتته حکومت ته د پراسترا زښت لري. د خورا کي موادو د بیو حیرانوونکي جگوالي دوی ته لازياتي ستونزي پېښي کړي دي. وچه دوی چې د دوی اصلي خوراک دی، اوس تر پخوا څلور چنده گرانه سوې ده. یو شمېر کسان سته، چې په ځینو ټاکلو ماشینونو کې د شاپونو له هماغه پیل راهیسي کار کوي او په میاشت کې اته روپۍ (پنځه شلنگه و څلور پېنسه) جوړوي. دا خلک مېرمني او کورنۍ لري. کله څو یې لاندې څښنه خپلوان هم د غاړې وي. دا چې دوی څه راز ژوند کوي، پخپله یوه معما ده. خود اخلک پر هېڅو کار باندي لکه څرنگه چې ښایي، وازگه نه لري. نور کاریگر زیاتره هلکان دي چې نویو کارونو

د کابل ورکشاپونز په باغچه کې عسکر د پیری او د ودی خور لویه حال کې
(د مورلف رسامی)

ته گومارل سوي دي اودمياشتي يې په لسو روپيو (شپږشلینگه اواته پنسه) کارپیل کړی دی. زیاتره ماشین کاران اولاسي کاریگرمياشتي شل دېرش روپي اخلي. استادان دمياشتي له شلو څخه ترسلوروپيو پوري گټي (ديارلس شلنگه وڅلورپنسه - شپږشپته شلنگه واته پنسه).

له حکومتي ورکشاپونو پرته په هیوادکي یوشمېر محدود کسبونه هم سته. دامحدود کسبونه چي په کوچنی سطحه چلیږي، مسکري، حلبي سازي، آهنکري، دسرواوسپینو زرگري، ترکاڼي، دڅرمني کاریگران اونوردي. دهیواددسوداگری زیاته برخه وچه میوه ده، چي هندوستان اوروسیې ته صادریږي. تازه انگورهم هندوستان ته لېږل کیږي، په وړيو کي يې پیچي اودلرگیو په کوچنیو بکسوکې اچوي. کابل اودهغه شاوخوا سيمي په پرېمانه اندازه دېرنه انگورلري چي دموسم پروخت يې اته پونډه تقریبا په یوه پنس پلورل کیږي. دېرنه انگوری یوپونډپنس څلورمه برخه بیه لري. زه له دغوانگورو څخه شراب جوړوم. دوه درې ډوله سره گډوم، چي درې کاله وروسته له ټولو هغو شرابو سره یوشان وي، چي په هندوستان کي عموما پلورل کیږي. څرنګه چي داخالصو انگورجوس (شربت) دي، بنایي ترزیاترو نوروښه وي. زردالوهم په زیاته اندازه سته. زردالواوانگوردصادراتي وچي مېوې ستره برخه جوړوي. غلې دانې هم صادریږي خو په زیاته اندازه نه. څرنګه چي وړل يې ارزانه دي ځکه نودزیاتو موادو لوی تجارت خني جوړېدلای سي. په کابل کي زیاتره مېوې اوترکاری کیږي و دټولو هغومېوې له پاره چي دحاره سيمي لمرنه غواړي، دکابل آب وهوا ورته په خانګړې توګه مساعده ده. دجلال آباد اوکندهار په سيمو کي تودوخه دومره ده چي دحاره سيمي زیاتره مېوې پکښې شنې کېدلای سي. په جلال آباد کي په زیاته اندازه گني تولیدیږي.

ورپښیم هم په پوره اندازه تولیدیږي. اوپه هیوادکي دورپښم ودچنګي دروزني له پاره خورازیات امکانات سته. همدا اوس ورپښم په دریو سيمو کي تولیدیږي: بخارا، هرات اوکوهدستان. په کوهدستان کي دنورو سيمو په نسبت په لږاندازه دي. غالی هم جوړیږي. دهرات اوترکستان دا، ایراني غالیو ته ورته اودکندهاراوهزاره وو دا، کراستي (نیمخې) دي. دهیواد په بېلابېلو سيمو

کي په لاس باندي ډول ډول ټوکړان او په غزني کي زيات شمېر پوستينونه دپسوله پوستکو څخه جوړيږي . دغه مواد زياتره دهيواد دخپلو اړتياوو دپوره کولو له پاره توليد يږي اوصادريږي نه. په بېلابېلو سيمو کي زيات شمېر اوبنان، اسونه ، غوايي اوپسونه روزل کيږي خودپرلپسې صادريږي . له تېروڅوکلونو راهيسي اسونوته له هيواده بهر دخړڅلاوله پاره دايستلوا اجازه ځکه نسته چي ويل کيږي، هغوی دهندوستان دلښکرو له پاره رانيول کيدل. دترکستان (۱) سيمه داسونو او هواشيودروزلو له پاره دافغانستان دپربنه سيمه ده . په دغه سيمه کي خورا زيات سمسورڅرخايونه سته اوله ترکستانيانو څخه چي څوک دهغوی دسيمي دکرنې اودمنرالونو دشمټنيو په باب خبري واورې ، نوپه زړه کي بهې Eldorado (۲) ور وگرزي، دجلال آباد له شاوخوا څخه دسيند داوبو په واسطه لېراندازه الوارونه(چارتراش لرگي) هندوستان ته دخړڅلاو له پاره لېږل کيږي، خوداندازه دپره کمه ده ، ځکه دافغانستان دزياترو سيمو غرونه اوشاگي بېخي لوڅي دي اوخال خال دلته وهله محدودي درختي پکښې وي.

په هيواد کي ورياوي(بارانونه) لږکيږي خوپه ژمي کي دواوروتوپانونه اکثره وي . په پسرلي اودوبي کي دکښتونو دخړوبولو له پاره دپرتياور اوبه په غرونو کي دواورو دويلېدلو له لاري پوره کيږي . دااوبه ټاکلو سيموته دويالو له لاري رسيږي . دغه کانالونه هرکال په پسرلي کي پاکيږي . دويالې دپاکولوپه ټاکلې ورځ ټول هغه کسان چي له دغواوبو څخه کاراخلي ، دډول اوسورنا (يادي ته ورته وسايلو) په واسطه سره راغونډيږي . دوی هره ورځ په نوبت سره کارکوي. له ويالې څخه بېکاره وانه راټولوي . وياله ژوروي اوخته يې ترپايه ځني باسي(۳)کله کله دکروندگروترمنځ په فرعي ويالو کي داوبودلومړي وارااستعمال پرسردعوي(شخړي) پېښيږي . ځکه کوچنيوويالو ته زياتره هومره اوبه نه رسيږي ، چي دکروندگرو له پاره دی کافي وي . څرگنده ده چي جگړه لومړی پردې خبره پيل سي ، چي څوک بايد اول واراوبه ولگوي . له جگړه کوونکو سره عموما اورده اورده يومان(بېلونه) وي اوپه جگړه کي کار ورڅخه اخلي ، چي کله کله سړي هم پکښې ووژل سي . ديامه وراي دپردرونو دي اوژور ټپونه ځني پېښيږي.جگړې کله کله دې اندازې ته ورسيږي چي ځني کسان دنورو درمندونه

په غنچ اخیستلو کې وسوخي اوکه پردغه کارڅوک شاهدي ورکړي، نوبیادواړه خواوي محکمې ته عرض کوي .

دغنمو داوړو کولو ژرندي دویالو پرتاکلو مناسبو ځایونو باندي جوړي سوي وي اوپه اوبوباندي چلیږي ، چې دکارثمره یې ډېرلږ اودهغې قوي څلورمه برخه وي ، چې ژرندي ته ورکول کیږي . ژرندي یې ډېري پخوانی او زورماډل دي . یوه ډېره (پل) پرپله باندي پرته وي اوغنم دهغه سوري له لاري ورسیري ، چې دپاسنی ډبري په منځ کې جوړسوی وي . لومړی واراوړه ډېرغاشپچن (زیره) وي اوکه څوک غواړي بنه یې میډه کړي ، باید دوه درې واره یې ترژرندي وباسي .

په افغانستان کې دمالونو دلېردونو (انتقال) چټکوسایلو ته ډېره زیاته اړتیاسته . په اوسني وخت کې دحیواناتو پرشادبارونو انتقال دټولو شیانو دورولو راوړلو یوازی وسیله ده . اوڅرنګه چې دیوه لنډ واټن انتقال له پاره ډېرزیات وخت لګیږي ، ځکه نودکراهي سیستم گران تمامیږي اودسلو میلو واټن وهل ځواونی نیسي . ددغه رازکاربیه دهمدومره واټن له پاره پرسل سپره وزن باندي اتلس شلنګه ده . دابیه په داسي یوه هیواد کې ډېره لوړه ده ، چې هرڅه پکښې ارزانه دي . دهرشي وزن اواندازه داسانولیااوبنانو دباروړلو په ظرفیت پوري محدوده ده .

کوچیان زیاتره له یوه ځایه بل ځای ته دمالونود انتقال دنده سرته رسوي . دایوه غښتلې اوسخت سرې قبیله ده اوهغو Gipsies ته ورته ده ، چې کورنه لري . دوی دپنځو سویاسلوڅارویو له یوه کاروان سره خوځیږي ، چې اوبنان ، اسونه ، خره اویسونه پکښې وي . دوریو کوچنی رمې هم وسره وي . له کاروان سره هرچیرته چې ځي ، بنځي اوماشومان ، دکورلونبي اویولرشمېرچرګوري چې پرڅروباندي یې بارکړي وي ، ملګري وي . دچرګورو پښې یې ورتړلي وي چې ونه تښتي . کوچني ماشومان که ولري ، هغوی یې هم په یوه کجاوه کې دچرګوروڅنګ ته بارکړي وي . دوی اکثره دپسونو غټي رمې لري اوهغه کوچني وري چې سفرنسي کولای ، دهلکانو اونجونو په غېږکې انتقالیږي . کله چې پرهرځای باندي واړوي ، زیرې کودلي دروي ، چې له لرگیو څخه جوړي سوي

اودپاسه يې بورياوي اوواښه وي. (۴) خو کله کله بيا د استوگني ځای دونه اوگاروپه منځ کي وي . دوی ښکلي خلک دي آزاد اودخوند مزلونه وهي . دوی په آزاده هواکي ژوند کوي او پرله پسې مشق وتمرین هم ورسره کوي . بې له شکه په دغه راز ژوند کي ناروغ ماشومان نسي پايډلای . همدا سبب دی چي ژوندي پاته سوی کسان ډېر غښتلي او پياوړي دي . يوه ورځ چي ماپه يوه دره کي ساختمانې کارکاوه ، دغه راز کاروان مي څنگ ته تېرسو . يو چا احوال راوړ چي کوم توندباد يو کوچنی اوښ اخیستی اود کاروان له يوې پيغلي نجلۍ سره يې جنگولی (ټکرکړی) دی . نجلۍ يې ډېره ليري غورځولې او هورې يې په ډېر شدت سره له تېرو تېروسره ټکرکړې ده . ماور منډه کړه اوفکر مي کاوه چي نجلۍ به مړه سوې وي . خونجلۍ له يو خوشېبو وروسته اوچته راوغورځېده ، جامې يې له دورو ټک وهلې (وڅنډلې) او بېرته بې پروا رهي سوه . دکوچيانو ښځي مخونه نه پټوي او که کوم انگرېز يې مخي ته تېرسي ، خپل مخونه په پورني (څادر) پټوي . ددر مندونو اخیستلو پروخت ، کله چي دکښتوسيمو تودوخه د رمودڅارويو له پاره ډېره جگه وي اوله دې امله نور کارونه نه وي ، کوچيان له يوه ځايه بل ځای ته دلوگرو (لوکوونکو) په توگه ځي . کله چي ديوې سيمي کښتونه لوسول ، بيا بلي ته ځي . دلووخت په بېلا بېلو سيمو کي دمختلفو ارتفاعاتو له امله توپير سره لري . هغه نارينه چي داوښانو څارنه کوي (چوپان - م ، هوتک) دښپې له خوا خپل اوښان په يوه داسي حلقه کي سره تړي ، چي پزي يې گویا دحلقې منځنی برخي ته متوجه وي . سړی (چوپان) دحلقې په منځ کي داوښانو ترغاړو لاندي ځملي اودهغوپه منځ کي بې خاره Unmolested بیدیري .

چای د هندوستان له لاري واردیږي . که څېره دعامو څلکو په باب وي نو هغوی يوازي شين چينايي چای مصرفوي ، چي له چين څخه بمبې ته اوبياپه اورگادي کي پېښورته او وروسته دکابل سوداگروته رسيږي . دکندهار او هرات سوداگريې دکوټي له لاري تر لاسه کوي . له پېښوره کابل اوله کوټې څخه کندهارته پراوښانو باندي وړل کيږي . هرکال يوه زیاته اندازه چای واردیږي . غریب خلک يوازي غرنی هندوستانی چای کاروي . په نوروې ، چي يو پوند يې

له دريوشلنگو څخه ترپنځوشلنگو پوري دى ، وس نه رسيږي . ما يو وخت هڅه وکړه په کابل کي دهندوستان شين چای رواج کړم . خو خونديې چا خوبش نه کړ . دوى په نظر دهندوستانو چايو دزياتي کبرني سبب همدا (خوند) دى .

نور واداتي موادنځي مالونه، ټوکران ، ورېښم اوبخمل دي . وروستي دوه مواد (ورېښم اوبخمل) په زياته پيمانه دښخوله خواکارېږي . يو وخت سربو او هلکانو هم ورېښمني جامې اغوستلې . ددربار اوسنى فېشنې جامې دتورتوکړه وي ، ځکه نو په نارينه وو کي دورېښمنو جامو تقاضا لېږسوي ده . داسانو زينونه او دڅرمنو نور مالونه ، مستعملې جامې ، بوره او دکوردارتياوړ نور مواد له هندوستان څخه د سوداگرو پر لاس راوړل کيږي . خوددغو موادو تجارت ډېر کم دى .

په کابل کي دغلودانو ، مايعاتو اونور موادو له پاره مقياسونه نسته . ټول شيان په وزن پلورل کيږي . وزنونه يې په هندوستان کي له مروجو وزنونو سره توپير لري اوله نخوده يې جوړ کړي دي . نخودهغه مقدار ته ويل کيږي چي ديوه نخود (چنه) په اندازه وي ، که څه هم ټول نخود په يوه اندازه برابر نه دي . دهمدانخودو څلېروښت دانې يومثقال کيږي . شپږمثقاله له يوه اونس سره برابر دي ، شپږنوي مثقاله يوپاوکيږي چي ترانگليسي پونډ لږڅه کم دى . شپاړس پاوه يوسېراواتياسېره يوڅرواردى . له حکومتي مغازو پرته په نوروڅايو کي دقيق کاني (وزنونه) نه کارېږي . په بازار کي خلک دوزنونو له پاره بېلابېلي ډبري کاروي اولته ډېرو او حقيقي وزنونو ترمنځ توپير ددو کاندازه گټه وي .

داوردوالي له پاره دوه مختلف ياردونه (Yards) سته چي دوى يې گزبولي . هغه چي دسروې کرونکو اوبنايانو (ختگرانو) لخوا کارېږي ، نژدې اته وښت انچه کيږي اودابل گز ، چي ټوکران اونور مواد په اندازه کيږي ، دوڅلوپښت انچه دى . گروه ياميل چي مايې تقريبا غير معينه اندازه وښووله ، معمولا له يونيم انگرېزي ميل (Mile) سره برابره ده .

حکومتي دفترونه دميرزا يانو او کاتبانو لخوا کنترولېږي او هغوى کارېکښې کوي ، ميرزاته په هيواد کي دتعليم يافته سړي په سترگه کتل کيږي خودده تعليم په فارس ادب ، يولېر څه زړه عربي اودرياضي په څلورو اصولو کي لاهم سم

مسلكي نه وي . که په جمع کي خبره وکسر (اعشاريه) ته ورسيري ، نو بيا دی لاس ترزني ورته ناست او پکښې وړک وي . زه يووخت حاضر ووم چي ددوی اتلس تنه سره راغونډ وواو غوښتل يې يوه داسي محاسبه حل کړي چي صرف ضرب پکښې و . دوی ټولو مختلفي نتيجې ځني راايستلي وې . کوم يوه چي خواب يې حقيقي خواب ته يوڅه نزدي و ، ځانته د لږ څه سم خواب په خاطر د هر کره د پټ وړکاوه . ميرزا يان که څه هم له ټولو طبقو څخه متشکل دي ، خودوی پخپل ذات کي يوه طبقه ده اوله نورو وگړو څخه ددوی د سخت اونرم چلند له مخي توپير لري . البته ددغه چلند تر شايې پر بل چاسخت زړی او ظالم طبيعت پروت دی . ميرزا يان د دفترانو د څانگو مشرتوب ته ، دخپلي پوهي او په کار کي د مهارت له امله نه رسيري ، بلکه دې مقام ته هغه څوک رسيري ، چي په چل وچلبازی کي ماهروي . ځوان ميرزا يان کله د يوې قضیې په جوړولو کي دخپلو مشرانو خبرو ته غورځي ، چي په هغه کي کلمات او مفاهيم په قصدي توگه داسي راوړل سوي وي ، چي ده ته د قضیې د ناکامی په صورت کي د تېښتي لار خلاصه پاته وي . دغو اړخونو ته زياته پاملرنه کيږي . ميرزا يان له ټگماريودک دي او عادي سړی ژر په دام کي اچولای سي . دوی حتی يو د بل پر ضد يا هغو کسانو پر خلاف ، چي زياتي پیسې لري ، هم په دې خاطر د سيسی کوي ، چي په يوه يابله لاريې په خپله کړی کي راتا وکړي اوښه يې ونښتېځي .

کوم کار ته چي دوی زيات ارزښت ورکوي هغه دادی ، چي دهغو مامورينو پر خلاف خپله خبره مدله او په اثبات ورسوي ، چي امير ته يې رپوت ورکړی وي او په هغه کي يې نوموړی شخص دلکونو سرکاري روپيو په خوړلو متهم کړی وي ددغسي قضیو له رپوت وړکولو وروسته دوی ته معمولا د اتهام د ثبوتولو کار په غاړه کي وړلو پېږي ، چي دا کار د تورن شخص د صورت حساب د سپينولو اړتيا رامنځ ته کوي او په دې ډول نو بيا دوی تر تفتيش لاندې کتاب و او کاغذو کي دراغلو اعدادو او ارقامو پروانه ساتي ، بلکه پخپل فکر کي په هغه څه پسې گزري چي څه راز داسي واړه اتهامات پيدا کړي او تورن په متهم کړي ، چي ردول يې سخت وي . بيانو ددغو کوچنيو اتهاماتوله پاره ، چي ښه يې رنگ وروغن کړي او پرسولي وي . په کاغذونو کي گوري . څرنگه چي هيڅ يو مامور د خپلو

وظايفو په برخه کي له هگماری اوچل ول څخه خلاص نه دی ، ځکه يې پر ضد د دځوناورو قضیو جوړېدل عموماً گرانه خبره نه ده . تردې وروسته نودوی ارقاموته مراجعه کوي اوزه داسي کسان پېژنم ، چي دهغې اندازې په دوه چنده پیسو خوړلو تورن سوي و ، چي په واقعیت کي ددوی په لاس کي وي . داکار دپرساده دی ، ځکه دميرزایانو پر شاوخوا محدود تنه داسي کسان وي ، چي تر شلمو پوري يې حساب زده وي . دميرزا کاغذونه د خورا ستر مقدار د ترونبولو (لوتولو) ثبوت بنیي . وروسته داتول کاغذونه او ثبوتونه ! د امير حضور ته وړاندي اوپه پای کي نوتورن شخص اوکورنی يې جېل ته اچول کيږي . هوله پیسې اونور جايداد يې ضبطيږي ، چي رشتيا سي ، ټول جايداد يې نه ضبط کيږي ، ځکه دتفتيش کونکو ميرزایانو لاسونوته بياپه دې خاطر چي دسزاد لغوه کولويا لېر تر لېره دهغې دکمولو له پاره زیاروباسي ، ښه پوره اندازه پیسې رسېدلي وي . ميرزایان تر هغوچي پیسې يې تر لاسه کړي نه وي په چاباورنه کوي . ځکه دوی پوهيږي چي داسي لوبه يې پیل کړې ده چي يابایدسړی له منځه پکښې ولاړسي ، يايې له خطر وژغوري اویابه ترخان زیات فعال دښمن ورته په انتظار کي وي . په هر صورت عوض ومعاوضه تل روانه وي . ځکه هيڅ ميرزا پر خپله چوکۍ دزیاتي مودې له پاره نه پاته کيږي اوداسي يوه ورځ راځي ، چي له دسيسه جوړوونکي سره پخپله دده په شان معامله وسي . ياجېل ته ولويږي اویاووژل سي . په لوړو دفترونو کي دیوه ميرزاد کار کولو موده معمولا دوه درې کاله وي . ځکه دپسو موندلو لاري چاري چي ده خان ته غوره کړي وي ، دنورو ميرزایانو لخوا کشف سي . دځانونو له پاره يې ددغي چوکۍ دترلاسه کولو رخه په زړه کي پیداسي اوپه دې ارمان ، چي که يې په ژوند کي دلېروخت له پاره يو وار بخت بيدارسي ، بايد يوڅه وکړي . ددعوپه جوړولو کي ميرزایان هغه څه کوي چي نور يې کوي . ناخقه شاهدی ورکوي اوداکار کلمه دومره پرمخ ولاړسي چي امير لاپکښې ورک سي اونه پوهيږي ، چي کومه خواحق په جانب ده . ددې له پاره چي حقیقت خان ته معلوم کړي ، امر وکړي چي ټولونه دي د فانه ورکولو سزا ورکړه سي (۵) . مادوه تنه ميرزایان يوه ورځ په بازار کي وليدل چي دناخقه شاهدی په تور دخلکو په وړاندي فانه سوي وو اودفانه ورکولو

د کابل میزایانو یوه وده

په لږ فشار يې ډېر ژر اقرار وکړ. دوی د هیواد تر نورو خلکو لږ درد زغملای سي .
داځکه چې گرده عمر پرځای ناست او پرله پسې چلم څکوي. داسي کوم میرزابه
ونه وينې چې څنگ ته يې چلم پروت نه وي.

میرزایان د پیسو جوړولو بېلابېلي لاري چاري لري ، چې یوه يې د گمرکي
محصول اونورو مالياتو دراتولولو وظيفه ده اودوی له دې لاري چې څومره
کولای سي ، له خلکو څخه پیسې اخلي . که یو څوک وغواړي چې دخپلو تادیه
سویو پیسو یا مالونو رسيد تر لاسه کړي ، او میرزاته پیسې ورنکړي باید چې ټوله
ورځ ورته منتظر پاته سي . کله لاهم څو ورځي ورته انتظار وباسي . له هغه
چاڅخه ، چې بېوزله وي ، یادوی پوه سي ، چې نورڅه نه په بودیږي ، دیوه
پنس معادل لاهم دمنلو وړ ده . که یو څوک میرزاته دخو انو له ورکولو څخه ډډه
وکړي باید چې کابل ته ددې له پاره ددو دريو ورځو له پاره سفر پرځان ومني ،
چې هلته تریوې روپۍ لږ مالیه تحویل کړي اوڅو ورځي لا ورته انتظار هم وباسي .
ځکه نو خلك وينې ، چې میرزا ته يې دخو پیسو په ورکولو کي گټه ده . که
دمیرزا له لاسه کوم لږ مقام ته شکایت وسي ، دده د دفتر ټول کسان قسم وقران
اخلي چې نوموړي شخص کور ته ورته راغلی نه دی . دغه راز که له حکومتي
خزانې څخه یو چاته پیسې ورکول کیږي ، هم باید ټاکلو میرزایانو ته یوڅه
ورکولي سي اودا پیسې ځکه اخیستل کیږي ، چې میرزا معمولاً د پیسو په
شمېرلو کي یوه یازياتي روپۍ باقي (short) وي او په دې ډول دخپل باقي توب
سربېره پوره کوي.

امیر مرحوم د حکومت په کار کي څو محدودو گومارل سویو میرزایانو ته
تنخواه ورکوله. ده ویل چې هغوی که تنخواه ولري او که يې ونلري، له خلکو
څخه پیسې اخلي او څرنگه چې خلك شکایت نه کوي، نو باید دمیرزایانو غم
وخوري . دادچارو اقتصادي اړخ ته دپام اړولو یوه لاره ده . د حکومت مغازه
داران ټول میرزایان دي اوداسي بنکاري چې ډېر بڼه شیان ترې راباسي . ځکه
بڼې جامې اغوندي ، پرنسواسونو سپرېږي او په کور کي ډېرې ماندينې گانې
اوبنځي لري. په داسي حال کي چې ددوی کلنی معاش به په ندرت سره ترلسو
پونډو زیات وي. په هر صورت څرنگه چې دگودامدارۍ کوم سیستم نسته

اوهيڅوك نه پوهيږي ، چي په مغازو کي کوم شي سته او کوم شي نسته ، ځکه نو په داسي يوه وظيفه کي دپيسو غونډولو کار دپره اسانه خبره ده . خو په دفتر کي ددوی دکارموده معمولا دپره لنډه وي . ځکه تر لاس لاندي کسان يې غالباً په دې خاطر دمواردو دکمبوت رپوت کوي ، چي هغوی ته دپيسو لبرونډه ورسېدلې وي .

که يو وخت افغان ته څوک پورور کړي ، بيرته ترې اخيستل يې گویا له دې څخه ويني ايستل دي . که بيخي زيات فشار پرې ونه لويږي ، ددواړو خبرو (له افغان څخه پور کښل اوله دې څخه وینه ايستل .م. هوتک) سختي سره يوشانته ده . زياترو ته دپيسو بيرته ورکول داسي سخت ښکاري لکه زړونه چي يې ورسره ايستل کيږي . دتاديې په وخت کي مخ دومره بدونيسي اودومره عصبي سي ، چي فقط ته واڅوک په زوراوبېرحمی سره غلا ترې کوي . امير مرحوم دپورونو دحصول له پاره يوه لاره رايستلې وه اوهغه داچي دپوروري کورته به يې عسکرو رولېږل . که به په پوروري څه نه بودېدل ، عسکرو به يې پرکور واړول اودکورښه برخه به يې ځني ونيوله . که به يې په کور کي کوم څه نه درلوده ، سړی به مجبور و هرڅومره ژرچي کولای سي ، ورته برابرې يې کړي کنه دتوپک کنډاغ ته بايد ځان ټينگ کړي . په داسي شرايطو کي پوروري ځکه سمدستي قانع کېدی چي خان دنابللو مېلمنو څخه ورغوري . هغه مېلمانې چي کوربه يې پردابله ورته رالراوه اوهره ورځ به يې په دودی اوچلم باندي زياتي روپۍ لگولې . هرڅوک ددغو عسکرو ياماسلانو له لاسه (دوی په همدې نامه ياديږي) حکومت ته عرض کولای سي . خودا عسکرکافي اندازه تجربه لري اوکولای سي دغه شان مراجعې پخپله گټه وڅرخوي .

په کابل کي دهندوانو يوه کالوني سته چي څونسله يې هلته تېرکړي دي . دوی هغه شان خلکو ته پيسې په پورور کوي ، لکه په نورو هيوادو کي چي يې يهودورکوي . دوی دغه راز دزرو اوقيمتي دپروتقريباً ټول کاروبار په لاس کي لري اوپه وروستيو کلونو کي اکثره کورنی له دې امله چي دژوند اړتيا وو دقيمتونو جگېدوله امله له لوري څخه ځانونه وژغوري ، مجبورسوي دي خپل زيورات وپلوري . هندوکه پريوه شي باندي کومه بيه کښېښوله ، هغه بايد دنوموړي شي

دارزبنت له دوه پردرې برخې څخه هيڅکله زياته ونه گڼل سي . خلك چي کله يوپربل باندي کوم شی خرڅوي ، په خپلو منځو کي وايي ، چي هندوانوپه دومره پيسو غوښت . معنا داچي ددوی له خوا ايسنول سوې بيه يومناسب قيمت دی . ځيني هندوان دخزانې په دفتروکي مقرر سوي دي اوترميزاينانو هم زيات معتاد خلك اوهم ښه محاسبين دي .

دهيوادپيسې دکابل په هغوضرابخانوکي وهل کيږي چي په عصري ماشينونو سمبال اوپه ورکشاپونو کي موقعيت لري . اوکله چي زياتو پيسوته په عاجله توگه اړتياوليدله سي ، شپه وورځ کارکوي . اميرمرحوم دپيسوزيات شوق و . کله چي يې ليدل ، عوايد کال په کال لږيږي ، نودداسي وساييلو په لټه کي سو چي پيسې په زياتي کړای سي . هغه و ، چي يوه ورځ له دې لاري دپيسو دزياتولو نظريه ورپيداسوه . دکابل روپۍ دشکل له مخي يوه غيرمنظمه سکه وه اوپه لاس وهل کېدله . خوله سوچه سپينوزرو څخه جوړه سوې وه . اميرمجنورسو داټولي روپۍ راغونډي کړي اوترراغونډلووروسته يې ويلي کړي . تروپلي کولووروسته يې په زياته فيصدي باندي مس ورسره گډکړل . دغه مخلوط سپين زړيې په نوې ضرابخانه کي له سره بياضرب کړله اوداسي روپۍ يې ځني جوړي کړې چي ځنډي يې ښوې او په ښکلي توگه حک سوي دي . په دې ډول اميردسوچه سپينوزرودپخوانيو روپوودويلولو اوبياسکه وهلو دمخه ورسره دمسودگډولو له لاري خورازياته گټه وکړه اوکله چي دده دخپل هيواد پخوانۍ روپۍ خلاصي سوې بيا يې ايراني روپې راغونډي کړې ، مس يې ورسره گډکړل . له بده مرغه دايران ديوشاه په وخت کي عين همداکارسوی و اوپه افغاني روپوکي دمسوبرخه دنوروهيوادو دسکه وهلو ترمعمول ستندرد دوه چنده لاهم زياته سوه . ځکه نواميرحکم وکړچي هغه ايراني روپۍ دي راټولي سي چي دنوروشاهانو په وخت کي ضرب سوي وي . دکابل په خزانه کي يوه ايراني روپۍ په يوه کابلي تبادله کېدله . اميرددې له پاره چي زياته گټه وکړي ، امريې وکړ ، چي دهرې ايراني روپۍ په تبادله کي دي ترکابلي روپۍ يو Pice (۶) لږورکړه سي . شاه ددې خبري په اورېدوسره دده په هيوادکي دټولوافغاني پيسو په وړاندي دعين تخفيف راوستلو حکم وکړ ، په روپۍ کي د غيرمعمولي اندازې

مسوزياتوب اويولر نور عوامل ددي سبب سول ، چي پسه هندوستان كي دهغي
ارزښت راټينت سي اوپنځه كابلې روپي له څلورو هندوستانې روپيو سره تبادلې
سي. اوس يوه هندي روپي په دوو كابلو روپيو تبادلې كيږي.

دڅورلسم څپرکي لمنليکونه

- (۱) له ترکستان څخه دمولف مراددافغانستان شمالي سيمي دي چي پخواپه همدغه نامه يادېدلې (پښتوژباړونکي)
- (۲) دغي انگليسي کلمې ته يې په قاموسونوکي په (ودانه سيمه ، له زړوکه سيمه، شتمن هيواد) ترجمه کښلې ده (پښتوژباړونکي)
- (۳) دې ډله ييز کارته په اولسي اصطلاح (اشر) وايي (پښتوژباړونکي)
- (۴) دارازکودلې په کوچيانو کي رواج نه دي - کوچيان توري کېږدي لري (پښتوژباړونکي)
- (۵) « فاند » تورن شخص ته د شکنجې ورکولو يو راز سزا ده . دلاس دگوتوپه پيوستونو کي به يې لرکي ورايښوول او د لرکيو پر سرو باندي به يې سخت فشار راووست . دفاني په سزا کي دزياترو متهمينو دلاسو گوتي ماتېدلې او پسې وچېدلې . (پښتوژباړونکي)
- (۶) دپيسو ډېر کوچنی واحد ، چي غالباً به ډېول معادل وي (م.م)

پنځلسم څپرکی

د هیواد جیولوجیکي حالات

د کابل وادي یو وخت اورغورخوونکي خوله وه - کابل یو وخت یو سترجهیل و - د سرو زرو، مسو، سربو - د پروسکرو او نورو کانونو رگونه - سیندونه او په هغوکي سره رز - په جنجال کي د لوېدوله وهمه د حال نه ویلودود - د ترکستان کانونه - د کابل ورکشاپوله پاره د سونگ موادو مساله - د داخلي زېرمي ختمېدل - د کابل په وادي کي د پروسکاره .

لیري نه ده چي کابل وادي دي دیوه لرغوني اورغورخوونکي غره خوله وي، ځکه دنورو دلایلو ترڅنگ د کابل شاوخوا غرونو کي د پرداسي خایونه سته، چي په هغوکي د لاوا موادو (Lava Cones) له مخي دیوه ولکانیک عمل نڅښي لیدل کیږي. دغه راز په زیاترو خایوکي دستروکانگریټي بلاکونو په بڼه د کوچنیو د پرواوا لوا د گډېدو بسترونه سته، چي سمدلاسه د کانگریټي بلاکونه خیال پر کیدلای سي. یوڅو دغه شان بسترونه خوڅوسوه متره اوږدوالی او پسرلري اوزیاتره د غرو په بېخوکي پراته وي، چي دیوي داسي ستري کلایامانی د تاداوونو په شان معلومیري چي اصلي ساختمان یې نرېدلی اوله منځه تللی وي او د پېړیو پېړیو اوربنتونو یې شاوخوا خاوره پریولې او یوازي یې د کانگریټي بسترونو نښانې پاته سوې دي. داسي ښکاري چي ویلي سوې لاوادغرونو بېخوته رابېدلې اوله خان سره یې کوچنی دېري اخیستي اودمخکي سطحی ته له رسېدو سره سم یې لمن غورېدلې او پرمخکه باندي سره سوې او کلکي گاري ځني جوري سوې دي.

د کابل د شاوخوا مخکي قشرونه په دېرگډو حالت کي دي دځینو شاوخواغرونه اوشاکیو قشرونه جگ جگ ولاړدي. داسي ښکاري چي د هواري سيمي خاوره دي یې یومخې ایسته سوې او پای ته غورخول سوې وي او بی له شکه همداسي سوې ده.

زلزلې دېري عامي کیږي او دېري سختي اوزیات شمېر زلزلې معمولا په اکتوبر او نومبر کي کیږي. یوه زلزله چي زه پخپله یې شاهدوم اوترتولو سخته وه

، ددسمبر په پای کې وسوه . څرنګه چې دکابل کورونو دپوالونه له اوموځښتو څخه جوړاوبامونه یې دپردرانه دي، زیاتره کورونه دزلزلې

ې وروسته

دبادسخت توپان راوالووت . د ونو غټ ښاخونه یې مات کړل اونزدې وچې کړکې له بېخه وکارې . دغه باد دیوه ساعت یاڅه زیاتې مودې له پاره چلېدی چې ورسره سم زلزله هم شروع سوه . تقریبا دسپې لس بجې وې، چې زلزله پیل سوه . زه دمېلمستون یوې کړکې ته ولاړوم ، چې له نېکه مرغه دپره ټینګه جوړه سوې وه . کله چې دکړکیونبورېدل اوزنگېدل شروع سول ، مافکرکاوه چې دباد له امله دي . دخونې نورکسانوته مي وویل چې که بادپه همداسې شدت سره روان وي، دپرزربه کړکې له بېخه وباسي . په همدې خبروکې وم ، چې دخونې غولې (فرش) له یوه سره وبل ته په زنګېدوسو . مادخونې دروازې ته یوڅه چوله ورکړه اوپکښې ودرېدم . ترهغوپوري هورې ولاړوم ، چې مصیبت ختم سو . دزلزلې په جریان کې دنونې دروازه ترنوروځایومحفوظه وي اوکه چت راشپوه سي په دغه ځای دخوندي پاته کېدوچانس سته . ددغې زلزلې دوخت داوردوالي به باب قضاوت مشکل دی . ځکه سړی زیاتره دراتلونکواحتمالاتو په سوچ کې وي . خوداسي ښکارېده چې څلورپنځه دقیقې روانه وه اوبالاخره ودرېده . وروسته ماولیده چې دخونې په دپوالونو کې ، سره له دې چې پنځه شپږفوټه پلن دی ، بیا هم غټ درزونو جوړسوي دي . په دابله ورځ مي واورېدل چې زیات کورونه یومخیزه چپه سوي او اوسېدونکي یې مړه سوي وو .

امیر مرحوم چې په دغه وخت کې دنقرس له امله ناروغ اوپه دربارکې ناست و . کله چې زلزله شروع سوه، له ده سره ناستو کسانو ټولوبهرته منډه کړه اودی یې، چې دښورنه و، هورې پرېښوو . امیرله زلزلو څخه دپریه وپره کې واوپه دغه وخت کې څوک دده احساس ، چې خان یې یوازي وموند ، اټکلولای سي . دی ددپروخت له پاره پرې ښوول سو . ځکه درې څلورغلام بچه گانو دتکانونوله لږڅه وروکېدو سره سم ورمنده کړه اودی یې باغچې ته وپور اوویوست . تکانونو امیردومره وارخطاکړی وچې له خطره څخه دېچ کېدو په شکرانه کې یې په دابله ورځ ددریو څلوروسوتو بندیانو دخوشي کولو امر وکړ . زما هندوستانی نوکران

په دغه وخت کې پخپلو خونو کې بیده وو او په تکانونو باندې له خوبه راوغورخېدل. په علت یې نه پوهېدل ځکه دالومړۍ وارو چې زلزله یې لیدله . بهرته په مندوسول ، په داسې حال کې ، چې نازکې جامې یې په تن وې ، په وارو کې پرگونډوسول او په لور آواز یې له دغه مصیبت څخه دژغورنې له پاره دوغاري کولې . په دابله ورځ ټول دتبی له امله پراته ووداځکه چې بدنونه یې لوڅ او عصبي شاکونه یې خوړلي وو .

کابل ته څرمه په کوهستان کې دغه راز سختې زلزلې کله کله کیږي اوداسو نو اخورونه راچپه کوي . دغه اخورونه چې له ډبرو او خټوڅخه جوړسوي وي اوځني یې صرف درې فوټه جگ اوپه کافي اندازه پلن وي . دزلزلې دتکانونو شدت ددغو اخورونو له چپه کېدلوڅخه تصور کېدای سي . په ۱۸۹۹ کال فال کتونکو پېشگويي کړې وه چې ددغه کال په هغه میاشت کې به ، چې له نومبر سره برابره دي ، زلزلې وسي . ترټولو سخته زلزله به په یوه ټاکلې ورځ وي چې دوی مشخصه کړې وه . ددې زلزلې شدت به دومره زیات وي چې ټول کابل په وران کړي . دحیرانتیا خبره داده چې دهمدغي میاشتي په پای کې ددو اووینو له پاره سرپر سرزلزلې کېدلې اوداسې ورځ به نه وه چې لږترلږه یو تکان دي پېښ نسي . په ځینو ورځو کې خوبه لازياتي وې اوشپه وورځ به کېدلې . په هر صورت زلزلې دکال په پای کې معمول دي خو پرله پسې دوام یې ډېراستثنایي وي اودفال کتونکو پېشگويي پرخلکو زیاته اغېزه کړې وه . کوموکسانو چې خیمې درلودې دښار تر دېوالو دباندې یې ووهلې اوپکښې اوسېدل . ځکه دوی بشپړ باوردلود چې دپېشگويي یوه برخه رشتیا سوه ، نوره برخه یې هم رشتیا کیږي . په داسې کورونو کې ژوند کول ورته حماقت ایسېدی چې په یوه ټاکلې ورځ یې چپه کېدل اوددوی ترلاندې کېدل اټکل سوي و . په هر صورت امیر ، چې له خپلو فال کتونکو سره یې مشوره کړې وه ، امر وکړ هر هغه څوک به بندي کړي ، که دده دحکم ترورځي وروسته ترښار بهر په خیمو کې اوسېده . په دې ډول یې ټول خلک مجبور کړل چې خپلو کورونو ته په زور سره ستانه سي . خودامیر له ډاډ سره سره زیاترو خلکو دکابل دورانېدو ټاکلې ورځ په بېره اوواهمه کې تېره کړه اوپر کراره نه وو ، ځکه هماغه ورځ په یوه ستر تکان سره پیل سوه او

ټول ښاريې ولېز اوډه . په هر صورت نور تګانونه پېښ نه سول او په څومياشتو کې دا وروستی تګان و .

ځينې زلزلې چې هروخت کيږي ، يو تګانيزي وي خونوري يې بيالېزانده او ښورونکي وي . دا وروستی ډول يې يو دوه واري د شپې له خوا سوې ده . په دغه شپه ټول بیده وو ، زه په کت کې غزېدلې وم ، لا بیده سوی نه وم اوراته څرګنده سوه چې ددې ډول زلزلوړغ دمخه تردې چې کورته دي راوړسېږي او ويې ښوروي ، اورېدل کېدی چې د جنوب لويديځ څخه د شمال ختيځ پر لور روان وه . دا ډول زلزلې يوې ډېرې درنې بګې ته ورته دي چې په سرعت سره تر کورلاندي تېره سي ، کور وښوروي او تر هغو يې ږغ اورېدل کيږي ترڅو يې فاصله ډېرېږي او نورې نورغ وړک سي .

ترمخکي لاندي داسي نخښي نښانې سته او څرګندوي چې کابل په يووخت کې ډېر ستر جهيل و . دغه وادي يو واري نه بلکې څو واري په اوبوکي ډوبه سوې ده . خلکو ته هم دا کيسه نسل پر نسل رارسېدلې ده ، چې دغه سيمه چې اوس کابل دی ، يووخت يو ډېر ستر جهيل و او محيط يې څوميله پراخ و . له احتمال له ليري نه ده چې په دغه برخه کې چې سيند د کابل د شاوخوا غرونو د يوه تنګي له منځه مخ پر هندوستان بهېږي ، يووخت مخکې ښوېدلې او د سيند مخه يې بنده کړې وي ، دا بوسطح دي يې دومره لوړه کړې وي ، چې شاوخوا ټوله سيمه دي پکښې ډوبه سوې وي . دغه راز دي داوبو د سطحې جګېدلو دومره دوام کړی وي چې دمخکي د ښوېدو له امله په منځ ته راغلي ډم کې نورې دخايېدلو نه وې . وروسته دي يې مواضع ټول ورسره وړي ، وادي دي له اوبو تشه سوې ، او تر هغودي وچه پاته سوې وې ، چې دمخکي بل وار ښوېدلو درود ډېر مختيا مخه بيانولې وي . له هغو علايمو څخه چې دمخکي تر قشرباندي د حفریاتو له امله موندل سوې دي ، زه دې نتېجې ته رسېدلې يم ، چې دامخکې څو واره ډوبه سوې ده او بېلابېلو يو پېر بل ايسوول سو يو برخو ضخامت ښيي ، چې سېلابونه د زمانې په مختلفو پېراوونو کې کښېنستلي دي . د کابل د شاوخوا غرونو په څنډو کې هم داسي نښانې سته چې ښيي ، يووخت دي دغه سخي او ګاري په اوبو پړيوال سوې وي . په ځينو ځايو کې د دغو ګارو او ګرنگونو په لاندنۍ برخه کې

داوېوجريان بنوی سوري جوړ کړي دي . داگړنگونه (لابنونه) د ساحل لاسوته ورته دي اوڅرنگه چې په ډېرو جگوسطحوکي لاهم ځني دغه راز سوري ليدل کيږي، سړی دې فرضيې ته رهنمايي کوي ، چې دکابل ناوه يووخت ډېره زياته پراخه وه او تر مخکي لاندي زلزلو دي ورو ورو دمخکي ځيني برخي ، چې پخوا تر اوبو لاندي وې ، راپورته کړي وي . د رود مسير ته څرمه د اسمايي غره پر کاروباندي د سيندله سطحې څخه تقريبا پنځوس متره لوړ داوېو نښانې سته . دابه غالبا داوېو د ځينو جريانونو ارتفاع وي .

له کابل څخه ډېرش ميله ليري ، دخورد کابل په غرونو کي د ډېرو د سکرونو نري رگونه موندل سوي دي . دارگونه يو پيريل پراته دي او پندوالی يې توپير لري . په ځينو ځايوکي دانچ له شپاړسمي برخي څخه بياتر اتو ، نهوانچو پوري رسيږي . دارگونه دخاورو دنړيو ورغونو په واسطه يوله بله بېل سوي دي . د سکرو پنده برخه تر نري کښته پرته ده . په ځينو ځايوکي دمخکي د قشريه درې انچه ضخامت کي دکاربوني موادو تقريبا دوولس بېلابېل ډولونه ليدل کيږي اود انبيسي، چې دلته په بېلابېلو لنډو پړاوو کي تراوېو لاندي کېدو چټک تداوم پېښ سوی دی .

په افغانستان کي دمخکي قشر ډېر زيات سره متفاوت دی او په بې شمېره ځايوکي دکاني ډېرو رگونه سته ، چې د فلز برخه يې غني ده . دارگونه د غرو په بغلوکي راپيداسوي دي . د مسو، سرپو، سپينوزرو، جستو، زربرقو، نيکلو اونورو معدني ډېرو کانونه په زياته اندازه سته . سره زرد يوشمېر شمالي سيندونو په ريگوکي پيدا کيږي او ويل کيږي ، چې اکسوس سيندهم له دې بابته شتمن دی . له کندهاره دوه ميله ليري د سرو زرو څلانده ډبري (Quartz) موندل سوي وې . خو هغه ډبري ايستل سوي دي . د ډېرو په منځ کي د سرو زرو دهغونمونو له مخي چې ساتل سوي دي ، داسي ښکاري چې دا يو ډېر غني کان و . ويل کيږي چې پخوانيو اميرانو د دغه کان ډېره ستره برخه وړې وه (۱) . د مسو ډبري چې ماته يې دازمويلوله پاره رالېږلي وې ، د مسوله لحاظه ډبري غني وې او په سلوکي ډېرش ، څلوېښت مس لرونکي نمونې خويې ډبري وې . ځينو يې لاپه سل کي شپېته مس درلودل او د معدني ډېرو په ځينو رگونو کي محلي مس هم

موجودو. دسړيو د بري په سلوكي تراويازيات سرپ لري اوله دې څخه د گوليو جوړولو له پاره د اړتيا ورسرپ لاس ته راځي. دسړيو څينو د بروچي ماته يې د ازمويولو له پاره رالېږلي وې، په سلوكي لس سپين زردرلودل. د شپږدروازي په غروكي د مسورگونه چي دلته وهلمته د غروله اوږدو سره سم غزېدلې دي، پيدا كېږي. خودا د پرنري رگونه دي او دنورو ځايو درگونه په پرتله يې فلز هم لږ دي. خوفيصدي يې دومره ده چي په كار كولو اوزري. د كابل په شاوخواكي غرونوكي، په هر صورت، د مسو دومره بډاي رگونه سته، چي دزياتو كلونو له پاره دي د اروپا اړتيا ورپوره كړي. او كه د هيواد كانونه په بشپړتوگه وپلټل سي، امكان سته چي دنورو زياتو زېرمو موجوديت دي برملا كړي.

د هيواد خلك په خپلو سيموكي د كاني د برو موجوديت په باب په خبرو كولو كي د پرمختاط دي او بېرېږي، چي كه داشيان وموندل سي، اميريه يې درايستلو كار پيل كړي. په دې صورت كي به د شاوخوا سيمو خلك و كار كولو ته مجبور او د دې لږمزد په بدل كي به د سخت او پرله پسې كار په نتيجه كي دخپلو كرونو او غلودانو له كار څخه گوښه كړل سي. ځكه يې نو كانونه نه خوښيږي. امير بايد دخپل هيواد له منرالي ثروت څخه دگټې اخيستلو په باب فيصله وكړي او يووخت به يې بې له شكه وكړي. خودځينو ناڅرگندو دليلو له امله، امير غوره گڼي چي دغه كانونه دي، چي په ثروت يې پوه هم دي، پر خپل حال لاس ناوهلي پاته وي. سره له دې چي ده يوزيات شمېر معدني كارگران د ټول هيواد د كانونو پلټلو او د ټولو د برو او نورو موادو دنمونو راوړلو له پاره گومارلي دي او څرگنده سوې ده، چي د اډبري ارزښتناكي دي او دمخكي اه معمولو د برو سره په وزن اورنگ كي توپير لري. د اكارگرزما تر لاس لاندي وو اوماته امر سوې و، چي لاس ته راغلي نمونې وازمويم او رپوټ وركړم، چي كوم كوم فلزونه پكښې سته. له دې څخه ماته داسي فكر راوړېدې، چي امير بالاخره په كانونو كي د كار كولو اراده لري. خوترهغه وخته چي زه له هيواده راوتم، په دې برخه كي يې هيڅ ونه ويل او كوم اقدام يې ونه كړ. د مسوله د برو څخه په حكومتي چاروكي كار اخيستل كېږي. امير ته ثابته سوې ده، چي دده خلك د پرخيرك دي او هر كار چي ورسول سوې دي، هغه يې زده كړي او پرمخ يې

بېولې دى . ده زما پرهغه رپوت بشپړيا ودرلود ، چې پكښې توصيه سوې وه ، هروخت چې يې زاړه كارونه بشپړسي ، بايد د سرپو ويلولو خلك نور خايوته دكار له پاره ولېږل سي . خو په دې خبره پوهېدل سخت دي ، چې ولي له كانونو څخه داستفادې كار ترلاس لاندي نه نيول كيږي . ماته كله كله داسې چورت راولېږي چې اميرنبايي دخپلو پياوړو گاونډيو له سرانبتوب څخه بېرېږي ، چې كه دخپل هيواد پر كانونو كار وكړي ، په لوى لاس به دهيواد د ثروت عملي شواهد برابر كړي او هيواد به له لاسه وركړي .

د تركستان خلك چې كله دخپلي سيمي دمعدني ثروت په باب برغېږي ، ادعا كوي ، چې د دوى سيمه تر نورافغانستان ډېره زياته بډايه ده . خوددغي سيمي كانې ډېرې ماته دازمويلو له پاره رالېږل سوي نه دي . يو تركستاني مشر له امير سره دكتني پروخت له خان سره يوه ډېره راوړې وه او ويل يې ، چې سره زلري . خو هغه اوسپنه وختله . دامشريوازنى كس نه و چې دغه راز غلطي يې كړې وه . اوسپنه لرونكي ډېرې هغه پخواني مقوله رښتيا كوي چې وايي «هر څلمېدونكى شى ، سره زرنه دي» . د تركستان په دره يوسف كې د ډېرو دسكرو يو رگ ښكاره سوي دى . خودا ډېرې نوي سكاره يا ليگنايت (Lignite) دي . دغه رگ ماته تقريبا شپږ فوټه پنډ او ښه ډېر اوږد ښكاره سو . له دې سكر وڅخه په زياتو مواردو كې كار اخيستل كېدلای سي . كابل ته يې خوټنه راوړل سول چې دلرگو پرځاى يې په بايلر هائوس كې دسونگ موادو له پاره وازمويي . دا ازموينه بريا لى و . خو دغرونو په سختو دروكي داوښانو پرشادسكرو راچلولو او د دريو اوونيو مزل وهلو يې مخه نيوله .

د كابل په وركشاپو كې د بايلرانو له پاره دسونگ موادو د پيدا كولو مسلي په وروستيو وختو كې اساسي اهميت وموند . ځكه له كابل څخه دخو ورځو مزله په واټن دهيواد ټولې وني مصرف سوي دي . دسونگ نور مواد په سختى سره موندل كيږي . په داسې حال كې چې كوم نوي نيټالگي دسونگ موادو دراتلونكي زېرمي له پاره اښوول سوي دي ، په اتو يا ترهغو زياتو كلونو كې ډېرې كولو له پاره نه آماده كيږي . اوسني امير د موضوع دحل له پاره دخپلو هلوځلو په لړ كې يو كلى يا څه زياته موده وړاندي يواعلان خپور كړ او په هغه كې يې هر هغه

چاته دزيات انعام ورکولو پېشنهاد کړی و، چې کابل ته نژدې د دېروسکاره پيدا کړي. هغه چاته چې دنبار په پنځه ميلي کي د دېروسکاره پيدا کړي، دېرش زره روپۍ انعام، هغه چاته چې په لس ميلي کي يې ومومي، شل زره روپۍ او په دې ډول نور انعامونه اعلان سوي وو. خو يو شرط پکښې واوهغه دا چې موندل سوي سکاره به په داسي ځای کي وي چې دارابه لرونکو وسايلو له پاره د يوه ميل په اندازه سړک جوړول وغواړي. که داسي نه وي نو د انعام اندازه به دکان دفاصلې په تناسب رابرسې. دا اعلان په نتيجه کي خلکو د څو ميلو په شاوخوا کي په دېر دقت سره پلټني وکړې دېر لږ کسان حتی د سکرو پر ليدلو بريالي نه سول. دوی ځای ځای په ځينو نړيوالو باندې پېښ سول چې دمخکي تر قشر لاندي تر تحت الارضي زلزلو دمخه موجوده. زه يې د غوسيموته د پلټني او رپوټ راوړولو له پاره ولېرلم اوومي موندل، چې دادېرو نوي سکاره او دوه نري دي چې مصرف کول ورباندې نه ارزي. تر کومه ځايه چې ژوري کيندنې وسوي، د پېښو رگونو موجوديت يې څرگند نه کړ. زماد کار يې گرانو يوې ډلې چې، دنور تحقيق له پاره گومارل سوي وه، د هزاره وو په خوا کي له کابل څخه د شپږو ورځو مزله په واټن د شيخ علي په سيمه کي د دېرو دنويونو سکرو رگونه وموندل او د غرونو په همدې لړيو کي نور ځايونه هم رگونه کشف سول. خو په دې ځايو کي هم د غرونو موانع وو او داوښانو پر شار اچلول يې حکومت ته دېر گران تمامېدل. امير بياد تهرام ياکوچني اورگاډي په برخه کي د هراقدام په وړاندي سخت تعصب لري او داد سکرو د انتقالولو يوازي ارزانه لار ده.

دېر احتمال سته چې د کابل ورکشاپونه دي د ماشينونو د چلولو له پاره د سونگ موادو د اړتيا له امله دېر ژر وتړل سي. له کابل څخه زماله راوتلو لېوړاندي امير راته وويل، چې دلرگيو داخلي زېرمه تمامه سوې ده او دېره لېواندازه د دېرو سکاره نژدې پيدا سوي دي، چې زيات ارزښت به ولري. په آخري ژمي چې ما په کابل کي تېر کړ، لرگي لېر پيدا کېدل او تر پنځو کالو وړاندي يې بيه درې چنده لوړه سوې وه. په دغه بيه لاهم دېر لږ موندل کېدل.

له هغه څرگندونو څخه چې وسوي، داسي ښکاري چې د کابل تروادي لاندي به غالباً د دېرو ښه سکاره پراته وي. خوا مير مرحوم د دېرو سکرو کارچي ما پيل

کری و، لہونتوب و باله اوغوبنتل یی پوه سی، چي دمخکي ترسطحي خوسوه
فوتہ لاندي دنسکرو دموجودیت دمعلومولو گتہ په خه کي ده اوخوک به وکولای
سی دمخکي له گہډي خخه، چي له اوبود که ده اوخاگاني یی بنه ثبوت دی،
سکاره راوباسی. دا هغه خه و، چي ده په دربارکي ویلي وخوماته یی نه و ویلي
، خکه نوماته په دې برخه کي زمادکار د دفاع کولو موقع میسره نه سوه. ده
ماته صرف لیکلي و، هیله لري هغه کاریگر چي ددغه کار له پاره استخدام سوي
وو، شاوخوا سییمو تبه ولپېرل سی، چي که کولای سی په غورنیو سیمو کي
دډبروسکاره پیدا کړي. په ترکستان کي همداسی وسوه. خودازما وظیفه نه وه
، چي ددغه شان یومبهم امپریه باب بحث وکړم اونه امیرداسی سری و، چي زما
دغه شان کارته دې یی غورنیولی وای. ده چي به کله یونظرور کړ. په هیخ ډول
یی غلطی منلوته غاړه نه ایښووله.

د پنځلسم څپرکي لمنليکونه

(۱) داگان دکندهاربنارشمال ته په هغو غرونو کې ، چې توري نومېږي ، واقع و . زماديادوڅبره ده چې دغه ځای خلکو «کان طلا» باله اوشاه مقصود ته نژدې و (م. هوتک)

شپاړسم څپرکی

دین

سني اوشیعه - ملایان اوپرخلکو باندي دهغوی اغېزه - جهاد بامقدسه جگړه - پرملايانو باندي دامير مرحوم ناباوري - مقدس خلك - فقيران اوزيارتونه - لهونيانونه دخداي تتلو په توگه درناوی كول - سيدان اوحافظان - گدايان اوخيراتونه - ددیني سزابه توگه په ډبرووزل (سنگسارول) - عبادتونه - په عبادتوياندي دنه پوهېدلو سزاگانې - مسجدونه - رمضان اوروژې - حج - په استراليا كې افغاني كالوني - حلال اوحرام خواړه - دماندينو تعدد.

دافغانانو دين اسلام (۱) يامحمدي دين دی ، چي په عيسوي هيوادو كې زياتره په دغه نامه ياديږي . كه خلك دخپل دين له اصولو سره سم ، هغسي چي په قران كې يې ښوونه سوې ده ، عمل وكړي ، نوښه مسلمان به يوښه سړی وي . ځكه دايقانون دی، چي دخلكواعتبار اونه اعتبار دهغوی ددیني اعمالو له مخي ټاكل كيږي . په هيوادكې ددغه دين دوېې څانگي سته، شيعه اوسني . په وروستی څانگه كې يې شاهي كورنی اودخلكو ستراكثريت شامل دی . په داسي حال كې چي شيعه څانگه يې په اساسي توگه له قزلباشو څخه چي دايرانيانو اخلاف دي ، جوړه سوې ده . دغه قزلباش دكابل په جنوب لوېديځه سيمه كې ، چي چنداول نومېږي، اوسي . دوی خپله يوه کوچنی كالوني جوړه كړې ده ، خوددوی زيات شمېر په كندهار اوهرات كې اودغه رازدايران پولې ته نژدې ژوند كوي . ددغودووڅانگو ترمنځ توپيرزياتره ددوی دذهبي مناسكو په شكل كې ليدل كيږي . په عقايدو كې يې كوم اساسي توپيرنسته . اوداتوپير كله كله دزياتي وني توپيدني سبب سوی دی لكه څرنگه چي په پخوانيو وختو كې درومن كليسا اوپروتستانتو ترمنځ دود و .

ملایان يااخوندان Priests هغه كسان دي ، چي په مسجدوكې روزل سوي، په قرآن باندي پوهيږي يا لېرتلېزه پخوانی عربي لوستلای سي ، په هغه يوازی ژبه چي دليكلو اجازه يې سته . دوی په روحاني توگه ژوند كوي ، چي له ټاكلو عبادتونو اوروژو څخه متشكل دی . ددوی تسبیح (۲) Rosary ته ورته دي اوتل

يې په لاسو کي وي . دنگ ، ناستي اوحتی خبروپه وخت کي يې په گوتو کي سره اړوي اوپرهره اړول سوي دانه باندي دخداي نوم تکراروي . کافراوهرنامسلمان ته کتل ناروا دي اودومره ناوړه کارگنل کيږي، چي که په کوڅه کي يې له څنگ سره تپرسوي، کښته مخکي ته وگوري . ددوی په نظر دکافروژل دستايني وړعمل دی . دخلکو اکثریت ټول يوشان متعصبين دي . دوی دغه راز درواغ ويل اودکافرخطايستل (غولول) گناه نه بولي (۳).

په خلکو کي دملايانو نفوذپېخي زيات دی اوجهادياددوی ددښمنانوپر ضد مقدسي جگړې ته دهغوی په رابللو کي هيڅ ستونزه نلري. دوی استدلال کوي چي ددوی ددين دښمن دخداي دښمن دی اوله دې امله دکرکي ونفرت وړ موجودگنل کيږي. قران ددغه راز خلکو دودوژلو امرکړی اوکه دوی په دغه راز عمل کي پخپله ووژل سي ، خداي وعده کړې ، چي سيده به جنت ته ځي . که څوک دکافرپه وژلوکي ناکام سي اوپه دغه تلابن کي پخپله ومري، په جنت کي به يې مرتبه ترهغه چالبرځه کمه وي چي بريالی سوی وي.

ملايان دغه رازښوونه کوي، چي په جنت کي به ښه مسلمانان دداسي ونوترسيوري لاندي پراته وي ، چي پاڼي به يې د سرو زرواوسپينوزرو وي ، مېوې به يې قيمتي ډبري وي. شاوخوا به ښکلې حوزي پرې راتاووي اودده ټولي غوښتني به ترسره کوي . دشيدو اوعسلو رودونه به يې څنگ ته بهيږي. په دغه جنت کي که دوی هرهغه ښکلې مرغه وغواړي چي په شاوخوا ونو کي ناست اورپزکوي ، مرغه په سمدلاسه ورته پوخ سوی اوحاضرکړه سي اوترخوړولو وروسته به مرغه بيرته په پخوانی بڼه سي اوبناخوته به والوزي ، داځکه چي په جنت کي مرگ نسته . څرنگه چي دافغان ژوند په عمومي توگه د ژوندي پاته کېدوله پاره يوه اوږده مبارزه ده ، ځکه نوپه دغه تصويرکي ديوه عادي افغان دغوښتنو دترسره کولوله پاره دراتلونکو خوشاليو په باب کافي اندازه موادسته .

قران تل په ډبري درناوی سره ساتل اولاس پرلاس کيږي . دلوستلو له وخته پرته نوروخت په څوټوکرانو کي پېچل سوی وي اوکه څوک غواړي ويې ولولي، له پوښ څخه تررايستلو وړاندي بايد خپل لاسونه ومينځي (اودس تازه کړي. ژباړونکی) . قران يوازي په عربي ليکل سوی دی . ماتعجب کاوه چي ولي دلايقوملايانو لخواپه فارسي ژباړل سوی نه دی . ځکه ټول به يې لوستلای اوپري پوهېدلای سي . راته وويل سول چي دقران ژبه داسي ده چي هيڅوک يې کاپي اوتقليدنسي کولای . په ژباړه کي به هرورو زياتي تېروتنې پېښي سي اودخدای له کلام سره به يې پروايي وسي (۴) . له همدې امله دی چي څوک غواړي ويې لولي ، دهرلفت تلفظ ورته په عين بنه ښوول کيږي . په ليکلې عربي کي لنډ واولونه نسته اومختدي به هرورو يولفت په ناسمه توگه تلفظ کړي . ډېرزيات لغتونه سته ، چي په ليکلو کي سره ورته دي اوتوپير يې يوازي دناليکلو لنډو واولونو په تلفظ کي څرگنديږي . له همدې امله يې په معنا کي گډوډي پېښيږي اودخدای دکلام ترغلط تعبيرولو بله لويه گناه نسته . له ملايانو پرته، ډېرمحدود کسان قران لوستلای سي . ملايان يې هم ظاهرا هغه راز آزاده ترجمه کوي ، چي ددوی له مقاصدو سره برابره وي . دمثال په توگه دلامذهبو خلکووژل چي دجهاديامقدسي جگړې اساسي پرئسيب دی اواميردهغه په باب يوه رساله چاپ کړې اوپه دې وروستيو وختوکي يې په هيواد کي توزيع کړې ده (۵) . ماته دنورهيوادمسلمانانو په يقين سره ويلي ، چي په دغه خای کي دقران مطلب اړول سوی دی . ځکه په قران کي ريښتني مسلمانان هڅول سوي دي چي له غيردين خلکو سره دي دگاونديتوب ژوند په داسي ډول وکړي ، چي هغوی ټول يې دښوخلکو په توگه وپېژني . که دهغوی پرضدجگړې وخت راسي نويادي په خپل ټول قوت ورسره وجنگيږي .

اميرمرحوم چي پرملايانو يې باوره و ، دليل يې درلود . هغوی څوځله دده پرضد خلك راپارولي وو او ادعايې کوله چي دی له خپل دين سره سم عمل نه کوي ، ځکه نوکافر دی . له ده سره يې هروخت داسي چلند کاوه ، چي دخپلو خلکو ترنظريې سپک وښيي ، نه داچي احترام يې وسي اونفوذ يې ورزيات کړي . ده چي بياهم غوښتي دي ، دنوروخلکو په څېرې هغوته په سزاورکولوکي صرفه

نه ده کړې . دغه شان يوه پېښه هغه وخت وسوه چې ديوه زيارت ملايانو ده ته يوليک راولېږه اوپه هغه کي يې دزيارت ددېوالونو اوخونو دترميم له پاره چې دنړېدلويه حالت کي وو، دنغدي مرستي غوښتنه کړې وه. پرمقدسو قبرونو باندي معمولا شاوخواودانی اوخوني راتاوسوي وي اودزيارت محافظ اخوندپکښې ژوند کوي . اميرپوهېدی ، چې دغه ځای ته ښځي ترنوروځايوزياتي ورځي. په ښکاره يې عبادت مطلب وي خوپه حقيقت کي له خپلو مينه والو سره وعدې پرځای کوي . زياتره ښځي لاپخپله په ملايانو کي هم مينان لري . دښخوعبادتونه معمولا خپلي خاصي ښېگڼي لري دوی بايدپه زيارتوکي ډېري زياتي سپېڅلي واوسي .خوپه ځينوشرابطو کي ښايي ددغي نظريې پرخلاف نتيجه ورکړي . ځکه نواميردغوملايانو ته چې په گېډه ښه ماړه اوبڼوي ښالاک خلک وو، احوال ولېږه اوورته يې وويل چې دی ددوی په ښيلتوب پوهيږي. دوی يې وښکنځل اوامريې وکړ، چې دغه ځای دي وتړل سي اوملايان دي تيت وپړک سي.

اوسنی اميرچي تراوسه لادخپل پلارپه شان پرځان ويساندلري، له ټولوملايانو سره په ډېره درناوي چلندکوي. کله چې دی اميرسو، دوی ټول يې راوغوښتل، پيسې يې ورکړې ، عزت يې وکړ اوپه ښه سترگه يې ورته وکتل . دسياست غوښتنه يې له شکه همداوه ځکه حالات ډېرنازک وو. خودوی زياتره دوه مخه وسله ده اودی به يووخت وويني ، چې که يې خپه کړل،نوبيا دواړي خواوي غوځولای سي .

په هيوادکي زيات شمېرمقدس کسان اوفقيران سته چې خلک يې زيات درناوی کوي . دوی دناروغی د علاج کولو قدرت لري اوپرناروغانو باندي دقران ځيني برخي لولي يااوبه ورته دم کوي اوپه چښي يې . خومعمولا دقران يوآيت پرکوچنی ټوټه کاغذ ليکي اوناروغ ته يې ورکوي چې ترستوني يې تېرکړي. په زيارتونو(مقدسوقبرونو) کي هم دناروغيو علاج کيږي اوناروغ بايد صرف په زيارت کي دروغېدوتروخته پاته سي . زمایونوکردهې پرځای چې انگلېسی دواوڅوري ، دابل علاج يې غوره وباله خوپه دريمه ورځ هورې مرسو.

د لېونيانو په باب ويل کيږي چې دا دخدای لخوا څورول سوي کسان دي .

خکه نوهيخوک ددوی داعمالودکنترولولو لته نه کوي اونه يې په هيڅ ډول په کارو کي مداخله کوي. پرځای يې ورسره په ډېراحتياط چلند کيږي. دستونزو اومشکلاتو په وخت کي دوعاوي اوتوصيې خني غوښتل کيږي. هرڅه خواږه اوييسې چي اخلي، ورکول کيږي اوهرځای چي يې زړه غواړي، تللای سي. هيڅوک يې ممانعت نه کوي، ان تردې چي که وغواړي داميردربارته هم تللای سي. دغه رازيوسړی چي په ټول کابل کي مشهوراوپېژندل سوی و، له اورده کميس پرته يې بل څه نه اغوستل اودکميس گرېوان به يې هم خلاص و، دژمي په سختی کي به يې يوازي پوستين دکميس دپاسه اغوستی و. مادغه سړی دژمي په ډېروسرورخوکي ليدی، چي پروچه مخکه به په خلاصه هواکي، سرتورسراولوڅي پښې پروت و. ددغه سړي مقاومت بايد استثنایي وي، چي په دغه رازنيستي کي ژوند کولای سي. دی به کله کله حکومتي مغازو ته تللی چي سپايان به پيره پرولاره وو، ددروازې تمبه به يې ليري کړه، مغازې ته به ننوت اوهورې به پرېوت. هيچا ورته دڅه ويلو جرات نه درلود. دی به کله کله داميرمرحوم دربارته تللی اوداميردکرکترپه باب به يې خپل نظرڅرگنداوه. دا هغه څه وچي بل هيچاپه ژونداسي غوري (لاپي) کولای نسوای. کله چي به اميرپيسې ورکړې، ده به هيسته وغورځولې اوخوابدی به سو. که به يې چادپخلاکېدو هڅه وکړه، نته به يې کوله. ده به دغه رازعمل دهغوسوغاتونو اوخواږو په باب هم کاوه چي خلکو به وراستول. ده ډېرپيروان درلودل اودغوغورو اوپنډو خلکو به دی راوغوښت اودده دکارونو پېښې به يې هم کولې او هڅه به يې کوله، ځانونه په بشپړتوگه دده په شان کړي، چي دوی هم دعزت څښتنان سي اوداسي يوه ورځ راسي، چي دوی دخپل بادارپرېښويوتونه وراصل اودنورو خلکو له شره ځانونه خلاص کړي.

په هيوادکي زيات شمېرسيدان سته. ويل کيږي چي سيد د پيغمبر (ص) مستقيمه اولاده ده. دوی ته دمهراشخاصو په سرکه کتل کېږي لونه هغه يې ورنلوي کوي. خوداکاردژوندکولو له پاره ددوی دهلو څلوڅنډنه گرزي. يوشمېرسيدانو زما ترلاس لاندي کارکاوه دوی مي ترزيات شمېرهغوکسانو، چي زه ورسره په تماس کي وم، غوره وموندل. عموماً ډېرخبرک وو، چي دا به ښايي پرنورو باندي ډيرترې له پاره ډېريو پېړيو هلوځلو تسيجه وه.

حافظ هغه څوك دى، چې ټول قرآن په ياد تلاوت كولاى سي. دوى دروژې په مياشت كې گومارل كېږي، چې هر ماښام په جوماتونو كې د قرآن يوه برخه تلاوت او په دې ډول ټول قرآن ختم كړي. دا كار د هرې ورځې په برکې نيسي او تلاوت يې پروختونوداسي ویشلی وي، چې دروژې تر پايه پورې يې ختم كړاى سي.

فقيران يا مقدس گدايي گړپه هيواد كې يوه ستره موسسه ده، چې په حقيقت كې په ټول ختيځ كې سته. دوى (نارينه، ښځې او ماشومان) لوز كړى وي، چې كار به نه كوي او ورځني غوښتنې به د گدايي له لارې پوره كوي. دوى دغه راز ژمنه كړې وي، چې د سبابه غم كې به نه وي او كوم څه چې وركول سوي وي، بلي ورځي ته به يې نه ساتي. هر هغه څه چې دخيرات له لارې ورسېږي په هماغه ورځ به يې مصرفوي. دوى د سړك پر څنډو او بازار كې ليدل كېږي، چې د گدايي لركينې يا ميسنې كاسې (كچكولونه) يې په تارتېرلي او په غاړو يې څمړولي اومخ ته يې نيولي وي. لارويانو ته دخيرات وركولو پرله پسې نارې وهي. په ژمي اودوبي ټوله ورځ پر يوه ځاى ولاړ وي. خو په ژمي كې يې تر پوښتنيونو لاندې يوه كوچنې اوسپنيزه كاسه نيولې او په هغې كې يې دخان تودولو له پاره د سكرولېڅه اوراچولى وي. اوسنى امير د دغو خلكو د ژوند كولو د لارو چارو سخت مخالف دى. دى دغه هلكان، چې پرسړكونو باندي د گدايي كولو په حال كې وويني، مجبوروي يې، چې وركشاپوته د كار له پاره ولاړ سي او هرې د كار كولو امر ورته كېږي. د مزد پر ځاى هغوته دورځي دوه واړه ډوډۍ او په كال كې يوه جوړه جامې وركوي. دوى په وركشاپونو كې عملا د بنديانو په توگه ساتل كېږي. ځكه چې دورځي ياشپې له خوا ورته د بهر وتلو اجازه نسته. تركومه خايه چې د حكومت د گټې خبره ده. نودوى كوم كټور كسان نه دي. دوى ټوله ورځ به له لوبوبېل كارنلري او ټنبل دي. زور او تشدد پر دوى اغېزه نه كوي او د شاپونو زياترو استادانو چې دوى ته د كار زده كولو هڅه كړې ده، زړه توري سوي اونا مېنډه سوي دي. تركومه خايه چې مادوى كتلي دي، د ښو موادو له ضايع كېدو پرته بل كارنلري. كله يې چې استادان كار ته مجبور كړي، دوى حتى په ساده كارو كې لاهم شيان ضايع كوي. په څرگنده توگه داسې ښكاري، چې دوى له دې هيله من دي، بالاخره به د بې فايدي كسانو په توگه خوشي

پرېښوول سي .

مذهبي جنايات او جرمنونه دملايانو ديوه حکم هيت له خواچي له خپل منځه يې يو تن دمشرپه توگه ټاکلی وي ، څېړل کيږي . ملايان دمذهبي اعدام په خاطر يو څوک ددېرو ونيشتلو په مرگ محکوموي . خوداجزابايد داميرله خوا منظورسي . کله چي جزامنظوره سوه ، محکوم تن په داسي حال کي چي لاسونه يې ترشاترلي اوپه پښوکي يې زولنې وراچولې وي ، دنسارپه جادوکي گرزوي . څوملايان په پسې وي اوپه يوه ټاکلي ځای کي لومړی دېره دمشرملاله خوا ورباندي وارکيږي . دخلکوجمعيت چي له غونډي سره ملگري اوځانونه يې په دېرووسله وال کړي وي ، دمشرملاوارته منتظروي . کله چي هغه ددېري وار وکړ ، دوی وروسته ددېروويشتل پيل کړي . محکوم شخص ددېرو تربياران لاندي وي ، چي دتېرو د دوام په صورت کي وارپه وار اغېزمن کيږي . ددېرو مسلسله اغېزه اودرد يې ورو ورو بې سېکه کړي ، ترڅو هغه ځای راورسيږي ، چي سياه سنگ نوميږي . داځای دتورو دېرويوه کوچنی غونډی ده چي له بنارڅخه تقريبا دوه ميله ليري پرته ده . ددېرو دېوال پرراتاوسوی دی . په دغه ځای کي دويشتلو له پاره غټي دېري اخيستل کيږي اودېرژرمحکوم شخص له کمزوري څخه پرمخ لويږي اوپوه سي ، چي ژونديې مخ پرتمامېدودی . يوڅه موده لانورهم واري پرکيږي . په پای کي نوردينوره لويږي اوپوه يادوي غټي دېري يې پرگونډو اووروسته يې اوږد وغځوي . ورپسې نو ددېروباران پسې توندسي . ځينو خو داسي گاري ورسره راوري وي ، چي په سختی سره يې پورته کړي اودسړی پريدن يې وروغورځوي . داکارترهغوروان وي ، چي پرسړي باندي ددېرويوه غونډی جوړه سي اونورنوهوري ددېروترکوټي لاندي پرېښوول سي . شخص که څه هم بهونه سي ، خوتل سمدلاسه نه مري . داسي واقعي پېښي سوي دي ، چي سړی دخوساعتو له پاره لاژوندي وي اوپه پای کي په دېرکړاو مړسي .

خلك دملايانو لخوا تعقيبېږي ، چي وگوري آبادوي خپل دين پالي که يا ؟ رخت پروخت پوښتني ځني کوي ، چي آبادوی خپل عبادتونه زده دي . ددې هدف له پاره دمشرملالخوايوه ډله ټاکل سوې وي ، چي کلمه په بازارو ، ورکشاپونو او عامه باغچوکي گزوي ، په دغومواردو کي چي هرڅوک په مخه

ورسي، بايد خپل لمونځونه ورته تکرار کړي، که يې په صحيح ډول تکرار کړل، اجازه ورکوي چې پر خپله تړه ولاړسي. دده لار معمولاً د ملایانو تر نظر څکه لاندې وي، چې خلکو ته د تعقيب خبرداری ورنکړي. ټول هغه کسان چې تردغه ازموښت بريالي ووزي، غواړي وويني چې ورپسې سړي ته څه پېښېږي. هر څوک چې پخپلو لمونځو کې غلطې وکړې يا يې يوه برخه ځني هېره سي، په لرگيو وهل کيږي. خو که يې موضوع لانجمنه وي او سړی پخپلو لمونځو باندې قطعاً ونه پوهيږي يا يې له هغه چاسره لږ کړی وي، چې له ده څخه پوښتنه کوي او هغوی پردې خبره شاهدي ورکړي، چې ده دهرې ورځې د ټاکلو وختونو په باب هيڅ نه دي ويلې، بيانودغه شخص نيول کيږي، مخ يې ورتوروي، لاسونه يې تر شا ورتړي او پر څره باندې يې چپه سپروي. په داسې حال کې چې ملاپه پسې وي د ښار په عمده بازارو کې يې گرزوي. البته دخلکو لويه ډله په پسې وي او گستاخانه ملنډې په وهي. ويل کيږي چې ددغه جريان شرم او خجالت پرسړي باندې خورازياته اغېزه ښندي او په راتلونکي کې شخص د مذهبي مناسبکو پرېابندۍ باندې ټينگ سي. دده ملگري او دوستان دخوکلونو له پاره پرده باندې ټوکي کوي او بې باکه ملنډې پرې وهي. مایووخت يو څوک وليد چې پر يوه موضوع باندې يې خپله نظريه په جدیت او مباحثات سره بيانوله. په دې وخت کې يې د څنگ سړی ورو پوښتنه ځني وکړه چې آیا پخپلو لمونځو پوهيږي. سړی غريب سره راگيرسو، غوښتل يې يوه شېبه خان زړه وروښيي، خوناڅاپه او په چټکۍ سره له خونې ووت او ملگرو يې د سپکاوی په خدا بدرگه کړ. زياتره افغانان له ريشخندو هلو سره سخت حساس دي او که ريشخند تر اندازې زيات سي، خوراسخت هيچانې کيږي. ټول ښه مسلمانان بايد د ورځې پنځه وخته لمونځ وکړي او تر لمانځه دمخه بايد لاسونه وپښې څکه و مينځي (اودس وکړي) چې ځانونه دخداي په مخ کې په ښه توگه حاضر کړي. هپاته وويل سول چې په قرآن کې د شرابو او الکولو د منعه کېدلوسبب دادی، چې څوک د شرابو چښلو تراغېزې لاندې نشه وي، په ځان نه پوهيږي، چې څه کوي؟ او څه وايي؟ او په دغه راز حالت کې به يې لمونځونه د دين سپکاوی وي.

د کابل مسجدونه زياتره کوچني وي. معمولاً يې داسې جوړ کړي وي، چې

درې خواوي يې بندي اوڅلورمه يې خلاصه وي اوپر داسي موقعيت بايد ودان
سوی وي، چي داوردوالي لوري يې مکې شريفې ته، چي دپيغمبر (ص) زيارت
پکښې دی (۵) مخامخ وي. داځکه چي مسلمانان ټول دلمونخوا داکولو په وخت
کي مخ دمکې پرلورکوي. يو دهر ستر مسجد چي جمعه مسجد نوم يې (۶)، د
امير مرحوم په واسطه جوړسوی و. امير اعلان خپور کړ چي ټول ښه مسلمانان بايد
لږترلږه يوه دېره له غروڅخه ددغه مسجد په ودانۍ کي دايښوولوله پاره دخپلي
ونډي په توگه راوړي. په دې ډول يوزياته اندازه دېري راغونډي سوي وي،
خوودانۍ دومره لويه وه، چي د اړتيا وړ موادوداندازې بشپړولو له پاره لاسي
گاډي اوجواليان په کاروو. په همدې مسجد کي خلك داختر و نولمونځونه اداکوي
اوپه هروارشل دهرش زره تنه حاضر يې. مسجد اوشاوخوا غولۍ يې ټول په
سړيو دک سي چي څوک ولاړه څوک پررکوع اوتول يودبل ترشا په اوږدو کتارونو
کي ولاړوي. په همدې ځای کي دکولرا (وبا) اونورو آفتونوپه خاطر لمونځونه
هم کيږي. داناروغۍ اوافتنونه چي په کابل کي پېښ سي او زياته موده دوام
وکړي، خلك هيله من وي، چي ددوی گډي دوعاوي به دآفت پرليري کېدواغېزه
وکړي.

درمضان ياروژې په مياشت کي پرتولو خلکوباندي ددېرشوورخوله پاره له
لمرختوڅخه ترلمرلوېدو پوري روژه نيول لازميوي. په دغه وخت کي بايد هيڅ شی
ترشوندوتېرنسي. هيڅوک بايد نصواري اچلم ونه څکوي. دېرواره ماشومان او هغه
کسان چي جدي ناروغي ولري، له دې کاره مستثنی دي، په وروستي برخه کي
زياتره پېښيږي، چي ناروغ شخص که څه هم ددغه ازموينست قدرت ونلري،
بياهم پر روژه نيولوتينگارکوي اوله ستومانی څخه مري. په هر صورت ناروغ،
چي روژه ونه نيسي، بايد عوض يې ورکړي اوددې کار له پاره بايد يومبلغ تاديه
کړي. دغه راز بايد له خپل وس سره سم څوتنه غريبان ماره کړي. ملا بايد له
شرعي قانون سره سم ددغه شخص دحالت تصديق وکړي چي دروژې نيولو
څخه معاف دی. دلمرلوېدو اولمرختوترمنځ بايد خلك که وغواړي يوڅه وخوري
اواندازه يې محدوده نه ده. معمول داسي دی، چي له لمرلوېدوسره سم يوغت
توپ ويشتل کيږي او دا خلکو ته دروژې ماتې اشاره ده. زياتسروکسانوخواپه

اوچلمان تياراينسي وي اوهغې اشارې ته منتظروي چي دوی ته دروژې ماتولو
 اويودم چلم کښولو اجازه ورکوي ځکه دورخي بنديزېې اشتهاخوراورزياته کړې
 وي. ترلمرختويوساعت ياڅه زيات دمخه بياتوب ويشتل کيږي او دا هغو کسانو
 ته خبرداری دی، چي په دا سبا يې کارکوي . دوی بايدراوپاڅي اويوڅه وڅوري،
 ولي چي دبلي ورخي روژې نيولو لپاره خان سمبالولوته لايوڅه وخت پاته وي .
 دهغو کسانوله پاره چي وس ولري ، عام رواج دادی، چي شپه اوورځ سره واپروي
 . دورخي بيده سي اودشپې خوړک اوکاروکړي. په حکومتي دفتر او کارخانوکي
 دکارساعتونه کميږي اوځلک کار دورخي ناوخته پيلوي اووختي يې پای ته رسوي
 . دمياشتي په لومړۍ برخه کي ځلک داسي بنکاري چي روژه خورا په شوق
 نيسي. خو وروسته دورخي له خواداوردې فاقې اغېزه زياته سي اوورپسې يې
 دخوړک ډېر بنديت دهاضمې خرابوالی اوبدهضمي پيل کړي ، مقاومت مخ
 پرکمېدواوجگړې زياتي سي. اکثره ځلک ډېر ناوړغه سي اويوڅه خولامره سي.
 ځکه ځلک دروژې په مياشت کي دبلي هري مياشتي په پرتله زيات خوړک کوي
 اوچي وس يې وي بچت ورته کوي . له خپلو ټولو غوښتنوڅخه ترڅوساعتو
 محروميت وروسته ترپزي پوري خوړک وچېنگ وکړي او چلم وڅکوي . په تشه
 گېده درانه خواړه خودښه هضم له پاره گټورنه دي . هغه کسان چي دزيات چلم
 څکولو اونصوارو عادت لري، هغوی دزيات محروميت احساس کوي . پردوی
 باندي دنوروخلکو په نسبت وخت ډېر ورو ورو تېرېږي . زياتروخلکو ماته ويلې،
 چي دلمرلوېدو دتوب تروخته پوري داننتظار ساعتونه ډېرستومانوونکي دي . زه
 فکرکوم ټول چلم کښان به له دوی سره هم نظره وي . ميرزايمان (کاتبان) هغه
 کسان دي چي چلم اونصواروته يې ډېره هواکيږي . دوی تقريبا بې له استثنا
 څخه دچلم اونصواروزاړه عمليان دي. دمسلمانانو کال له قمري مياشتوسره سم
 ټاکل سوی دی اودروژې مياشت هرکال ژر راځي . کله چي په دوبي کي راسي او
 ورخي اوږدې او هواتوده وي ، تنده هم پرنورو تکليفونو ورزياته سي . دکابل
 ځلک دورخي په اوږدوکي دزياتواوبوچښلو عادت لري ، ځکه نوتنډه له
 زغملووزي . دوی وايي چي په روژه کي دغه حالت ترټولو حالتو ډېر زور غواړي.
 درمضان تراخترچي دروژې دمياشتي دپای ته رسېدو د ورخي اختردی، شپږ

اونی وروسته لوی اختریا عید قربان یادقربانی مذهبی میلہ راخی . په دغه ورځ ټول خلک، غریبان وي که ماره ، نوی کالی اغوندي . هغه څوک چي د نویو کالیو وس ونلري ، په کورکي ورځ یوازي تېروي اونه غواړي چي له خپلوملگروسره مخامخ او خجالت سي . په هر صورت ډېر لږ پېښیږي، چي یو څوک دي دومره لوېدلی وي ځکه دایو دود دی او خلک ددغي ورځي له پاره تیاری نیسي . که بېخي سخته وي، نویازاره کالی مینخي اودومره یې پاکوي چي ښه وایسي اومراسم په تېرکړه سي . ټول خلک ددې وس نلري، چي نوی نزي (لومړی لاس) کالی دي رانیسي . په دغه اختر په لوی مسجدکي ترلمانځه وروسته ، چي امیر له شهزاده گانو اونورو مامورینو اوداردو له افسرانوسره یوځای پکښې برخه اخلي ، مسجدته مخامخ په لوی میدان کي دعسکرو معاینه هم کیږي . دمعاينې ډگرته دامیر اودهغه ددلي دراتگ هرکلي ته دڅلوپښتوتوپو ویشتلوپه سلامی سره کیږي اوورپسې معاینه پیل سي . خو هغه ډېره ساده وي . امیر د ټولو قطعاتو مخي ته سپورتېرسي اویوه لنډه ویناوکړي اوژرپای ته ورسیري . وروسته نوقطعات بیرته خپلوبارکونو ته مارش وکړي په داسي حال کي، چي دمارش په مسیرکي خلک ورته راغونډسوي وي اوتماشاکوي . نه یوازي دامیر اودهغه دبادي گارډانو تماشا ، بلکه دهغودولتي پیلانوتماشاکوي، چي جل وبل گاهي ورپوري ټول سوي وي . تردې وروسته خلک ورځ دخپلو دوستانو په لیدلو او یوبل ته په مبارکی ورکولو تېروي . په داسي ورځوکي دا دود دی ، چي مېلمنوته باید چای او شربت ورکړه سي . ددغومراسمولگښت پریاترو کسانو باندي دروند تها میږي . خو هغه باید هر ورو سرته ورسیري . که یو څوک غواړي چي دخپلوملگروپه منځ کي ددرناوی ورواوسي، ددې له پاره که حتی پوره کوي بایدویې کړي .

دبرات په شپه (شب برات) زمورد (all Souls) (۷) په شان دشپې لخوا آتش بازي (اورلوبه) کیږي . خلک خپل دوستان مېلمانه کوي اوبیانوداورلوبې تماشه کوي . دشتمنوخلکو په کوروکي تردغومراسم وروسته موسیقي اودنجونونخاهم کیږي . دغه مراسم دشپې ترناوخته پوري دوام کوي . که یو څوک نور خلک مېلمستیاته راوبولي ، پسه میږي چي مېلمانه باید دشپې پاته سي . یوازي په

خاصو مواقعو کي دغه راز مېلمانه رابلل کيږي . په نوروکي يې تل د شپې تر
 ناوخته پوري ساتي . دبرات په شپه دخلکو عقیده داسي ده چي ملايکي له
 ارواو (ارواحو) سره ددې لپاره گوري، چي دهغوی د پاته کېدلو موده
 وازمويي . دکومرو ارواوو چي وخت پوره وي ، اخلي يې او جنت ته يې وړي .
 دمکې زیارت چي دوی يې حج بولي ، دهغو کسانوله خوا ترسره کيږي، چي
 په مذهبي لحاظ آماده اودلگښتونو له پاره وخت اووس ولري . دافغانو له پاره
 حج یوستره ذمه واري ده . له دغه راز خطرناک سفر څخه دراستنېدو چانسونه هم
 دېر لږ ښکاري . هغه کسان چي ددغه زیارت ذمه پر ځان اخلي ، لږ یادېریا وړلري
 چي بیرته به راستانه نسي، ځکه نو خپل کارونه هغه شان فیصله کوي لکه مرگ
 ته چي دنزدې کېدو پروخت يې غم خوړل کيږي . په دې سفرکي باید تر هغو
 بهرنیو هیوادو تېرسي، چي ددوی ددین اود خپل ځان دښمنان يې پکښې اوسي .
 دا چي دوی به تردغه سخت ازموښت سالم راووزي که یه؟ او پر څنگ يې
 لادسمندر اود هغه داوسېدونکو په باب دېري داروونکي افسانې لري، داسي چي
 که پرچا پېښ سي ، درسته به یې یوه گوله کولای اوترستوني يې تېرولای سي .
 سړی ته دحج کولو دارزو پر څنگ دومره زیاته ذهني آمادگي هم ضرورده ، چي له
 دغو ټولو خطرونو سره دمخامخ کېدلوجرات وکړي . په هر صورت د سفر ددغو
 ټولو خطرونو تر تېرولو وروسته که یو څوک بالاخره راستون سي ، نود عمر ترپایه
 پوري د «حاجي» لقب اخیستلوا امتیاز گټي . خپلوان اودوستان يې په راتگ سره
 ویاړي او خوشالي په کوي . ترڅومياشتو پوري دی بل کارنه لري بې له دې چي
 دا ورېدونکو یوې مشتاقې ډلې ته دخپلو سفرونو اوماجر او او هغو منظرو، چي ده
 لیدلي وي، بیانونه وکړي . په بیان يې اورېدونکي هیڅکله نه ستومانیږي . ما
 ددوی ځيني اړوندي کيسې اورېدلي دي اوباید ووايم، چي دغه کيسې په ویلو
 ازري .

افغانان دېر سفرونه نه کوي . واکمنان يې ورته دنورو هیوادو دکتني امکانات
 نه برابر وي اونه بېگانه خلک هیوادته دورتگ له پاره هڅوي . دوی غوره بولي
 چي خلک يې سره تیت اوله نوري نړۍ سره تماس ونه لري . دوی داریږي، چي
 پوهه اوروښانتیا به پر حال اتوباندي ددوی قبضه کمزوري کړي . که دا خلک د نورو

هيوادو دخلكوپه قوانيڼواورسم ورواج سره دپوهېدلو اوځانونه له هغوی سره دپرتله كولو له لاري دخپل دين په نامه راوپارېدل، نوبيا به واكمنانوته دهغوی له غوښتنې سره سم حكومت كول اسانه نه وي.

په لوېديځه استرالياكي دافغانانو يو كوچني ټولنه سته، چي له زياتو كلونو راهيسي په يوه كالوني كي دي. هورې په ريگي بيا بانوكي پراوښانوباندي سوداگري كوي. څوكاله وړاندي ددوی يوتن افغانستان ته راستون سو. له ځان سره خپله انگلېسي ياپه بله ژبه استراليايي مېرمن، چي خپل دين يې پرې ايښی و، راوستله. دې تعليم نه وكړی اوليك لوست يې نسوكولاى. دې چي دخپلوافكارواوهغويابانونو په باب خبري كولې، چي دا يې په عمل كي دنوي دين منلوته هڅولې وه، نوسرې ته دافكرورلوېدى، چي ددې ماغزه گويا گډوډ سوي وه. سړی خپل هيواد ته راستون سوي و اوغوښتل يې چي دېرش كاله وروسته يې بياوويني اودخپلوپلرونو په خاوره كي ښخ كړه سي. له ځان سره يې يوڅه پانگه هم راوړې وه. خو په كندهاركي دده دوستان دومره پوروري اونېستن وو، چي ده ته بيخې لږڅه وړپاته سوې وه. له دې امله يې خپله مېنه پرې ايښې او كابل ته داميرليدوته راغلی و، چي گوندي هغه ورسره مرسته وكړي. دی په يوه ډېر كوچني كوركي صرف له يوه نوكر سره اوسېدى. مېرمني ته يې دحكومت له خوا په كال كي يولږڅه مبلغ وركول كېدى اوبس په همدې يې گوزاره كوله. دی زما ډېر ممنون و، ځكه كله به مي پايپ اوتمباكور كول. زياتره به يې له استرالياڅخه پرراوتلوافسوس كاوه. خودبیرته ستنېدووس يې نه درلود. ده داستراليايانو په شان انگرېزي خبري كولې اوپه خبروكي زيات قسمونه خوړل، چي دسوچه افغان له شونډوڅخه نادره اورېدل كيږي. دی ترخپل راتگ دوه درې كاله وروسته دزړه له ناروغۍ څخه مړسواومېرمن يې دهغي كولراپه قربانيانو كي وه، چي دده تر مړينې يوڅواوونى وروسته پېښه سوه. دمخه تردې چي دامره سي، لېورزي يې ډېر تلابن وكړ، چي واده ورسره وكړي اوپه دې ډول يې په معاش كي ورسره شريك سي.

په استرالياكي افغاني كالونى امير مرحوم ته د «ضیادالملت والدين» لقب اخيستلو له امله دمباركی يوليك راولېږه. له هغه سره يې پسه عين حال كي د

استرالیا د حکومت د فرمان یو کاپی هم مل کړې وه . په هغه کي یې دغه هیواد ته د شرقیانو مهاجرت هغه وخت منلی و ، چي هر یوه سړي سر ښه دروند ټاکس (مالیه) ورکړی وي . دوی له امیر څخه په دې لار کي مرسته غوښتې وه ، چي د هند پر حکومت باندي سپارښتنه وکړي ، چي افغانان له دغه ټاکس څخه مستثنی سي . امیر چي هروخت یې بزنیس ته پام وي او پوهېدی ، چي داخلک شتمن دي ، په خواب کي ځني وغوښتل ، چي ددوی درې څلورتنه مشران دي پردغه موضوع باندي د خبرواتروله پاره ورته حاضر سي . خو مشران د زمري غارته په ننوتلو کي زړه نازړه وه او بېرېدل ، چي غالباً به بیرته ځني راونه وزي . ځکه یې موضوع همدا سي پرېښووله .

د افغانانو په منځ کي مرغان او حیوانات په پراخه توگه پر دووډلو «حلال او حرام» وېشل سوي دي . هغه چي د خوړولو وړ دي او هغه چي نه دي . عموماً داسي ویل کیږي ، هغه مرغان او حیوانات چي د غوښو او مردار یو په خوړل ژوند کوي ، خوړک یې روانه دی . هغه مرغان یا حیوانات چي د خوړک اراده یې وکړي ، د غاړي پرې کولو په واسطه وژل کیږي . پردغه کار باید د خدای نوم په مکرر ډول وویل سي . له دې پرته یې غوښه حرامه او خوړل یې گناه ده . که یو مرغه ویشتل کیږي ، مسلمان چي دویشتلو په نیت پر هغه د ټوپک ډز کوي ، باید له ډز سره سم د خدای نوم تکرار کړي . که په دې ډول له ویشتلو سره جوخت مړ سي ، خوړل یې روا دي . ماچي به پخپله ښکار کاوه ، ملگرو به مي هر مرغه چي رالوبدی ، سمه لاسه به یې غاړه ورپرې کوله او په عین وخت کي به یې پورتنی فارمول تکرار اوه . ویل به یې چي یو لږ څه ساه ورپکښې پاته وه ځکه یې نو «حلال» کړ . خو که کوم مرغه به در اخیستلو په وخت کي مړ و ، هیچاپه نه خوړ . که سپي اوبل هر «حرام» حیوان خوله ، خورا کي موادو ته وروري ، خواړه مردار دي او باید ونه خوړل سي . که یې ولیدل چي حیوان یې یوې برخي ته خوله ورورله ، هماغه برخه یې باید پرې او پاته یې وخوړل سي . سپیو ته دغه راز د ناپاکه حیوان په سترگه کتل کیږي او داسي باید تناوسي چي خوله یې له شی څخه ونه ښلي . باید له هغه چا څخه هم ونه ښلي ، چي تناو کړی یې دی . خو که لاس یا کالي د سپي له خولې څخه ونښلي ، باید ککړه سوې برخه پرېولل سي .

خني عسکراو غريب خلک چي سپی ساتي اوډپرپرگران وي، هغوی يې په ناولتوب کي ری نه وي . په خني مواردو کي خوشپی دخپل خاوندپه بسترکي خملي اوپه ډېره مهرباني سره سلوک ورسره کيږي . خيني دغه خلک خپلوسپيوته دخيني چلونوله بنوولوسره مينه لري. يوسپي به چي ديو سپاهي ملکيت و، خان پرمينه واچاوه، گدايي به يې کوله ، دمخ پرېنوبه يې تگ کاوه اوپه بازارکي به يې دتباکو دوکان ته دلاس دسمال اوبوه ايکي ورورله اوبيرته به يې تمباکو راوړل . نورډول ډول چلونه به يې هم کول. دې سپي ته يې دغه رازوربنوولي وه چي په خوله کي يولنډلرگی ونيسي . دلرگی په دواړوسرونوکي به دوه کوچني الکين خراغونه خړېدل اودی به دشپې دخپل خاوند په مخ کي روان واو لاربه يې ورته روښانه کوله .

خلک دغوبني درواکولوپرڅنگ دخدای نوم پرټولونوروشيانوباندي وايي . کارگران دکارترشروع وړاندي يادماشين دنوي چالانولو اوپه قالب کي دويلي سويو فلزاتو ترټولودمخه دخدای نوم وايي . په دې ډول دوعا به کارسم اوموفق کږي. دوی دغه راز ترخوړولو وړاندي او وروسته همدا کارکوي اوکله چي پرماشوم نوم ږدي، لومړی يې په غورکي دخدای نوم ورته وايي (۸) اووروسته نوبياماشوم په هماغه نوم ياديږي .

کله چي يومامورته خپله مېرمن دماشوم شپږيني راوړي، نوموړی هماغه شپږيني اوسوغات اميرته وړي اودموضوع په باب خبرورکوي . روسته خني غواړي، چي دماشوم له پاره يونوم وروټاکي . داميرله پاره دايدود گرځېدلی، چي دخپلومامورينو او شاوخواکسانوپرماشومانو نومونه کنښېږدي. خوکه نجلی پيداسي ، ملکه سلطانه نوم ورباند ږدي . دزوی زېږېدو پروخت اميردزوی وپلارته که پرگران وي ، اوغواړي عزت يې وکړي، سوغاتونه ورکوي. خکه دزوی زېږېدل دډېري خوبسې خبره ده. دنجلی په مورد کي خبره په پټه خوله تېريږي خکه په افغانستان کي بنځي لېرارزښت لري اوکله کله خودنجلی پلاردخوورخوله پاره خپلي مېرمني ته خکه نه ورنزدې کيږي، چي په دې ډول خپله ناخوبسې ونښي اوبنځي ته له دې امله، چي دده له ارزوگانواوغوبستنوسره سم يې عمل نه دی کړی ، خپل خپگان څرگندکړي.

کله چي داميريوه ماندينه اميندواره سي ، دتوبودويشتلو ، آتش بازي (اورلوبي) مېلمستيا اونور ټول ټک وټوک له پاره تيارې ونيول سي . دهلك په صورت کي داټول شيان منع ته راخي . خوکه نجلی سي نوبیاد خوشالی هیڅ کوم کارنه پېښيري اوبنځه خوشي پرېښووله سي ، چي پر خپلونا مېنډيوباندي يوازي وژاري . له دې امله ټوله بنځي دهلك هيله لري اودوعاوي کوي ، چي په دې صورت کي به دماشوم پلار له دې سره وگوري اوددې به ډېر مراعات کيږي ، هرڅوک به مبارکي ورکوي اودابه له دغه کوچني جشن څخه خوند اخلي .

په افغانانو کي دماندينوتعدد عام دی . خني چي يوازي يوه ماندينه لري ، له دې امله وي ، چي دنورو وس نلري . يابه يې ماندينه په مصممه توگه باندي «غاوره» وي اوکورته به دبلي مېرمني دراتگ ممانعت کوي . ماته ويل سوي دي ، چي په ټولو حرمونوکي دبېلابيلو مېرمنوترمنځ دبرترۍ له پاره يوه نه تمامېدونکې مبارزه روانه وي . همدغه سبب دی ، چي بنځه پرځان باندي دسړي دميني پينگولو په خاطر کوډو ، دميني څاښتونو اونورو جادويي هنرونو ته مراجعه کوي . همدغه دبرترۍ له پاره جگړه اوورسره سم حسادت ددې کار اساسي علت دی ، چي ولي زهري موادوته چي کشف کېدلای نسي ، دومره زياته تقاضاسته . زماڅخه پخپله غوښتنه سوې ، چي که داسي زهررا معلوم وي ، يايې لرم ، چي عادي ناروغي اودهغې اغېزې ليري کولای سي . يووخت خولا د داسي کوډو اوتعويذپوښتنه هم راڅخه وسوه ، چي ديوچامينه زياتولای سي . خو ما يې يوشی لاهم نه درلود . که څه هم دهغوله پاره زياتي پيسې راکول کېدلې . غربي جادوگره به بې له شکه په کابل کي ډېرزيات مراجعين ولري اوبنه بيزنس به وکړي . وايي چي قرآن نارينه ته دڅوښخودلرلوواک ورکړی دی . خوداسي کسان سته چي په قرآن باندي دپوهېدلوادعالري ، اووايي په قرآن کي ليکل سوي ، چي يو سړی هغه وخت له څلورو ماندينوسره واده کولای سي چي «له ټولو سره په مساوي توگه مينه ولري» اوڅرنگه چي داممکنه نه ده ، ځکه يې واقعي معناديوې ماندينې سپارښتنه ده . دپيغمبر (ص) په باب ويل کيږي ، چي دی مجبورسوتريوې زياتي بنځي وکړي . دده په موردکي ويل کيږي ، چي دخپلي گراني مېرمني پرته يې نورې داسي بنځي وي ، چي هيڅ رازحمایه يې نه

درلوده اوده په دې خاطر خائنه واده کړې، چې کور ورته برابر کړي.
افغانان ټوله مذهبي متعصبين Fanatics دي. که څه هم فاناتيسيم يې تل
څرگندنه وي. خو خاص موارد غواړي، چې يودم راڅرگندسي. دوی په دې عقیده
دي، چې ددوی دين دعيسويت پرځای راغی او عيسويت ديهودي دين جانشين
سوی دی. خدای دانسان دغوښتنوله پرمختياسره سم په بېلابېلووختوکي نوی
دين منع ته راوړی دی. ددوی دين چې ترټولو وروستی دين دی، هر ورو
بايدرښتینی دين وي. داداسي يوهيوادنه دی، چې عيسوي مبلغين دي زياته
اغېزه پروکړي.

د شپاړسم څپرکي لمنلیکونه

- (۱) په اصل کې د « اسلام » پرځای « مسلمان » راغلی دی . دافغانانو دین اسلام دی او داسلام دین پیرو « مسلمان » بلل کېږي . (پښتو ژباړونکی)
- (۲) دا یو راز تسبیح ته ورته دانې دي : (۲۰۴)
- (۳) مولف په دې برخه کې له مبالغې کاراخیستی دی . داکاربه یې له ځینو متعصبو کسانو څخه لیدلې وي ، خو عام مسلمانان داسې نه دي . (پښتو ژباړونکی)
- (۴) دقرآن کریم فارسي تفاسیر (ترجمې) دمولف تر ژوند څو پېړۍ وړاندې خپاره سوي او په افغانستان کې موجود وو . (ژباړونکی)
- (۵) دحضرت پیغمبر (ص) مبارک مرقد په مکه شریفه کې نه ، بلکې په مدینه منوره کې دی (۲۰۴) .
- (۶) دامسجد دعیدگاه مسجد جامع ده چې د ودانولو کار یې د ۱۳۱۱ ق کال دشوال پر شپاړسمه داستاد محمد اکبر په معمارۍ شروع سو او د ۱۳۱۵ ق کال دجمادی الاول پر نهمه پای ته ورسېدی . دغه مسجد جامع ۷۷ گومبتي ، منارې او ۴۴ رواقه لري چې ټول مساحت یې ۴۳۰۶۸۰ فوټه کېږي . (دافغانستان پېښلیک - ۲۱۶ مخ) .
- (۷) د رومن کاتولیکانو یوه مذهبي ورځ ده ، چې دنومبر له دوهمې سره برابره ده . په هغو کلونو کې ، چې دنومبر دوهمه دیکشنې ورځ وي ، دا ورځ دنومبر په دریمه نمانځل کېږي . زیاتره کاتولیکان عقیده لري ، چې په دغه شپه د مړو ارواح خپلو کورونو ته حاضرېږي او له ژوندو سره په ډوډۍ خوړلو کې برخه اخلي . په انگلستان کې عوام خلک په دغه شپه هدیرو ته ځي ، پر قبرونو باندي شیدې پاشي او په نیمه شپه کې دماخستن ډوډۍ مریو ته پرېږدي . مسلمانان د میانې (ذوالحجې) اتمه د مریو شپه بولي او په دغه شپه مریو ته دوعاوي کوي (۲۰۴) .
- (۱) اول په غوږکي دخدای نوم یادول یا آذان کول له نامه اینوولوسره متصل نه وي . په غوږکي آذان له زېږېدلوسره سم کېږي اونوم کېدلای سي خوورځي وروسته پرکښېښول سي (۲۰۴) .

اولسم څپرکی

سیاسي اوضاع

دهیواددمشرانویه وژلوسره دخپل زوی دواکمنی په تامینولو کې دامیرپالیسی - یې سپکه عایدات - ولې امیرله لارډ کرزن سره په هند کې ونه کتل - پرپوله باندي دروسانوتپیری - په افغانستان کې دروسانوفوذ - دافغانستان اوهندپرلوردروسانودپرمختگ خطر - افغانی واکمنی ، دېې نظمو قبایلو د تنظیمولو ډېره ارزانه وسیله - دافغانستان دښه وسله وال کولو پالیسی - له انگرېزي حکومت اوعدالت سره مینه - پرخلکو باندي دانگرېزي اجنتانواغېزه - ولې په افغانستان کې ریلوې نه خوښیږي - ولې غني کانونه لاس نه وهلي پاته دي - دبلرچستان په ساحل کې دامیرله خوادسمندرښندرغونښتل -

دامیرعبدالرحمن کورنی سیاست

دامیرعبدالرحمن سیاست دخپلي پاچهی له هماغه پیل څخه داو، چي د هغو کسانو له شره څخه په یوه یابله لارخان وژغوري چي په هیواد کې زیات نفوذ لري اوکولای سي په راتلونکي کې دده گټوته خطرپېښ کړي . داسیاست داسي نه و، چي په څرگندول او په یوه وخت کې پرډېروکسانو عملي کېدی ، بلکې ورو ورو یې ټول هغه کسان، چي ده ته دستونزو سبب وو ، له منځه وړل . په هیوادکې وروستی متنفذ شخص عمومي قوماندان غلام حیدر (۱) وچي دامیردپاچهی په وروستیو وختو کې یې هرکله کابل ته راباله . خو هغه به دابلنه تل په یوه یابله پلمه تېروله . نوموړي په پای کې دهندوستان پولې ته نژدې پخپله پوسته کې مړسو . هغه وخت یولړ کرکچني نخښي نښانې څرگندي سوې او هغه دا چي دده شخص حکیم (طیب) چي یوسیمه ییزداکتر اودده دوروستی ناروغی پروخت ورته حاضر و، کابل ته راوغونښتل سو . امیردډگروالی رتبه، پیسې اوسوغاتونه ورکړل اوعموما یې زیات نازاوه . دهغوکسانودله منځه وړولوپه برخه کې، چي دامیراندپېښې وړگرځېدل، یوه طریقه ماته دداسي شخص له خوابیان سوه ، چي څوواړه دغه کارته موظف سوی و . داسې مسلمان نه و اویوه شپه یې وروسته له هغه چي زماشراب په پېخروچښل، خپل تجارب راته بیان کړل . دی سخت نشه واوماگرمان نه کاوه چي بل وخت دي یې ددغسي مسایلو په باب د څه ویلو جرات کړی وای . زه به دی د خپل اصلي نامه پرځای

«ی» و بولم (۲) . ی» وویل، چي امیر یوه شپه ناوخته وروغوښتم او د یو چا پوښتنه یې راڅخه وکړه . دغه سړی دلوري رتبې څښتن اوده پېژانده . «ی» ته وویل سوه چي د گاردگان ته ورسې . په هغه حکم کي لیکل سوي و چي له خان سره دوولس تنه عسکریوزي اوددغه شخص کورته ولاړسي . په دې پلمه یې له کوره راوباسي، چي امیر غواړي یوه عاجل کار لپاره په خصوصي توگه ورسره وگوري . بیایې نودزازه بناوړیوې ټاکلي کنډوالې ته بوزي . کله چي یې سړی نوموړي ځای ته ورساوه ، بیانودیوبل کاغذله لارښووني سره سم عمل وکړي، چي امیرده ته ورکړی و . «ی» له امر سره سم دسړي کورته ولاړ . دوولس تنه عسکریې تر کوردباندې ودرول اودی دننه په دروازه کي ورته معطله سو . دروازه وان دکورخاوندته وویل، چي «ی» دي کوم عاجل کار له پاره غواړي . تراجازې ورکولو وروسته ، دی له نوکرسره هغې خونې ته وروخوت ، چي نوموړي شخص پکښې له خپلوملگرو او خپلوانوسره یوځای ناست اوچای یې چښلې . کله چي یې «ی» ولید ، څنگ ته یې وروغوښت اوچای یې ورسره وچښلې . «ی» له امر سره سم سړي ته په غورکي ورو وویل، چي امیر صاحب غواړي ددې مهم کار له پاره درسره وگوري اوبڼه به داوي، چي امیر په انتظار کي پرې نښودل سي . سړی ورته وویل، چي دی به حرم ته ولاړسي اوخپلي کورنی ته به دوتلو خبر ورکړي اودېر په خنډیږي نه . خو «ی» ورته وویل، چي همدومره معطلي هم په کارنه ده . امیر سمدستي غوښتی یې اودوی ژریوځای سره راووتل . کله چي دوی تر دروازې بهر راووتل ، عسکرپر راتاوسول . سړي د عسکرو د راتاوبدو پوښتنه وکړه . «ی» ورته وویل، چي امیر دده دعزت له پاره ځکه گارد رالېږلی دی، ځکه چي شپه ناوخته ده . دوی راهي سول . عسکر یې پردواړو خواوو روان وو . درود پله ته راوړسېدل ، پله ته ورتاوسول ځکه دښارزړه کنډواله چي «ی» ته یې دسړي د بېولو حکم سوی و ، پر هابله غاړه پرته وه . سړی په خان کي بدگومانه سو اوپوښتنه یې وکړه ، چي ولي له قصر څخه لیري ځي . غوښتل یې لارچېه کړي خو عسکر ورته رانزدې سول او «ی» معذرت ځني وغوښت، چي امیر له همدې لاري حکم کړی دی اودی هم قصر ته له تللو پرته بله کومه اراده نلري . دوی باید کښته بیرته تر رود راواړي اوخپل هدف ته ورسیري . سړي ته

خه ونه ويل اودوی هماغسي روان وو . کله چي لارله قصرخه نوره هم ليري سوه ، سري له وړاندي تگه انکارو کړ . خو کله چي «ی» ورته وويل ، دادامير حکم دی اومقاومت گته نلري . وروسته نودی هم ورسره رهي سو . په پای کي دوی هغه کنډوالې ته ، چي يو زور څاه پکښې و ، ورسېدل . اوعسکروته دسري د نيولو اشاره وسوه . سري ته ددوی اراده معلومه سوه اوسخت مقاومت يې وکړ . خو بالاخره له پښوولوېد اوپرمخکه غوڅارسو . افسراوسري يې راغلل ، چي نورنوبایدخه په وسي . «ی» داميرکاغذراويوست ، اورلگيت يې ولگاوه او تر لوستلو وروسته يې افسرته وويل ، چي دسري سریاید له تنه بېل سي . افسردسري خواته ورغی ، توره يې کش کړه ، سري يې پرمغزی وواهه اوپه پای کي يې خپله وظیفه سرته ورسوله . دسري شدیدمقاومت دامرپه اجراکيدوکي ستونزي پېښي کړې . خوبه غاړه کي دټپ له لاري دويني ضايع کولو بېهونه کړ . سراوتن يې وروسته زاړه څاه ته وروغوړخواوه اودومره خاوره يې پرواړوله چي ټولي نښانې يې پټي کړلې . دوی قصرته ستانه سول اوله رسېدوسره سم «ی» اميرته دامرداجراکولورپوت وکړ . اميروويل «ښه کاروسو» اوده ته يې کورته دتگ اجازه ورکړه .

«ی» وويل په هماغه شپه ، چي به يې په بسترکي هزوارسترگي پټي کړې ، دنوموړي سري سرپه يې ، چي له تنه بېل سوی و ، سترگوته جگ ودرېداوخوشپې يې ترخوب وړلودمخه عين خه ليدل . تردې پېښي خواوونې وروسته دوژل سوي شخص زوی اميرته ورغی اوورته يې وويل ، چي «ی» يوه شپه ناوخته دده پلار ددې لپاره چي اميرصاحب غوښتی دی ، له کوره ويوست اوترننه پوري يې درک نسته . اميروويل ، چي دارشتيادي . خوددې له پاره چي زړه يې بېغمه کړي ، ورته يې زیاته کړه چي پلارې ديومخصوص مقصدله پاره يوه اوږده سفرته استول سوی دی . خدای خبرچي بيرته به راستون سي . دسري خپلوان يې په دې ډول ترخان تېرکړل . خو هغوی ژردنوموړي دورکېدوپه سرنوشت پوه سول اودخان ساتني په خاطرې خه ونه ويل . خکه ډارېدل چي دوی به هم واستول سي اوبيا به راستانه نه سي .

دهغوکسانوپه له منځه وړولوکي چي امير ته به د ستونزو پېښولو سبب سي ،

دده هدف يوازي دانه و، چي دخپلي پاچهي په بهيرکي دستونزو مخه ونيسي، بلکي مقصديي تخت ته دخپل زوی دسوله ييزر سپدلوله پاره لاراوارول هم و. اوددغوټولو کاروپه ترسره کولوکي يې له احتياطه کاراخيست خکه ډارېدی، چي ايوب خان يايعقوب خان به بيرته هيواد ته راستانه نسي اوپه راتلونکي کي به دزيات شمېراغېزمتوکسانوپه راغونډولو سره دخينو جدي ستونزو پېښوولو سبب نسي. داچي اميرخپل ټول زامن په کابل کي ساتلي اوددې پرځای، چي دپخوانيو اميرانوپه شان يې په بېلابيلو ولايتوکي واليان کړي وي، هغوی يې دمختلفو سرکاري دفترونو په سرکي مقرر کړي وو، دامير مطلب داو، چي ترخپلي مړيني وروسته يې دگډوډيو مخه نيولې وي. خکه دپلار تر مړيني وروسته د واکمنۍ او برترۍ له پاره د زمانوپه منځ کي دپخوانيو جگړو يو علت داو، چي هرزوي ديوه ولايت دوالي په توگه پيسې اولبنسکړپه واک کي لرل، چي تخت ته يې د رسېدو په مبارزه کي مرسته ورسرکوله. څرنگه چي هرورور دتخت شوقي وڅکه نوتل جگړې پېښېدلې اووخت په وخت په هيواد کي دزياتو وينو تويېدلو او بدمرغيو سبب کېده.

دافغانستان تاريخ نيسي، چي څرنگه ورور له ورور سره جگړه کړې، زمانوله پلار سره، يوه هابل دواکمني له پاره د شديدې غوښتنې په حکم وژلې ياروند کړی دی. دامير دوربيني دده دمړيني پروخت ددغه راز وحشتونو د بيا تکرارېدو مخه نيولې وه. کله چي دی مړسو، دتخت له پاره دکانديد په توگه له سردار حبيب الله پرته بل هيچا چانس نه درلود، خکه له ډېرو کلونو راهيسي مشر سردارو او په زياتو سرکاري مواردوکي يې دپلار پرځای، چي زياتره به ناروغ و، نمايندگي هم کړې وه. ده ته دهيوادمخکښو کسانو دداسي کس په سترگه کتل، چي تخت ته مناسب دی اوپه نتيجه کي يې دهغو ملاتړ کاږه. دې کار او پرځنگ يې دپلار له مړيني سره جوخت دده له خوادارگ ماڼۍ سملاسي نيولو، دی پر حالاتوکا بوکړ. خکه په ارگ کي يې دخزانې او عصري وسلو او مهماتو د زېرمو کنترول تر لاسه کړ او دخپل دوولس کلن ناسکه ورور محمد عمر خان له مورملکه سلطاني پرته نور داسي څوک نه و، چي ده ته ستونزي پېښي کړي. دا يې سملاسه د ارگ له حرام سرايه، چي اميرخپلي گراني

ماندينې له پاره جوړكړې اودابه معمولا پكښې اوسېدله، وايستله اومجبوره يې كړه، چې پخپله خصوصي ماڼۍ گستان سراي كې چې دښارپه څنگ ده افغانانو كې واقع و، ژوند وكړي . دلته يې داپه ښكاره دامير مرحوم دگراني ماندينې په توگه په ډېر عزت سره خوندي كړې وه، خو په واقعيت كې بندي وه. ځكه ټول غټ اوباورې نوكران يې ځني اخیستي او پرځای يې نور كسان داميرپه خوښه ورته ټاكلې وو. هيچاته اجازه نه وه، چې له دې سره وگوري . له اساسي دروازي پرته يې د ماڼۍ ټولې لارې په څښتوتړلې وې . امير اوسردار نصرالله خان پخپلو مخصوصو او عاجلواو امر وكي مېرمن ډالي Mrs. Daly ته، چې په كابل كې ښځه ډاكټره وه ، يادونه كړې چې له ملكې سلطاني سره بايدونه كوري اونه بايد ورسره اړيكي وساتي . دوی ظاهرا له دې بابته ډارېدل ، چې دابه ملكه ولمسوي چې دهند حكومت ته ليك وليږي او په هغه كې به پرتخت باندي ددې دخپل زوی كښنولو له پاره دهغو مرسته وغواړي . كه دهند حكومت ددې ليك ته كومه خاصه پاملرنه هم ونه كړي ، بيا به هم دغه شان عمل نوي امير ته دهغوی له نظره زيانمن تمام سي . دغه راز ټول هغه مامورين اوداردو افسران چې دنفوذ څښتنان اود ملكې سلطاني لوري ته متمایل كسان وو ، دنوي امير لخوا پېرودل سوي اورتبې يې وړلوري سوې .

سره له دې هم لښكر له ناخوښيه سره خوټېدی اوداوپره وه چې هرومرو پياڅون پېښيري . خودتنخواه دزياتوالي ژمني ټول شاوخوا كسان له څرگندي سرغړوني څخه وساتل . كه څه هم دزيات وخت له پاره ښه پوره گونگسي موجودواو عسكروپه خلاصه خوله ويل، چې دوی له حكمراني كورنۍ پرته دبل هرچا حكومت مني . دخلكو په منځ كې پر حكومت باندي دنه ورساغوبښتنه دهيواد په بېلابيلو برخو كې له تشدد سره يوځای له برملا لوټمارۍ څخه څرگندېده . داراز كارونه خورا ډېر كلونه چانه پېژندل اودقانوني ادارې په وړاندي يې دخلكو بې تفاوتې څرگندوله . دموجود حكومت پر ضد اعتراض دهيواد پراوسېدونكو اروپايانو باندي په حملو كولو سره ښكاره كېدی . يوتن دخپل ساتونكي گارډ په واسطه دشاله خواوړشتمل اووژل سو . داكار دومره بې ارزښته تلقی سو، چې سړي ته شك پيدا كېدی چې آباداكار به دگارډ خپل ابتكارو ، كه

به دهغو کسانو لخوا په دې نیت لمسول سوی و، چي له خپل حکومت سره یې دښمني درلوده او په دې هیله و چي له اله گوله کوونکو سره دیوځای کېدو له لاري دگډوډی عامل سي .

له کابل څخه زمادراوتلوپه وخت کي دهیوادعايدات ایله دومره و، چي دلښکردتنخواه له پاره دي کفایت وکړي . له ډېروکلونوراھيسي د لښکرو لگښتونه ورو ورو زیاتېدله اوامیرپیسوته زښته زیاته اړتیا درلوده . دهندوستان له حکومت سره هم دهغې مرستي د دوام په باب کوم انتظام نه و نیول سوی، چي پخواني امیر او اوسني واکمن ته ورکول کېده . نوی واکمن دده له پلار سره دجورسوي تړون دموادو دتنظیم غوښتنلو جرات له دې وپري نه کاوه چي مبادا پرې پښېمانه نه سي . لارډ کرزن له امیر سره په پېښور کي دکتلو له پاره پر خپلو غوښتنو ټینگ ولاړو چي په دې ډول ټول مسایل په شخصي خبرو کي حل کړي . خو په هغه وخت کي امیر ته داسترخطرو، چي له کابل څخه په داسي حالت کي ووزي چي خلک یې ناآرامه او په هیواد کي دننه په حکومت کي خوراډېرو مهمو مسایلو دسلاسي حل غوښتنه کوله . روسي حکومت ورته دډېرو مخکنیو ټوپونو، توپکواو مهماتو ورکولو وړاندیز کړی و، خو بیرته واخیستل سو . ځکه روسان بېرېدل او بې باوره سوي وو او پر افغانی خاوره باندي دهغوی ټپري خلک ډېر خښمولي وو . ځیني مامورین له دې سره سره دروسانو دمرستي پلوي ښکارېدل . دوی ویل، چي که انگرېزي حکومت ددوی له هیواد سره مرسته ونه کړي ، نورسته چي ویې کړي . دغو کسانو دروسي مرستي منلو ته دامیر د هڅولو تلاښ کاوه .

په همدې وخت کي و، چي یو افغانی جنرال له روسي سرحد څخه راغی او ویل یې چي له خان سره یې دوه تنه روسان دمخوري افغانی کورنی دغلام بچه گانو په جامو کي راوستلي دي . ددې خبري نور درک په مشخصه توگه معلوم نه سوخو په دغه وخت کي ویل کېده، چي امیر په هند کي خپلي ددوبي ماڼۍ ته، چي دښار دجنوب په شپږ میلی کي پرته ده، دیودوو اوونیو تېرولو له پاره تللی دی اوله خان سره یې له یوڅو باوري مامورینو او ملگرو پرته نور هیڅوک نه دي بېولي . ده غوڅ امر کړی و، چي هورې به هیڅوک دده نه مزاحم کیري او نه به بل

څوك ورلېپرل كېږي . دغه جنرال وروسته په بناركي خورازباته اندازه روسي پيسې تسخير كړې اوله دغه وخت وروسته په بازاركي روسي نوټونه رانيول كېدلای سواي . تخت ته له رسېدوراھيسي دالومړي وار و ، چي اميردارگ له كلاپرته په هندكي ياكوم بل ځاي كي اوسېږي او هيڅوك دي په مشخص ډول نه پوهېږي چي څه پېښه ده؟ په رښتيا سره هم هيڅوك نه پوهېدل ، چي اميرپه هندكي كي څه كول؟ دا يو غير معمول كارو ، ځكه چي له خپل حرم سره له اوسېدو پرته ، دامير پر نورو ټولو كارو باندي په عام ډول خبري كېږي او خلك ښه په خبروي ، چي دي څه كوي ؟

څرگنده وه چي دامير موقعيت تخت ته تر رسېدلو وروسته دڅه مودې له پاره دپرسخت و . اوس لاهم دخطر ځيني عناصرسته ، چي بايد ليري كړل سي . دي د خپل پلارپه شان نه تجربه لري اونه هم پرځان ورسا . داچي دي به په بحراني حالاتو كي څه وكړي ، اوس يې اټكل نسي كېدلای . خو په هيوادكي دانارشي اوبغاوت جوړونكوسره ملا تړنسته اوزمانه به غالبادي پوښتني ته خواب ور كړي . افغانستان په مكرر ډول د روسيې او هندوستان ترمنځ بې طرفه هيواد Buffer State په توگه گڼل سوي دي . خودا داسي ناپېيلمتوب دي ، چي دهر لورواكمن يې په چټكي سره له منځه وړلای سي . زياتره خلك دمخكوله لوري ماليې څخه داناراضي په حالت كي دي اودپنډيانو په توگه دكارتلانې كوي . خوراكي مواد كال په كال گرانيږي ، ناروغي عامي دي او خلك داسي ښكاري ، چي دهر بدلون په تېره بيا دبهتر بدلون هر كلې به وكړي . ترڅو ، چي امير د خپل پلارپه شان درك ونلري ، يرغلگر څواگونه به دامير له خوا د جهاد درسالوله پراخي وپشني سره سره پخپل وړاندي يوموتې افغانستان ونه مومي .

امير اوشاوخواكسان يې پر جهاد (مقدسه جگړه) باندي زياته تكيه كوي ، چي هيوادته ديرغلگر لښكر دراتگ په وخت كي دملايانو له خوا تبليغيږي . په دي باب چاپ سوي رسالې په ټول هيواد كي وپشنيل سوي دي . خوله اوسنيو اوضاعو څخه ښكاري ، چي خلك دي سره له دي چي په زياته اندازه متعصب Fanatic دي ، جگړې ته زړه ښه كړي اوداوږدې مودې له پاره دي وجنگيږي . لښكرپه عصري مخكنيرتوپونو ، توپكو او مهماتو سمبال دي ، خو عصري نخښي

نښانې ډېرې محدودې دي او په دقت و سرښته کې له نورو هیوادوسره سیالي
 نسي کولای . لښکر دغه راز د هغو دوو خواکونو په پرتله چې دواړو خواوو ته یې
 پراته دي ، (روسیه او هند ... م.ه) په بشپړه توګه روزل سوي هم نه دي ، او
 افسران یې له کرایت Rank -and- file پرته نوره عصري پوهنه هم نلري .
 د هریرغلګر لښکر په وړاندې د جدي مقابلي له پاره یوازنی هیله چې له امیر سره
 سته. هغه داده ، چې د هیواد غرنی موقعیت به د لښکر د خوځېدو او درنو توپونو د
 لېږدولو په مقابل کې طبیعي مشکلات پېښ کړي او مهاجم لښکر ته به د اناشونې
 وي ، چې تر لومړي خنډ وروسته دي دنوري جګړې خطر پر خان ومني . دابه هم
 ممکنه وي له چریکي لارو چارو دي ، چې په دوي کې رواج لري کارواخیستل
 سي . یعنی کوچني قطعات سره پرې کول او دشاله خوا یې دارتباط مزي ور
 مغشوشول . څومره چې لښکر غټیږي ددغي لاري اغېزمنتوب هم ورسره کميږي .
 دېې نظمه قبایلو د تنظیمولو ډېره ښه وسیله داده ، چې افغانان خپل سرته
 پرېښوول سي چې ، پر خپلو خانو پخپله حکومت وکړي . د بغاوتونو او بې نظمیو
 دارامولو له پاره ددوی خپلي لاري چاري ډېرې بې رحمانه دي . ځکه نوزیاتي
 اغېزمني او غوڅي دي . له خلکو سره ددوی چلند دنورو اولسونو له بشري
 لارو چارو سره توپیر لري . امیر عبدالرحمن دخپلي ادارې پرضد د بغاوتونو له امله
 دخپل ملت دزیات شمېرنارینه وو ، ښخواو ماشومانو تر وژلو وروسته پاته کسان د
 هیواد ډېرولیروبرخوته په لېږدولو باندې مجبور کړل ، پخواني تشکیلات ، یې له
 منځه یووړل اوله نورو خلکو سره د مناکحت له لاري یې ددوی زاړه دودونه ور
 محوه کړل او ورو ورو یې په چارو کې نوي نظم راووست . که انګرېزان (یا نور
 خواکونه) غواړي دغه هیواد اشغال کړي اود اشغال په لښکر کېږي و ارزوي ،
 نودې کارته غالباً دهند د لښکر په شان اردو په کاردې اوضروري ده چې خلک
 باید تر هغه وخته په نظم کې وساتي ، چې نوی نسل رالوی سي اود چارو دنوي
 حالت له منلو سره ځانونه عیار کړي .

که په پام کې وي چې له افغانانو څخه دروسیې تېرې ددفع کولو دوسیلو په
 توګه کارواخیستل سي نویه بې له شکه دابتره وي ، چې هغوی په نویوسلوښه
 تر اسمبال کړه سي . خوله بلي خوا د انګرېزانو پرضد ددغو وسلو د کارولو امکان هر

وخت سته . خكه افغانان هر هغه چاته، چي ددوی دخپل هیواد اودین نه وي ، ددبمن په سترگه گوري او دااحتمال سته، چي هیڅ راز ترون دي په پام کي ونه نیسي اوله هري مناسبي موقع څخه دي دخپل هیواد اوخپلوخانونه په گټه استفاده وکړي . کله چي سرحدی قبایل راوپاڅېدل اوتیراه کمپاین ته اړتیا پیدا سوله ، امیر مرحوم کابل ته نزدې دغرونو ترشا دترانسپورت له پاره څوزره څاروي راغونډ کړل. که څه هم دده په پوله کي پاڅون بې له شکه دده خپلو گټوته دخطري په صورت کي دلزامي احتیاطي تدابیروغوښتنه کوله ، خو ده تر اندوس هاخواته دانگرېزانوشرلو هیله لرله اوترپاڅون ډېر لږ وروسته په بازار کي د پېښور دبیانیولو اوازه خپره سوه . پېښور به بنایي یوه پیاوړې سیمه وي. خكه دغه سیمه تل دافغاني قلمرو یوه برخه گنل سوې اودعا کيږي، چي انگرېزانوله دوی څخه غلاکړې ده .

په عمومي توگه دانگرېزي واکمنی له عدالت اومساوات سره دخلکو مینه سته . دامینه زیاتره له هغوقضیوسره ارتباط لری، چي په هندکي داوسېدونکوله خواددغه ځای دژوند اوآزادی په باره کي ویل کيږي . خومقامات له هغوکسانو سره ډېر سخت چلند کوي، چي له انگرېزانو یې ښه راځي . دوی بهرېږي چي انگرېزي حکومت ته ددوی داعمالو په باب اطلاعات ونه رسیږي اوهر هغه څوک که په رښتیا یادرواغوسره انگرېزانو ته ددغه راز رپوت په ورکولو تور، سو، مجرم گنل کيږي اوبالاخره دمجرم په شان چلند ورسره کيږي .

په کابل کي برتانوي استازي اوورسره کسان تریندیانو لږڅه ښه دي . خكه دوی له هیچاسره نه گوري ، له خلکو سره ځانونه گډولای نسي او مجبور دي دکابل شاوخوا ته خپل مسافرتونه محدود کړي. ټول هغه کسان، چي له برتانوي استازیوسره یې کتلي وي ، بندیان سوي اوپه سلگونو تنه صرف په دې توروژل سوي، چي دحکومت داعمالو رپوت یې کړی دی . داستازي دکور دروازي مخامخ دسړک پر هابله غاړه یې ورته افغاني جاسوس ظاهرا دسماوارچي په شکل ورته کښېنولی وي (کورترسړک لږڅه شاته واقع دی) . که څه هم یوڅوک به دغه ځای ته په ورتگ سره کوم مقصد ونلري. خوکه یو څوک حتی څومتره نزدې هم دغې دروازي ته تېر سي ، دی یې کوټوال ته رپوت ورکوي . او خلك اوس دغه

ګور ته له نژدې کېدلو څخه دومره ډارېدلي دي، چې له ډېرې فاصلې څخه ليري ځني تېرېږي. او هرچاته که خپل ژوند ارزښت ونلري، نو په بازار کې دي د استازي له اړوندو سپړوسره خبرې وکړي.

دغو ټولوشيانو ته، چې په زياته اندازه پېښېږي او دانګرېزي حکومت د ګټې پر خلاف دي، بايد اشاره وسي او هغوی بايد د افغاني واکمن په واهمېږه سي. خوله کوموشيانو څخه، چې ما په دغه هيواد کې وليدل يامي واورېدل، ډېر لږ به داسې څه وي، چې هغه دي دانګرېزي حکومت په ګټه وي. که وي هم، هغه به يوازي يولږ څه وي. همدغه سبب به وي چې بهرته د ځينو پېښو د خپرېدو مخه نيول کېږي او افغاني واکمنان لازمه بولي ځک د خپل هيواد د شمنانو ته د هر راز خبرونو له رسولو څخه وډاروي. ځکه نو دوی هر هغه څه، چې د دوی نه وي، په پام کې نيسي.

دوی يقيناً حق لري چې د خپلې بنديخانې د سيستم له رسوا کېدو څخه وېرېږي. ځکه په هغه کې د شکنجې له پاره دوو حشت ټول انواع شامل دي. يوه بنديخانه تصور کېږي، چې له انسانانو څخه پرې سوي اندامونه دي، دمېرېو له ټوټه ټوټه سويو بدنونو سره يوځای شاوخوا پکښې پراته وي. دهغه کړاو تصور کېږي، چې پردوی به تېرسوی وي. بدبوی او خورسکو ټوله سيمه اخيستي وي او بيا نود هغو سلګونو تنو دماغې حالت تصور کېږي، چې بې له محاکمې بنديان دي اونه پوهېږي، چې د دوی جزابه څه وي او ټوله ورځ د دغو وحشتونو په منع کې تېروي. که د کابل د بنديخانو حقيقت په عمومي توګه افشاسي، نور هيوادونه به غالباً د دغه راز بريريت پرېندولو باندي فشار راوړي.

عامه ځک بيا هر څه ته له خپل خاص نظره ګوري. هغوی په بنديخانو کې له کوم څرګند دليل پرته د دومره ستر شمېرو ژنو نسبت له برتانوي حکومت سره تېري. دوی وايي، چې انګرېزانو ونسو کولای د جګړې له لارې دوی فتح کړي. اوس غواړي امير ته د مياشتې په زياتو پيسو ورکولو سره هغوی په بل راز ووژني. ځک دغه راز په کابل کې د بالاحصار خبرې کوي، چې لار رابرتس په ۱۸۸۰ کال کې د کيوناړي اودهغه د ملګرو له وژلو وروسته له خاورو سره برابر کړ. کنډوالي يې تراوسه لاپاتي دي او امير ته د تخت ورکولو د يو شرط په توګه برتانوي حکومت

امرکری و، چي دوباره يې ودان نه کړي . ددغو خلکو نظر که څه هم غولونکي دي ، خوبيا هم داو لس دزيات اکثریت نظر دى اودوى که څه هم ناپوه اوبې خبره دي، خونظ يې بايد يومخيزه ردنسي.

امير عبدالرحمن، چي يووخت زما سره پر سياسي چارو رغېدى ، راته وويل ده په روسيه کي دخپلو جاسوسانو پر لاس يوليک تر لاسه کړي چي راته وبه يې لولي. په دې کي دده هدف البته دانه و، چي زه دامعلومات له خان سره وساتم بلکي زه په داسبا هندوستان ته روان وم او امير ته تردې بله بڼه موقع ميسره نه وه، چي دهند حکومت ته ددغه ليک په باب خبر ورکړي . جاسوس ليکلي وچي ده دروسيې له يوه لوړ رتبه مامور څخه اورېدلي، چي دده حکومت په پام کي لري افغانستان تر هغو پوري پر خپل حال پرېږدي، ترڅو امير عبدالرحمن ژوندى وي . خودده تر مړيني وروسته به يې ونيسي . کله چي امير هغه ليک راته ولوست ، زياته يې کړه چي که دا خبره رشتياوي لکه څرنگه چي دوى خيال لري ، رشتيا به نوهم دى مروي، چي دوى دده د هيواد د نيولو هڅه کوي. سره له دې هم ده ته دا اهميت ورخبره نه وه. ځکه ده له زياتو کلونو راهيسي هڅه کړې، چي خپل هيواد يوموتى اوداسي پورته يې وڅپړوي، چي خان د ملتونو په منځ کي وساتلاى سي او تل د يوه خپلواک سلطنت په توگه پاته سي . که دده دمړيني تر وخته دده هدف بشپړنه سي ، بيا به هم دده کارونه يوداسي تادا وگړزي، چي پر هغه باندي به دده زامن اوله سپيان لکه څرنگه چي دده ستره ازرو ده ، يوداسي دېوال راوگړزي، چي هيواد د بهرني تېري دمخنيوي په وړاندي خوندي کړلاى سي.

په ټولو مواردو کي چي امير عبدالرحمن زما سره پردغه شان مسايلو خبري کړي دي ، تل يې څرگنده کړې ده، چي دى په زړه کي دخپل هيواد بڼگنه لري او په ځينو وختو کي به يې کله چي خپلو خلکو ته دخپلو لورو ارزوگانو په انتقالو کي دخان ناکامي بيانوله اودا چي دده له ټولو هڅو حتى له تريني او وژلو سره سره بيا هم دهغو عادتونو په له منځه وړولو کي ناکامه سوى دى، چي ديووالي او بيا ورتيا په لار کي يې خنډ گرزېدلي - نو ترسترگوبه يې اوبڼکي جاري سوې. په دغه موقع کي چي پورته يې يادونه وسوه ، امير په افغانستان کي له

اورگاډي سره پر خپل مخالفت لږڅه روڼاواچوله . ده وويل چي دي پردواړوخواوو دوه پياوړي گاونډيان لري . دواړه خواگونه دده هيواد ته داورگاډي له غزولو سره ډېره مينه لري اودي يې هروخت دخپلوخلکو دمفاد اوپرمختيا له امله د هغې دجوړولو په لارکي هڅولي دي ، خوناکامه سوي دي . داسي فرض کړي، ده لکه څرنگه چي هغوی غوښتل په خپل هيواد کي اورگاډي غزولې وای، نو بيا به يې ورته ويلي وای، چي دغه سيستم ترهغوپوري گټورنه تماميږي ، ترڅو چي ددوی له سيستم سره ونه تړل سي . اوس نوکه دی خپل اورگاډي له يوه ځواک سره وصل کړي ، بل به هم دغه شان ورته غوښتنه وکړي اودي به په دې صورت دجگړې خطر ميسر کړي اوانگلستان اودهغه متحدین به له ده څخه يوازي دهغه څه انتظار ولري، چي ددوی خوښ وي . له دې امله نوده وويل بهتره داده، چي هيواد هيڅ اورگاډي ونلري . که څه هم په دې کار سره به پخپل تجارت او انکشاف کي زيات تاوان وکړي .

امير عبدالرحمن هيڅکله زما سره په دې باب خپل نظريات شريک نه کړل، چي هغه دي ظاهرا دده په هيوادکي دغني معدنونو دراايستلو پرممانعت لږڅه روڼاواچوي . پرځای يې تل په دغوکانونوکي دکارکولوله بابتته دخپل هيواد منفعت ته اشاره کوله اوزماترتياکلولپوروسته يې ماته ليکلی امر وکړ، چي د مسودهغوډبرودويلولو له پاره لازم کارونه پيل کړم چي دکابل په شاوخواکي موندل سوي وې . کله چي کار نيمايي ته ورسېد ، ده راته ترامرثاني پوري دکار دمعطل کېدولارښوونې راولپېرلې اووروسته يې موضوع همداسي معطله پرېښووله چي کار يې ترننه لاهم نيماگړی پاته دی . ده ماته دهغه کار دبنډولو له دليل څرگندولوڅخه ډډه کړې چي په سرکي يې له پيل کېدو سره زياته مينه درلوده . سړی صرف دومره اټکل کولای سي چي دی به ددې کار په کولو سره دخپلوگاونډيو له لاسوهني څخه ډارېدلی وي، چي گویا دده هيواد دومره شتمني لري .

امير حبيب الله چي په ټولو شيانوکي دخپل پلارپاليسي تعقيبوي ، دهيواد دنابعود انکشاف پرلوردهغه دپېلابېلو منرالي زېرمو دموقعيت اوارزښت معلومولو په هاڅوانورهیڅ نه دي کړي . په هر صورت امير حبيب الله دافغانستان

په لويديځ کي دبلوچستان د ساحل پرڅنگ د هيواد د يوې بيلي سوي برخي له بېرته لرلوسره زياته مينه لري، چي په دې ډول سمندري بندرولري اودهغه له لاري له نورو هيوادوسره بې له دې چي د گاونډيو قلمروته دي اړسي، دمستقيمي معاملي کولووس ومومي. دده گاونډيان تل هغه وخت دخپل قلمرو څخه داستفادي اجازه ورکوي، چي په معامله کي ددوي خپله گټه وي. دغه شان بندر به دوي مستقل کړي، خپل هيواد ته به انکشاف ورکړاي سي، د خپلو کانونو محصولات اونور صادرات به په مستقيم ډول وپلورلای سي اوددغه رازتجارت په دوام سره به وکولای سي، هرڅومره جنگي مواد اونور مالونه چي غواړي يې، وارد اودخپلو گاونډيو له خبرېدو اولاسوهني پرته به خپل خانونه پياوړي کړاي سي.

افغان واکمنان په هندوستان اودهغه راز نورو اروپايي هيوادوکي خپل جاسوسان لري او هغوي دټولو هغوموضوعگانو په باب، چي پرافغانستان باندي په مستقيم ياغير مستقيم توگه اغېزه بندي، اطلاعات ورکوي. امير اودهغه صميمي ملگري چي دنورولتونو پرسرواکمني چلوي، له دغو اطلاعاتو څخه حداکثر گټه اخلي اوټول هغه څه څاري چي دبېلابيلو څواگونوترمنځ روان وي. خوله دغو محدودو مقاماتو پرته نور څک د بهرنی نړۍ له خبرونو څخه بندسوي دي. ځکه په هيوادکي کومه ورځپاڼه نسته اودنورو هيوادوورځپاڼي اواخبارونه دوي لوستلای نسي. ددوي حکومت هيوادته دبهرنيانو پر راتگ باندي اعتراض کوي او هېچاته له سوداگرو پرته اجازه نه ورکوي. يوازي څومحدود کسان هغه هم دده خپل څک داميرلخوا دمخصوصو اجازو له لاري کولای سي ترپولي هاخواتجارتی سفروکړي. نورافغانان له يوه مخه بې له هغومسايلو، چي ددوي په محدوده ساحه کي پېښيري، دبل هرڅه په باب بې خبره دي.

افغان واکمنان دغه راز دخپل هيواد دکورنيو چارواداره دنورو شاوخوا هيوادوسره له تماس پرته پخپله تنظيموي. هغه برتانوي مامورين چي په ناپامي يانورو علتونو ترپولي راوړي، بنديان کيږي اوداميرد حکم تررسېدو پوري ساتل کيږي. له نورو ملتونو سره دخلکو راشه درشه به بې له شکه څک دتمدن لورته مایل کړي او د نظر پراخوالی به يې اوسنی فناتيک تعصب له منځه يوسي، چي

دنوروټولوخلکو پر ضد يې لري او اساساً دهغه لنډ وټنگ ژوند محصول دی، چې
پر دوی باندي په زور تپل سوی دی او په عمل کي يې دوی له نوري نړۍ څخه
رابېل کړي دي . همدا افکار دي چې د دوی دواکمنانو د تجريد سياست رهبري
کوي . ځکه دخلکو پر ناپوهۍ او مذهبي افسانو باندي عملي کار کولو دوی ته
وس ورکړی دی، پر هر لورچي يې زړه وي ، کار ترې اخلي .

د اولسم څپرکي لمنلیکونه

(۱) د غلام حیدر خان په نامه په دغه عصر کې مړه دوه تنه مشهور پوځي افسران پېژنو. یو غلام حیدر خان څرخي دی، چې دعصمت الله خان څرخي زوی او دلنیکرو عمومي قوماندان و. دی له امیر عبدالرحمان خان سره د ۱۸۸۰ ع کال په جولای کې یوځای سو او د تخت نیولو په کار کې یې ډېره مرسته ورسره وکړه. له امیر سره دراولپنډۍ په سفر کې ملګری و. بل غلام حیدر خان اورکزی دی، چې د سرهنگ سکندر خان اورکزی زوی و. دی په ۱۸۸۳ ع کال د څرخي غلام حیدر خان پرځای مقرر سو. په زرمت، شینوارو، منګلو او غلجیو په ټکولو کې یې امیر ته زیات خدمتونه وکړل. امیر د سرو زرو او جواهرو مډالونه ورکړل.

زما گومان دی، چې د مولف مراد به دلته دا دوهم غلام حیدر خان وي. (ژباړونکی)
(۲) مولف دده نوم «y» بللی او ما «ی» توری ورته وټاکه.

اتلسم خپرکی

د کابل پېښور لار

افغانستان ته دنوتلو اووتلو داجازې اخستلو ستونزې - دهغه سیمو بیان چې په مخه راځي - رباتونه او دلاري داوردو ځایونه او فصلې - دجلال آباد ښار بیان - دازبکانو د «بزیازی» لویه - په جلال آباد اوشاوخواکي د کابل سیند - مشک - ددوبي اهار - دسفروروستی ورځ.

په کابل کې له څو کالو تېرېدلو وروسته یوه تجربه راته دا وه، چې دراولتو پروخت مي ديوڅه وياړ احساس کاوه . بیره ته مدنیت ته دستنېدلو، دخپلو دوستانو او خپل هیواد دخلکو په منځ کې داوسېدلو فکریه سړي کې دومره تلوسه پیدا کړي، چې دتیارې نیولو او په لاره کې دوخت تېرولو موده ورباندې ډېره اوږده سي . کله چې څوک په کابل کې وي، په فکر کې یې دکوراوانگلستان فاصله بېخي زیاته وي او داسې ورته ښکاري لکه دبلې سیارې له مخکې او خلکوسره چې دچاسرو کاروي . که څوک بودیست (دبودادین پیرو- ژباړونکی) وي، په اسانې سره به احساس کړي، چې له بهرنی نړۍ څخه دومره بېل سوی اوتول شیان دومره مختلف دي، چې دعلیحه هستی په شان ښکاري.

افغانستان یو داسې هیواد دی، چې ورتگ ورته سخت دی. نه یوازې په دې دلیل چې دامیرلیکلې اجازه ورته لازمه ده، بلکې دهند حکومت هم باید اجازه ورکړي . هیڅ اروپایي نسي کولای له اجازې پرته دخیبرله غاښي تېراوترپولي ولوري اودا کار یوازې دامیردفرمان ترلاسه کول تضمینوي اوان ترهغه وروسته هم له افغان سرحد څخه دتېرېدو اجازه ترهغو پوري نه ورکوله کیږي، چې په یوه ټاکلې ورځ له مسافرسره دبدرگې دبندوبست په باب خبرې سوي نه وي . له هیواده راولتو هم مشکل دي. ځکه امیر هغو کسانوته په رخصت ورکولو کې محتاط دی، چې په هیواد کې یې څه موده تېره کړې وي . همدغه سبب و چې ما پرله پسې اته کاله هورې تېر کړل اوسره له دې چې په مکرر ډول مي درخصت اخیستلو غوښتنه کړې وه . سا هم تل په یوه اوبله پلمه ځنډول کېدل . کله چې چاته اجازه ورکړه هم سړي سا هم نورې درې اونۍ څنډپه کېښوزي . په دغه موده کې د باروډلو له پاره اسونه اود بدرگې لپاره سواره (Cavalry) چې

دسفر د حفاظت له امله لازم دي، خيمې، غالی او نورڅه برابرېږي. دهرڅه
ژر حرکت له پاره ارزو، دخلکو دنن اوسبا مزمن عادت چې څوک لږ وډېر ورسره
عادي کېدلای هم سي، داتول په ناڅاپي او څرگندېدل له يوراز عصبانيت سره
مل سي. خوڅرنګه چې ټول شيان وهغه چاته متوجه وي چې انتظار باسي،
ځکه نو انتظار کافي اندازه اوږدسي. په پای کې هرڅه تيارسي او يوسهار ټول
بکسونه او بارونه دڅارويو پر شاتېرل سوي، نوکران پر هغواسونو سپاره سوي چې
سپک بارونه پرې باروي او بارونه خوڅېدو ته آماده سوي. لويادوه ساعته وروسته
سړی پخپله پر آس سپوراوړوانېږي.

له کابله تر پېښوره که هره ورځ اوږده منزلونه وو هل سي، داتورو ورځو سفر دی
خو هغه خلک چې پر لاره معمولاً پورته او کېښته سفر کوي، نوبيا د يوولسو،
دوولسو ورځو لارده. که سفر په دغه اوسني وخت کې وي، نوبيا د سپارلی او بار
اسونه بايد ښه تکړه وي. ځکه په غرو کې منزل وهل او دلارو ډبرين اوزير حالت
(سرکونه له کابل پرته بل ځای نسته) داسانوله پاره ډېر ستومانوونکي وي.
دډېرو اوږدو ورځو په منزلونو کې خوځيني اسونه له سترياڅخه چپه سي او پر لار
باندي داسونو دمړه کېدو موارد خوځيني عام دي.

کله چې د کابل زاوه شاته پرېښودله سي، نوشاوخوا ورشودېره وي بجاړه
ښکاري. له غرونو، گارو او شګوپرته بل څه نه ليدل کېږي. دسفر په دوهمه ورځ
د «لته بند» تر غاښي اوږي، چې له کابل څخه په ښه پوره ارتفاع کې پروت
او کابل پخپله د سمندر له سطحې څخه اووه زره فوټه لوړ دی. نور سفرنو تر هغو
چې جلال آباد رسېږي، په غرونو کې دی. د شپې تېرولو کمپ کليو ته نژدې په
هغو ناووکي وهل کېږي، چې دلېږڅه اوبوله امله يوڅه محدوده مخکې د کرنې
وږګر زېدلې وي. د باران ډېر کمښت ددې سبب سوی، چې سيمه دي ډېره وچه
اوشاوخوا دي په وادي کې غټي گاري راغونډې سوي وي. د غرونو په بېخ کې
حاصلخېزه خاوره جوړه سوي او د کرنې وړده. په غرونو کې شنبوټو اوونو ته هم
اړتيا سته. دوريو او پرڅنگ يې د شبنم نشته والی مخکې ته ديکنواخته رنگ
ورکولو سبب سوی دی. ډېرې ښې غرنی ساحې سته، چې ښکلي کېدلای سي
خود اتموسفير وچوالي ليري او نژدې غرونو او غونډيو ته بېخونده رنگ ورکړی

دی . دورخني مارش په پیل کي دمنظري يوشانتوب اوترستومانوونکو برخو
تېرېدل سړی بیخي ستخ کړي . خکه کوم په زړه پوري څه نه وي ، چي
دستري بااحساس دي په کم کړه سي اویوازنی غوښتمنه داوي چي منزل پای ته
ورسيري اودکمپ وهلو ځای ولټول سي .

له کابله ترجلال آباده ، چي دپېښور تقریبا نیمایي دي ، معمول تم ځایونه
دادي : بتخاک ، دوولس میله - بریکاب Barikab ، دودېرش میله - جگدک ،
شپاړس میله - گندمک ، اته ویشتمیله - فتح آباد اتلس میله او جلال آباد
نولس میله . دافاصلې ټولي اټکلي دي . خکه له یوه ځایه بل ځای ته درسېدلو
دوخت له مخي اټکل سوي دي . نورځایونه هم سته چي که دشپې لخوا لازمه
وي ، کمپ پکښې وهل کېدلای سي اوپه دې اړه لري ، چي څوک غواړي دغه
سفرپه څومره ورځووهي . خو که څوک غواړي دهرې ورځي منزل یې داسونو او
باروونکو څارویوله پاره ستومانوونکی نه وي ، نوپورتنی تم ځایونه دپرمناسب
دي . لنډ مارشونه په غرنیو برخوکي وي اواسونه پرهواره باندي داوردنه مزله په
اندازه ستومانه کوي . جلال آباد ته شپږورځنی سفرپرداسي لارودی ، چي د
غونډیو په بېخ کي جوړي سوي دي اوتقریبا ټوله لارپه رنگواوکوچنیو دبروکي
تېره سوي ده او داسونو پښې پکښې دپري ننوزي . داکناراسونوته سخت او
ستومانوونکي وي . چاچي په وچو ریکو کي لږڅه تگ کړی وي ، پوهیږي چي
داوبو غاړه به داسونود ستريا اچولو له پاره دپره خوندوره وي .

زه چي له کابله راوتلم ، واوره اورېده اوتېري دوي ورځي هم اورېدلې اوسمه
وغریې ټول پوښلی وو . دتویان شمال دپریدلگېدی . دتویان ساړه هغه چاته ښه
معلومیږي ، چي تجربه کړی یې وي . ماوروسته واورېدل ، چي په هماغه شپه دوه
درې تنه عسکر دشپې په پیره کي دپځنی له لاسه ترمرگه رسېدلي وو اودکابل
په سختوژموکي ، چي بادپه شدت چلیږي اودشپې لخوا ساړه مخ پریزیا تېدوي ،
دامعمولي پښي دي .

په واوره کي له څوساعتو مزله وروسته چي اندامونه شیخ اوحواس د ساړه
شمال له امله فلج وو اوپه دې وخت کي مي دواورو په منځ کي دسرای (ریباط)
دپوالونه ولیدل ، شکرمي وکښ اوکله چي ورورسېدو اوله اسونورا کښته سولر ،

د کابل او پېښور پر لار کاروانسرای

پوه سوم، چي په نسي لاس کي مي دويني جريان بيخي بندسوي واو له څه مودې
 موبنلو وروسته بيرته سم سو. سرايونه، چي دلاري په اورډو کي پرټاکلو فاصلو
 باندي جوړسوي دي، اصلا دکاروانونو له پاره دي او د مربع شکل لري چي
 شاوخوا جگ دېوالونه پرراتاوسوي وي. تردېوال دننه خونې جوړي سوي وي.
 دخونو مخي ته برنډه وي، چي بده هواکي دشپې لخوا دکاروان بارونه پکښې
 پراته اودغه راز داوښانو اوباري څارويو له پاره ددرېدلوځای هم وي. دسرای د
 دروازي دپاسه يوه لوړه خونه وه، چي مورلومړۍ شپه پکښې واړول. داخونه
 دمعتبرو مسافروله پاره جوړه سوي ده اوپه دغه شپه زمابه اختياري کي وه.
 خودهوساتوب له مخي دومره ويلاي سم، چي تريهرپاته کېدونډه وه. کښته
 خونې چي کوز اوپايس دکاروانونو مسافرپکښې اوسي، تودې وي خو هغه بيا
 چټلي اوزياتره داسي خلک پکښې اوسي چي دپاک اوستره عادت لرونکو کسانو
 له پاره مناسب نه وي. داخونه چي مانيولې وه نسبتا پاکه خو فرش نه وه او
 داوړځای يې هم نه درلود. دلرگيو کړکۍ يې وه چي دچوکات پرشاوخوايې ديوه
 انچ په اندازه درزونه درلودل. دلرگي اودېوال ترمنځ يې خالي ځايونه جوړسوي
 وو. پخپله په دېوال کي هم غټ درزونه وو چي غالبا به دزلزلې له امله جوړسوي
 وو. تردغودرزوبادچلېدی. دبارونو تررارسېدوپوري مابه برنډه کي اوربل کړ او
 يواړخ وبل به مي په روڼ سره ورته توداوه. شپه لانه وه خپره سوي، چي دبارونو
 څاروي راوړسېدل اوماوکولای سول چي يوه پياله چای وچښم. يويادوه ساعته
 وروسته دودۍ هم برابره سوه. څوک چي سترې اووړي اوتودوخه هم ترصرفکښته
 وي، دغه انتظار دپرستومانوونکي تماميري. ددېوال له درزونو اوکړکۍ څخه
 سورشمال لگېدی اوپه دې وخت کي کالي ايستل اوبيدېدل خوترتصورتلې خبره
 ده. ځکه نومايوازي بوټونه وايستل اووغزېدل. څه غالي چي مي درلودې،
 راباندي وامي چولې. سهار چي راپاڅېدم، ومي ليدل، چي په لگن کي اوبه
 کرنګ يخي سوي وې اود واوري گردلې فرش اوبستريوښلې و.

سهاراسمان شين اوخلانده و. دلمرورانگوته دواوري خلدلو څوک ښوداوه.

څه آن وروسته سترگي ورسره عادي سوي. خوبادپخپل ټول شدت چلېدی اوکله
 چي د«لته بند» غاښي ته وختو، هوادومره سره وه، چي پرزين باندي خان تکيه

کېدل سخت و. لاسونه او پښې موداسي بیده اوبې حسه وو، چې مور و بېرېدلو
يخني يې راڅخه یونه سي . ځکه نوزه اوبدرگه مي له آسه راکښته او قدم
مووواهه، چې ځانونه لږڅه تاوده کړو . اسونه مودماپښين تردوو بېجوپوري
خوشي کړي وو . دغابني پرهابله غاړه له باد څخه يوڅه خوندي وو خو ما فکر
کاوه ، چې دساړوله امله پرآس سپارلي لازمي نه ده اوتر « بریکابه » مونوره لار
په پښووهله . دغه کمپ ته دمانبام پرشپربچې ورسېدم . دورخي اوږده مزله
دپرستې کړی وم . دبارڅاروي، چې دپردرانه بارسوي اودغرونو دپاسه پرلنډو
لارو باندي په اسونو پسې وي، کمپ ته دښې ترنهو بجو لاهم نه وراوسېدلي .
ځکه نوبيا دپرناوخته و چې دمانبام دودې برابره سوه . خوپردغه وخت هم ښه وه
چې راوسېده .

تر دې وروسته نو ترجلال آباده پوري، چې دغرو هري لړۍ مورنور هم کښته
کولو، هوا ورځ په ورځ تودېده خوتودوخه يې صرف نسبتې وه اوجلال آباد ته
چې ورسېدو، لاهم ښه یخ و . دلته مي يوه ورځ تېره کړه اوترخيبر کوتل پوري
مي يوه اضافي ورځ بله هم درلوده . ځکه کوتل دمسافرو پرمخ په اوونۍ کې
یوازي دوه واړه خلاص وي . په دغه ورځ مي خان دښار اوداميردماڼی اوباغچو په
کتلو مصروف وساته . دا يو کوچنی ښار اوله معمول سزه نسیم دپوال پرې تاوسوی
دی . خودپوال (کلا) ځای ځای کنډو دی اوهرڅه دپروبيجاښکاري . زیاتره
برخي کنډوالي دي . دښار دصفایي له پاره هڅه نسته . دهرکور او سېدونکي د
خپلي روغتیا ساتني له پاره پخپله بندوبست کوي، چې په عمل کې گویاکورت
نسته . ځکه هرڅوک دکورکشافات بهرته غورځوي اوکه دسپيو یا کارگانو په
واسطه ونه خوړل سي ، همدلته ورستيري . داوبو يې بدبوی ځي اودحیرانتیا
خبره نه ده چې کله کولرا راسي ، دپردوام کوي اوزیات تلفات پېښوي . کولرا
ورته له هندوستان څخه دکاروانونو په واسطه انتقاليري . سړی تعجب کوي،
چې ولي ټول خلک نه پکښې تلف کيږي . خوچ اقليم اودوامداره شمالونه يې له
شکه دښار له روغتیا يې حالت سره مرسته کوي اوبنايي دکولرا دوامداره
پېښدلو زیاترو خلکوته دناورغی په مقابل کې معافیت ورکړي وي .

په جلال آباد کې مي د لومړي ځل له پاره د اوزبیکانو یوه لږمه (بزیازي)

وليدله . دالوبه پراسانو کيږي . لومړی کار دادی، چي يو اوزگړی ياپسه په داسي حال کي چي اوزبک سپاره شاوخوا پرې راغونډوي په معموله توگه حالوي . داکارچي سرته ورسېدی، اشاره ورکوله کيږي اوټول سپاره حلال سوي مېرته، چي پرمخکه پروت وي، هجوم وړي . هرچاته چي په لاس ورغی ، پريزين باندي يې مخي ته ږدي اوپه ترات سره خغلي . نورسپاره يې ترهغو تعقيبوي چي دبل يوه لاس ورسپړي اووروسته په عين خفستا کي دجسد د لاس ته راوړولو له پاره مجادله روانه وي . چاته چي په لاس ورسې ، نور يې په نوبت سره تعقيبوي او که حلال سوي مېر پر مخکه ولوېږي، بل سپور يې په تاخته کي حمله کوي . دآس دسورلی يوه پښه اولاس پرآس وي اونورهغه کوي خان مخکي ته ورسوي . لوبه ترهغو پوري روانه وي چي حيوان اشلي پشلي سي . هغه څوک بريالی وي، چي په پای کي يوه برخه په لاس ورسې اوخوندي يې کړای سي . داسانوسرعت اوچالاکي ددې مانع وي، چي نورکسان يې خني واخلي .

له جلال آباد څخه ترپېښوره پوري معمولاً پنځه ورځي مزل دی . گردی کڅ ، لومړی تم ځای دی، چي شل ميله کيږي . باسول اتلس ميله ، ډکه دافغان سرحدڅوکی ، شپاړس ميله اولنډي کوتل دخيبرکوتل په پای کي انگرېزي پوسته ، شله ميله . دسفرپه وروستی ورځ له لنډي کوتل څخه دخيبرکوتل له لاري ترجمرود اوږي، دا هغه کلاده چي دهند پرخوا دخيبر دخولې ساتنه کوي ، اوپېښور ته رسپړي . دانهغه ځای دی، چي يووارييا څوک مدنيت ته داخل سي . له جلال آباد څخه دخيبر ترغرونو پوري مخکه نسبتاً اواره ده . اودسفرپه ډېره زياته برخه کي لاردکابل سيند پرغاړه تيرېږي . په دې ځای کي سيند پراخ اوژورنه دی . که څه هم داوبو جريان دجلال آباد اوپېښور ترمنځ دسطحي دلورتيآ په پرتله چټک دی . دسند په دغه برخه کي يوشمېر گرداوونه سته او هغه چاته ، چي له جريانونو سره ښه بلدنه وي ، په بېړۍ چلولو کي مشکلات او خطرپېښوي . ويل کيږي چي گرادوونه زياتره دخيبر غرونو په تنگيوکي واقع وي اودغه ځای دی چي وايي دجاله وانانو مهارت دناڅاپي فاجهو په مخنيوي کي رول لري . ځکه دجريان سرعت چاته لږ موقع ورکوي، چي دجلو غلطي تصحيح

کړي.

جلال آباد دافغانستان له هغو محدودو خایوڅخه دی، چې زیاتي ونې لري .
څنگلونه دښارپه څومیلې کې واقع دي اولیدل کیږي چې ځینې غونډۍ یې
پوښلي وي . چارتراش چې دچنغوزیو یوراز ونه ده . کله چې پرې سي به بدشکل
یې څلور کونجه کوي اولرگي یې سیند ته راشیوه کوي . هورې سره اوډل کیږي
او پېښورته دخرڅلاو له پاره دسیند له لاري وړل کیږي . یوه لبراندازه یې په
هندوستان دخرڅلاو لپاره استول کیږي.

پېښور ته زما په یوه سفرکې دجلال آباد والي دامیرله حکم سره سم څو دانې
غټ خټکي چې هورې شنه کیږي ، راولیږل . خټکي دومره غټ وو، چې دوه
فوټه اوږده اویونیم فوټ یې بر (پسور) و . ماله خان سره دهغو دوړلو وسیله نه
درلوده . داخبره، چې تروالي پوري ورسېده ، هغه سپارښتنه وکړه، چې خټکي
دي پېښورته ورسول سي اوهورې دي ورتسلیم سي . جاله وانانو راته وویل، چې
دوی به له جلال آبادڅخه پېښورته په دوولس ساعته کې ورسیري . دافاصله سل
میله ده اوسړی دجریان سرعت ځني تصورکولای سي .

دسیند اوبه دغرونو دواورو له ویلېدو څخه منځ ته راځي اوډېري سړې دي .
ماته وویل سوه چې که څوک غواړي ترسیند په لامبوپوزي وزی ، داوبو جریان
یې دومره لیري یوسي چې بلي غاړي ته تررسېدو وړاندي یې داوبوسوروالي بدن
ورکنگل اودومره یې بې سیکه کړي، چې نزدې وي ډوب سي . دسیمي خلک
چې غواړي ترسیند پوري وزی ، له پرسول سوي مشک څخه کاراخلي چې هم
بدن وچ ساتي اوهم له پښوولاس څخه دکاراخستلو زمینه برابروي . خو دبدن
غږي دومره کرخت اووچ سي چې یوغښتلي سړی به له رود څخه دپوري وتلو
یاپرهابله غاړه باندي څومیله کښته کلي ته دتللو له پاره دمشک کارولو توان
ولري . ماته وویل سوه چې پرله پسې استعمال یې دلاساوپیښو روماتیزم پېښوي
اوداخبره دمنلو وړده .

مشک هغه شی دی، چې په ټول ختیځ کې دلامبوزنو په واسطه کارول کیږي .
هغه دوزې یاپسه له پوست څخه جوړیږي . پوست صاف اونرموي اوبیایې
پرسوی، چې له سر اوپیښو پرته نور سم دم هماغه لومړنی حیوان وي . بندونه یې

ورتمري . پوست چي ٽول وپرسول سي ، يوه ڊبره سپڪه بهري څڻي جوڙيږي .
كليوال خان پرمخي پراچوي، ژورو اوبوته يې وږي وږي وهي، لاسونه وپنڀي
نوروي اوبه ڊي ڊول گريا لامبوکوي . هغه کسان چي ماڀه سيند کي په همدې
ڊول لامبو کي وليدل ، زما داٽکل له مخي يې سرعت په ساعت کي لس ميله
کډي .

جلال آبادته نزدې، چي رود ددو غونډيو په منځ کي تهرسوي اوسره تنگ
سوي وي ، کليوال له يوې غاري بلي غاري ته دسيند دپاسه پنډه رسي تهروي،
چي يوسراوبل سريې داوسپنو پرغټو ميلو باندي چي دڅنډي په گارو کي بنخي
سوي وي ، تڙل سوي او ددغي رسي په مرسته ، دوي ديوي بدشکلمه تختي
دپاسه بلي غاري ته پوري وزي . داٽخته له بدشکلوزيرو خادو څخه، چي يوله
بله سره تڙل سوي وي ، جوړه سوي ده . پرهغي باندي سپک سپارلي او څاروي
پوري باسي . دغه وطني رسي چي پنډواله يې يوشان نه وي ، له بېکاره وپنډانو
څخه جوړه سوي اوداوبو جريان ورته بنه زيات مقاومت ورکړي وي . زه
ورپږدېدم چي څوک له دغي وارخطايي سره، چي دتڙپډلو په وخت کي
ورپنډيږي ، څرنگه روږديږي . داچي وايي کله کله دغه رسي شلپري اوله هغه
سره سم فاجعه ناکي نتيجي ترې راوړي ، زمادحيرانثيا سبب نه سو څکه
ډېر محدود کسان لامبو کولای سي .

دسيمي خلکو يووخت اميرته دسيند دپاسه ډپله جوړولو له پاره عرض وکړ
اوده ته يې ډاډ ورکړ، چي ازادتگ وراتگ په ددواړو غاړو کي دخلکو په گټه
دي اوبله ته سخته اړتياسته . اميرچي له هرغه ساختمان سره مخالف دي، چي
يووخت به يې دشمن کارڅڼي واخلي، فيصله وکړه، چي هوايي پل دي جوړسي .
خوهغه خلک چي دي کارته يې گومارلي وو، ٽول بې تجربې کسان وو اوپرسيند
باندي يې لږکارو کړ . وروسته دامفکوره معطله سوه .

مايووخت اميرته يوه پروژه پيشنهاده کړه، چي له سيند څخه دي دجلال آباد
اوهندوستان ترمنځ دمالونو په انتقال کي کار واخيستل سي . داپروژه بالکل
عملي وه ، څکه دسيند په پراخه برخه کي ديوه ژور کانال په کښلو اودغټو گارو
په ليري غورځولوسره به چي دگرداوونو اوکښتي چلونې ته د نورو خطرو سبب

کيڙي ، هندوستان ته سفر کول اسانه سي اودبخار پيڙي به دمالونو دور لوراوږلو له پاره استخدام سي . په اوس وخت کي دا کار دڅارويو په واسطه سرته رسيږي او هر کال حکومت ته په ډېره بيه تماميږي . په کال کي څو مياشتي دجلال آباد او خيبر ترمنځ دکنډه سيمي تودوخه اودباري څارويو په منځ کي دمړيني لوره اندازه دهرڅه دلپږدولو په لار کي خنډ کيږي اوله ډېرو ضروري موادو پرته چي بايد په هر قيمت وي ، راوړل سي ، نورڅه ممکن نه وي . امير په لومړي سر کي ددغي پروژې عملي کېدل ومنل خو ورو ورو يې له نظره وغورځوله او د نورو پروژو په شان يې سملاسي تيار ي ونښود .

دجلال آباد او خيبر ترمنځ سيمه بڼه سمسوره ده اودسيند پردواړو غاړو باندي ډېر کلي سته خوزياته اندازه دکرنې وړمخکه همداسي شاړه پرته ده . علت يې بې له شکه دادی، چي هندته يې دخرڅلاو په مقصد دمحصولاتو دانتقال له پاره ارزانه وسايل نسته . ځکه نوځلک ترخپل لگښت زيات کړلو ته زړه نه بڼه کوي . خاوره يې ډېره حاصلخېزه ده اوزياتره غلې دانې ، مېوې اونور هغه څه ، چي دتاوده اقليم له پاره مناسب وي ، پکښې بڼه وده کوي . ددوبي په مياشتو کي يې تودوخه زياته خودپېښور په شان زياته نه ده . په هرصورت دومره توده ده ، چي دهيواد په دغه سيمه کي سپارلي کول ډېره زياته تجربه غواړي . زمابه ياد دي ، چي يووخت مي په جون کي همدلته سفر کاوه ، خوله مي داسي وچه سوه ، چي تالو ته مي دژبي وروږلو جرات له دې پيږي نه کاوه ، چي مبادا ورباندي ونه نښلي اوبنده نسي . اوکه هرراز کوهی په مخه راغلی وای ، زه حاضر وم اوبه يې وچښم . له نېکه مرغه په دغه وخت کي کولرا نه وه . زه ترهغوناروغيوچي داوبو چښلو له لاري چاته پېښيږي ، له بل هيڅ شي څخه دومره نه ډارېږم . دتودوخي درجه ترخپلي اندازې زياته خسته کن سي . ځکه گاري دلمر تودوخه جذب کړي اودپري تودې سي . ددغو گارو تودوخه چي دلمر له هغې سره يوځای سي نو شاوخوا تنگي درې دداین په شان گرمي کړي . څوک پکښې ترهغو ساه سمه نسي کښلای چي خني ونه وزي . پرهغه چاچي په دغسي سيمه کي سفر کوي ، د اوارو مخکو تودشمال داسي لگيږي «لکه په وچه مخکه کي دغهي گاري سيوري .»

له کابل څخه ترپېښور پورې لار ډېره لنډه ده او هغو کسانو ته، چې هندوستان ته ځي، بڼه بلده لار ده. هندوستان ته نورې لارې هم سته او که چاته دهغولارو فرصت برابر سي، ډېر لږ کسان به حاضر سي، چې د سفر وخت ورباندې تېر کړي. کله چې په افغاني خاوره کې د سفر وروستی ورځ و آخري نقطې ته، چې انگرېزي قلمرو پيل کيږي، ورسپري، دپولي کرښه سمدلاسه څرگنده سي. تردغه ځايه، چې افغاني واکمني غزېدلې ده، سړي پرداسي سيمه سفر کوي، چې طبيعت جوړه کړې ده اولارپه گارو او تېرو کې تېره سوې او اسانو ته لازمه ده چې هيسته ودوري خپله لار پکښې ومومي. له دې امله يې پر سم سړک تر اورده مزله زيات ستومانوي. خوله هغه ځايه چې انگرېزي حاکميت پيل کيږي، سم سيده بنوي سړک، چې له خيبره تر لنډې کوتله پورې په غرونو کې لاهم آن ترپېښوره پورې له لوړو ژورو سره سره چاته دومره اسانه سي، چې څوک په داټوله فاصله کې د سپيو گاډۍ په ترات سره غغلولای سي او داټول واټن فقط يو څو ساعته نيسي، خودپولي په افغاني برخه کې داوردو ورځو ستومانوونکې سپرلو غواړي.

پای

دجنوري لومړی ۲۰۰۲ کال

دماپښين دوي بجې وينځلس دقيقې

سکار بورو - ټورنټو

کاناډا

محمد معصوم هوتک

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

BY

FRANK A. MARTIN

FOR SEVERAL YEARS IN THE SERVICE OF THE AMIR AMIR
SAHMAN AND SAHMANIYAH, AND FOR THE GREATER PART OF THAT
PERIOD THE ONLY ENGLISHMAN IN CABUL

*Illustrated by the Author's Drawings and Photographs,
and by other Photographs*

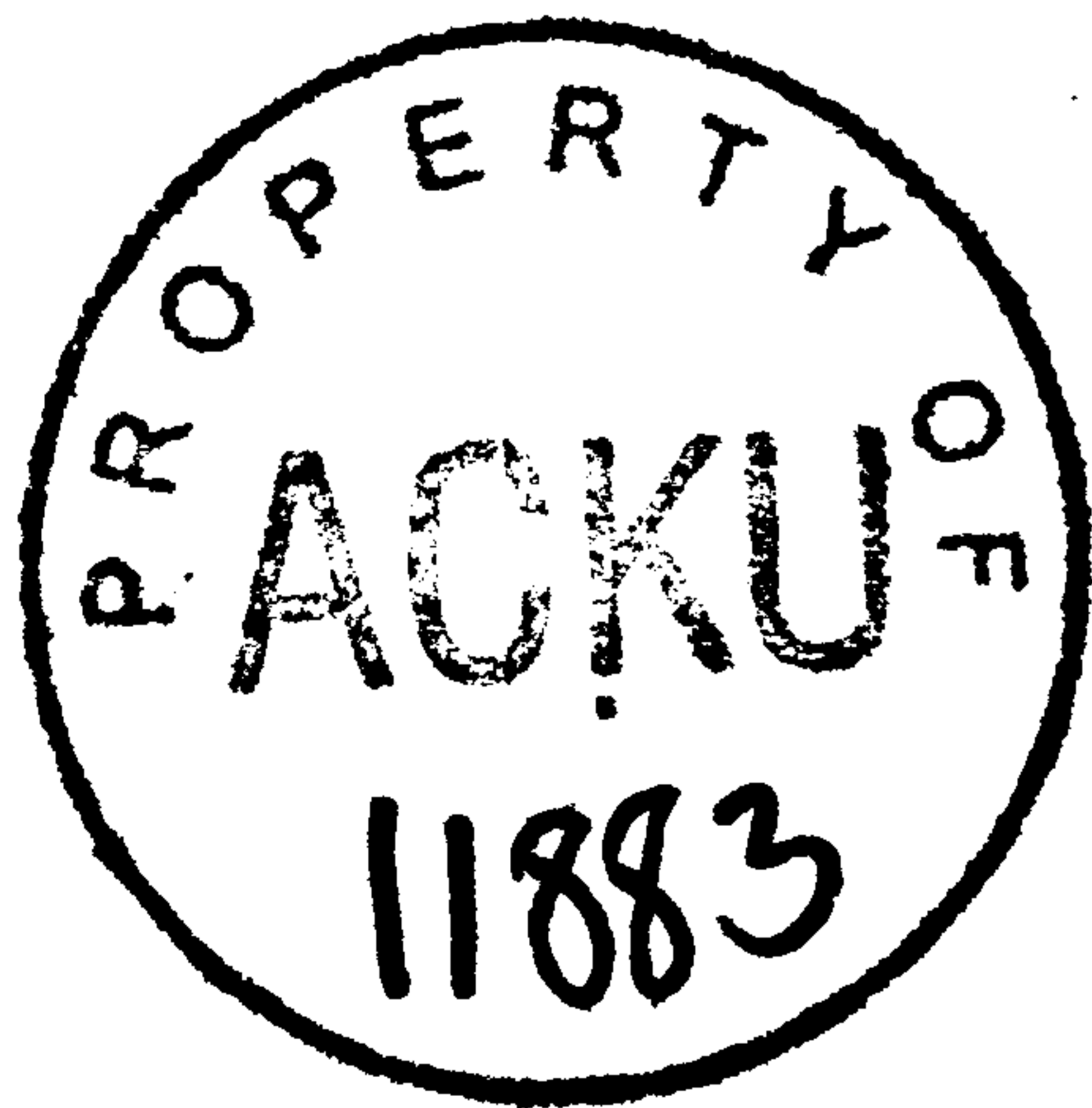
LONDON AND NEW YORK
HARPER & BROTHERS
45 ALBEMARLE STREET, W

250 1907

UNDER THE ABSOLUTE AMIR

By

FRANK A. MARTIN

Translated in Pashto

By

MOHAMMAD MASSOM HOTAK

Toronto
Canada
2002

Under The Absolute Amir

By:
Frank A. Martin

Translated in Pashto
by:

Mohammad Massom Hotak

د افغانستان د کلتوري وړې ټولنه – جرمني

VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V

د خپرونو لړ (۵۷)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**